

การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตาม
ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน: การประยุกต์ใช้กระบวนการเอไอที

นางสาวศศิวิมล จุลศิลป์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาวิจัยการศึกษา ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2551

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

DEVELOPMENT OF A COMMUNITY PARTICIPATORY MODEL IN USING LOCAL
WISDOM FOR EDUCATIONAL MANAGEMENT BASED ON THE SUFFICIENCY
ECONOMY PHILOSOPHY IN BASIC EDUCATION INSTITUTIONS:
AN APPLICATION OF THE AIC PROCESS

Miss Sasiwimon Chunlasin

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Education Program in Educational Research
Department of Educational Research and Psychology
Faculty of Education
Chulalongkorn University
Academic Year 2008
Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญา
ท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงใน
สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน: การประยุกต์ใช้กระบวนการเอไอซี

โดย

นางสาวศศิวิมล จุลศิลป์

สาขาวิชา

วิจัยการศึกษา

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

รองศาสตราจารย์ ดร.วรวรรณี แกมเกตุ

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยเป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญามหาบัณฑิต

.....คณบดีคณะครุศาสตร์

(ศาสตราจารย์ ดร.ศิริชัย กาญจนวาสี)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ดวงกมล ไตรวิจิตรคุณ)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(รองศาสตราจารย์ ดร.วรวรรณี แกมเกตุ)

.....กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย

(ดร.สุเทพ บุญซ้อ)

ศศิวิมล จุลศิลป์ : การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน: การประยุกต์ใช้กระบวนการเอไอซี. (DEVELOPMENT OF A COMMUNITY PARTICIPATORY MODEL IN USING LOCAL WISDOM FOR EDUCATIONAL MANAGEMENT BASED ON THE SUFFICIENCY ECONOMY PHILOSOPHY IN BASIC EDUCATION INSTITUTIONS: AN APPLICATION OF THE AIC PROCESS) อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: รศ.ดร.วรรณิ์ แกมเกตุ, 362 หน้า.

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโดยการประยุกต์ใช้กระบวนการเอไอซี 2) เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานระหว่างสถานศึกษาที่อยู่ในเขตเมืองและนอกเขตเมือง และ 3) เพื่อตรวจสอบรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีกรณีศึกษาเป็นสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่ตั้งอยู่ในเขตเมืองและนอกเขตเมือง อย่างละ 1 โรงเรียน รวม 2 โรงเรียน กลุ่มผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วยกลุ่มผู้บริหาร ครูผู้สอน ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น นักเรียน คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้นำชุมชน และผู้ปกครอง จำนวน 62 คน สำหรับให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์และตัวแทนโรงเรียน ตัวแทนชุมชน จำนวน 60 คน สำหรับประชุมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการเอไอซี และกลุ่มนักวิชาการ 2 คน กลุ่มผู้บริหาร 4 คน กลุ่มครู 4 คน กลุ่มศึกษานิเทศก์ 4 คน และตัวแทนจากชุมชน 8 คน รวม 22 คน สำหรับพิจารณาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาเอกสาร สังเกต สัมภาษณ์ จัดประชุมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการเอไอซี และตรวจสอบรูปแบบโดยใช้แบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปใช้ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา วิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูล สร้างข้อสรุปแบบอุปนัย และวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปใช้

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

- 1) รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบที่ 1 ความเป็นมาและวัตถุประสงค์ของรูปแบบ องค์ประกอบที่ 2 กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและวิธีดำเนินการ องค์ประกอบที่ 3 เงื่อนไขความสำเร็จและแนวทางการนำรูปแบบไปใช้ โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนประกอบด้วย 8 ขั้นตอน คือ การมีส่วนร่วมในการปรับแนวคิด การมีส่วนร่วมในการสร้างจิตอาสา การมีส่วนร่วมในการสำรวจภูมิปัญญา การมีส่วนร่วมในการหาแนวทางวางแผนงาน การมีส่วนร่วมในการดำเนินการอย่างสร้างสรรค์ การมีส่วนร่วมในการมุ่งมั่นติดตามประเมินผล การมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ และการมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์
- 2) ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานระหว่างโรงเรียนที่อยู่ในเขตเมืองและนอกเขตเมือง พบว่า ทั้งสองกรณีศึกษามีลักษณะกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนคล้ายคลึงกัน โดยมีกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนที่สำคัญ 8 ขั้นตอนเหมือนกัน แต่วิธีดำเนินการในแต่ละขั้นตอนมีความแตกต่างกันบ้างเล็กน้อยตามบริบทของโรงเรียน
- 3) รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมในการนำไปใช้ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.19 หมายความว่ามีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.98 โดยด้านที่มีความเหมาะสมมากที่สุดคือ การมีส่วนร่วมในการสำรวจภูมิปัญญา รองลงมาคือ การมีส่วนร่วมในการดำเนินการอย่างสร้างสรรค์ และการมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยความเหมาะสมเท่ากัน โดยมีค่าเฉลี่ยของความเหมาะสมเท่ากับ 4.36 และ 4.23 ตามลำดับ ด้านที่มีความเป็นไปได้มากที่สุดคือ การมีส่วนร่วมในการสำรวจภูมิปัญญา รองลงมาคือ การมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมในการหาแนวทางวางแผนงาน ตามลำดับ โดยมีค่าเฉลี่ยของความเป็นไปได้เท่ากับ 4.27, 4.18 และ 4.09 ตามลำดับ

ภาควิชา...วิจัยและจิตวิทยาการศึกษา...ลายมือชื่อ.....
 สาขาวิชา...การจัดการศึกษา.....ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก.....
 ปีการศึกษา.....2551.....

##5083408527: MAJOR EDUCATIONAL RESEARCH

KEYWORDS: COMMUNITY PARTICIPATORY/ LOCAL WISDOM/ SUFFICIENCY
ECONOMY PHILOSOPHY/ AIC PROCESS

SASIWIMON CHUNLASIN : DEVELOPMENT OF A COMMUNITY PARTICIPATORY
MODEL IN USING LOCAL WISDOM FOR EDUCATIONAL MANAGEMENT BASED
ON THE SUFFICIENCY ECONOMY PHILOSOPHY IN BASIC EDUCATION
INSTITUTIONS: AN APPLICATION OF THE AIC PROCESS. THESIS ADVISOR:
ASSOC.PROF. WANNEE KAEMKATE, Ph.D., 362 pp.

The purposes of this research were 1) to develop a community participatory model in using local wisdom for education management according to the sufficiency economy philosophy basic education institutions applied AIC process, 2) to compare a community participatory model in using local wisdom for education management according to the sufficiency economy philosophy among schools in the urban and rural area, and 3) to examine a community participatory model in using local wisdom for education management according to the sufficiency economy philosophy. The research methodology was qualitative research. The case study was basic education institutions in the urban and rural area 1 per school total 2 schools. The participants were administrator, teacher, local wisdom teacher, student, board of educational institute, community leader and guardian 62 persons to provide data interview and school representatives, community representatives 60 persons for seminar workshop according to AIC process. There were 22 participants consisting of group of academicians of 2, group of administrator of 4, group of teacher of 4, group of education training of 4 and 8 representatives from community, to study appropriateness and possibility of a community participatory model. The procedure of data collection consisted of document, observe interview and workshop according to AIC process. The data were analyzed by content analysis, comparison, analytic induction, and descriptive statistics, ie, mean, and standard deviation.

The research findings were as follows:

1) A community participatory model in using local wisdom for education management according to the sufficiency economy philosophy basic education institutions consisted of 3 components. First component was back ground and objective of the model. Second component was the process of community participation and procedure. The third component was the success conditions and direction to model using. And process community participatory 8 steps were adjustment concept, mental create volunteer, survey wisdom, planning, constructive action, evaluation, publishing, sharing benefits.

2) The result of comparing a community participatory model in using local wisdom for education management according to the sufficiency economy among schools in the urban and rural area it was found that they are similar and the same process of participatory of 8 steps but a little bit difference in each procedure in each step.

3) A community participatory model in using local wisdom for education management according to the sufficiency economy philosophy basic education institutions was highly appropriate to be used indicating by the average of 4.19 and it was highly possible to be practiced indicating by the average of 3.98. The most appropriateness were survey wisdom followed by constructive action publishing having the appropriate average of 4.36 and 4.23 respectively. The most possibility were survey wisdom, publishing and planning respectively with average possibility of 4.27, 4.18 and 4.09 respectively.

Department:..Educational Research and Psychology..Student's Signature:.....

Field of Study:..Educational Research.....Advisor's Signature:.....

Academic Year:.....2008.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ด้วยความเมตตากรุณาอย่างยิ่งจาก รองศาสตราจารย์ ดร.วรวรรณี แกมเกตุ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้ซึ่งเป็นกัลยาณมิตรต่อศิษย์ เสมอมา คอยให้คำปรึกษาแนะนำ ให้กำลังใจ และตรวจทานแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ทำให้ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์ ข้าพเจ้ารู้สึกซาบซึ้งและกราบขอบพระคุณท่านอาจารย์มา ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) ที่ให้การสนับสนุนงบประมาณ ในการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ ข้าพเจ้าขอกราบขอบพระคุณทุกท่านที่เกี่ยวข้องมา ณ โอกาสนี้

ข้าพเจ้าขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.ดวงกมล ไตรวิจิตรคุณ ประธาน กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และ ดร.สุเทพ บุญซื่อน กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ให้คำชี้แนะ ตรวจทานและแก้ไขวิทยานิพนธ์เล่มนี้

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ในภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษาทุกท่านที่ ประสทธิประสาทความรู้แก่ผู้วิจัยเป็นอย่างดี ขอขอบคุณผู้บริหาร ครู นักเรียน คณะกรรมการ สถานศึกษา ชุมชนโรงเรียนบ้านหนองหาดและโรงเรียนวัดโพธิ์ทอง ที่กรุณาให้ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน ที่ได้ให้ข้อเสนอแนะในการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ใน การวิจัย และตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปใช้ เพื่อการพัฒนา รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาตามปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานให้มีความสมบูรณ์ที่สุด

ขอขอบคุณเพื่อน ๆ พี่ ๆ น้อง ๆ ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษาทุก ๆ คน ที่คอยให้ ความช่วยเหลือและเป็นกำลังใจในการทำวิทยานิพนธ์ของข้าพเจ้า ขอขอบคุณเพื่อนสนิทมิตรสหาย กัลยาณมิตรทางวิชาการทั้งหลายที่ให้กำลังใจกับข้าพเจ้าเสมอมา โดยเฉพาะคุณวรางคนาง ชูแก้ว และน้องยรรยงค์ ณ บางช้าง ที่คอยห่วงใย ให้กำลังใจและคำปรึกษาที่ดีอย่างยิ่งเสมอมา

ขอขอบพระคุณผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านมะม่วง ที่ให้โอกาสในการลาศึกษาต่อในครั้งนี้ และขอขอบคุณคณะครูโรงเรียนบ้านมะม่วงทุกท่านที่ทำภารกิจต่าง ๆ แทนข้าพเจ้าตลอดช่วงเวลา ที่ ลาศึกษาต่อในครั้งนี้ ท้ายนี้ข้าพเจ้ากราบขอบพระคุณบิดา มารดา และญาติพี่น้องทุกคน ที่คอย สนับสนุนและคอยเป็นกำลังใจให้กับข้าพเจ้าจนสำเร็จการศึกษาครั้งนี้

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญภาพ.....	ฎ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
คำถามวิจัย.....	6
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	6
ขอบเขตของการวิจัย.....	7
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	7
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	9
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	10
ตอนที่ 1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง.....	10
ตอนที่ 2 แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัด การศึกษา.....	28
ตอนที่ 3 แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	37
ตอนที่ 4 กระบวนการประชุมแบบมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ หรือกระบวนการเอไอซี (Appreciation-Influence-Control).....	47
ตอนที่ 5 การวิจัยเชิงคุณภาพ	62
ตอนที่ 6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	75
ตอนที่ 7 กรอบแนวคิดในการวิจัย	96
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	98
ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	98
ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาภาคสนาม.....	99

	ขั้นตอนที่ 3 พัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน.....	112
	ขั้นตอนที่ 4 ปรับปรุงรูปแบบและนำเสนอผลการวิจัย.....	115
4	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ 1.....	117
	ตอนที่ 1 บริบทของโรงเรียนบ้านขอนแก่น	117
	ตอนที่ 2 บริบทของชุมชนโรงเรียนบ้านขอนแก่น	121
	ตอนที่ 3 การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียงในโรงเรียนบ้านขอนแก่น.....	126
	ตอนที่ 4 ผลการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการเอไอซีของ โรงเรียนบ้านขอนแก่น.....	142
	ตอนที่ 5 รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัด การศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนบ้านขอนแก่น.....	148
5	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ 2.....	172
	ตอนที่ 1 บริบทของโรงเรียนวัดโพธิ์ทอง.....	172
	ตอนที่ 2 บริบทของชุมชนโรงเรียนวัดโพธิ์ทอง.....	175
	ตอนที่ 3 การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียงในโรงเรียนวัดโพธิ์ทอง.....	177
	ตอนที่ 4 ผลการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการเอไอซีของ โรงเรียนวัดโพธิ์ทอง.....	191
	ตอนที่ 5 รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัด การศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนวัดโพธิ์ทอง.....	197
6	ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบและนำเสนอรูปแบบ.....	215
	ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำ ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานระหว่างสถานศึกษาที่อยู่ในเขตเมืองและนอก เขตเมือง.....	215

ตอนที่ 2	สรุปผลการสังเคราะห์รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำ ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน.....	225
ตอนที่ 3	ผลการตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำเสนอ รูปแบบไปใช้โดยผู้ทรงคุณวุฒิ.....	231
ตอนที่ 4	นำเสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ จัดการศึกษาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน.	248
ตอนที่ 5	การวิเคราะห์เชื่อมโยงรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญา ท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงใน สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน.....	266
7	สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	269
	สรุปผลการวิจัย.....	270
	อภิปรายผลการวิจัย	283
	ข้อเสนอแนะของการนำผลการวิจัยไปใช้	289
	ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป	290
	รายการอ้างอิง.....	291
	ภาคผนวก.....	300
	ภาคผนวก ก หนังสือขอความร่วมมือในการวิจัย.....	301
	ภาคผนวก ข รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย และตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการมี ส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษา ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน.....	304
	ภาคผนวก ค เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	307
	ภาคผนวก ง เอกสารประกอบการประชุมตามกระบวนการเอไอซี	324
	ภาคผนวก จ รายชื่อผู้เข้าร่วมปฏิบัติการตามกระบวนการเอไอซี	340
	ภาคผนวก ฉ แบบประเมินรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญา ท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง.....	345
	ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	362

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
2.1	มาตรฐานเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงช่วงชั้นที่ 1 (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3).....	14
2.2	มาตรฐานเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงช่วงชั้นที่ 2 (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6).....	15
2.3	มาตรฐานเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงช่วงชั้นที่ 3 (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3).....	16
2.4	มาตรฐานเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงช่วงชั้นที่ 4 (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6).....	17
3.1	ผู้ให้ข้อมูลในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ.....	101
3.2	รายละเอียดการเก็บข้อมูลภาคสนาม 2 กรณีศึกษา.....	104
3.3	ตัวอย่างรายการแบบประเมินความเหมาะสมและเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปใช้.....	114
4.1	จำนวนบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนบ้านหนองหาดประจำปีการศึกษา 2551	120
4.2	จำนวนนักเรียนของโรงเรียนบ้านหนองหาดประจำปีการศึกษา 2551.....	120
5.1	จำนวนบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนวัดโพธิ์ทองประจำปีการศึกษา 2551.....	174
5.2	จำนวนนักเรียนของโรงเรียนวัดโพธิ์ทองประจำปีการศึกษา 2551	175
6.1	เปรียบเทียบวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการปรับแนวคิด.....	216
6.2	เปรียบเทียบวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการสร้างจิตอาสา.....	218
6.3	เปรียบเทียบวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการสำรวจภูมิปัญญา.....	219
6.4	เปรียบเทียบวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการหาแนวทางวางแผนงาน	220
6.5	เปรียบเทียบวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการดำเนินการอย่าง สร้างสรรค์.....	221
6.6	เปรียบเทียบวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการมุ่งมั่นติดตาม ประเมินผล.....	222
6.7	เปรียบเทียบวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์.....	223
6.8	เปรียบเทียบวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์	224
6.9	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของขั้นตอนของกระบวนการมีส่วนร่วมของ ชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน.....	232

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
6.10	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของด้านวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการปรับแนวคิด.....	233
6.11	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของด้านวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการสร้างจิตอาสา.....	234
6.12	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของด้านวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการสำรวจภูมิปัญญา.....	235
6.13	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของด้านวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการหาแนวทางวางแผนงาน.....	237
6.14	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของด้านวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการดำเนินการอย่างสร้างสรรค์.....	238
6.15	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของด้านวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการมุ่งมั่นติดตามประเมินผล.....	239
6.16	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของด้านวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์.....	241
6.17	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของด้านวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์.....	242
6.18	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของด้านความสำเร็จในการนำรูปแบบไปใช้สำหรับโรงเรียนที่อยู่นอกเขตเมือง.....	244
6.19	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของด้านเงื่อนไขความสำเร็จในการนำรูปแบบไปใช้สำหรับโรงเรียนที่อยู่ในเขตเมือง.....	247

สารบัญญภาพ

แผนภาพที่		หน้า
2.1	สรุปปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง.....	12
2.2	ความเชื่อมโยงของแนวทางการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปจัดการศึกษาในสถานศึกษา.....	22
2.3	ขั้นตอนการดำเนินการตามแนวทางการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปจัดการศึกษาในสถานศึกษา.....	24
2.4	หลักการเอไอซีของวีระ นิยมวัน.....	48
2.5	ขั้นตอนการประชุมปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ AIC.....	53
2.6	สรุปขั้นตอนของกระบวนการเอไอซี.....	55
2.7	องค์ประกอบและขั้นตอนการทำวิจัยเชิงคุณภาพ.....	64
2.8	ความต่อเนื่องและเกี่ยวข้องสัมพันธ์ของการวิเคราะห์ข้อมูล.....	69
2.9	กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	97
3.1	ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย.....	116
4.1	ที่ตั้งของโรงเรียนและอาคารเรียน.....	117
4.2	ที่ตั้งของโรงเรียนบ้านขอนแก่น.....	118
4.3	ไม้ขอนแก่นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่ชุมชนโรงเรียนบ้านขอนแก่น.....	121
4.4	ที่ตั้งของหมู่บ้านขอนแก่นและอาณาเขตติดต่อ.....	122
4.5	การแสดงกลองยาวในงานเลี้ยงต้อนรับนักกีฬาบอลเลย์บอลและรำมโนราห์ในงานกิจกรรมตลาดนัดคุณธรรมสายใยชุมชน.....	123
4.6	กลุ่มแปรรูปพริกบ้านขอนแก่นและกลุ่มทอผ้าบ้านเนินมวง เป็นแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	124
4.7	บรรยากาศภายในโรงเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	129
4.8	บรรยายการจัดประชุมตามกระบวนการเอไอซี ณ โรงเรียนบ้านขอนแก่น.....	147
4.9	กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนบ้านขอนแก่น.....	148
5.1	บรรยากาศบริเวณหน้าโรงเรียนและภายในโรงเรียน.....	172
5.2	ฐานการเรียนรู้เห็นนางฟ้าและสวนสมุนไพรแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนวัดโพธิ์ทอง...	181

สารบัญญภาพ (ต่อ)

แผนภาพที่		หน้า
5.3	กิจกรรมการจัดการเรียนการสอนภูมิปัญญาท้องถิ่นของโรงเรียนวัดโพธิ์ทอง.....	184
5.4	การฝึกซ้อมดนตรีไทยของนักเรียนในตอนเช้าก่อนเข้าเรียนของทุกวัน.....	186
5.5	กิจกรรมการเรียนการสอนร่ำมนิทราห์โดยครูภูมิปัญญาท้องถิ่นในช่วงพักกลางวัน.....	187
5.6	กลุ่มยุวชนจิตอาสาทำกิจกรรมร่วางเวียนครกมาสอนน้อง ๆ ในงานวันเด็กแห่งชาติ....	189
5.7	โรงเรียนนำผลงานเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นจัดแสดงนิทรรศการในโอกาสต่าง ๆ...	191
5.8	บรรยายการจัดประชุมตามกระบวนการเอไอซี ณ โรงเรียนวัดโพธิ์ทอง.....	196
5.9	กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนวัดโพธิ์ทอง.....	198
6.1	กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน.....	225
6.2	วิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการปรับแนวคิด.....	226
6.3	วิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการสร้างจิตอาสา.....	227
6.4	วิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการสำรวจภูมิปัญญา.....	228
6.5	วิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการหาแนวทางวางแผนงาน.....	228
6.6	วิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการดำเนินการอย่างสร้างสรรค์.....	229
6.7	วิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการมุ่งมั่นติดตามประเมินผล.....	230
6.8	วิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์.....	230
6.9	วิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์.....	231
6.10	องค์ประกอบของรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน.....	249
6.11	รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน.....	253

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สถานศึกษากับชุมชนคงจะแยกออกจากกันอย่างเด็ดขาดย่อมเป็นไปได้ เพราะสถานศึกษาเปรียบเสมือนต้นไม้ ชุมชนเปรียบเสมือนพื้นแผ่นดิน ยิ่งดินมีคุณภาพเพียงใดก็ย่อมส่งผลให้ต้นไม้เจริญเติบโตได้รวดเร็ว มีลำต้นที่แข็งแรง แผ่กิ่งก้านสาขา มีใบเขียวชอุ่ม ผลิดอกออกผล และมีอายุยืนยาวเท่านั้น นอกจากนี้ต้นไม้ยังช่วยยึดดินไม่ให้ถล่มไปได้ง่าย และเมื่อต้นไม้เจริญเติบโตมากขึ้น ใบไม้ ดอกไม้ ผลไม้แก่จัดก็ร่วงหล่นลงพื้นดิน กลายเป็นปุ๋ยให้ประโยชน์กับต้นไม้ต่อไปอีกเช่นกัน ฉะนั้นต้นไม้และพื้นดินต่างต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันฉันใด ชุมชนกับสถานศึกษาย่อมต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันฉันนั้น (สุดา ทัพสุวรรณ, 2545) จะเห็นได้ว่าสถานศึกษากับชุมชนต่างมีความสำคัญและต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ดังนั้นในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนอย่างแท้จริง จำเป็นอย่างยิ่งต้องอาศัยความร่วมมือจากชุมชนในการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาคนและพัฒนาประเทศชาติอย่างสมบูรณ์และยั่งยืนตลอดไป

จากความสำคัญดังกล่าวสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ซึ่งได้กำหนดและให้ความสำคัญเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และส่งเสริมสนับสนุนการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษา สาระสำคัญได้ว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข มุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้อง มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รวมทั้งมีการส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของชาติ และภูมิปัญญาท้องถิ่น เน้นการกระจายอำนาจสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ยึดหลักการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ดังมาตรา 7 ได้บัญญัติไว้ว่า ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาชาวบ้าน และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ และเรียนรู้ ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง และในมาตรา 8 ได้บัญญัติไว้ว่า การจัดการศึกษาให้ยึดหลักการศึกษา ตลอดชีวิตสำหรับประชาชนและให้สังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ตลอดจนพัฒนา สาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งในมาตรา 29 ได้บัญญัติไว้ดีกว่า ให้ สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กร อาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดย การจัดการกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับ สภาพปัญหาและความต้องการรวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การ พัฒนาระหว่างชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545)

จากการจัดการศึกษาที่ผ่านมาประชาชนส่วนใหญ่ต่างเข้าใจว่า การจัดการศึกษาเป็น หน้าที่ความรับผิดชอบของรัฐบาลและสถานศึกษาเพียงฝ่ายเดียว และการจัดการเรียนการสอน เป็นหน้าที่ของครูเท่านั้น ซึ่งจากการศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัด การศึกษา (เข็มเพชร แก่นสา, 2543; นุปผา เมฆศรีทองคำ, 2547; จิณณวัตร ปะโคทั้ง, 2550) พบว่า ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานั้น สามารถสรุปได้ 4 ปัจจัย ดังนี้ (1) ปัจจัยด้านโรงเรียนพบว่า โรงเรียนขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของ ชุมชนในการจัดการศึกษา ไม่เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ไม่ได้ กำหนดบทบาทของผู้มีส่วนร่วมอย่างชัดเจน โรงเรียนไม่มีคุณภาพไม่เป็นที่ยอมรับของชุมชน ตลอดจนโรงเรียนไม่เห็นความสำคัญและคุณค่าของชุมชน (2) ปัจจัยด้านผู้บริหารพบว่า ผู้บริหาร ไม่มีจิตวิทยาในการสื่อสารที่ดี ไม่มีความสัมพันธ์กับชุมชน ไม่ให้ความสนใจในการเข้าร่วมกิจกรรม ของชุมชน ขาดความรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่ ตลอดจนไม่เห็นคุณค่าในความรู้ ความสามารถของชุมชน (3) ปัจจัยด้านครูพบว่า ครูไม่มีความสัมพันธ์กับชุมชน ไม่เข้าร่วม กิจกรรมของชุมชน ขาดความศรัทธาและไม่เห็นคุณค่าการมีส่วนร่วมของชุมชน รวมทั้งครูมี พฤติกรรมการแสดงออกต่อชุมชนที่ไม่เหมาะสม และ (4) ปัจจัยด้านชุมชนพบว่า สภาพเศรษฐกิจ ของชุมชนไม่ดี ไม่มีเวลาว่างต้องทำมาหากิน ชุมชนขาดศักยภาพ ขาดความรู้ความสามารถด้าน การจัดการศึกษา ขาดความสัมพันธ์กับบุคลากรในโรงเรียน ไม่เห็นคุณค่าของการมีส่วนร่วม และ ไม่มีความเสียสละ นอกจากนี้ยังได้ศึกษางานวิจัยของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2547) พบว่า การมีส่วนร่วมทั้งในส่วนที่เป็นทางการในรูปแบบคณะกรรมการต่าง ๆ เช่น คณะกรรมการ

เขตพื้นที่การศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษา และส่วนที่ไม่เป็นทางการ เช่น ชมรม สมาคมต่าง ๆ รวมถึงเครือข่ายพ่อแม่ ผู้ปกครอง และอื่น ๆ เริ่มมีการเคลื่อนไหวในการมีส่วนร่วมสนับสนุนทางด้านการศึกษามากขึ้น แต่ยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากขาดการเตรียมความพร้อมให้แก่ผู้ที่มีส่วนร่วมทุกฝ่ายได้เรียนรู้และเข้าใจถึงความสำคัญตลอดจนตระหนักในสิทธิบทบาทหน้าที่ รวมถึงวิธีการปฏิบัติในกระบวนการมีส่วนร่วม

ในสภาวะปัจจุบันการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้ประสบความสำเร็จคงทำได้ยากดังปัจจัยที่กล่าวมาแล้วข้างต้น แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นก็ขึ้นอยู่กับบริบทของชุมชนและโรงเรียน ดังนั้นการศึกษาริบทของชุมชนเพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการวางแผนในการเริ่มต้นสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนจึงถือว่าเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง (ทัศนาศาสตร์, 2548; ศิริกาญจน์ โกสุมภ์, 2542) และวิธีที่จะก่อให้เกิดรูปแบบการมีส่วนร่วมที่ดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชนอย่างยั่งยืน ซึ่งน่าจะเป็นวิธีที่ส่งผลต่อการแก้ปัญหาได้เป็นอย่างดี จำเป็นอย่างยิ่งที่โรงเรียนต้องหันหน้าเข้าหาชุมชน โดยโรงเรียนเป็นผู้เริ่มต้นสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนและเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอย่างแท้จริง (สุรศักดิ์ หลาบมาลา, 2549)

สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นสถานศึกษาที่อยู่ใกล้ชิดกับชุมชนมากที่สุด โดยเฉพาะสถานศึกษาที่เปิดสอนในระดับประถมศึกษา ดังนั้นการจัดการศึกษาระดับขั้นพื้นฐานให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน วัฒนธรรมของชุมชน และการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษานับว่ามีความสำคัญ ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ หวงแหวนสิ่งที่มีคุณค่าในชุมชน คนในชุมชนเกิดความตระหนักและเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นรากเหง้าของชุมชนเอง การนำความรู้เหล่านี้มาใช้ในการจัดการศึกษาจะทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ยั่งยืนและพึ่งตนเองได้ ซึ่งเป็นไปตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่เน้นให้รู้จักพึ่งตนเองและดำเนินชีวิตอยู่แบบพอเพียง

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกๆระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียงหมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม

ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550)

กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักในการจัดการศึกษา ตระหนักและเห็นคุณค่าของการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จึงมีนโยบายขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สามารถนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมและปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศนในการดำรงชีวิตให้อยู่บนพื้นฐานของเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนนำไปสู่การปรับแนวทางการพัฒนาด้วยการกำหนดนโยบายด้านการศึกษา โดยนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพ และมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ ใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้โดยเชื่อมโยงความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษา สถาบันครอบครัว ชุมชน และสถาบันทางศาสนา ให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ทักษะและเจตคติ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างสมดุลและยั่งยืน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2550)

จากการประชุมคณะกรรมการบริหารโครงการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา เมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม 2550 สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนในการจัดการศึกษาทุกชั้นตอน และได้เสนอแนวทางการมีส่วนร่วม ดังนี้ (1) ร่วมกำหนดแนวนโยบายและการวางแผน (2) ร่วมให้ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะในกระบวนการพัฒนาหลักสูตร (3) ร่วมจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการจัดสภาพและบรรยากาศภายในสถานศึกษา (4) ส่งเสริมการเรียนรู้และการปฏิบัติตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา ที่บ้านและสถานที่อื่น ๆ และ (5) ร่วมติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักสืบสานและพัฒนาศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น หวงแหนทรัพย์สินสมบัติของชาติ รักและภาคภูมิใจในความเป็นไทย จะเห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีความสำคัญอย่างยิ่งที่ทุกภาคส่วนต้องมีส่วนร่วมและดำเนินการอย่างจริงจัง เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาและผู้เรียนให้มีทักษะในการดำรงชีวิตอย่างยั่งยืน ตลอดจนสามารถขับเคลื่อนการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน เพื่อการพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืน

กระบวนการประชุมแบบมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์หรือเรียกสั้น ๆ ว่ากระบวนการเอไอซี (Appreciation-Influence-Control) เป็นกระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการที่มีการระดมพลังสมอง พลังความคิดสร้างสรรค์ของสมาชิกในชุมชนเพื่อนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาในเชิงสร้างสรรค์อย่างเป็นขั้นตอน โดยเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้มีโอกาสสื่อสาร แลกเปลี่ยนความรู้ ข้อมูลและประสบการณ์ซึ่งกันและกันอย่างเป็นประชาธิปไตย อันจะนำไปสู่ความเข้าใจถึงสภาพ ปัญหา ข้อจำกัด ความต้องการ และศักยภาพของผู้เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การสร้างความรู้ (Appreciation: A) เป็นขั้นตอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคน แสดงความคิดเห็น รับฟังและหาข้อสรุปร่วมกันอย่างสร้างสรรค์เป็นประชาธิปไตย ยอมรับในความคิดของเพื่อนสมาชิก โดยใช้การวาดรูปเป็นสื่อในการแสดงความคิดเห็น ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอนย่อย คือ (1) การวิเคราะห์สถานการณ์ของชุมชนในปัจจุบัน (A1) และ (2) การกำหนดอนาคตของชุมชนว่า ต้องการให้เกิดการพัฒนาในทิศทางใด (A2) ขั้นตอนที่ 2 การสร้างแนวทางการพัฒนา (Influence: I) เป็นขั้นตอนที่ผู้เข้าร่วมประชุมร่วมกันหาวิธีการและเสนอทางเลือกในการพัฒนาตามที่ได้สร้างภาพ อันพึงประสงค์หรือที่ได้ช่วยกันกำหนดวิสัยทัศน์ใน A2 โดยร่วมกันหามาตรการ วิธีดำเนินการ เพื่อกำหนดทางเลือกในการพัฒนา กำหนดเป้าหมาย กำหนดกิจกรรม และจัดลำดับความสำคัญของ กิจกรรม ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอนย่อย คือ (1) การคิดกิจกรรมหรือโครงการที่จะให้บรรลุ วัตถุประสงค์ (I1) และ (2) การจัดลำดับความสำคัญของกิจกรรมหรือโครงการ (I2) และ ขั้นตอนที่ 3 การสร้างแนวทางปฏิบัติ (Control: C) เป็นขั้นตอนที่ผู้เข้าร่วมประชุมร่วมกันจัดทำแผนดำเนินการ พร้อมทั้งแบ่งหน้าที่ผู้รับผิดชอบในแผนงานหรือกิจกรรม โดยแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอนย่อย คือ (1) การ แบ่งกลุ่มรับผิดชอบ(C1) และ (2) การตกลงรายละเอียดในการดำเนินงาน (C2) (อรพินท์ สฟโชคชัย, 2537; ประชาสรรณ์ แสนภักดี, 2550) ซึ่งจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับกระบวนการ เอไอซี (อรพินท์ สฟโชคชัย, 2537; พยงค์ ไทยเกิด, 2546; วีระ นิยมวัน, 2547; ปารวีร์ กุรัตนาวโรจน์, 2548; สุรัชย์ ต้อยศ, 2548; สุดา เนตรสว่าง, 2549; สุภัทร ชูประดิษฐ์, 2550; World Bank, n.d.) พบว่า กระบวนการเอไอซี เป็นกระบวนการที่สามารถดึงพลังความคิดจากชุมชน เพื่อนำมาใช้ในการ แก้ปัญหา และบริหารจัดการภายในชุมชนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงนิยมนำกระบวนการเอไอซี มาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนหรือองค์กรโดยเปิดโอกาสให้ทุกคน ทุกระดับได้มีโอกาสร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมกันค้นหาแนวทางแก้ปัญหา และพัฒนาชุมชนหรือองค์กร ด้วยศักยภาพของชุมชนหรือองค์กรเอง ผู้วิจัยจึงสนใจนำกระบวนการเอไอซีมาประยุกต์ใช้เป็น เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัยครั้งนี้

จากการศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา (สมศักดิ์ ลาดี, 2543; กิรติวัฒน์ อัครเส, 2543; ณรงค์ฤทธิ์ ดอนศรี, 2543; พัฒนภรณ์ ฉัตรวิโรจน์, 2545; สมบัติ เฝ้าพงศ์คล้าย, 2546; ผจงสุข เนียมประดิษฐ์ และมานพ แจ่มกระจ่าง, 2549; ดวงสมร สารแสน, 2550; พีรภรณ์ บุญเพลิง, 2550) พบว่า นักวิจัยส่วนใหญ่ศึกษาเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงาน ปัญหา อุปสรรค ความสำเร็จในการดำเนินงาน บทบาทของครู บทบาทของผู้บริหาร และมีข้อค้นพบจากการศึกษาการพัฒนาตัวบ่งชี้ที่รวมความสำเร็จในการดำเนินงานของโรงเรียนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (พีรภรณ์ บุญเพลิง, 2550) พบว่า ด้านงานบริหารทั่วไป ตัวบ่งชี้ความสัมพันธ์ชุมชนมีน้ำหนักความสำคัญมากที่สุด จะเห็นได้ว่าโครงการ กิจกรรม งานต่าง ๆ จะสำเร็จและยั่งยืนต้องได้รับความร่วมมือจากชุมชนเป็นอย่างดี

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการศึกษาเพื่อพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยการประยุกต์ใช้กระบวนการเอไอซี เพื่อเป็นแนวทางสำหรับสถานศึกษาในการนำรูปแบบไปใช้ได้อย่างเหมาะสมกับบริบท ก่อให้เกิดความศรัทธาและความเชื่อมั่น ตลอดจนเกิดความร่วมมือที่ดีระหว่างโรงเรียนและชุมชนต่อไป

คำถามวิจัย

1. รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานควรมีกระบวนการหรือขั้นตอนเป็นอย่างไร มีกิจกรรมหรือวิธีดำเนินการอย่างไร
2. รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีบริบทต่างกัน มีความแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร
3. รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมในการนำไปใช้หรือไม่ อย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโดยการประยุกต์ใช้กระบวนการเอไอซี

2. เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานระหว่างสถานศึกษาที่อยู่ในเขตเมืองและนอกเขตเมือง

3. เพื่อตรวจสอบรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบพหุกรณีศึกษา โดยกำหนดขอบเขตการวิจัยดังนี้

1. กรณีศึกษาที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ โรงเรียนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 2 โรงเรียน คือ โรงเรียนบ้านขอนแก่น อำเภอชะอวด สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3 (บริบทของโรงเรียนที่อยู่นอกเขตเมือง) และโรงเรียนวัดโพธิ์ทอง อำเภอเมือง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 (บริบทของโรงเรียนที่อยู่ในเขตเมือง)

2. ประเด็นที่ผู้วิจัยสนใจจะศึกษา คือ ศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และวิธีดำเนินการหรือกิจกรรมในแต่ละขั้นตอน โดยกำหนดกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเบื้องต้นไว้ 5 ขั้นตอน ดังนี้ (1) การมีส่วนร่วมในการระดมความคิด (2) การมีส่วนร่วมในการวางแผน (3) การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ (4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล และ (5) การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ รวมทั้งศึกษาเงื่อนไขความสำเร็จ ตลอดจนพัฒนา รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานให้มีความเหมาะสมและสามารถนำไปใช้ได้

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

ชุมชน หมายถึง ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้นำชุมชน ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่อยู่ในเขตพื้นที่บริการของโรงเรียนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง

การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง กระบวนการที่โรงเรียนเปิดโอกาสให้บุคคล กลุ่มคน หรือองค์กรในชุมชนเข้ามาร่วมระดมความคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ร่วมติดตามและประเมินผล ร่วมรับผลประโยชน์ในกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งแสดงออกในรูปการตัดสินใจเพื่อตนเองและกลุ่มอย่างอิสระ

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง องค์ความรู้หรือประสบการณ์ของชาวบ้านที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น โดยได้รับการถ่ายทอดมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน สามารถใช้ในการแก้ปัญหาหรือประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานแนวทางในการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติภารกิจหน้าที่ของบุคคล องค์กร สถาบันทางสังคม ให้ดำเนินไปในทางสายกลางและไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันที่ดี ซึ่งต้องอาศัยความรู้และมีคุณธรรมประกอบการวางแผน การตัดสินใจ และการพัฒนา

การจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง แนวทางในการจัดการเรียนการสอนและการบริหารจัดการสถานศึกษาใน 4 ด้าน คือ ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษา ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และด้านการพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษา ซึ่งประกอบด้วยความพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันจากการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ โดยอาศัยความรู้คู่คุณธรรม

รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง โครงสร้างที่อธิบายถึงกระบวนการและวิธีดำเนินการที่โรงเรียนเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการนำองค์ความรู้หรือประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนและการบริหารจัดการสถานศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งการนำเสนอรูปแบบในการวิจัยครั้งนี้มี 3 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบที่ 1 ความเป็นมาและวัตถุประสงค์ของรูปแบบ องค์ประกอบที่ 2 กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและวิธีดำเนินการ องค์ประกอบที่ 3 เงื่อนไขความสำเร็จและแนวทางการนำรูปแบบไปใช้

สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง โรงเรียนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงที่เปิดทำการสอน ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

โรงเรียนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง โรงเรียนในโครงการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาที่ผ่านการประเมินจากกระทรวงศึกษาธิการ และได้รับคัดเลือกให้เป็นสถานศึกษาพอเพียงในปีการศึกษา 2550

โรงเรียนที่อยู่ในเขตเมือง หมายถึง โรงเรียนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงที่ตั้งอยู่ในอำเภอเมือง

โรงเรียนที่อยู่นอกเขตเมือง หมายถึง โรงเรียนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงที่ไม่ได้ตั้งอยู่ในอำเภอเมือง

กระบวนการเอไอซี หมายถึง วิธีการประชุมเชิงปฏิบัติการที่มีการระดมพลังสมอง พลังความคิดสร้างสรรค์ของสมาชิกในชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาในเชิงสร้างสรรค์อย่างเป็นขั้นตอน โดยเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้มีโอกาสสื่อสาร แลกเปลี่ยนความรู้ ข้อมูลและประสบการณ์ซึ่งกันและกันอย่างเป็นประชาธิปไตย อันจะนำไปสู่ความเข้าใจถึงสภาพปัญหา ข้อจำกัด ความต้องการ และศักยภาพของผู้เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ (1) การสร้างความรู้ (Appreciation: A) เป็นขั้นตอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคน แสดงความคิดเห็น รับฟังและหาข้อสรุปร่วมกันอย่างสร้างสรรค์เป็นประชาธิปไตย ยอมรับในความคิดของเพื่อนสมาชิก โดยร่วมกันวิเคราะห์สภาพปัญหาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาและกำหนดความต้องการในการพัฒนาในอนาคต โดยใช้การเขียนบรรยายหรือการวาดรูปเป็นสื่อในการแสดงความคิดเห็น (2) การสร้างแนวทางการพัฒนา (Influence: I) เป็นขั้นตอนที่ผู้เข้าร่วมประชุมร่วมกันหามาตรการ วิธีการ และขั้นตอนในการมีส่วนร่วมของชุมชน รวมทั้งกำหนดทางเลือกในการพัฒนา กำหนดเป้าหมาย กำหนดกิจกรรม และจัดลำดับความสำคัญของกิจกรรม และ (3) การสร้างแนวทางปฏิบัติ (Control: C) เป็นขั้นตอนที่ผู้เข้าร่วมประชุมร่วมกันสรุปเพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการ พร้อมทั้งแบ่งหน้าที่ผู้รับผิดชอบในแผนงานหรือกิจกรรมนั้น ๆ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน อันจะเป็นประโยชน์ต่อสถานศึกษาในการนำรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม
2. ทำให้ชุมชนมีแนวทางในการเข้ามามีส่วนร่วมในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาได้รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพต่อไป

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งการนำเสนอเนื้อหาออกเป็น 5 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตอนที่ 2 แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ตอนที่ 3 แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ตอนที่ 4 กระบวนการประชุมแบบมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์หรือกระบวนการเอไอซี ตอนที่ 5 การวิจัยเชิงคุณภาพ ตอนที่ 6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และตอนที่ 7 กรอบแนวคิดในการวิจัย รายละเอียดแต่ละตอนมีดังนี้

ตอนที่ 1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ผู้วิจัยแบ่งการนำเสนอรายละเอียดในตอนนี้ออกเป็น 3 ประเด็น คือ (1) ความหมายปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (2) การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการศึกษา และ (3) การขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา รายละเอียดดังนี้

1.1 ความหมายปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดรวมถึงการพัฒนาและบริหารประเทศ ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลาง ดำเนินถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบ และคุณธรรมประกอบวางแผนการตัดสินใจและการกระทำ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550)

นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการและหน่วยงานต่าง ๆ ได้เสนอความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ดังนี้

ประเวศ วะสี (2541) เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง จิตใจพอเพียง วิริยะพอเพียง ปัญญาพอเพียง วัฒนธรรมพอเพียง สิ่งแวดล้อมพอเพียง มีความเอื้ออาทรต่อกันพอเพียง เศรษฐกิจพอเพียง คือ เศรษฐกิจบูรณาการได้ดุลยภาพ มีความเป็นปกติและยั่งยืน

ปนัดดา พงศ์นภาพิไล (2543) เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความสามารถของชุมชน เมือง รัฐ ประเทศ หรือภูมิภาคหนึ่ง ๆ ในการผลิตสินค้า และบริการทุกชนิดเพื่อเลี้ยงสังคมนั้น ๆ ได้ โดยพยายามที่จะหลีกเลี่ยงที่จะพึ่งพาปัจจัยต่าง ๆ ที่เราไม่ได้เป็นเจ้าของ ซึ่งเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคล คือ ความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อน กำหนดความเป็นอยู่อย่าง

ประมาณตนตามฐานะ ตามอัตภาพและที่สำคัญไม่หลงไหลไปตามกระแสของวัตถุนิยม มีอิสรภาพ เสรีภาพ ไม่พันธนาการอยู่กับสิ่งใด นั่นก็คือการหันหลังกลับไปยึดเส้นทางสายกลางในการดำรงชีวิต

สุเมธ ตันติเวชกุล (2544) ได้สรุปความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริไว้ว่า เศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเองได้ ให้มีความพอเพียงกับตัวเอง (Self-Sufficiency) อยู่ได้โดยไม่เดือดร้อน ซึ่งต้องสร้างพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อน คือให้ตนเองสามารถอยู่ได้อย่างพอกินพอใช้ มิได้มุ่งหวังที่จะสร้างความเจริญ ยกเศรษฐกิจให้เจริญอย่างรวดเร็วเพียงอย่างเดียว

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2548) ได้ให้คำนิยามว่า เศรษฐกิจพอเพียง คือ การดำรงชีวิตในความพอดี มีชีวิตใหม่ คือหวนกลับมาใช้วิถีชีวิตไทย จะทำให้ชาติบ้านเมืองและตัวเราหลุดพ้นจากความทุกข์ และมีความสุขในที่สุด

ปรียานุช พิบูลสรวาฐ (2549) ได้กล่าวถึง ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่าเป็นหลักคิดในการดำรงชีวิตที่สอดคล้องกับภูมิสังคมของประเทศไทย โดยเป็นการรักษาสิ่งที่เรามีและดีอยู่แล้วให้คงอยู่ตลอดไป เป็นปรัชญาที่เราควรยึดถือและนำมาใช้ในชีวิตจริง

วัชรชัย วิริยะสุทธีวงศ์ (2550) ได้อธิบายว่าเศรษฐกิจพอเพียง คือการเดินทางสายกลางอย่างมีเหตุผลและมีภูมิคุ้มกันจากการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ โดยอาศัยความรู้คู่คุณธรรม

จากความหมายดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง แนวทางในการดำรงชีวิตอย่างพอดีตามวิถีไทย อยู่ได้ด้วยพึ่งตนเอง มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันจากการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ โดยอาศัยความรู้คู่คุณธรรม

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีหลักพิจารณาอยู่ 5 ส่วน ดังนี้

1. กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็นโดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤติ เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

2. คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ทุกระดับโดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

3. คำนิยาม

3.1 ความพอประมาณ หมายถึงความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

3.2 ความมีเหตุมีผล หมายถึงการตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผลโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

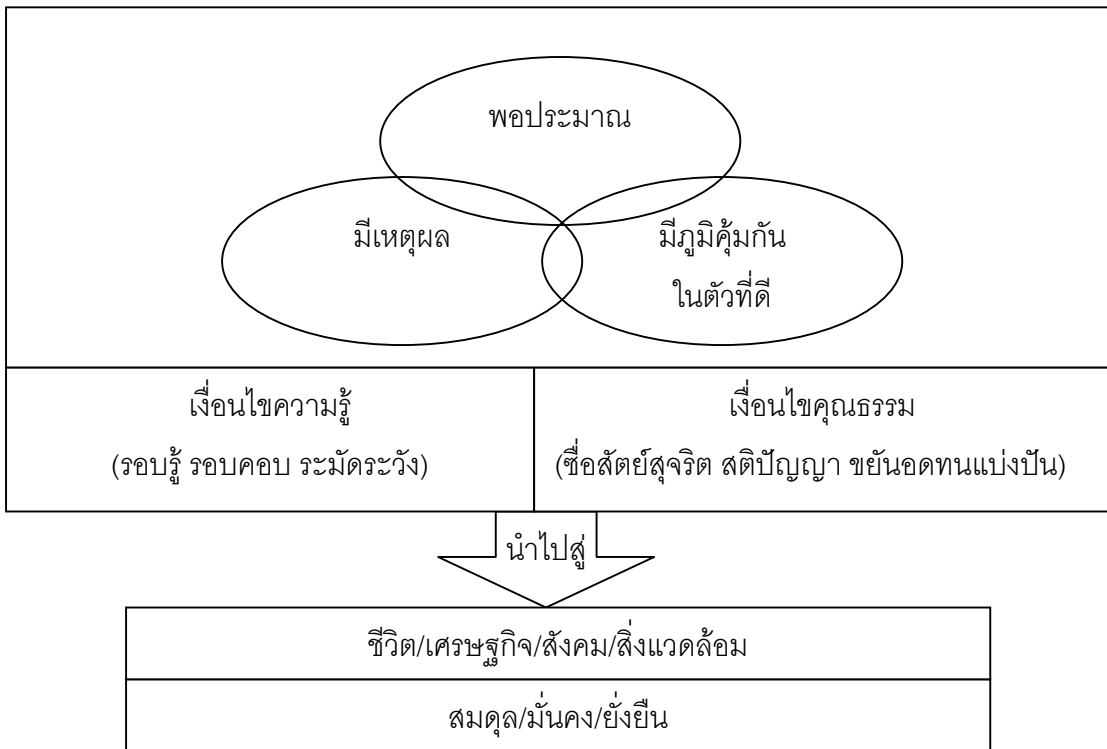
3.3 การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึงการเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

4. เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

4.1 เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาเชื่อมโยงกันเพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

4.2 เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

สรุปปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

แผนภาพที่ 2.1 สรุปปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550)

1.2 การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการศึกษา

การศึกษา นับว่าเป็นเครื่องมือสำคัญที่ใช้ในการพัฒนาคนและประเทศชาติ ดังนั้นรัฐบาลจึงได้กำหนดทิศทางในการพัฒนาไปสู่สังคมแห่งความพอเพียง ยืนหยัดอยู่ในสังคมโลกได้อย่างเข้มแข็งและไม่สูญเสียความเป็นตัวของตัวเอง ดังแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550–2554) ได้มุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นแนวทางหลักในการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศไปสู่ความสมดุลยั่งยืน และมีภูมิคุ้มกันที่ดี กระทรวงศึกษาธิการตระหนักและเห็นความสำคัญจึงนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาในสถานศึกษาทุกระดับได้อย่างเหมาะสม

จากการศึกษาเอกสารพบว่า สถานศึกษามีการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการศึกษาอยู่ 2 ส่วน คือ ส่วนที่หนึ่งเกี่ยวข้องกับการบริหารสถานศึกษา ประกอบด้วยด้านการวางแผน ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านอาคารสถานที่และด้านความสัมพันธ์กับชุมชนรวมทั้งด้านบุคลากร และส่วนที่สองเป็นการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียน ประกอบด้วยการสอดแทรกปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในหลักสูตรสถานศึกษา หลักสูตรท้องถิ่น และสาระการเรียนรู้ในห้องเรียน ตลอดจนประยุกต์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โดยมุ่งเน้นให้นักเรียน นักศึกษาคำนึงถึงความพอประมาณในการดำเนินชีวิต ไม่โลภ ไม่ฟุ้งเฟ้อ มีการตัดสินใจบนพื้นฐานของเหตุผล ไม่ใช่อารมณ์ ฝึกให้มีการมองไปข้างหน้า และเตรียมตัวให้พร้อมกับความผันผวนของเหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างรู้เท่าทัน รวมถึงความหมั่นแสวงหาความรู้ เพื่อให้เกิดความรอบรู้ในด้านต่าง ๆ ฝึกฝนตนเองให้มีความรอบคอบและระมัดระวัง โดยใช้สติปัญญาในการทำงานและการดำเนินชีวิต ที่สำคัญเศรษฐกิจพอเพียงยังเน้นให้นักเรียน นักศึกษามีคุณธรรม มีความอดทน มีความขยันหมั่นเพียร มีความซื่อสัตย์ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น มีการแบ่งปัน และช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต เนื่องจากความรู้ต่าง ๆ จะไม่สามารถก่อประโยชน์ให้กับตนเองหรือผู้อื่นได้อย่างเต็มที่และถูกต้อง หากผู้นำไปใช้ขาดคุณธรรม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2550)

1.2.1 แนวทางในการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน

ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์ มาตรฐานการเรียนรู้ (ส.3.1) เน้นให้เข้าใจระบบและวิธีการของเศรษฐกิจพอเพียงและสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวันได้นั้น มีการบรรจุการจัดการเรียนการสอนเศรษฐกิจพอเพียงไว้อยู่แล้ว คณะทำงานบูรณาการเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอนของ

กระทรวงศึกษาธิการ จึงได้กำหนดขอบเขตหรือมาตรฐานการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงของแต่ละ
 ชั้นปีให้ชัดเจนขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจหลักเศรษฐกิจพอเพียงและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้
 เหมาะสมกับแต่ละวัย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2550) ดังนี้

ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ช่วงชั้นที่ 1 เน้นให้เด็กใช้ชีวิตพอเพียงระดับบุคคลและครอบครัว รู้จักช่วยเหลือ
 ตนเอง และรู้จักช่วยเหลืองานในครอบครัว แบ่งปันสิ่งของให้เพื่อน ช่วยเหลือผู้อื่น รู้จักวิเคราะห์
 รายรับ-รายจ่ายของตนเอง สอนให้เด็กเห็นคุณค่าของสิ่งของ ตระหนักถึงคุณค่าของเงินทอง จะได้
 ฝึกนิสัยประหยัด ฝึกจิตสำนึกและนิสัยพอเพียง รายละเอียดแสดงตามตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1 มาตรฐานการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงช่วงชั้นที่ 1 (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3)

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1	ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2	ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3
1. รู้จักช่วยเหลือตนเอง	1. ปฏิบัติหน้าที่ของตนเองและ ครอบครัวอย่างมีความรับผิดชอบ	1. รู้จักช่วยเหลือครอบครัว และชุมชน
2. ใช้ทรัพยากรอย่าง ประหยัด	2. รู้จักใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด และคุ้มค่า	2. รู้จักเลือกใช้ทรัพยากร อย่างประหยัดและคุ้มค่า
3. รู้จักการออม	3. มีวินัยในการใช้จ่าย	3. วิเคราะห์รายรับ-รายจ่าย ของตนเอง
4. รู้จักแบ่งปันสิ่งของที่มี ให้กับผู้อื่น	4. รู้จักแบ่งปันสิ่งของและช่วยเหลือ ผู้อื่น	4. รู้จักเสียสละแบ่งปัน ทรัพยากรที่มีเพื่อประโยชน์ ต่อส่วนรวม
	5. ปฏิบัติตนตามหลักเศรษฐกิจ พอเพียงอย่างมีความสุข	5. ชื่นชมและการปฏิบัติตน ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

ช่วงชั้นที่ 2 ฝึกให้เด็กรู้จักประยุกต์ใช้หลักความพอเพียงในโรงเรียนและมีส่วนร่วมในการสร้างความพอเพียงระดับโรงเรียนและชุมชนใกล้ตัว โดยเริ่มจากการสำรวจทรัพยากรต่าง ๆ ในโรงเรียนและชุมชน มีส่วนร่วมในการดูแลบำรุงรักษาทรัพยากรต่าง ๆ ทั้งด้านวัตถุ เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม ภูมิปัญญา วัฒนธรรม และรวบรวมองค์ความรู้มาเป็นข้อมูลในการเรียนรู้ วิถีชีวิตของชุมชน และเห็นคุณค่าของการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง รายละเอียดแสดงตามตารางที่ 2.2

ตารางที่ 2.2 มาตรฐานเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงช่วงชั้นที่ 2 (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6)

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4	ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5	ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
1. เข้าใจหลักการปฏิบัติตนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	1. ปฏิบัติตนตามหลักแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียง	1. เข้าใจระบบและวิธีการดำเนินงานขององค์กรในโรงเรียน/ชุมชน ตามหลักแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียง
2. สำรวจ สภาพปัญหา ทรัพยากร สิ่งแวดล้อมในชุมชนและเสนอแนวทางแก้ปัญหา	2. วิเคราะห์การใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลในชุมชน	2. รู้จักใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมตามหลักแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียง
3. เข้าใจสภาพรายรับ-รายจ่าย ของตนเองและวางแผนการใช้จ่ายตามหลักแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียง	3. เข้าใจสภาพรายรับ-รายจ่าย ของครอบครัวและนำหลักแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียงมาลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว	3. วิเคราะห์วางแผนและจัดทำบันทึกรายรับ-รายจ่ายของตนเองและครอบครัวอย่างมีประสิทธิภาพ
4. สำรวจและเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น	4. มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน	4. รวบรวมองค์ความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

ช่วงชั้นที่ 3 ประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงกับชุมชน มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน สามารถสำรวจและวิเคราะห์ความพอเพียงในระดับต่าง ๆ และในมิติต่าง ๆ ทั้งทางวัตถุสังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมในชุมชนใกล้ตัว เห็นคุณค่าของการใช้หลักพอเพียงในการพัฒนาชุมชน และสามารถนำหลักการพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของแต่ละคน จนนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสู่ความพอเพียงได้ในที่สุด รายละเอียดแสดงตามตารางที่ 2.3

ตารางที่ 2.3 มาตรฐานเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงช่วงชั้นที่ 3 (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3)

มัธยมศึกษาปีที่ 1	มัธยมศึกษาปีที่ 2	มัธยมศึกษาปีที่ 3
1. รู้และเข้าใจประวัติความเป็นมา ความหมาย หลักปรัชญา แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง	1. สำรวจและวิเคราะห์ปัญหาของชุมชนด้านสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมหรือวัฒนธรรมบนพื้นฐานของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	1. เข้าใจแนวทางพัฒนาชุมชนด้านสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมหรือวัฒนธรรมหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
2. สามารถนำแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ของตนเอง ครอบครัวและชุมชนอย่างสมดุล	2. เสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาของชุมชนด้านสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมหรือวัฒนธรรมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	2. มีส่วนร่วมในการพัฒนาด้านสังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ช่วงชั้นที่ 4 เตรียมคนให้เป็นคนที่ดี สามารถทำประโยชน์ให้กับสังคมและประเทศชาติได้ โดยเน้นเข้าใจความพอเพียงระดับประเทศ และการพัฒนาประเทศภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ เช่น การวิเคราะห์สถานการณ์การค้าระหว่างประเทศ หรือการศึกษาสถานการณ์สิ่งแวดล้อม สภาพปัญหาด้านสังคมเป็นอย่างไร เป็นต้น รายละเอียดแสดงตามตารางที่ 2.4

ตารางที่ 2.4 มาตรฐานการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงช่วงชั้นที่ 4 (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6)

มัธยมศึกษาปีที่ 4	มัธยมศึกษาปีที่ 5	มัธยมศึกษาปีที่ 6
1.เข้าใจและวิเคราะห์การบริหารจัดการองค์กร วิสาหกิจชุมชน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	1.เข้าใจและวิเคราะห์การพัฒนาประเทศตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	1.เข้าใจและวิเคราะห์การพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้าไปได้อย่างสมดุลภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ โดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
2.ตระหนักในความสำคัญของการบริหารจัดการองค์กรวิสาหกิจชุมชน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	2.ตระหนักในความสำคัญของการพัฒนาประเทศตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	2.ตระหนักในความสำคัญของการพัฒนาประเทศ ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ โดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้ก้าวหน้าไปได้อย่างสมดุล
3.นำแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างสมดุล และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง	3.นำแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตเพื่อประโยชน์ของสังคมและประเทศชาติ	3.นำแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างสมดุลและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์

จากการศึกษามาตรฐานการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง พบว่ามีการกำหนดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นตั้งแต่ช่วงชั้นที่ 2 เป็นต้นไป ผู้วิจัยจึงสนใจทำการศึกษาในโรงเรียนระดับประถมศึกษา

จากการประชุมคณะกรรมการบริหารโครงการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา เมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม 2550 สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ได้เสนอคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนและแนวทางในการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ดังนี้

1. คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

สถานศึกษาควรมุ่งส่งเสริมการเรียนรู้และปลูกฝัง เสริมสร้างให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

1.1 มีความรู้ ความเข้าใจปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและตระหนักในความสำคัญของการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

1.1.1 มีความรู้ ความเข้าใจในการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

1.1.2 มีความรู้ ความเข้าใจปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และความเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจทั่วไป

1.1.3 เห็นประโยชน์ และตระหนักในความสำคัญของการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาตนเอง พัฒนากลุ่ม โรงเรียน ชุมชน และพัฒนาสังคมโดยรวม

1.2 มีความรู้และทักษะพื้นฐานในการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

1.2.1 มีความรู้และทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิตและการพัฒนาอาชีพที่เหมาะสมกับศักยภาพของแต่ละบุคคล และสอดคล้องกับภูมิสังคมต่าง ๆ เช่น การผลิตและจำหน่ายสินค้า การให้บริการ การดำเนินธุรกิจขนาดต่าง ๆ การใช้จ่ายและการออม การเกษตร เพื่อให้สามารถอุปโภคบริโภคและครอบครัวได้

1.2.2 มีทักษะ ค่านิยมและจริยธรรมเบื้องต้นที่จำเป็นในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมอย่างเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เกื้อกูล ไม่เบียดเบียน นำไปสู่ความสันติสุข และรู้จักสามัคคี

1.2.3 ใช้และพัฒนาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมให้เกิดประโยชน์และความสุขอย่างยั่งยืน

1.2.4 สืบสานและพัฒนาศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น หวงแหนทรัพย์สินสมบัติของชาติ รักและภาคภูมิใจในความเป็นไทย

1.3 ปฏิบัติตนและดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

1.3.1 ปฏิบัติตนให้มีความพอประมาณ รู้จักการประมาณตน รู้จักศักยภาพของตนที่มีอยู่ และรู้จักสภาพแวดล้อมของชุมชน/สังคม ที่อาศัยอยู่

1.3.2 ปฏิบัติตนอย่างมีเหตุผลบนพื้นฐานของความถูกต้อง โดยใช้สติปัญญา มีความรอบรู้ และรอบคอบในการคิด พุด ทำ โดยยึดทางสายกลางในการปฏิบัติ

1.3.3 มีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวพร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์

1.3.4 มีความรอบรู้ในเรื่องที่เกี่ยวข้อง สามารถคิดวิเคราะห์และปฏิบัติด้วยความรอบคอบระมัดระวัง

1.3.5 ปฏิบัติตนและดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ขยัน อดทน ขยันหมั่นเพียร แบ่งปัน มีสติปัญญา มีวินัย พึ่งตนเอง เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เกื้อกูล มีความรับผิดชอบและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

2. แนวทางในการพัฒนาผู้เรียนตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์

2.1 การพัฒนาหลักสูตร สถานศึกษาควรมีการพัฒนาหรือบูรณาการเนื้อหาสาระของเศรษฐกิจพอเพียงเข้าไปในหลักสูตรสถานศึกษา ตามขั้นตอนดังนี้

2.1.1 สถานศึกษานำคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน ตามแนวทางการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาพิจารณาปรับปรุงหรือเพิ่มเติม วิสัยทัศน์ เป้าหมายและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนในหลักสูตรสถานศึกษา

2.1.2 กลุ่มสาระการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ปรับปรุง หรือเพิ่มเติมมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละช่วงชั้นให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ของหลักสูตรสถานศึกษาที่ปรับปรุง

2.1.3 กลุ่มสาระการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ปรับปรุง เพิ่มเติม หรือจัดทำสาระการเรียนรู้ หน่วยการจัดการเรียนรู้และแผนการจัดการเรียนรู้ ตามลำดับ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นไปตามมาตรฐานการเรียนรู้แต่ละช่วงชั้นตามข้อ 2.1.2

2.2 การจัดการเรียนการสอน สถานศึกษาควรจัดการเรียนการสอนตามเนื้อหาสาระที่กำหนดไว้ในหลักสูตรอย่างสอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้เรียน เน้นกระบวนการคิดวิเคราะห์ เน้นการปฏิบัติจริง เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติตนที่เหมาะสมในชีวิตประจำวัน มีแนวทางดังนี้

2.2.1 จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการฝึกทักษะ กระบวนการคิด วิเคราะห์ การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ การแก้ปัญหา ที่เริ่มจากชีวิตประจำวัน และเชื่อมโยงสู่ครอบครัว ชุมชน สังคม ประเทศชาติ และสังคมโลก

2.2.2 จัดกระบวนการเรียนรู้โดยเน้นการทดลอง การปฏิบัติจริงทั้งในสถานศึกษา และแหล่งเรียนรู้ภายนอกสถานศึกษา ทั้งในรูปของการจัดทำโครงการ โครงงาน และอื่น ๆ ทั้งการศึกษารายบุคคลและเป็นกลุ่ม

2.2.3 วัดและประเมินผลการเรียนรู้ให้ครอบคลุมทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ 1) ความรู้ (Knowledge) 2) ทักษะกระบวนการ (Process) และ 3) คุณลักษณะอันพึงประสงค์ (Attribute)

2.3 การจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมภายในสถานศึกษา สถานศึกษาควรจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมภายในสถานศึกษาให้เป็นแหล่งเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้ ปลูกฝังหล่อหลอมคุณลักษณะอันพึงประสงค์และเอื้อต่อกระบวนการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรสถานศึกษา โดยมีแนวทางดำเนินการดังนี้

2.3.1 จัดอาคารสถานที่และสิ่งแวดลอมในโรงเรียนที่เน้นความร่วมมือ ประโยชน์ใช้สอยเป็นแหล่งเรียนรู้ และอนุรักษ์สืบสานทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรม สถาปัตยกรรมของท้องถิ่น และภูมิปัญญาไทย

2.3.2 กำหนดระเบียบ ธรรมเนียมปฏิบัติในสถานศึกษา ที่ส่งเสริมความมีระเบียบวินัย เคารพธรรมเนียมปฏิบัติ กฎกติกาของสังคมส่วนรวม เช่น การมีวินัย การเข้าคิว การรับประทานอาหาร การแต่งกาย การใช้ทรัพยากรร่วมกัน ฯลฯ

2.3.3 ส่งเสริมและพัฒนาบรรยากาศด้านคุณธรรม เช่น การทำบุญ การบริจาค การปฏิบัติกิจทางศาสนา การฝึกอบรมจิต การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา การยกย่องส่งเสริมผู้กระทำความดี การส่งเสริมการแบ่งปัน การช่วยเหลือกันและกัน ฯลฯ

2.3.4 ส่งเสริมการแสวงหาความรู้ และเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เช่น การจัดนิทรรศการ การจัดการประกวดในรูปแบบต่าง ๆ การหาความรู้ผ่านสื่อเทคโนโลยีและอื่น ๆ

2.3.5 ส่งเสริมการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างของผู้บริหาร ครู และบุคลากรในสถานศึกษา

2.3.6 จัดโครงการและกิจกรรมส่งเสริมการปฏิบัติตนและการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2.4 การจัดระบบบริหารจัดการของสถานศึกษา

สถานศึกษาควรมีการจัดระบบการบริหารจัดการภายในสถานศึกษาตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่เอื้อต่อการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษา ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

2.4.1 ทบทวน ปรับปรุง พัฒนา โครงสร้างและกระบวนการบริหารจัดการให้สอดคล้องหรือรองรับการจัดการศึกษาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง โดยเน้นการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล มีความพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันที่พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง

2.4.2 กำหนดนโยบาย แผนงาน โครงการ และกิจกรรม โดยการปรับปรุงเพิ่มเติม หรือจัดทำแผนกลยุทธ์และแผนปฏิบัติงานของสถานศึกษาให้ครอบคลุมการพัฒนาการศึกษาตาม แนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของสถานศึกษา มีการดำเนินการตามแผนอย่างเป็นระบบ และมีการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

2.4.3 พัฒนาบุคลากร ทั้งผู้บริหาร ครู และกรรมการสถานศึกษา ให้มีความรู้ ความเข้าใจปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีความพร้อมในการดำเนินการตามระบบการบริหาร จัดการที่เปลี่ยนแปลง และการจัดการศึกษาตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้ง ดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2.4.4 จัดระบบการนิเทศการศึกษาภายในสถานศึกษา เพื่อพัฒนาระบบการ บริหารจัดการและกระบวนการเรียนการสอนให้เอื้อต่อการจัดการศึกษาตามแนวทางในการนำ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปจัดการศึกษาในสถานศึกษา

2.5 การให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา สถานศึกษาควรให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดการศึกษาของ สถานศึกษาในขั้นตอนสำคัญทุกขั้นตอน ดังนี้

2.5.1 ร่วมกำหนดแนวนโยบาย และการวางแผน

2.5.2 ร่วมให้ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะในกระบวนการพัฒนาหลักสูตร

2.5.3 ร่วมจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการจัดสภาพและบรรยากาศ ภายในสถานศึกษา

2.5.4 ส่งเสริมการเรียนรู้และการปฏิบัติตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงใน สถานศึกษา ที่บ้าน และสถานที่อื่นๆ

2.5.5 ร่วมติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา

2.6 การติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา

สถานศึกษาควรจัดให้มีการติดตามและประเมินผลการดำเนินการจัดการศึกษา ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีแนวทางดำเนินการดังนี้

2.6.1 ติดตามและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน โดยพิจารณา จาก 1) ผลการทดสอบความรู้ ความเข้าใจพื้นฐานด้านเศรษฐกิจพอเพียง 2) ผลงานและการปฏิบัติ กิจกรรมของผู้เรียน 3) การปฏิบัติตนในชีวิตประจำวันของผู้เรียน และ 4) ผลการประเมินโดยผู้ประเมิน ภายนอก หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากทุกภาคส่วน

2.6.2 ติดตามและประเมินความเหมาะสมของการดำเนินการในกระบวนการ
ขั้นตอน และกิจกรรมการดำเนินการ

2.6.3 จัดให้ระบบการรายงานผลการดำเนินการเป็นระยะ ๆ ทั้งการรายงาน
ภายในสถานศึกษา การรายงานต่อสาธารณชน และการรายงานหน่วยงานต้นสังกัดตามลำดับ
จากแนวทางในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาตามประเด็นดังกล่าวข้างต้นเขียน
เป็นแผนภาพเชิงระบบที่แสดงความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันได้ดังนี้

แผนภาพที่ 2.2 ความเชื่อมโยงของแนวทางการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปจัดการศึกษา
ในสถานศึกษา (สำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2550)

3. ขั้นตอนการดำเนินการตามแนวทางการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปจัดการศึกษาในสถานศึกษา

การดำเนินการตามแนวทางการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปจัดการศึกษาในสถานศึกษา มีขั้นตอนในการดำเนินการ ดังนี้

3.1 กำหนดนโยบายการจัดการศึกษาตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นนโยบายสำคัญของสถานศึกษา

3.2 พัฒนาความรู้ความเข้าใจแก่บุคลากรทั้งผู้บริหาร ครู และคณะกรรมการสถานศึกษา และส่งเสริมให้ปฏิบัติตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

3.3 ประชาสัมพันธ์เผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจแก่ผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ

3.4 ทบทวนหรือปรับปรุงโครงสร้างและพัฒนาการบริหารจัดการตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

3.5 จัดทำปรับปรุงหรือเพิ่มเติมโครงการ กิจกรรม และปรับแผนกลยุทธ์และแผนปฏิบัติการของสถานศึกษา

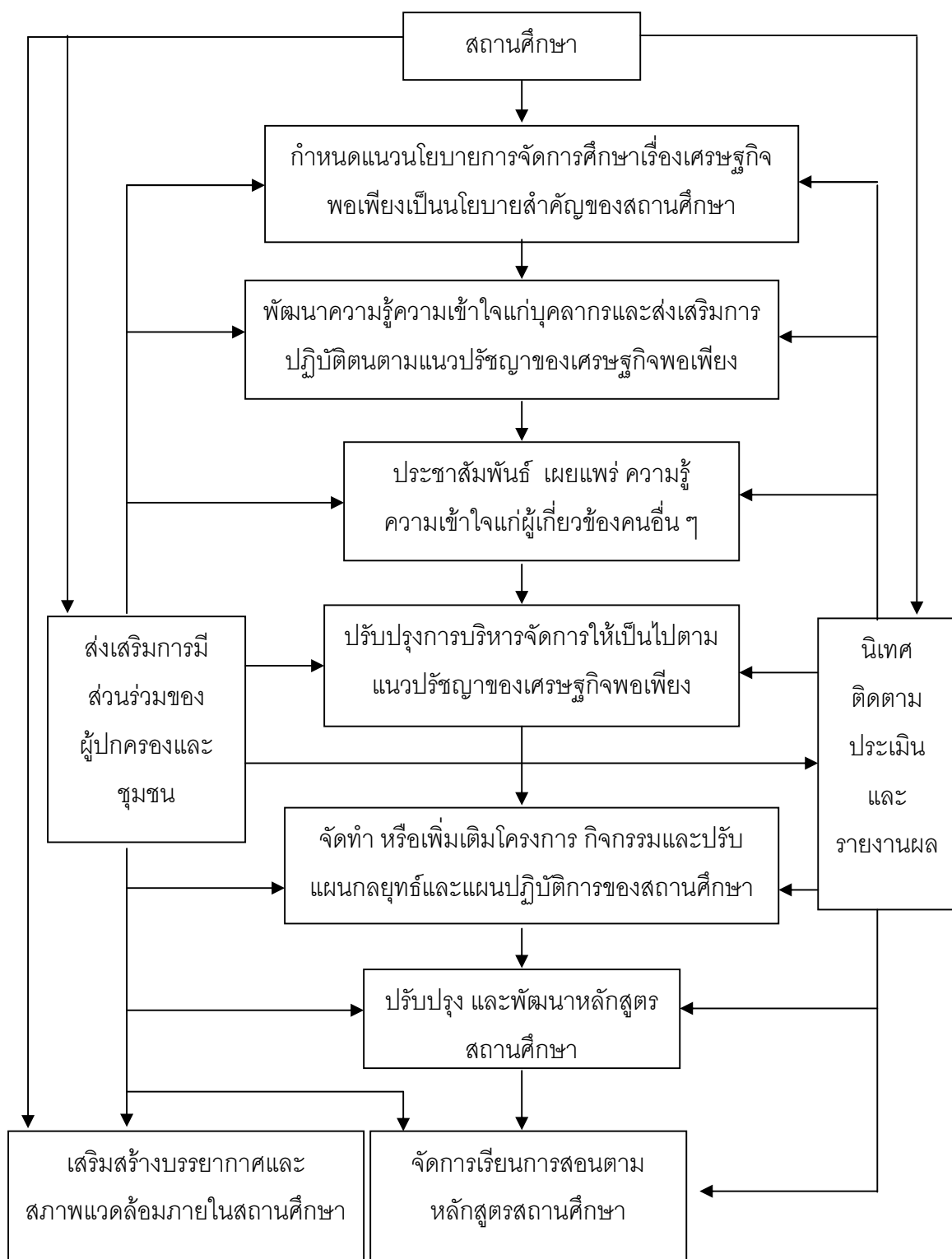
3.6 ปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา

3.7 จัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรของสถานศึกษา

3.8 เสริมสร้างบรรยากาศ และสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้

3.9 จัดระบบนิเทศ ติดตาม ประเมินผล และรายงานผลการดำเนินการ

3.10 ให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในขั้นตอนสำคัญทุกขั้นตอน ดังแผนภาพแสดงขั้นตอนการดำเนินการ ดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ 2.3 ขั้นตอนการดำเนินการตามแนวทางการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปจัดการศึกษาในสถานศึกษา (สำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2550)

1.3 การขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา (พ.ศ.2550-2554)

กระทรวงศึกษาธิการ เป็นกระทรวงที่มีหน้าที่หลักในการจัดการศึกษา จึงมีความตระหนักในการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการจัดการศึกษา และให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนซึ่งเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554) มุ่งเน้นนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาพัฒนาประเทศ จึงจัดทำยุทธศาสตร์เพื่อดำเนินโครงการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนรู้จักการใช้ชีวิตที่พอเพียง เห็นคุณค่าของทรัพยากรต่าง ๆ ฝึกการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นอย่างเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และแบ่งปัน มีจิตสำนึกรักษาสีสิ่งแวดล้อมและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรม ค่านิยม และเอกลักษณ์ของความเป็นไทย โดยมีหน่วยงานในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการร่วมกันรับผิดชอบ เพื่อให้มีความต่อเนื่องและยั่งยืน นำสู่วิถีชีวิตของประชาชนสามารถพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมได้ตามแนวพระราชดำริส และนโยบายรัฐบาลรวมทั้งเป็นจุดเริ่มต้นของการผลักดันให้ประเทศไทยโดยรวมพัฒนาต่อไปอย่างเต็มศักยภาพ โดยใช้รูปแบบการจัดการศึกษาบนพื้นฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (สำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2550)

1.3.1 ความเป็นมาในการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตและวิถีปฏิบัติที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริชี้แนะแก่พสกนิกรชาวไทยมานานกว่า 30 ปี พระองค์ได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการพัฒนาบนหลักแนวคิดพึ่งตนเอง โดยใช้หลักความพอประมาณ การคำนึงถึงการมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว และทรงเตือนสติประชาชนคนไทยไม่ให้ประมาท ตระหนักถึงการพัฒนาอย่างเป็นขั้นเป็นตอนที่ต้องตามหลักวิชา และการมีคุณธรรม เป็นกรอบในการปฏิบัติและการดำรงชีวิต ในช่วงที่ประเทศไทยประสบกับภาวะวิกฤตเศรษฐกิจในปี พ.ศ.2540 นับเป็นบทเรียนสำคัญที่ทำให้ประชาชนเข้าใจถึงผลจากการพัฒนาที่ไม่คำนึงถึงระดับความเหมาะสมกับศักยภาพของประเทศ พึ่งพิงความรู้ เงินลงทุนจากภายนอกประเทศเป็นหลัก โดยไม่ได้สร้างความมั่นคงและเข้มแข็งหรือสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีภายในประเทศ ให้สามารถพร้อมรับความเสี่ยงจากความผันผวนของปัจจัยภายในและภายนอกจนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจครั้งใหญ่ ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อสังคมไทย รัฐบาลตระหนักถึงความสำคัญในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว และเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมไทยอย่างเป็นระบบ จึงได้กำหนดนโยบายด้านการศึกษา โดยนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ ใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษา สถาบันครอบครัว ชุมชน สถาบันทางศาสนา ให้มีส่วนร่วมใน

การจัดการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ทักษะและเจตคติ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ใน ชีวิตประจำวันได้อย่างสมดุลและยั่งยืน

1.3.2 วัตถุประสงค์

เพื่อให้สถานศึกษานำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียน การสอน การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และการบริหารจัดการสถานศึกษา เพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติ ในทุกระดับได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีประสิทธิผล เกิดการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการ ดำเนินชีวิตบนพื้นฐานของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง

1.3.3 วิสัยทัศน์

กระทรวงศึกษาธิการมุ่งพัฒนาสถานศึกษาในการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ไปจัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ส่งผลสู่การดำเนินชีวิตตามแนวทาง เศรษฐกิจพอเพียงของผู้เรียน ผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษา อย่างต่อเนื่อง

1.3.4 เป้าหมาย

ระยะที่ 1 ปี 2550: กำหนดให้มีสถานศึกษาที่สามารถเป็นแบบอย่างในการจัด กระบวนการเรียนการสอนและการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ไม่ต่ำกว่า จำนวน 80 แห่ง

ระยะที่ 2 ปี 2551-2552: พัฒนาและขยายเครือข่ายสถานศึกษาที่เป็นแบบอย่างในการ จัดกระบวนการเรียน การสอนและการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงทุก จังหวัดเป็น จำนวน 800 แห่ง

ระยะที่ 3 ปี 2553-2554: พัฒนาให้สถานศึกษาสามารถนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ไปใช้ในการจัดกระบวนการเรียนการสอนและการบริหารจัดการที่เหมาะสมกับบริบทของแต่ละ สถานศึกษาได้ครบทุกแห่งทั่วประเทศ

1.3.5 ยุทธศาสตร์และแนวทางการขับเคลื่อน

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาแนวทางการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีแนวทางการขับเคลื่อน ดังนี้

1.1 ศึกษา วิเคราะห์ วิจัยแนวทางการนำแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้จัด การศึกษา

1.2 จัดทำแนวทางการจัดการเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอน ทุกระดับการศึกษา โดยสอดแทรกสาระเศรษฐกิจพอเพียงไว้ในสาระการเรียนรู้ และกิจกรรม

พัฒนาผู้เรียนเพื่อให้เกิดการพัฒนาตามลำดับ โดยเริ่มให้เกิดการพัฒนาการเรียนรู้อัตโนมัติบุคคล และครอบครัว รู้จักนำไปประยุกต์ใช้ นำไปขยายผลในครอบครัวและชุมชนเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อ สังคมและประเทศ

1.3 จัดทำแนวทางการจัดระบบบริหารจัดการของสถานศึกษาตามแนวทาง ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาบุคลากร มีแนวทางการขับเคลื่อน ดังนี้

2.1 อบรมสัมมนาผู้บริหารการศึกษาให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในหลักปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง

2.2 ฝึกอบรมและพัฒนา ผู้บริหารสถานศึกษา ข้าราชการครู และบุคลากร ทางการศึกษาในสถานศึกษากลุ่มเป้าหมาย ให้สามารถนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไป บูรณาการสู่การเรียนการสอนและการบริหารจัดการ

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การขยายผลและพัฒนาเครือข่าย มีแนวทางการขับเคลื่อน ดังนี้

3.1 ให้สถานศึกษาที่เป็นแบบอย่างเข้าไปช่วยเหลือพัฒนาสถานศึกษาที่เข้าร่วม โครงการ 1:10 แห่ง ในการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียน การสอนและการบริหารจัดการ

3.2 ให้มีระบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และส่งเสริม สนับสนุน ประสานการ ดำเนินงานของเครือข่าย

3.3 จัดทำระบบข้อมูลสารสนเทศและเชื่อมโยงเครือข่ายกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ แนวทางการขับเคลื่อน

4.1 เผยแพร่การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการจัด การศึกษาโดยจัดทำสื่อรูปแบบต่าง ๆ

4.2 เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ความก้าวหน้าของการจัดการศึกษาตามหลักปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง

ยุทธศาสตร์ที่ 5 การพัฒนากระบวนการติดตามและประเมินผล

5.1 จัดให้มีคณะกรรมการติดตามประเมินผลระดับกระทรวง ระดับภูมิภาค และ ระดับสถานศึกษา โดยให้คณะกรรมการมีหน้าที่ติดตาม ประเมินผลและรายงานผลการดำเนินงาน ในภาพรวมระดับภูมิภาคและสถานศึกษา

5.2 กำหนดรูปแบบ แนวทาง เครื่องมือและคู่มือในการติดตามและประเมินผล

5.3 ดำเนินการติดตามประเมินผลและรายงานผล

1.3.6 ตัวชี้วัดความสำเร็จ

การติดตามประเมินผลได้กำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จไว้ 4 ด้าน คือ (1) ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษา (2) ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน (3) ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และ (4) ด้านการพัฒนาบุคลากร

จะเห็นได้ว่าเป้าหมายของโครงการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาในระยะที่ 1 ปี 2550 นั้นได้กำหนดให้มีสถานศึกษาที่สามารถเป็นแบบอย่างในการจัดกระบวนการเรียนการสอนและการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ไม่ต่ำกว่าจำนวน 80 แห่ง และผลจากการติดตาม ประเมินการขับเคลื่อนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ พบว่ามีสถานศึกษาผ่านการคัดเลือกเป็นสถานศึกษาแบบอย่าง จำนวน 135 แห่ง ซึ่งกระจายอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย นับว่าเป็นความสำเร็จก้าวแรกในการขับเคลื่อน และขณะนี้โครงการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาได้มีการต่อยอดการขับเคลื่อนต่อไปตามเป้าหมายในระยะที่ 2 (2551-2552) คือ พัฒนาและขยายเครือข่ายสถานศึกษาที่เป็นแบบอย่างในการจัดกระบวนการเรียนการสอนและการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ให้ครบทุกจังหวัดเป็นจำนวน 800 แห่ง จัดอบรมครูและบุคลากรทางการศึกษาและเน้นการบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอน ให้เห็นเด่นชัดและเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น (สำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2550)

ตอนที่ 2 แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา

ผู้วิจัยแบ่งการนำเสนอรายละเอียดในตอนนี้ออกเป็น 3 ประเด็น คือ (1) ความหมายการมีส่วนร่วมของชุมชน (2) ความสำคัญของการมีส่วนร่วม และ (3) ลักษณะและรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน มีรายละเอียดดังนี้

2.1 ความหมายการมีส่วนร่วมของชุมชน

ไพรัตน์ เดชะรินทร์ (2527) ได้เสนอความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชนว่า หมายถึงกระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริม ชักนำ สนับสนุน และสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชนทั้งในรูปแบบบุคคล กลุ่มคน ชมรม สมาคม มูลนิธิ และองค์การอาสาสมัครรูปต่าง ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือหลายเรื่องรวมกัน

ปกรณ ปรียากร (2530) กล่าวถึงความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วมถือเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม ร่วมทำ ร่วมแก้ไขและร่วมมีผลประโยชน์

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2531) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า หมายถึง การทำงานร่วมกับกลุ่ม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ด้วยความร่วมมือร่วมใจ โดยกระทำการดังกล่าว ในห้วงเวลา และลำดับเหตุการณ์ที่ทรงประสิทธิภาพ คือ ถูกจังหวะและเหมาะสมกันทั้งกระทำการงาน ดังกล่าวด้วยความรู้สึกผูกพันให้ประจักษ์ว่าเชื่อถือได้ แสดงว่าการมีส่วนร่วมเป็นผลของความ ร่วมมือร่วมใจ การประสานงานและความรับผิดชอบ

ทองศักดิ์ คุ่มไข่น้ำ (2534) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน คือการที่ ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในลักษณะของการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมติดตามประเมินผล เป็นกระบวนการที่กลุ่มเป้าหมายได้รับโอกาส และใช้โอกาสที่ได้รับแสดงออก ซึ่งความรู้สึกนึกคิด แก้ไขปัญหาความต้องการของตนโดยการ ช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอกน้อยที่สุด

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2537) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม (Participation) ว่า เป็นการที่บุคคลหรือคณะบุคคลเข้ามาช่วยเหลือ สนับสนุนทำประโยชน์ในเรื่องต่าง ๆ หรือกิจกรรม ต่าง ๆ อาจเป็นการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจหรือกระบวนการบริหาร ประสิทธิภาพขององค์การ ขึ้นอยู่กับการรวมพลังของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับองค์การนั้นในการปฏิบัติภารกิจให้บรรลุเป้าหมาย วิธีการหนึ่งในการรวมพลังความคิด สติปัญญา ก็คือ การให้บุคคลมีส่วนร่วมในองค์การนั้น และ บุคคลจะต้องมีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินการหรือปฏิบัติภารกิจต่าง ๆ เป็นผลให้บุคคลนั้นมีความ ผูกพันต่อกิจกรรมและองค์การในที่สุด

เอกชัย กี่สุขพันธ์ (2538) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึงรูปแบบของ ความเกี่ยวข้องผูกพันร่วมกัน (Involvement) ของสมาชิกในการประชุมหรือเพื่อตัดสินใจและควบคุม การทำงานร่วมกัน

เจริญ ภัสระ (2540) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนหรือการมีส่วนร่วมของ ชุมชนว่าหมายถึง ความพร้อมและโอกาสที่ทั้งฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายประชาชนยอมรับผิดชอบและ กระทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันและยังได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนในทฤษฎีที่ แตกต่างกันอีก 4 ความหมาย คือ

1. การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่กลุ่มประชาชนหรือขบวนการของ ประชาชนซึ่งตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาเป็นผู้ที่อยู่ในวงนอกระบบราชการ ได้เพิ่มความสามารถใน การควบคุมทรัพยากรและสถาบันต่าง ๆ ตามสภาวะสังคมที่เป็นอยู่
2. การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การที่ประชาชนหรือชุมชน พัฒนาขีด ความสามารถของตนเอง ในการจัดการและควบคุมการใช้และกระจายทรัพยากร และปัจจัยการผลิต

ที่มีอยู่ในสังคมเพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคมตามความจำเป็นอย่าง สมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกสังคม และในการมีส่วนร่วมประชาชนได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญา ซึ่งแสดงออกในรูปการตัดสินใจในการกำหนดชีวิตของตนเองอย่างเป็นตัวของตัวเอง

3. การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ กระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง ในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ แก้ปัญหาของตนเอง ร่วมใช้ความคิดสร้างสรรค์ ความรู้และความชำนาญร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสมและสนับสนุน ติดตามผลการ ปฏิบัติงานขององค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

4. การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ กระบวนการที่ประชาชนกลุ่มเป้าหมายได้รับ โอกาสและได้ใช้โอกาสที่ได้รับแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิด แสดงออกซึ่งสิ่งที่เขามี แสดงออกซึ่ง สิ่งที่เขาต้องการแสดงออกซึ่งปัญหาที่กำลังเผชิญและแสดงถึงวิธีแก้ปัญหาและลงมือปฏิบัติโดย การช่วยเหลือของหน่วยงานภายนอกน้อยที่สุด

Gustavo, W (1992) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมนั้นโดยปกติทั่วไปเป็นที่เข้าใจกันว่า หมายถึง การเข้าไปมีหน้าที่หรือมีส่วนร่วมรับผิดชอบ เมื่อมีการมีส่วนร่วมนี้จะเชื่อมโยงไปสู่กระบวนการในการ เข้าไปมีส่วนร่วมรับผิดชอบของแต่ละบุคคลหรือกระบวนการในการเปลี่ยนแปลงในภาพรวม

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543) สรุปว่า การมีส่วนร่วม มีความหมายใน 2 ลักษณะ คือ

1. การมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการพัฒนา โดยให้ประชาชนเข้ามามี ส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา ตั้งแต่เริ่มจนถึงสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากร และเทคโนโลยีในท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมทั้งการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ โดยโครงการพัฒนา ดังกล่าวจะต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน

2. มีส่วนร่วมในทางการเมือง แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

2.1 การส่งเสริมสิทธิและพลังอำนาจของพลเมืองโดยประชาชน หรือชุมชนพัฒนา ขีดความสามารถของตนในการจัดการ เพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มควบคุมการใช้ และการ กระจายทรัพยากรของชุมชน อันจะก่อให้เกิดกระบวนการและโครงสร้างที่ประชาชนในชนบท สามารถแสดงออกซึ่งความสามารถของตนและได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนา

2.2 การเปลี่ยนแปลงกลไกการพัฒนาโดยรัฐ มาเป็นการพัฒนาที่ประชาชนมี บทบาทหลัก โดยการกระจายอำนาจในการวางแผนจากส่วนกลางมาเป็นส่วนภูมิภาค เพื่อให้ ภูมิภาคมีลักษณะเป็นเอกเทศ ให้มีอำนาจทางการเมือง การบริหาร มีอำนาจต่อการจัดการจัดสรร

ทรัพยากรอยู่ในมาตรฐานเดียวกัน โดยประชาชนสามารถตรวจสอบได้ อาจกล่าวได้ว่าเป็น การคืนอำนาจ (empowerment) ในการพัฒนาให้แก่ประชาชนให้มีส่วนร่วมในการกำหนดอนาคต ของตนเอง ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงการพัฒนาที่เท่าเทียมกันของชายและหญิง (Gender) ในการ ดำเนินงานพัฒนาด้วย

จินตนา สุัจจพันธ์ (2549) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง กระบวนการดำเนินงานรวมพลังประชาชนกับองค์กรของรัฐหรือองค์กรเอกชน เพื่อประโยชน์ใน การพัฒนาหรือแก้ปัญหาของชุมชน โดยให้สมาชิกในชุมชนนั้น ๆ เข้ามาร่วมกันวางแผน ปฏิบัติ และประเมินงาน

จากการให้ความหมายของบุคคลดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึงกระบวนการที่โรงเรียนเปิดโอกาสให้บุคคล กลุ่มคนหรือองค์กรในชุมชนเข้ามาร่วมระดม ความคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ร่วมติดตามและประเมินผล ร่วมรับผลประโยชน์ในกิจกรรม ต่าง ๆ ซึ่งแสดงออกในรูปการตัดสินใจเพื่อตนเองและกลุ่มอย่างอิสระ

2.2 ความสำคัญของการมีส่วนร่วม

สมนึก ปัญญาสิงห์ (2532) กล่าวถึง ความสำคัญการมีส่วนร่วมมีดังนี้

1. สามารถสร้างความยอมรับในคุณค่าและวัฒนธรรมในชุมชนได้ และสามารถ เปลี่ยนแปลงบรรทัดฐานที่ไม่พึงปรารถนาของชุมชนได้
2. เป็นวิธีการที่สามารถสร้างประสบการณ์ต่าง ๆ ทำให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้ และนำเอาไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง
3. เป็นการระดมพลังความคิด พลังกาย กำลังใจและทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่ใน ชุมชนออกมาใช้โดยพยายามหลีกเลี่ยงการใช้ทรัพยากรที่ซับซ้อนจากภายนอกให้มากที่สุด ทั้งนี้ เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้
4. สนับสนุนการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่มีการกระจายอำนาจพร้อมทั้ง บทบาทหน้าที่ต่าง ๆ ไปสู่ประชาชนในท้องถิ่นให้มากที่สุด
5. สอดคล้องกับปรัชญาสังคมและการเมืองที่ต้องการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ในการกำหนดนโยบาย การพัฒนา และมีโอกาสเข้ามากำหนดชะตาชีวิตของตนเอง
6. คือหัวใจสำคัญของงานพัฒนา การพัฒนาใด ๆ ก็ตามถ้าขาดความร่วมมือและ การมีส่วนร่วมของชุมชนแล้ว กิจกรรมหรือโครงการนั้น ๆ ไม่สามารถดำเนินงานต่อไปได้อย่างมี ประสิทธิภาพและจะประสบความล้มเหลวในที่สุด

Townsend (1994 อ้างถึงใน ไชยรัตน์ ปราณีย์, 2545) ได้ให้เหตุผลในการที่ต้องให้ชุมชนหรือบุคคลภายนอกเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษากับโรงเรียนไว้ 3 ประการ คือ

1. บุคลากรในชุมชนตระหนักดีว่า การที่พวกเขาเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษากับทางโรงเรียนมีความสัมพันธ์ต่อผลผลิต (Output) ทางการศึกษาของโรงเรียน
2. บุคลากรในชุมชนเชื่อว่าชุมชนได้รับผลกระทบโดยตรงต่อการตัดสินใจหรือการเข้ามามีส่วนร่วมของพวกเขา
3. บางครั้งพวกเขาอาจได้รับการขอร้องหรือได้รับมอบหมายให้แสดงความคิดเห็นหรือเข้ามามีส่วนร่วมกับทางโรงเรียน

จากความคิดเห็นดังกล่าว จะเห็นได้ว่า การพัฒนาโดยการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานนั้นมีความจำเป็นอย่างยิ่ง สามารถสร้างการยอมรับในคุณค่า และวัฒนธรรมปรับเปลี่ยนทัศนคติและค่านิยมของประชาชน มีการระดมพลังความคิด พลังกาย กำลังใจและทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนออกมาใช้ให้มากที่สุด ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ ช่วยการลดช่องว่างโรงเรียนกับชุมชน ช่วยยกระดับมาตรฐานการใช้ชีวิตของชาวชนบทให้มองเห็นถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมให้ดีที่สุด และหัวใจสำคัญของการพัฒนาใด ๆ ก็ตาม ถ้าขาดความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของชุมชนแล้ว กิจกรรมหรือโครงการนั้น ๆ ไม่สามารถดำเนินงานต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและจะประสบความล้มเหลวในที่สุด

2.3 ลักษณะหรือรูปแบบการมีส่วนร่วม

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2527) ได้เสนอขั้นตอนของการมีส่วนร่วมจากประสบการณ์ภาคสนามในประเทศไทยว่า การมีส่วนร่วมที่แท้จริงน่าจะมี 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของชาวชนบท
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม
3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงาน
4. การมีส่วนร่วมในการติดตาม และประเมินผล

อนงค์ พัฒนจักร (2535) ได้สรุปรูปแบบของการมีส่วนร่วมไว้ 3 รูปแบบ คือ

1. การมีส่วนร่วมเชิงชั้น (Active) หมายถึง การเข้าร่วมตั้งแต่การเริ่มและการติดตามในกระบวนการกำหนดความต้องการแผนงาน ตลอดจนการเข้าร่วมในกิจกรรมการดำเนินงานและความสนใจในผลงานการพัฒนา

2. การมีส่วนร่วมแบบไม่แข็งขัน (Passive) หมายถึง การเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรม โดยไม่ให้ความสำคัญของการกำหนดแผนงานและนโยบาย ตลอดจนไม่ให้ความสนใจในผลการดำเนินงาน

3. การมีส่วนร่วมแบบเฉื่อยชา (Insert) หมายถึง การเข้าร่วมโดยการถูกชักจูงจํายอม หรือถูกบังคับบัญชา โดยสภาพแวดล้อมบุคคล ซึ่งการเข้ามีส่วนร่วมประเภทนี้จะแปรเปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป

ชูชาติ พ่วงสมจิตร (2540) ทำการศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนประถมศึกษาในเขตปริมณฑล กรุงเทพมหานคร ได้สรุปขั้นตอนการมีส่วนร่วมไว้ 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในขั้นริเริ่มโครงการ เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา และหาสาเหตุของปัญหาในชุมชน ตลอดจนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ กำหนดความต้องการของชุมชนและมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการนั้น ๆ

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในขั้นวางแผน เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินการ กำหนดทรัพยากรรวมถึงแหล่งทรัพยากรที่จะใช้ในโครงการ

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในขั้นดำเนินโครงการ เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำประโยชน์ให้แก่โครงการ โดยการให้ความร่วมมือด้านทุนทรัพย์ วัสดุ อุปกรณ์ และแรงงานหรือโดยการบริหารงานและการประสานงาน ตลอดจนการดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลโครงการ เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินค่าโครงการที่พวกเขาดำเนินการ ว่าบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ หรือไม่อาจเป็นการประเมินผลย่อย (Formative evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลความก้าวหน้าของโครงการเป็นระยะ ๆ หรือประเมินผลรวม (Summative evaluation) เป็นการประเมินผลสรุปรอยต่อของโครงการทั้งหมด

ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ (2542) ทำการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนเพื่อการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่ามีขั้นตอนที่สำคัญ 8 ขั้นตอน คือ

1. การศึกษาข้อมูลพื้นฐานก่อนเริ่มดำเนินการ เป็นขั้นตอนที่ประธานกรรมการโรงเรียนและผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้ดำเนินการภายใต้เงื่อนไขที่ว่า ต้องการร่วมกันคิดที่จะดำเนินการในเรื่องใดเรื่องหนึ่งแต่ยังไม่มีข้อมูลเพียงพอหรือยังไม่แน่ใจว่าจะดำเนินการอย่างไร

2. การสร้างความสัมพันธ์กับคนในชุมชน ผู้บริหารโรงเรียนต้องสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน โดยเริ่มจากการติดต่อ พบปะ พูดคุยกับกรรมการโรงเรียนและคนในชุมชนที่มีวัยใกล้เคียงกันก่อนเพื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์กันจากการเป็นคนรู้จักจักกัน จนใกล้ชิดและเป็นเพื่อนร่วมงานที่สนิทสนมกันมากที่สุด และในส่วนของคณะครูต้องแสดงความสามารถให้ประชาชนได้เห็น เพื่อให้ประชาชนเกิดการยอมรับและการที่ในโรงเรียนมีครูที่เป็นคนในท้องถิ่นเป็นส่วนที่ทำให้คนในชุมชนและคณะครูมีความใกล้ชิดกันมากขึ้น ซึ่งในขณะเดียวกันผู้นำชุมชนทั้งทางวัดและชุมชนต้องกำชับให้ชาวบ้านเข้ามาร่วมมือกับทางโรงเรียน

3. การสร้างเครือข่ายของกลุ่มผู้มีส่วนร่วม เป็นการสร้างเครือข่ายในการมีส่วนร่วม เพราะในโรงเรียนมีกลุ่มที่เข้ามามีส่วนร่วมหลายกลุ่มและแต่ละกลุ่มมีลักษณะที่แตกต่างหลากหลาย การกำหนดบทบาทในการมีส่วนร่วมในแต่ละครั้งจึงขึ้นอยู่กับกิจกรรมที่ชุมชนและโรงเรียนร่วมกันจัด

4. การสร้างกิจกรรม เป็นขั้นตอนที่ผู้เข้ามามีส่วนร่วม เข้ามาร่วมกันคิด ร่วมกันวางแผน จากหลาย ๆ ฝ่ายในชุมชน ตั้งแต่ขั้นตอนของการริเริ่มคิด ริเริ่มทำ จะทำให้ผู้ร่วมงานมีความรู้สึกเป็นเจ้าของงาน เป็นหุ้นส่วนซึ่งจะทำให้มีความเต็มใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนต่อไปของการดำเนินกิจกรรม

5. การต่อรองเพื่อการดำเนินกิจกรรม ขั้นตอนนี้มักจะสอดแทรกอยู่ในการดำเนินการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมทุกขั้นตอน เป็นขั้นตอนที่จะให้ความคิดของตนเองได้รับการยอมรับจากกลุ่ม หรือถูกเลือกนำมาใช้ โดยเฉพาะในส่วนของรูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วมในการระดมทุน ขั้นตอนนี้จะถูกนำมาใช้มาก

6. การร่วมกันดำเนินการ เป็นขั้นตอนที่แสดงถึงบทบาทของผู้มีส่วนร่วมชัดเจนซึ่งลักษณะการมีส่วนร่วมของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลมีบทบาทแตกต่างกัน

7. การร่วมกันประเมินผลการดำเนินการ เป็นการประเมินผลหลังการดำเนินการร่วมกัน เพื่อปรับปรุงข้อบกพร่อง โดยการสอบถามหรือการประเมินผลจากจำนวนของผู้ที่มาร่วมงานหรือให้การสนับสนุนในกิจกรรมที่ดำเนินการ

8. การร่วมกันรับผลประโยชน์จากการดำเนินการ ส่วนมากเป็นผลประโยชน์ที่ผู้มีส่วนร่วมกับได้รับทางด้านจิตใจมากกว่าเป็นสิ่งตอบแทนที่เป็นวัตถุ เช่น การแสดงความคุ้นเคย การทักทาย การเยี่ยมเยียน การมอบเกียรติบัตร การยกย่องชมเชยด้วยการประกาศความดี การตั้งชื่ออาคารเรียนตามชื่อของผู้บริจาครายใหญ่ และการไปร่วมงานต่าง ๆ ในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543) ได้สรุปว่า กระบวนการมีส่วนร่วม มีดังต่อไปนี้

1. การมีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชน จะเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนได้ร่วมกันเรียนรู้สภาพของชุมชน การดำเนินชีวิต ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการทำงาน และร่วมกันค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหา ตลอดจนการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผน โดยจะมีการรวมกลุ่มอภิปรายและแสดงความคิดเห็นเพื่อกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ วิธีการ แนวทางการดำเนินงานและทรัพยากรที่จะต้องใช้
3. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการพัฒนา โดยการสนับสนุนด้านวัสดุ อุปกรณ์ แรงงาน เงินทุน หรือเข้าร่วมบริหารงาน การใช้ทรัพยากร การประสานงานและดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก
4. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นการนำเอากิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ทั้งด้านวัตถุ และจิตใจ โดยอยู่บนพื้นฐานของความเท่าเทียมกันของบุคคลและสังคม
5. การมีส่วนร่วมในการติดตาม และประเมินผลการพัฒนา เพื่อที่จะแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ทันที

ไชยรัตน์ ปราณี (2545) ได้สรุปขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนในการจัดการศึกษา ดังนี้

1. การร่วมกันในการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นในการจัดการศึกษา
2. การร่วมกันในการวางแผนและกำหนดจุดมุ่งหมายในการดำเนินการจัดการศึกษาเพื่อให้การดำเนินการสอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น
3. การร่วมกันดำเนินการจัดการศึกษา
4. การร่วมกันประเมินผลการจัดการศึกษา
5. การร่วมกันรับผลประโยชน์และปรับปรุงการจัดการศึกษาในท้องถิ่น

Cohen and Uphoff (1977) ได้แบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 แบบ คือ

1. การมีส่วนร่วมตัดสินใจ (Decision Making) ประกอบด้วยการริเริ่ม ตัดสินใจ ดำเนินการและตัดสินใจปฏิบัติการ

2. การมีส่วนร่วมปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบด้วย การสนับสนุน ทรัพยากร การบริหาร การประสานความร่วมมือ

3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) ประกอบด้วย ผลประโยชน์ด้านวัสดุ ด้านสังคม และส่วนบุคคล

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)

จิณณวัตร ปะโคทัง (2549) ได้ทำการวิจัยรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่ารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนมีดังนี้

1. รูปแบบการมีส่วนร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
2. รูปแบบการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษา
3. รูปแบบการมีส่วนร่วมกับเครือข่ายของผู้ปกครองนักเรียน
4. รูปแบบการมีส่วนร่วมในการระดมทุน
5. รูปแบบการมีส่วนร่วมในการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน

นอกจากนี้ยังพบว่ารูปแบบดังกล่าวมีกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานสำคัญ 5 ประการ คือ

1. การระดมความคิด (Brainstorming Participation) คือ การคิดค้นและวิเคราะห์ปัญหาพร้อมกันในลักษณะของการร่วมคิดที่มาจากทุกฝ่าย

2. การร่วมวางแผน (Planning Participation) คือ การนำสิ่งที่ร่วมคิดมากำหนดเป็นแผนปฏิบัติการร่วมกัน ด้วยการระดมทรัพยากรจากทุกฝ่าย

3. การร่วมลงมือทำ (Taking Action Participation) คือ การนำแผนงานที่ได้ไปร่วมกันทำหรือแบ่งงานกันรับผิดชอบ เพื่อให้เป็นไปตามแผนและเป้าหมายที่วางไว้

4. การร่วมติดตามประเมินผล (Monitoring Participation) คือ การร่วมกันติดตามผลงานที่ทำและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการทำงาน ร่วมคิดพัฒนาปรับปรุงให้งานดีขึ้น

5. การรับประโยชน์ร่วมกัน (Mutual Benefits Participation) คือ การร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น ร่วมชื่นชมยินดีในผลงานที่เกิดจากการร่วมคิด ร่วมทำ ซึ่งนำไปสู่ความสัมพันธ์ที่ดี สนิทฉันท์และเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน

มุกิตา แพทย์ประทุม (2549) ได้ทำการวิจัยรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนกับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม พบว่ารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนกับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่สำคัญมี 6 ประการ คือ

1. การมีส่วนร่วมในการระดมความคิด เป็นการร่วมคิดค้นและการวิเคราะห์ปัญหาและสร้างความสัมพันธ์กับผู้นำชุมชน
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผน กำหนดการวางแผนงานร่วมกันด้วยการกำหนดความสำคัญ กำหนดเป้าหมาย การตัดสินใจและสร้างผู้นำรุ่นใหม่
3. การมีส่วนร่วมลงมือปฏิบัติ เป็นขั้นตอนการปฏิบัติกิจกรรมและการส่งเสริมช่วยเหลือให้การปฏิบัติกิจกรรมสำเร็จตามแผน
4. การมีส่วนร่วมในการลงทุน เป็นทุนที่อยู่ในรูปของงบประมาณ ทุนทางปัญญา และทุนแรงงาน
5. การมีส่วนร่วมติดตาม ประเมินผลและตรวจสอบ เป็นการตรวจสอบผลการดำเนินงานและสอบถามความคิดเห็น
6. การมีส่วนร่วมรับประโยชน์ เป็นการร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นทั้งผลประโยชน์ทางตรงและผลประโยชน์ทางอ้อม

จากการศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนที่กล่าวมาข้างต้น สามารถแบ่งได้หลายลักษณะ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับคำนิยามของรูปแบบที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา ซึ่งในการศึกษารั้งนี้ผู้วิจัยต้องการศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน จะเป็นลักษณะขั้นตอนของการมีส่วนร่วม สามารถสรุปได้ 5 ขั้นตอน รายละเอียดดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการระดมความคิด เป็นการร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุ
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผน เป็นขั้นตอนการนำสิ่งที่ร่วมกันคิดมากำหนดเป็นแผนปฏิบัติการ ด้วยการระดมทรัพยากรจากทุกฝ่าย
3. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ เป็นขั้นตอนการปฏิบัติกิจกรรมและดำเนินงานตามแผนที่วางไว้
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล เป็นขั้นตอนที่ร่วมกันติดตามงานให้สำเร็จตามเป้าหมาย และประเมินผลการดำเนินงานตามโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ
5. การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ เป็นการร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น ทั้งผลประโยชน์ทางตรงและผลประโยชน์ทางอ้อม

ตอนที่ 3 แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญา หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นคำที่ใช้กันแพร่หลายทั่วไปในสังคม และในวงการต่าง ๆ ทั้งของรัฐ องค์กรพัฒนา นักวิชาการ และสื่อมวลชนบ้างก็ใช้คำว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) ภูมิปัญญาชาวบ้าน (Popular Wisdom) หรือภูมิปัญญาไทย (Thai Wisdom) ซึ่งคำเหล่านี้มีความหมาย

ในลักษณะเดียวกัน ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้คำว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) ผู้วิจัยจึงขอ นำเสนอเป็น 4 ประเด็น ดังนี้ (1) ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น (2) ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น (3) การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น และ (4) การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษา

3.1 ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

สามารถ จันทรสุรย์ (2533) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดได้เอง และนำมาใช้ในการแก้ปัญหา เป็นสติปัญญา เป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้านทั้งกว้างและลึก ชาวบ้านสามารถ คิดเอง ทำเอง โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหา การดำเนินชีวิตได้ในท้องถิ่นอย่างสมสมัย

ประเวศ ะสี (2536) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น สะสมขึ้นมาจากประสบการณ์ชีวิต สังคม และในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน และสืบทอดกันมาเป็นวัฒนธรรมโดยมีลักษณะสำคัญ คือ (1) มีวัฒนธรรมเป็นฐานไม่ใช่วิทยาศาสตร์ (2) มีบูรณาการสูง (3) มีความเชื่อมโยงไปสู่นามธรรม ที่ลึกซึ้งสูงส่ง และ (4) เน้นความสำคัญของจริยธรรมมากกว่าวัตถุธรรม

กองวิจัยทางการศึกษา กรมการวิชาการ (2539) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local wisdom) หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน (Popular Wisdom) คือ ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตของเรา ผ่านกระบวนการศึกษา สังเกต คิดวิเคราะห์ จนเกิดปัญญาและตกผลึกมาเป็นองค์ความรู้ที่ ประกอบกันขึ้นมาจากความรู้เฉพาะหลาย ๆ เรื่อง ความรู้ดังกล่าวไม่ได้แยกย่อยออกมาให้เห็นเป็น ศาสตร์เฉพาะสาขาวิชาต่าง ๆ อาจกล่าวได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น จัดเป็นพื้นฐานขององค์ความรู้ สมัยใหม่ที่จะช่วยในการเรียนรู้ การแก้ปัญหา การจัดการ และการปรับตัวในการดำเนินชีวิตของ คนเรา ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ที่มีอยู่ทั่วไปในสังคม ชุมชน และในตัวของผู้รู้เอง หากมีการสืบค้นหา เพื่อศึกษาและนำมาใช้ก็จะเป็นที่รู้จักกัน เกิดการยอมรับ ถ่ายทอด และพัฒนาไปสู่คนรุ่นใหม่ตาม ยุคตามสมัยได้

รุ่ง แก้วแดง (2542) ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาไทยว่า คือ องค์ความรู้ ความสามารถ และทักษะของคนไทย อันเกิดจากการสังสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเลือกสรร เรียนรู้ ปรุ้งแต่งและถ่ายทอดสืบทอดกันมา เพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยให้สมดุลกับ สภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย

ทัศนีย์ ทองไทย (2542) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน เกิดจากการสังสม การเรียนรู้จากบรรพบุรุษในอดีตและได้ถ่ายทอดความรู้เหล่านี้ผ่านยังลูกหลาน จนถึงปัจจุบัน ในลักษณะการเชื่อมโยงความรู้เหล่านั้น ในลักษณะเศรษฐกิจ วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ได้อย่างผสมกลมกลืน และมีคุณค่ายิ่งในการดำเนินชีวิตของชนเหล่านั้น

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2544) ได้ให้ความหมายของ ภูมิปัญญา หมายถึง ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจน ที่กลุ่มชนได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ใน การปรับตัวและ ดำรงชีพในระบบนิเวศหรือสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมที่ ได้มีพัฒนาการสืบสานกันมา

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2550) ได้ให้นิยามของ ภูมิปัญญาชาวบ้านหรือ ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ ประสบการณ์ ความเชี่ยวชาญที่เรียนรู้จากการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพจากสภาพสังคม สิ่งแวดล้อม มีการปรับประยุกต์ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมที่ เปลี่ยนไป แล้วถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากบรรพบุรุษถึงลูกหลาน

สุภาคย์ อินทองคง (2550) ได้ให้นิยาม ภูมิปัญญา ไว้ว่าพื้นความรู้ความสามารถ ภูมิปัญญาไทย คือ พื้นความรู้ ความสามารถของคนไทย ภูมิปัญญาชาวบ้าน คือ พื้นความรู้ ความสามารถของชาวบ้าน ภูมิปัญญาจึงมีลักษณะเป็นทุนทางวัฒนธรรมของผู้คน ของชุมชน ที่เกิดจากการเรียนรู้ลองถูกลองผิดกันมาค่อนข้างจะยาวนาน หรือยาวนาน

พัชรินทร์ สิริสุนทร (2550) ได้ให้ความหมายว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) ใน ที่นี้มีได้มีความหมายเพียงสินค้าและบริการในท้องถิ่น แต่หมายถึง องค์ความรู้อันลุ่มลึกหรือการ ชาญรู้ที่เกิดจากสัมพันธ์ภาพอันแนบแน่นระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติ และมนุษย์ กับอำนาจเหนือธรรมชาติ ภูมิปัญญาจึงไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นมาลอย ๆ แต่เป็นผลของกระบวนการที่ มนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กับสรรพสิ่งรอบ ๆ ตัว ภายในระบบนิเวศท้องถิ่น ทั้งระบบนิเวศธรรมชาติและ ระบบนิเวศวัฒนธรรม

จากการศึกษาความหมายข้างต้น สรุปได้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) หมายถึง องค์ความรู้หรือประสบการณ์ของชาวบ้านที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น โดยได้รับการถ่ายทอดมา เป็นระยะเวลาอันยาวนาน สามารถใช้ในการแก้ปัญหาหรือประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่าง เหมาะสมกับยุคสมัย

3.2 ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น

เวกอร์พันธ์ ฉ่ำสันเทียะ (2541) ได้กล่าวไว้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น สามารถแบ่งประเภท ออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านความเชื่อ เป็นการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติและ สิ่งเหนือธรรมชาติ เน้นความสำคัญทางจริยธรรมมากกว่าวัตถุธรรม ซึ่งได้รับการถ่ายทอดจาก บรรพบุรุษสืบต่อกันมา เพื่อให้มีคุณค่า จรรโลงรักษาโบราณสถาน โบราณวัตถุ สาธารณสมบัติและ

ทรัพยากรธรรมชาติ ที่มุ่งส่งเสริมความดีและความยุติธรรม เช่น ความเชื่อเรื่องศาสนา ความเชื่อเรื่องผีปู่ตา ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ พิธีการ ไสยศาสตร์ การเสี่ยงทายทำนายฝัน เป็นต้น

2. ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการอยู่ร่วมสัมพันธ์กัน เป็นการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างคนกับงานที่ปฏิบัติกันทั้งครอบครัวและชุมชน แสดงออกมาในรูปของการสอน ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีประชา อันเป็นวิถีชีวิตของคนส่วนรวม ให้รู้จักกินดีอยู่ดี ประหยัดอดออม รู้จักรักษาความสะอาด รู้จักการแต่งกาย รู้จักทำเครื่องใช้เล็ก ๆ น้อย ๆ ยกตัวอย่างเช่น การบายศรีสู่ขวัญ การแต่งงาน งานศพ งานบวช การละเล่น เป็นต้น

3. ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทำมาหากิน เป็นการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างคนกับการทำมาหากิน เพื่อให้รู้จักคิด รู้จักสร้างเครื่องมือ รู้จักสร้างความสำเร็จทางวัตถุ รู้จักเพิ่มพูนรายได้ ซึ่งได้แก่ การประกอบอาชีพ การใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ เช่น ทำการเกษตรแบบผสมผสาน วนเกษตร ยารักษาโรค การใช้แหล่งน้ำ การรักษาป่าไม้ในชุมชน การเย็บปักถักร้อย เป็นต้น

ทัศนีย์ ทองไชย (2542) ได้แบ่งประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ 3 กลุ่ม

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ เนื่องจากมนุษย์ไม่อาจอยู่อย่างโดดเดี่ยวตามลำพัง จำเป็นต้องอยู่รวมกันเป็นสังคมในชุมชน มีการพบปะสังสรรค์ร่วมกัน และเพื่อให้ชุมชนแต่ละชุมชนอยู่อย่างสงบสุข จึงจำเป็นต้องมีการจัดระบบระเบียบในการอยู่ร่วมกันเพื่อเป็นแนวประพฤติปฏิบัติร่วมกัน เช่น การปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณี คำสอนของศาสนา คติ คำสอน ความเชื่อ เป็นต้น

2. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เนื่องจากมนุษย์อยู่กับธรรมชาติในการประกอบกิจกรรมต่างๆ ของมนุษย์ มนุษย์จึงจำเป็นต้องพึ่งพิงอาศัยสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติในการดำรงชีวิต ตลอดจนการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นและสามารถปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับการดำรงชีวิตของคนในชุมชน เช่น การทอผ้า การนวดข้าว ยาสมุนไพร การทำเกษตรผสมผสาน เป็นต้น

3. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับประสบการณ์ เป็นสิ่งที่คนในชุมชนได้พบเห็นจากประสบการณ์ของชาวบ้านเอง หรือจากประสบการณ์ที่พบเห็นจากสังคมภายนอกชุมชน และนำมาถ่ายทอดโดยการบอกเล่า บันทึกลง การแสดง การปลูกสร้างในชุมชนแต่ละชุมชน ซึ่งปรากฏหลักฐาน เช่น ดนตรี การละเล่นต่าง ๆ จารีกต่าง ๆ โบราณสถาน โบราณวัตถุ สถาปัตยกรรม การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นต้น

ทรงจิต พูลลาภ (2544) ได้ทำการสำรวจเรื่อง ภูมิปัญญาพื้นบ้านสืบสานสู่ความเป็นสากลศักยภาพและสถานภาพของภูมิปัญญาไทย เพื่อสืบสานการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งและยั่งยืน ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ ได้แบ่งประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ 6 ด้าน ดังนี้

1. ด้านการเกษตร โภชนาการ อาหารแปรรูป
2. ด้านหัตถกรรม (ผ้า ผ้าไหม เครื่องใช้ จักสาน ฯลฯ)
3. ด้านแพทย์แผนไทย ด้านสมุนไพร
4. ด้านบริหารจัดการองค์กรชุมชน สวัสดิการชุมชน
5. ด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณี วรรณกรรม
6. ด้านอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

พัชรินทร์ สิริสุนทร (2550) กล่าวว่า การจำแนกประเภทของภูมิปัญญานั้นเป็นสิ่งที่ทำได้ยากและไม่สอดคล้องกับลักษณะตลอดจนองค์ประกอบของภูมิปัญญาที่มีความซับซ้อนและแนบทับกันในหลากหลายวิธี แต่อย่างไรก็ตาม หากจะจำแนกประเภทของภูมิปัญญาไทย ตามลักษณะและรูปแบบของภูมิปัญญาในกรอบของประเทศไทย สามารถจำแนกได้ 2 ประเภท คือ

1. ภูมิปัญญาไทยที่สามารถจับต้องได้ เป็นองค์ความรู้ที่พบในสังคมไทยซึ่งอยู่ในลักษณะที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ ผลผลิตของภูมิปัญญา เช่น หัตถกรรม ศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมไทย
2. ภูมิปัญญาไทยที่จับต้องไม่ได้ เป็นองค์ความรู้ที่พบในสังคมไทยซึ่งอยู่ในลักษณะที่เป็นนามธรรม เช่น ระบบคิด ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ความเชื่อ ค่านิยม และระบบอุดมการณ์ต่าง ๆ

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ 2 ประเภท คือ

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถจับต้องได้ เป็นองค์ความรู้ที่พบในสังคมไทยซึ่งอยู่ในลักษณะที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ ผลผลิตของภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น หัตถกรรม ศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมไทย อาหารพื้นบ้าน ยาสมุนไพร
2. ภูมิปัญญาไทยที่จับต้องไม่ได้ เป็นองค์ความรู้ที่พบในสังคมไทยซึ่งอยู่ในลักษณะที่เป็นนามธรรม เช่น ระบบคิด ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ความเชื่อ ค่านิยม และระบบอุดมการณ์ต่าง ๆ

3.3 การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

สามารถ จันทร์สุรีย์ (2533) ได้กล่าวถึงวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ดังนี้

1. วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้แก่เด็ก เด็กโดยทั่วไปมีความสนใจระยะสั้น และมีความสนใจในสิ่งที่ใกล้ตัว กิจกรรมการถ่ายทอดต้องง่าย ไม่ซับซ้อน สนุกสนานและดึงดูดความสนใจ

การลองทำ การเล่นปริศนาคำทาย เป็นต้น วิธีการเหล่านี้เป็นการสร้างเสริมลักษณะนิสัยและบุคลิกที่พึงปรารถนา ซึ่งส่วนใหญ่มุ่งเน้นจริยธรรม หรือสิ่งที่ควรกระทำและไม่ควรกระทำ

2. วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาให้แก่ผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ต่าง ๆ มากมายพอสมควร และเป็นวัยทำงาน วิธีการถ่ายทอดกระทำได้หลายแบบ ได้แก่ (1) วิธีบอกเล่าโดยตรงหรือบอกเล่าโดยผ่านวิธีการบ้ายศรีสู่ขวัญ พิธีกรรมทางศาสนา พิธีกรรมทางขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ตลอดจนสอดแทรกเนื้อหาในรูปแบบการบอกเล่ากระบวนการหรือเนื้อหาหรือคำร้องของการบันเทิง เช่น ลิเก ลำตัด มโนราห์ หนังตะลุง คำร้องดังกล่าวจะสอดแทรกเรื่องราวประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ขนบธรรมเนียมประเพณี คติธรรม คำสอนศาสนา การเมืองการปกครอง การประกอบอาชีพ การรักษาโรค รวมทั้งการปฏิบัติตนตามครรลองครองธรรม (2) ถ่ายทอดเป็นลายลักษณ์อักษร เช่น เขียนหรือจารึกใส่ใบลาน สมุดข่อย เป็นต้น

3. วิธีการถ่ายทอดโดยผ่านการทางสื่อสารมวลชน ในยุคปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีมีความเจริญก้าวหน้าทันสมัยและรวดเร็ว วิธีการถ่ายทอดโดยผ่านทางสื่อมวลชนทุกสาขา ไม่ว่าจะเป็นหนังสือ เอกสาร สื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ อินเทอร์เน็ต ซีดีรอม และอื่น ๆ จนทำให้เกิดการเลือกรับหรือไม่รับ การถ่ายทอดรูปแบบที่หลากหลายทำให้สะดวกต่อผู้บริโภคมากขึ้น

พัชรินทร์ สิริสุนทร (2550) ได้สรุปวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาไว้ 2 วิธี คือ การถ่ายทอดโดยตรงและการถ่ายทอดโดยอ้อม แต่ละวิธีจะมีรายละเอียดของวิธีการ รูปแบบ และขั้นตอนที่แตกต่างกันไป สรุปได้ดังนี้

1. การถ่ายทอดโดยตรง ได้แก่ การถ่ายทอดโดยการบอกเล่าจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งอาจทำได้ทั้งการบอกเล่าโดยใช้ภาษาพูดและการเขียนเป็นลายลักษณ์อักษร เช่น การถ่ายทอดภูมิปัญญาให้แก่เด็ก วิธีการที่เหมาะสมและใช้กันมากที่สุด คือ การเล่านิทานและการอบรมสั่งสอน ในขณะที่การถ่ายทอดภูมิปัญญาให้แก่ผู้ใหญ่ มักอาศัยวิธีการที่มีความสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น เช่น ในสังคมไทยใช้พิธีแต่งงานเพื่อการขัดเกลาทางสังคม (Socialisation) แก่คู่บ่าวสาวใหม่เพื่อให้ทราบถึงวิธีการใช้ชีวิตคู่ตามที่สังคมคาดหวังและยอมรับ โดยวิธีการถ่ายทอดกระทำโดยทางตรง ด้วยการบอกเล่า สั่งสอนโดยผู้อาวุโสที่ประสบความสำเร็จในชีวิตสมรส ผ่านวิธีการให้ศีลให้พร และพิธีกรรมต่าง ๆ มากมาย เช่น การหลั่งน้ำพระพุทธรูป การแห่ขันหมาก และพิธีการปูที่นอน นอกจากนี้พิธีมงคลสมรสแล้ว พิธีศพก็เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่คนในสังคมไทยตั้งแต่อดีตกาลใช้เป็นช่องทางในการถ่ายทอดภูมิปัญญา โดยอาศัยพิธีกรรมทางศาสนา การกระทำทางสังคม (social action) และความเชื่อในเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติของคนในสังคมมาใช้ เพื่อถ่ายทอดความเชื่อ

และควบคุมพฤติกรรมของบุคคล โดยการใช้บทสวดในพิธีสงฆ์ หนังสืองานศพหรือคำกล่าวสดุดีต่อผู้ที่ล่วงลับ เพื่อกระตุ้นเตือนให้บุตรหลาน ญาติมิตร และผู้ที่มาร่วมงานศพได้ตระหนักถึงความไม่แน่นอนหรือความเป็นอนิจจังของชีวิต

2. การถ่ายทอดโดยทางอ้อม ทำได้หลายวิธีเช่น การสอดแทรกภูมิปัญญาไว้ในรูปของ ความบันเทิงต่าง ๆ เช่น ภาพวาด สถาปัตยกรรม คำร้องลิเกหรือลำตัดในภาคกลาง หรือคำร้องสะล้อซอซึงของภาคเหนือ เป็นต้น โดยคำร้องเหล่านี้ผู้ถ่ายทอดมักกล่าวอ้างถึงประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ขนบธรรมเนียมประเพณี คติธรรม คำสอนทางศาสนา หรือจารีตประเพณีต่าง ๆ นอกจากนี้ยังพบการถ่ายทอดภูมิปัญญาที่อยู่ในรูปของจิตรกรรม เช่น ภาพวาดตามผนังโบสถ์

จากการศึกษาข้างต้น สรุปได้ว่าการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถทำได้ 2 วิธี คือ

1. การถ่ายทอดโดยตรง โดยการถ่ายทอดโดยการบอกเล่าจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง แบ่งออกเป็น 3 วิธี ดังนี้

- 1.1 วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้แก่เด็ก
- 1.2 วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาให้แก่ผู้ใหญ่
- 1.3 วิธีการถ่ายทอดโดยผ่านการทางสื่อสารมวลชน

2. การถ่ายทอดโดยทางอ้อม ทำได้หลายวิธีเช่น การสอดแทรกภูมิปัญญาไว้ในรูปของ ความบันเทิงต่าง ๆ เช่น ภาพวาด สถาปัตยกรรม คำร้องลิเกหรือลำตัดในภาคกลาง คำร้องสะล้อซอซึงของภาคเหนือ เป็นต้น โดยคำร้องเหล่านี้ผู้ถ่ายทอดมักกล่าวอ้างถึงประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ขนบธรรมเนียมประเพณี คติธรรม คำสอนทางศาสนา หรือจารีตประเพณีต่าง ๆ นอกจากนี้ ยังพบการถ่ายทอดภูมิปัญญาที่อยู่ในรูปของจิตรกรรม เช่น ภาพวาดตามผนังโบสถ์

3.4 การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษา

ได้มีผู้เชี่ยวชาญและหน่วยงานภาครัฐได้เสนอแนวทางในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนไว้ดังนี้

ประเวศ วะสี (2536) ได้กล่าวถึงการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่ระบบการศึกษาของชาติว่ามีแนวทางดังต่อไปนี้

1. รัฐบาลประกาศนโยบายให้ระบบการศึกษาทั้งหมดศึกษาค้นคว้า เรียนรู้ และทำนุบำรุงภูมิปัญญาท้องถิ่น
2. ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการพิมพ์หนังสือ และสื่ออื่นที่ว่าด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มีจำนวนมากและคุณภาพเหมาะสม และให้นำมาใช้ในการศึกษาทุกระดับ
3. ส่งเสริมและสนับสนุนให้รับบริการการศึกษา ทุกระดับทำการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น

4. ให้มีการสร้างตำราท้องถิ่น เปิดโอกาสให้ครูที่อยู่ในท้องถิ่นสร้างตำราจากความรู้ท้องถิ่นและใช้ในท้องถิ่นของตนเอง

5. ปรับโรงเรียนให้อยู่ในชุมชนอย่างน้อยส่วนหนึ่งให้เป็นโรงเรียนชุมชน โดยทำหน้าที 3 อย่าง คือ

5.1 ศึกษาให้เข้าใจชุมชน

5.2 เป็นศูนย์ข้อมูลข่าวสารเพื่อพัฒนาชุมชน

5.3 ให้การศึกษาทุกรูปแบบเพื่อชุมชน และดึงทรัพยากรจากชุมชน จากหน่วยงานราชการอื่น ๆ จากภาคธุรกิจ และจากองค์กรพัฒนาเอกชน เข้ามาใช้เพื่อพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ทั่วประเทศ

6. ปรับระบบการศึกษาทั่วไป รวมทั้งในมหาวิทยาลัย ให้เป็นการศึกษาที่สร้างรากฐานของความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง โดยศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างมีบูรณาการและเรียนจากประสบการณ์ความเป็นจริงในสังคมไทย

7. รัฐบาลควรจัดงบประมาณอุดหนุนทั่วไปให้หน่วยงานต่าง ๆ ตัดสินใจการใช้เอง ส่วนรัฐประเมินผลงานและตรวจสอบความถูกต้อง

8. ส่งเสริมกลไกการทำงานอย่างไม่เป็นทางการ และสนับสนุนองค์กรพัฒนาเอกชน ในรูปแบบหรือชมรม หรือรูปอื่นใดที่ไม่เป็นทางการ ซึ่งจะทำให้มีอิสระ คล่องตัว มีความต่อเนื่องและมีพลังมากกว่า

9. ภาคธุรกิจควรร่วมลงทุนทรัพยากรสนับสนุนองค์กรพัฒนาเอกชน หรือตั้งมูลนิธิ หรือสถาบัน ในรูปแบบเอกชน เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าให้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่ระบบการศึกษาไทย

จากผลการวิจัยของกรมวิชาการ (2539) เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการเรียนการสอน ในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ได้สรุปแนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในการเรียนการสอนดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2541)

1. ลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จะนำไปสู่การเรียนการสอน ควรเป็นองค์ความรู้ และประสบการณ์ที่มีส่วนของคุณธรรม จริยธรรมสอดแทรกอยู่ด้วยและเป็นสิ่งที่สร้างสรรค์ ประโยชน์สุขให้แก่ผู้เรียนและสังคมอย่างสอดคล้องกับธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

2. กระบวนการการเรียนการสอน เป็นการผสมผสานระหว่างความรู้สากลกับความรู้ท้องถิ่นให้ผู้เรียนได้คิดอย่างเป็นอิสระ คิดได้หลายมุมและสรุปเป็นความรู้และประสบการณ์ที่จะใช้ในการดำรงชีวิต

3. การจัดการเรียนการสอนอาจจะให้ครูเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมโดยนำความรู้และประสบการณ์ของปราชญ์ท้องถิ่นมาจัดกิจกรรมการเรียนการสอน หรืออาจให้ปราชญ์ท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนแทนครูผู้สอนและทำหน้าที่ประเมินผลด้วย ส่วนสถานที่เรียนอาจจะเป็นโรงเรียนหรือให้นักเรียนไปเรียนที่บ้านนักปราชญ์ท้องถิ่น

4. บทบาทของหน่วยงานหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง ผู้บริหารและครูผู้สอน ควรเห็นความสำคัญในคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น และตระหนักในตนเองว่า ไม่ใช่ผู้ที่จะรู้อะไรหมดทุกอย่าง แต่เป็นผู้สร้างกระบวนการเรียนรู้ และควรนำผู้รู้ในท้องถิ่นหรือปราชญ์ท้องถิ่นมาร่วมพัฒนาหลักสูตร

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2540) ได้กล่าวถึงการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาสู่ระบบในโรงเรียนดังนี้

1. ครูต้องศึกษาชุมชน พร้อมทั้งเก็บข้อมูลจากชุมชน ทั้งจากการสังเกตและสอบถามชาวบ้านผู้รู้ในท้องถิ่น ตลอดจนควรนำสิ่งที่อยู่รอบ ๆ ตัวผู้เรียน หรือสิ่งที่เป็นปัญหาของชุมชนมากำหนดไว้ในหลักสูตร เพื่อนำไปสู่การจัดการเรียนการสอน

2. ครูต้องศึกษาศาสตร์ชาวบ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน พร้อมทั้งศึกษาวิธีการดึงเอาศาสตร์สากลเข้าไปผสมผสานกับความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

3. ครูควรหาโอกาสเพิ่มเติมความรู้และศึกษาวิธีการต่าง ๆ จากการไปเยี่ยมโรงเรียนอื่น เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาตนเองและพัฒนาโรงเรียนให้ดียิ่งขึ้น

4. ในการจัดการเรียนการสอนเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นการเฉพาะ ครูควรดึงศักยภาพภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาร่วมเป็นวิทยากร ระบุบุคคลากร คณะบุคคลที่เข้าใจในการศึกษา เช่น พระสงฆ์ องค์กรท้องถิ่น วิทยากรท้องถิ่น ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนเท่าที่จะทำได้

5. ครูควรจัดให้มีกระบวนการเรียนการสอนที่หลากหลาย ไม่ยึดแต่หนังสือเรียนเท่านั้น จากการศึกษาสามารถสรุปแนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้ดังนี้

1. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ให้นักเรียนมีความรู้ และตระหนักถึงคุณค่าของวิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยครูต้องศึกษาชุมชน พร้อมทั้งเก็บข้อมูลจากชุมชน ทั้งจากการสังเกตและสอบถามชาวบ้านผู้รู้ในท้องถิ่น ตลอดจนควรนำสิ่งที่อยู่รอบ ๆ ตัวผู้เรียน หรือสิ่งที่เป็นปัญหาของชุมชนมากำหนดไว้ในหลักสูตร เพื่อนำไปสู่การจัดการเรียนการสอน

2. การจัดเสริมหลักสูตร โดยครูต้องศึกษาปราชญ์ชาวบ้าน วิธีการตั้งเอาศาสตร์สากลเข้าไปผสมผสานกับความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และเชิญผู้เชี่ยวชาญวัฒนธรรมท้องถิ่นด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นมาให้ความรู้

3. จัดให้มีการบรรยาย อภิปราย หรือสัมมนาเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น และส่งเสริมการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ในโอกาสที่เหมาะสม

4. จัดนิทรรศการ อภิปราย หรือแข่งขันกิจกรรมที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่น

5. ส่งเสริมให้สถานศึกษาเป็นแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับวิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่น

6. ส่งเสริมให้ครูอาจารย์ศึกษาค้นคว้า สร้างตำราภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเป็นองค์ความรู้ในการเผยแพร่และใช้ในท้องถิ่นของตนเอง

7. ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการพิมพ์หนังสือ และสื่อในรูปอื่นที่ว่าด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มีจำนวนมากและคุณภาพเหมาะสม และให้นำมาใช้ในการศึกษาทุกระดับ

8. ปรับโรงเรียนให้เป็นโรงเรียนชุมชน โดยทำหน้าที่ 3 อย่าง คือ (1) ศึกษาให้เข้าใจชุมชน (2) เป็นศูนย์ข้อมูลข่าวสารเพื่อพัฒนาชุมชน และ (3) ให้การศึกษาทุกรูปแบบเพื่อชุมชนและดึงทรัพยากรจากชุมชน จากหน่วยราชการอื่น ๆ จากภาคธุรกิจ และจากองค์กรพัฒนาเอกชน เข้ามาใช้เพื่อพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ทั่วประเทศ

9. ปรับระบบการศึกษาทั่วไป รวมทั้งในมหาวิทยาลัยให้เป็นการศึกษาที่สร้างรากฐานของความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง โดยศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างมีบูรณาการ และโดยเรียนจากประสบการณ์ความเป็นจริงในสังคมไทย

10. รัฐบาลควรจัดงบประมาณอุดหนุนทั่วไปให้หน่วยงานต่างๆ ตัดสินใจการใช้เอง ส่วนรัฐประเมินผลงานและตรวจสอบความถูกต้อง

11. ส่งเสริมกลไกการทำงานอย่างไม่เป็นทางการ และสนับสนุนองค์กรพัฒนาเอกชน ในรูปกลุ่มหรือชมรม หรือรูปอื่นใดที่ไม่เป็นทางการ ซึ่งจะทำให้มีอิสระ คล่องตัว มีความต่อเนื่องและมีพลังมากกว่า

12. ภาคธุรกิจควรใช้ทุนทรัพย์สนับสนุนองค์กรพัฒนาเอกชน หรือตั้งมูลนิธิ หรือสถาบัน ในรูปเอกชน เพื่อส่งเสริมการศึกษา ค้นคว้าให้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่ระบบการศึกษาไทย

ตอนที่ 4 กระบวนการประชุมแบบมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ หรือกระบวนการเอไอซี

(Appreciation-Influence-Control)

กระบวนการเอไอซี มีแนวคิดพื้นฐานว่าบุคคล กลุ่มบุคคลในชุมชนองค์กรและสังคมมีพลังงานและพลังปัญญาในการที่จะเอาชนะปัญหาอุปสรรค และสร้างสรรค์ชีวิตให้ดีกว่าได้แต่พลังงานที่ยังอยู่อย่างโดดเดี่ยว อาจถูกนำมาใช้ในเชิงลบกลายเป็นพลังงานที่ใช้ทำลายเอาต์เอาเปรียบและมุ่งเอาชนะ แต่เป็นพลังงานในเชิงบวกก็เป็นความรัก ผู้วิจัยจึงขอเสนอรายละเอียดดังนี้

4.1 ที่มาและหลักการของกระบวนการเอไอซี

4.1.1 ที่มาของกระบวนการเอไอซี

AIC ย่อมาจาก Appreciation Influence Control เป็นเทคนิคที่พัฒนามาจากแนวคิดของสถาบันเอกชนชื่อ Organization for Development an International Institute (ODII) ตั้งขึ้นโดยนางทูริด ซาโต (Ms. Turid Sato) และดร.วิลเลียม อี สมิธ (Dr. William E. Smith) เทคนิคนี้ได้นำมาทดลองและเผยแพร่ในประเทศไทย ตั้งแต่ปี 2533 โดยสถาบัน (ODII) ร่วมกับสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) และสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน (PDA) โดยจากการศึกษาพบว่า กระบวนการเอไอซี เป็นกระบวนการที่มีศักยภาพในการสร้างพลังและกระตุ้นการยอมรับของชาวบ้านให้ร่วมพัฒนาชุมชนและยังมีศักยภาพที่จะขยายผลได้ กระบวนการเอไอซี ให้ความสำคัญต่อความคิดและการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนบนพื้นฐานแห่งความเสมอภาค เป็นกระบวนการที่นำเอาคนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา (อรพินท์ สฟโชคชัย, 2538)

4.1.2 หลักการของกระบวนการเอไอซี

ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม (2542) ได้เสนอหลักการเอไอซี ไว้ดังนี้

ในกระบวนการความสัมพันธ์ และปฏิสัมพันธ์ของคน กลุ่มคน และองค์กรในสังคมนั้น มีสนามพลังซ้อนกันอยู่ 3 ระดับ ได้แก่

1. สนามพลัง "ควบคุม" ("control" power field) ซึ่งเป็นสนามพลังที่ตัวเอง (the self) สามารถควบคุมการจัดการได้ เนื่องจากเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับตัวเอง
2. สนามพลัง "กระทบ" ("influence" power field) เป็นการส่งพลังกระทบไปสู่ผู้อื่น (other) โดยที่ผู้อื่นจะไม่อยู่ภายใต้การควบคุมของตัวเองพร้อมกับสามารถส่งพลังกระทบให้แก่ตัวเราได้เช่นกัน
3. สนามพลัง "เข้าใจ" ("appreciation" power field) เป็นการทำที่ตัวเอง (the self) สร้างความเข้าใจ (appreciation) เกี่ยวกับองค์รวม (the whole) ซึ่งยิ่งใหญ่กว่าตัวเรามาก และตัวเราไม่สามารถควบคุม (control) หรือแม้แต่กระทบ (influence) ได้

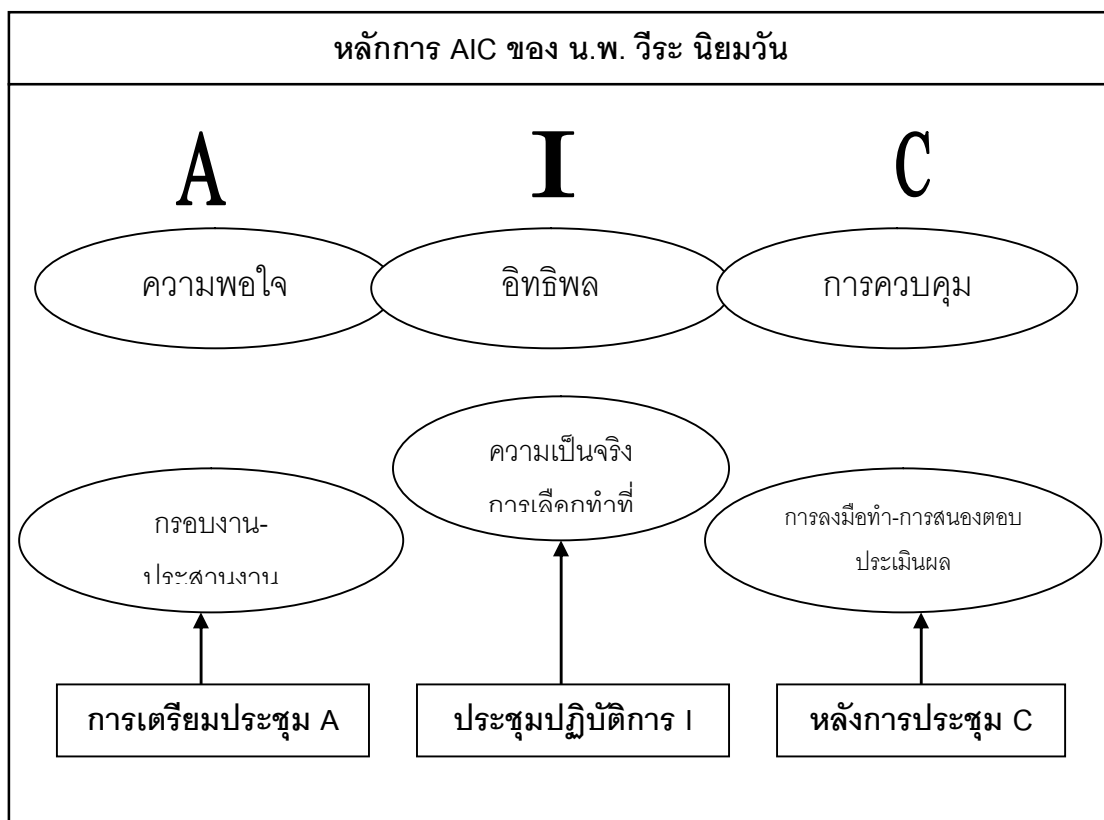
สนามพลังทั้ง 3 ระดับ ที่ซ้อนกัน และรวมกันเป็นสนามพลังเอไอซี (AIC Power Field) นี้มี ศักยภาพ (Potential) ที่เราสามารถนำมาใช้ให้เต็มทีมากขึ้น โดย

1. คำนึงถึงลักษณะเด่นของสนามพลังแต่ละระดับ เพื่อจะสามารถหาวิธีการ นำมาใช้ ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม

2. ผสมผสานพลัง 3 ระดับ เข้าด้วยกันอย่างเหมาะสม และมีประสิทธิภาพภายใต้บริบท (context) โครงสร้าง (structure) และสถานการณ์ต่าง ๆ

3. นำพลัง 3 ระดับ มาประยุกต์ใช้ในรูปกระบวนการ (process) ซึ่งสามารถใช้ประโยชน์ ในความพยายาม ที่จะวางแผน (planning) หรือพัฒนา (developing) หรือสร้างทีมงาน (team building) หรือสร้างความร่วมมือ (collaboration) หรือแก้ปัญหา (problem solving) หรือแก้ ความขัดแย้ง (conflict resolution) เป็นต้น

วีระ นิยมวัน (2542) ซึ่งเป็นคนไทยอีกคนหนึ่ง ที่ได้เรียนรู้เรื่องเอไอซี ในรุ่นแรกๆ ได้ อธิบายหลักการเอไอซี ด้วยภาพแผนภูมิ ดังนี้

แผนภาพที่ 2.4 หลักการเอไอซี ของวีระ นิยมวัน (2542)

ประเวศ วะสี (2542) ได้กล่าวถึงหลักการเอไอซี ไว้ว่า บุคคลหรือกลุ่มคน มีความคิด ความเข้าใจกันคนละทิศทาง มุ่งหมาย และปฏิบัติกันไปคนละอย่าง แต่ผลที่เกิดขึ้น กระทบ และมี อิทธิพลต่อกัน (influence) หากไม่มีการควบคุม (control) จะไม่เกิดความพอใจ และไม่เห็นคุณค่า (appreciation)

กล่าวโดยสรุปได้ว่า หลักการเอไอซี เป็นกระบวนการสร้างความสัมพันธ์ และปฏิสัมพันธ์ ของคน กลุ่มคน และองค์กรในสังคม ซึ่งประกอบด้วยความพอใจ (appreciation) มีอิทธิพลต่อกัน (influence) และมีการควบคุม (control)

4.2 ความหมายของกระบวนการเอไอซี

A มาจากคำว่า Appreciation คือ การยอมรับชื่นชม (Appreciate) ความคิดเห็น ความรู้สึกของเพื่อนสมาชิกในกลุ่มด้วยความเข้าใจในประสบการณ์ สภาพ และขีดจำกัดของเพื่อน สมาชิกแต่ละคน จึงไม่รู้สึกต่อต้านหรือวิจารณ์เชิงลบในความคิดเห็นของเพื่อนสมาชิก ทุกคนในกลุ่มมีโอกาสที่จะให้ข้อมูล ข้อเท็จจริง เหตุผล ความรู้สึก และการแสดงออกตามที่เป็นจริง เกิดการ ยอมรับซึ่งกันและกัน มีความรู้สึกที่ดีมีเมตตาต่อกัน เกิดพลังร่วมกันและความรู้สึกเป็นเครือข่าย เป็นประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

I มาจากคำว่า Influence คือ การใช้ประสบการณ์ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของแต่ละ คนที่มีอยู่ มาช่วยกันกำหนดวิธีการ ยุทธศาสตร์เพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ อุดมการณ์ร่วมกัน สมาชิกใน กลุ่มจะมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน มีการถกเถียงด้วยเหตุผลทั้งในประเด็นที่เห็นด้วยและขัดแย้งจนได้ วิธีการที่กลุ่มเห็นร่วมกัน

C มาจากคำว่า Control คือ การนำยุทธศาสตร์ วิธีสำคัญ มากำหนดแผนปฏิบัติการโดย ละเอียด สมาชิกจะเล็งเห็นว่าตนเองสามารถรับผิดชอบในเรื่องใดด้วยความสมัครใจ ทำให้เกิดพันธะ สัญญาข้อผูกพัน (Commitment) แก่ตนเองเพื่อควบคุมตน (Control) ให้ปฏิบัติจนบรรลุผลตาม เป้าหมายร่วมของกลุ่ม

สรุปได้ว่า กระบวนการเอไอซี เป็นวิธีการประชุมเชิงปฏิบัติการที่มีการระดมพลังสมอง พลังความคิดสร้างสรรค์ของสมาชิกในองค์กรเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาในเชิงสร้างสรรค์อย่าง เป็นขั้นตอน โดยเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้มีโอกาสสื่อสาร แลกเปลี่ยนความรู้ ข้อมูล และ ประสบการณ์ซึ่งกันและกันอย่าง เป็นประชาธิปไตย อันจะนำไปสู่ความเข้าใจถึงสภาพปัญหา ข้อจำกัด ความต้องการ และศักยภาพของผู้เกี่ยวข้อง

4.3 ขั้นตอนการใช้กระบวนการเอไอซี

ออร์พินท์ สฟไชคซัย (2537) ได้แบ่งกระบวนการเอไอซี เป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. **ขั้นตอนการสร้างความรู้** (Appreciation หรือ A) คือ ขั้นตอนการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ โดยเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนแสดงข้อคิดเห็น รับฟัง และหาข้อสรุปร่วมกันอย่างเป็นประชาธิปไตย โดยใช้การวาดภาพเป็นสื่อในการแสดงความคิดเห็น แบ่งเป็น 2 ช่วง คือ

1.1 การวิเคราะห์สถานการณ์ของหมู่บ้านในปัจจุบัน (A1)

1.2 การกำหนดอนาคตของหมู่บ้านว่าต้องการให้เกิดการพัฒนาในทิศทางใด (A2)

2. **ขั้นตอนการสร้างแนวทางการพัฒนา** (Influence หรือ I) คือ ขั้นตอนการหาวิธีการที่จะทำให้สามารถพัฒนาหมู่บ้านตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ในช่วง A2 และเป็นช่วงการหามาตรการหรือวิธีการในการพัฒนาและการค้นหาเหตุผลเพื่อจัดลำดับความสำคัญตามความเห็นของกลุ่มผู้เข้าร่วมประชุม แบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ

2.1 การคิดโครงการที่จะให้บรรลุวัตถุประสงค์ (I1)

2.2 การจัดลำดับความสำคัญของโครงการ (I2) โดยแยกออกเป็น 3 ประเภท

2.2.1 กิจกรรมหรือโครงการที่ชาวบ้านทำเอง

2.2.2 กิจกรรมหรือโครงการที่ชาวบ้านทำเองบางส่วนและขอความช่วยเหลือจากแหล่งทุนภายนอก (เช่น สส. สจ. จังหวัด หรือภาคเอกชน)

2.2.3 กิจกรรมหรือโครงการที่สามารถขอจากภาครัฐโดยผ่านสภาตำบล

3. **ขั้นตอนการสร้างแนวทางปฏิบัติ** (Control หรือ C) คือ การนำเอาโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ มาสู่การปฏิบัติและจัดกลุ่ม ผู้ดำเนินงานซึ่งจะรับผิดชอบต่อโครงการหรือกิจกรรมขั้นตอนนี้ โดยแบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ

3.1 การแบ่งกลุ่มรับผิดชอบ (C1)

3.2 การตกลงรายละเอียดในการดำเนินงาน (C2)

อุดม เขยกิจวงศ์ (2545) ได้นำเสนอขั้นตอนกระบวนการประชุมแบบมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ AIC (Appreciation-Influence-Control) ไว้ดังนี้

A1 กำหนดประเด็นที่จะให้ร่วมคิดว่าอยากให้เป็นไปดีที่สุด ควรเป็นอย่างไร ทุกคนเขียนภาพ สัญลักษณ์ เช่น หมู่บ้านนี้อยากให้เด็กของเราสมบูรณ์ ต้องมีลักษณะอย่างไร ผู้สนับสนุนการเรียนรู้ (Facilator) สรุปสถานการณ์ ปัญหา แนวทางแก้ไขให้ทุกคนได้เห็นภาพรวมของประเด็น

A2 กลุ่มเล็ก (5-8 คน) นำภาพสัญลักษณ์มารวมเป็นภาพเดี่ยว อาจจะนำมาต่อกัน หรือนำมาผนวกกันแล้วร่วมกันตีพิมพ์ต่อเติม เพื่อสร้างอารมณ์ร่วม และสนุกกับความใฝ่ฝัน

I1 ทุกคนเขียน 1-2 กิจกรรม ลงบนกระดาษแผ่นเล็กประโยคเดียวว่า ต้องทำกิจกรรมอะไรบ้างจึงจะได้ผลตามที่ร่วมกันเลือกไว้ กลุ่มเล็กรวมข้อที่เหมือนกันและต่างก็นำมาเสนอในที่ประชุมใหญ่ให้วิจารณ์และถกเถียงกัน

I2 ตัวแทนจากกลุ่มเล็กร่วมกันเลือกข้อเสนอจากทุกกลุ่มให้เป็นมติข้อตกลง โดยปรับแก้ไขไปตามที่มีการวิจารณ์จากที่ประชุมแล้ว

C1 ทุกคนหรือทุกกลุ่มที่ทำงานอย่างเดียวกัน เลือกข้อเสนอจากขั้นตอน 4 มาเลือก แบ่งเป็น 3 ประเภทคือ (1) กิจกรรมที่จะทำตัวเอง (2) กิจกรรมที่ต้องขอให้ผู้อื่นช่วยทำด้วย และ (3) กิจกรรมที่ต้องขอให้ผู้อื่นทำให้นำเสนอให้กลุ่มตรวจ ทบทวนความเป็นไปได้

C2 ทุกคนหรือกลุ่มที่จะทำงานร่วมกันเขียนชัดเจนว่ากิจกรรมนั้น ๆ ต้องทำอะไร ทำที่ไหน ทำเมื่อใด ใครทำ ต้องการอะไรจากใคร แล้วลงนามส่งเอกสารนั้น 1 ชุด ให้ผู้สนับสนุนการเรียนรู้ไปประสานการช่วยเหลือที่ร้องขอ และติดตามกำกับ สนับสนุนตามแผนอีก 1 ชุด ให้เจ้าของ นำกลับไปทำโครงการขออนุมัติ หรือดำเนินการเอง ประเมินผล ปรับปรุงแผนและกิจกรรมจนกว่า จะได้ผล

ทุกกระบวนการต้องลงมือปฏิบัติเรียนรู้เอง ลองถูกลองผิดเอง ปรับปรุงตนและกลุ่มไปเรื่อย ๆ และนำไปใช้ได้กับทุกกลุ่มทุกเรื่องที่ยากให้เป็นการร่วมกัน สมาชิกจะได้รับการเสริมสร้างพลัง และมีความเชื่อมั่น มีส่วนร่วมในการตัดสินใจได้เอง และได้สิทธิแสดงความคิดเห็นเป็นลายลักษณ์อักษร โดยไม่ต้องแสดงตน ไม่มีการถกเถียง ไม่มีใครจู่ผู้อื่นได้ สร้างความเป็นประชาธิปไตย ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นด้วยการสำนึกตนเองหรือถกเถียงความคิดเห็นของตนเองได้ ถ้าเห็นว่าตน เขียนไปดีกว่าผู้อื่น

ภายหลังการประชุม ได้สัญญาประชาคมว่าผู้ใดต้องปฏิบัติอะไร และมีพื้นฐานในการติดตามสนับสนุนให้ทำได้จนกว่าจะบรรลุวิสัยทัศน์ร่วมกันของขั้นตอน A2

ประชาธรรม์ แสนภักดี (2550) ได้เสนอขั้นตอนไว้ดังนี้

1. ขั้นตอนการสร้างความรู้ (Appreciation: A)

ขั้นตอนการสร้างความรู้ และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ขั้นตอนนี้จะเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคน แสดงความคิดเห็น รับฟังและหาข้อสรุปร่วมกันอย่างสร้างสรรค์เป็นประชาธิปไตย ยอมรับในความคิดของเพื่อนสมาชิก โดยใช้การวาดรูปเป็นสื่อในการแสดงความคิดเห็น และแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ

A1 : การวิเคราะห์สภาพการของหมู่บ้าน ชุมชน ตำบล ในปัจจุบัน

A2 : การกำหนดอนาคตหรือวิสัยทัศน์ อันเป็นภาพพึงประสงค์ในการพัฒนาว่าต้องการอย่างไร โดยการวาดภาพมีความสำคัญคือ

1) การวาดภาพจะช่วยให้ผู้เข้าร่วมประชุมสามารถสร้างจินตนาการ คิดวิเคราะห์ จนสรุปมาเป็นภาพ และช่วยให้ผู้ไม่ถนัดในการเขียนสามารถสื่อสารได้

2) ช่วยกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมประชุมคิดและพูด เพื่ออธิบายภาพซึ่งตนเองวาด นอกจากนี้ยังเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมอื่น ๆ ได้ซักถามข้อมูลจากภาพ เป็นการเปิดโอกาสให้มีการพูดคุย แลกเปลี่ยน และกระตุ้นให้คนที่ไม่ค่อยกล้าพูด ให้มีโอกาสนำเสนอ

3) การรวมภาพของแต่ละบุคคล เพื่อเป็นภาพรวมของกลุ่ม จะช่วยให้มีความง่าย ต่อการรวบรวมแนวคิดของผู้เข้าร่วม ประชุม และสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของภาพ (ความคิด) และส่วนร่วมในการสร้างภาพพึงประสงค์ของกลุ่ม

4) จะช่วยเสริมสร้างบรรยากาศการประชุมให้มีความสุข และเป็นกันเอง ในบางครั้งผู้เข้าร่วมประชุม มักมองว่าการวาดภาพเป็นกิจกรรมสำหรับเด็ก ดังนั้นวิทยากร กระบวนการจำเป็นต้องสร้างความเข้าใจ และนำเกมต่าง ๆ เกี่ยวกับการวางแผน การละลายพฤติกรรมกลุ่ม หรือการวาดภาพเพื่อการแนะนำตนเอง หรือวาดภาพสิ่งที่ตนเองชอบ ไม่ชอบ มาใช้ผ่อนคลายเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมของผู้เข้าร่วมประชุม

2. ขั้นตอนการสร้างแนวทางการพัฒนา (Influence: I)

คือ ขั้นตอนการหาวิธีการและเสนอทางเลือกในการพัฒนา ตามที่ได้สร้างภาพพึงประสงค์ หรือที่ได้ช่วยกันกำหนด วิสัยทัศน์ (A2) เป็นขั้นตอนที่จะต้องช่วยกันหามาตรการ วิธีการ และค้นหาเหตุผลเพื่อกำหนดทางเลือกในการพัฒนา กำหนดเป้าหมาย กำหนดกิจกรรม และจัดลำดับความสำคัญของกิจกรรม โครงการโดยแบ่งเป็น 2 ช่วง คือ

I1 : การคิดเกี่ยวกับกิจกรรมโครงการที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามภาพ พึงประสงค์

I2 : การจัดลำดับความสำคัญของกิจกรรม โครงการ โดย (1) กิจกรรม หรือโครงการที่หมู่บ้าน ชุมชน ท้องถิ่นทำเองได้เลย (2) กิจกรรมหรือโครงการที่บางส่วนต้องการความร่วมมือ หรือการสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานที่ร่วมทำงานสนับสนุนอยู่ และ (3) กิจกรรมที่หมู่บ้าน ชุมชน ตำบลไม่สามารถดำเนินการได้เอง ต้องขอความร่วมมือ เช่น ดำเนินการจากแหล่งอื่น ทั้งภาครัฐและเอกชน

3. ขั้นตอนการสร้างแนวทางปฏิบัติ (Control: C)

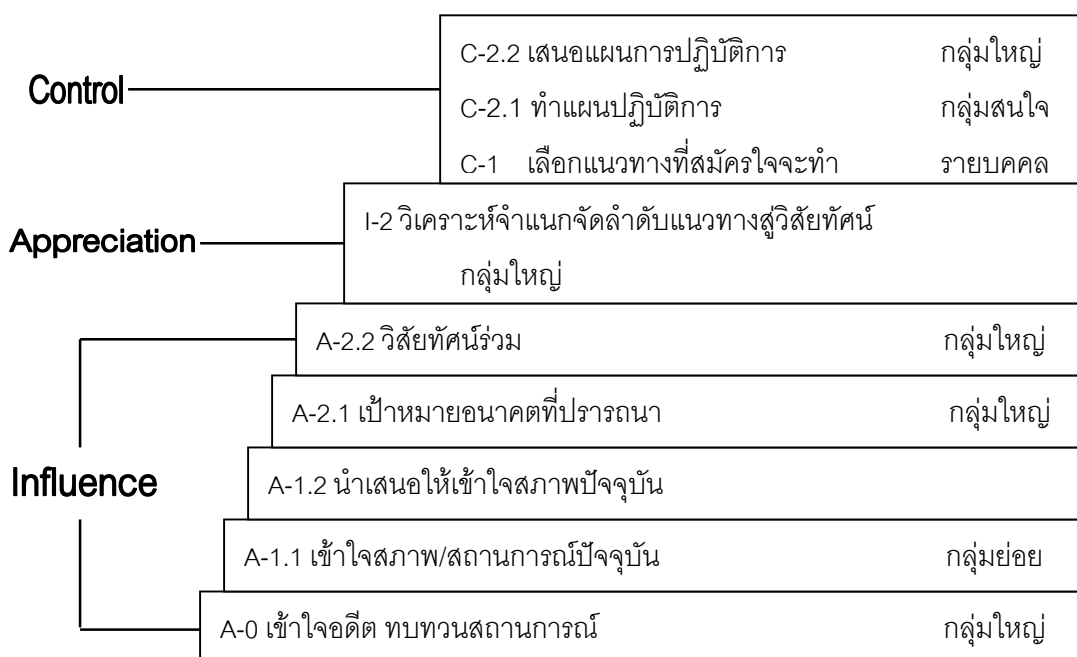
คือ ยอมรับและทำงานร่วมกันโดยนำเอาโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ มาสู่การปฏิบัติ และจัดกลุ่มผู้ดำเนินการ ซึ่งจะรับผิดชอบโครงการโดยขั้นตอนกิจกรรมประกอบด้วย

C1 : การแบ่งความรับผิดชอบ

C2 : การตกลงใจในรายละเอียดของการดำเนินการจัดทำแผนปฏิบัติ

นอกจากนี้ผลลัพธ์ที่ได้จากการประชุม คือ

- 1) รายชื่อกิจกรรม หรือโครงการที่กลุ่ม องค์กรชุมชนดำเนินการได้เอง ภายใต้ความรับผิดชอบ และเป็นแผนปฏิบัติการ ของหมู่บ้าน ชุมชน
- 2) กิจกรรม โครงการที่ชุมชน หรือองค์กรชุมชน เสนอขอรับการส่งเสริม สนับสนุน จากองค์กรปกครองท้องถิ่น และหน่วยงานภาครัฐที่ทำงาน หรือสนับสนุนชุมชน
- 3) รายชื่อกิจกรรม โครงการที่ชาวบ้านต้องแสวงหาทรัพยากร และประสานงานความร่วมมือจากภาคีความร่วมมือต่างๆ ทั้งจากภาครัฐหรือองค์กรพัฒนา สามารถสรุปได้ดังแผนภาพที่ 2.5

แผนภาพที่ 2.5 ขั้นตอนการประชุมปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ AIC

(ประชาสรรค์ แสนภักดี, 2550)

สุภัทรา ชูประดิษฐ์ (2550, อ้างถึงใน สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ) ได้จัดขั้นตอนเทคนิคเอไอซี เป็นวัฏจักร 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. การเข้าใจสถานการณ์ และการกำหนดเป้าหมายร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง การจัดให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) มาทำความเข้าใจเกี่ยวกับสถานการณ์ที่เป็นจริงร่วมกัน ด้วยความเป็นมิตร ความปรารถนาดี พร้อมทั้งให้เกียรติและให้ความเคารพซึ่งกันและกันแล้วร่วมกันกำหนดเป้าหมาย หรือสิ่งที่มุ่งหวังในอนาคต ซึ่งจะทำให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมดมีความพอใจ

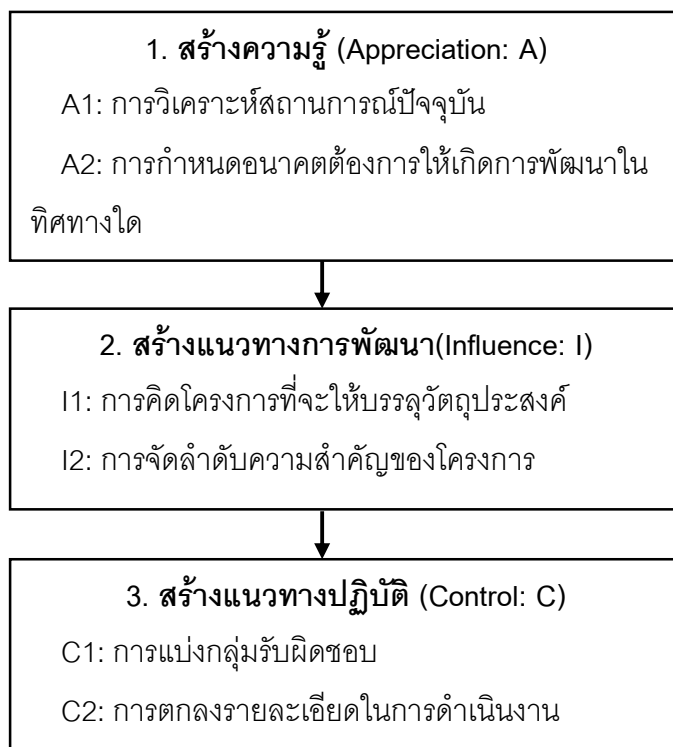
2. การคิดค้นวิธีการสำคัญ ซึ่งจะทำให้บรรลุเป้าหมายที่ได้ร่วมกันกำหนดขึ้น ได้แก่ การร่วมกันใช้ความคิดริเริ่ม ความคิดสร้างสรรค์ การวิเคราะห์ (แยกแยะ) การสังเคราะห์ (รวบรวม) การใช้ปัญญา การใช้ปรัชญาอันในลักษณะปฏิสัมพันธ์ (แลกเปลี่ยน) และผสมผสานโดยไม่ยึดติดอยู่กับฐานความคิด กรอบความคิด แนวทางหรือวิธีการที่คุ้นเคยอยู่ ทั้งนี้เพื่อให้ได้วิธีการสำคัญที่จะทรงพลังและมีประสิทธิภาพสูงสุดในการบรรลุเป้าหมายซึ่งได้ร่วมกันกำหนดขึ้น

3. การกำหนดแผนปฏิบัติการและผู้รับผิดชอบ คือ การนำวิธีการที่สำคัญที่คิดค้นและตกลงร่วมกันได้แล้วมากำหนดเป็นแผนปฏิบัติการ ซึ่งระบุชัดเจนว่าจะทำอย่างไร เพื่อให้ได้ผลอะไร มีหลักการและเหตุผลอย่างไร มีรายละเอียดการดำเนินงานอย่างไร มีกำหนดเวลาอย่างไร ต้องใช้ทรัพยากรอย่างไร ปัจจัยแห่งความสำเร็จคืออะไร อุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นและวิธีป้องกันแก้ไขเป็นอย่างไร

4. การนำแผนปฏิบัติการไปปฏิบัติจริงคือ การปฏิบัติตามรายละเอียดต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ในแผนปฏิบัติการ โดยอาจยืดหยุ่นปรับเปลี่ยนได้ตามควรแก่สถานการณ์ ซึ่งยอมผันแปรได้และอาจไม่ตรงกับที่คาดคะเนไว้ในขณะที่ทำแผน

5. การศึกษาเรียนรู้และการปฏิบัติจริง แล้วนำมาประกอบการพิจารณา เพื่อปรับปรุงงานหรือภารกิจให้บรรลุผลดียิ่งขึ้น ซึ่งเท่ากับเป็นการทำความเข้าใจสถานการณ์ จากประสบการณ์จริง เพื่อนำมาประกอบการพิจารณากำหนดเป้าหมาย คิดค้นวิธีการสำคัญ ทำเป็นแผนปฏิบัติการ แล้วนำไปปฏิบัติจริงต่อไป

จากการศึกษา พบว่า มีนักวิชาการได้แบ่งขั้นตอนของกระบวนการเอไอซีไว้อย่างหลากหลาย แต่สามารถสรุปขั้นตอนที่สำคัญในกระบวนการเอไอซีได้ 3 ขั้นตอน ดังแผนภาพที่ 2.6

แผนภาพที่ 2.6 สรุปขั้นตอนของกระบวนการเอไอซี

การเตรียมการก่อนจัดการประชุมตามกระบวนการเอไอซี

ในการจัดกระบวนการเอไอซี ควรมีการเตรียมการก่อนที่จะเริ่มจัดการประชุม ทั้งนี้เพื่อให้กระบวนการเอไอซีดำเนินการไปอย่างราบรื่น การเตรียมการก่อนการประชุมจึงเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่ง จึงต้องมีการเตรียมการดังต่อไปนี้ (วีระ นิยมวัน, 2547)

1. จำนวนคน ได้กำหนดให้ผู้เข้าร่วมการประชุม อยู่ระหว่างกลุ่มละ 10-15 คน จำนวน 1-3 กลุ่ม ต่อหนึ่งแห่ง

2. สถานที่ในการฝึกอบรม เพื่อให้เกิดความเป็นสัดส่วน ปราศจากการรบกวนจากสิ่งแวดล้อม และบุคคลภายนอก ควรเตรียมพื้นที่ซึ่งเงียบ อยู่เป็นเอกเทศ มีบริเวณที่สะดวกแก่การเขียน การวาดรูป การอภิปราย มีสถานที่สำหรับใช้ติดภาพ เขียนวาด หรือกระดาษเขียน ข้อความแผ่นเล็ก แผ่นใหญ่ ให้เพียงพอ แก่จำนวนคน และจำนวนกลุ่ม มีที่นั่ง หรือเก้าอี้ที่สามารถเคลื่อนย้าย ปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสม

3. อุปกรณ์ เนื่องจากวิธีการที่ใช้ในกระบวนการเอไอซีจำเป็นต้องใช้อุปกรณ์ เช่น
 (1) กระดาษแผ่นเล็ก หรือกระดาษขนาด A4 จำนวน 8-10 แผ่นต่อผู้เข้าร่วมการอบรม 1 คน
 (2) กระดาษโปสเตอร์ขนาดใหญ่ ควรเตรียมไว้กลุ่มละ 6-8 แผ่น (3) เครื่องเขียน เตรียมเครื่องเขียน

เป็นปากกาเมจิกคละสี ไร่จำนวนเท่ากับจำนวนคน ในการอบรมทั้งหมด โดยซ้ำสีกันได้ ควรเป็นสีเมจิกเส้นหนา ขนาดกลาง และต้องเตรียมสีเมจิกขนาดเส้นหนาใหญ่ ไร่กลุ่มละ 3-4 แท่ง ควรเป็นสีที่เข้ม มองเห็นได้ในระยะไกล เช่น สีดำ น้ำเงิน เขียวและแดง ไม่ควรใช้สีเหลือง สีส้ม สีฟ้า สีชมพู ซึ่งมักมองในระยะไกลไม่เห็นชัดเจน (4) อุปกรณ์อื่นที่จำเป็น ได้แก่ กระดาษเทปกาว ลวดเย็บกระดาษ เทปกาวใส คลิปหนีบกระดาษ และ (5) เอกสารประกอบการอบรม อาจต้องเตรียมเขียนไว้ล่วงหน้า

4. เวลา การกำหนดเวลาอาจยืดหยุ่น ตามจำนวนคนที่เข้าร่วมในกระบวนการอบรม แต่ละคนจะมีเวลาที่ต้องใช้ทำกิจกรรม หรือนำเสนอผลงาน หรือร่วมซักถาม หรืออภิปรายพอสมควร ตามแต่ละประเภทกิจกรรม ในแต่ละขั้นตอนในครั้งนี้ ได้กำหนดเวลาตลอดการอบรมทั้งหมดไว้ ไม่เกิน 2 วัน

5. การเตรียมนักวิจัย ในกรณีที่มีนักวิจัยหลายคนจะต้องมีการสร้างความเข้าใจร่วมกันโดยการอภิปรายซักถาม แลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อสร้างแนวปฏิบัติในทิศทางเดียวกัน

4.4 บทบาทหน้าที่ของนักวิจัยในกระบวนการเอไอซี

วีระ นิยมวัน (2547) ได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของนักวิจัยในการประชุมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการเอไอซี ดังนี้

4.4.1 ผู้อำนวยการกลุ่ม ผู้ประสานงาน และอำนวยความสะดวก (Moderator หรือ Facilitator) บทบาทนี้ถือว่าสำคัญที่สุด โดยมากจะเรียกว่าเป็น *Facilitator* คือ ทำหน้าที่หลักในการกระตุ้น และสนับสนุนให้กลุ่มได้ขับเคลื่นพลังของแต่ละคน และพลังของกลุ่มในการคิด การกระทำ การแสดงออกต่าง ๆ ให้สามารถดำเนินไปด้วยดี อยู่ในทิศทางที่ถูกต้อง และในเวลาที่เหมาะสม ช่วยให้ข้อมูลด้านต่าง ๆ แก่กลุ่ม แต่ต้องไม่ทำหน้าที่ชี้นำ หรือจูงใจ หรือโน้มน้ำหนักการให้กลุ่มคิดตาม คล้อยตาม หรือทำตาม นอกจากทำหน้าที่สนับสนุน กระตุ้น และอำนวยความสะดวกในการทำงานของกลุ่ม แล้วยังต้องคอยสังเกตบรรยากาศ และสภาพแวดล้อมในการทำงานของกลุ่มด้วย เพื่อช่วยแก้ไขปัญหาคอุปสรรคต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นในการทำงาน เช่น อากาศร้อน เสียงดังรบกวน ขาดอุปกรณ์การทำงาน ฯลฯ แต่ที่สำคัญที่สุด คือ พยายามรักษากติกาของการทำงานตามกระบวนการเอไอซีโดยเคร่งครัด พยายามระงับการโต้แย้ง ได้เถียง โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็น หรือหัวข้อที่ไม่เกี่ยวกับการทำงาน ในขั้นตอนนั้น ๆ และหากจะมีการขัดแย้งในทางความคิดเห็น หรือข้อมูลระหว่างสมาชิกในกลุ่ม ก็ต้องพยายามให้เกิดบรรยากาศอันดีมิตร ในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และข้อมูลที่น่าไปสู่ข้อยุติอย่างสันติ ทั้งนี้การนำไปสู่ข้อตกลงหรือข้อยุติ ต้องพยายามให้เป็นบทบาทของสมาชิกในกลุ่มนั่นเอง โดยไม่พยายามเข้าไป

แทรกแซง แต่หากไม่สามารถหาข้อยุติ หรือข้อตกลงได้ในขณะนั้นก็พยายามให้พักการพิจารณา เฉพาะประเด็นนั้นหรือเรื่องนั้นไว้ก่อน และต้องกระตุ้นให้หยิบยกขึ้นมาพิจารณาใหม่ เมื่อบรรยากาศดีขึ้นแล้ว ผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) บางครั้งยังต้องทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินรายการ (Moderator) ด้วยโดยเฉพาะตอนเริ่มต้นกิจกรรมแต่ละตอน คือ อธิบายวัตถุประสงค์ หรือกิจกรรม ที่จะต้องทำ ในแต่ละกิจกรรมของกระบวนการให้ชัดเจน แจ่มแจ้ง หรือคอยกระตุ้น หรือกำกับเวลา ในบางตอนด้วย หากเห็นว่าการทำงานตามกระบวนการจะออกนอกแนวทาง หรือใช้เวลานานจนเกินควร แต่ขณะเดียวกันก็ต้องไม่เร่งรัด และรวบรัดจนทำให้กลุ่ม และสมาชิกในกลุ่มต้องทำงานกันอย่างรีบร้อนเกินไป ซึ่งอาจทำให้ได้ผลงานในแต่ละขั้นตอนที่ไม่มีคุณภาพ หรือเสร็จงานอย่างลวก ๆ ไม่รอบคอบ และทำอย่างไม่รอบด้าน ไม่สมบูรณ์พอ นอกจากนี้แล้วผู้ที่ทำหน้าที่นี้ในทุก ๆ ขั้นตอน อาจจะต้องทำหน้าที่คอยสรุปผลงาน สรุปบทเรียน รวมทั้งอาจทำหน้าที่ให้ข้อคิดเห็น เสนอแนะเชิงสร้างสรรค์เป็นระยะ ๆ เพื่อให้กำลังใจ และทำให้กลุ่มมีความภาคภูมิใจ ในผลงานของกลุ่ม ขณะเดียวกันมองเห็น และยอมรับในจุดอ่อน หรือข้อบกพร่องที่ได้เรียนรู้ และมีแรงบันดาลใจ ที่จะทำงานในขั้นตอนต่าง ๆ ไปให้ดียิ่ง ๆ ขึ้น

โดยสรุป ผู้จะทำหน้าที่ผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) ได้ดี ควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. มีความรอบรู้ ผู้อำนวยความสะดวกจะต้องมีความรอบรู้ในเรื่องหรือหัวข้อการประชุม หรือขั้นตอนที่กำลังจะประชุมเป็นอย่างดี แต่ที่สำคัญที่สุดต้องบอกย้ำและเตือนตนเองอยู่เสมอ ๆ ที่จะไม่นำความรอบรู้ของตนไปชี้นำ บงการ หรือตัดสินเรื่องต่าง ๆ แทนกลุ่มเป็นอันขาด

2. มีความคิดรวบยอด ผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) ต้องมีความชัดเจนในความคิดรวบยอด (Concept) ของเรื่อง หรือประเด็นนั้นทั้งหมดอย่างชัดเจน แจ่มชัด และแม่นยำว่า ความคิดรวบยอดของแต่ละขั้นตอนของกิจกรรมในกระบวนการแต่ละขั้นตอนนั้น ๆ ว่าเป็นอย่างไร มีจุดมุ่งหมายอย่างไร วิธีการดำเนินไปสู่จุดมุ่งหมายมีวิธีใดบ้าง อาจเป็นวิธีอื่นใดได้บ้าง และไปถึงจุดหมายได้อย่างไร หากนอกเหนือไปจากแนวทางนั้น ๆ แล้วจะใช้ได้ หรือเป็นทางเลือกได้หรือไม่อย่างไร เป็นต้น

3. มีทักษะในการสื่อความหมายที่ดี ผู้อำนวยความสะดวกจะทำหน้าที่อำนวยความสะดวกได้ดีราบรื่น จะต้องมีทักษะในการสื่อความหมาย กับผู้ฟังทั้งที่เป็นรายคน เป็นกลุ่มเล็ก และกลุ่มใหญ่ทั้งหมดได้เป็นอย่างดี ไม่จำเป็นต้องเป็นผู้มีวาทศิลป์เป็นเลิศ แต่อย่างน้อยต้องเสียงดังพอควร สามารถพูดให้ได้ยินโดยทั่วถึงกัน พูดด้วยน้ำเสียงที่น่าฟัง มีจังหวะจะโคน มีการเน้นน้ำหนัก เน้นเสียง หรือคำพูดที่สำคัญ พูดย้ำ หรือพูดซ้ำเมื่อจำเป็น แต่ต้องไม่พูดพร่ำเพรื่อจนยืดเยื้อเกินไป พูดถึงประเด็นสำคัญ ๆ ให้เข้าใจแจ่มชัดและกระชับ หากมีหลายประเด็น ก็ควรมีลำดับความ และ

การปะติดปะต่อที่ไม่สับสนและอาจต้องแจ่มแจ้งเป็นข้อ ๆ ตามลำดับ นอกจากพูดซ้ำแต่พอควรแล้ว อาจมีเอกสารข้อเขียนประกอบด้วย เพื่อกันลืม ทั้งนี้เนื่องจากการสื่อความด้วยการพูด และการเขียนแล้ว หากมีทักษะในการวาดภาพประกอบ เขียนแผนภูมิประกอบ ใช้วัสดุสิ่งของที่มีอยู่มาเปรียบเทียบด้วย ก็จะเป็นการดี ข้อสำคัญที่สุดในเรื่องการสื่อความ คือ ทักษะในการฟัง การแสดงความเห็นของกลุ่ม และสมาชิกกลุ่มได้ตรงประเด็น

4. *มีความสามารถในการจับประเด็น- สรุปประเด็นได้ดี* สามารถย่อความหรืออธิบายความที่ยุ่งยาก ซับซ้อน ให้เข้าใจได้ง่าย กระชับ ครอบคลุม และลำดับความได้ดี ซึ่งผู้ที่ทำหน้าที่เช่นนี้ได้ ต้องฝึกฝนจนมีทักษะที่ดี มีสมาธิ และปัญญาในการรับรู้ วิเคราะห์ แจกแจงได้เป็นระบบ คิดที่ดี

5. *มีจิตวิทยา* ต้องเป็นผู้มีจิตวิทยาในการทำงานร่วมกับคนหรือกลุ่มคนที่มีความแตกต่างกันได้ดี สามารถบริหารความขัดแย้งโดยทั่วไปได้เหมาะสม (Conflict Management) มีกระบวนการหรือกลไกทางจิตที่ใช้กับสถานการณ์ต่าง ๆ (Mental Mechanism) ได้อย่างเหมาะสม มีความไวต่อการจับอารมณ์ บรรยากาศในที่ประชุม หรือกลุ่มคนได้ดี สามารถใช้เงื่อนไขสถานการณ์ต่าง ๆ ให้เป็นประโยชน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการแก้ไขข้อขัดแย้งหรือการเผชิญหน้า ข้อสำคัญต้องมีอารมณ์ขันและแสดงออกได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ผู้ที่คุ้นเคยกับกระบวนการกลุ่ม (Group Process) มักทำหน้าที่นี้ได้ดี

6. *มีทักษะในการแก้ไขปัญหา* สามารถปรับเปลี่ยนเงื่อนไข กิจกรรม หรือแม้แต่การปรับเปลี่ยนแผนการบริหารเวลา บริหารทรัพยากรได้อย่างเหมาะสม แต่ทั้งนี้ต้องตระหนักรู้ว่าไม่ปรับเปลี่ยนเงื่อนไขไปจนออกนอกเรื่อง ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยการกลุ่มนี้ ต้องหมั่นฝึกฝนและเตือนตนเองเสมอ ๆ ว่า อย่าเผลอพยายามเข้าไปชี้นำหรือครอบงำความคิดของกลุ่มหรือสมาชิกในกลุ่ม ต้องใจเย็น และอดทนรอตามสมควร แสดงบทบาทในการกระตุ้น ส่งเสริมอย่างเหมาะสม สมาชิกกลุ่มจึงจะสามารถแสดงพลัง และศักยภาพออกมาได้อย่างอิสระเต็มที่

4.4.2 *ผู้ช่วยผู้อำนวยการกลุ่ม* ในการเตรียมการทุกคนที่เป็นนักวิจัยในทีม ควรได้รับการเตรียมหรือฝึกฝนให้พร้อมที่จะเป็นผู้อำนวยการกลุ่ม (Facilitator) ได้ด้วยกันทุกคน เพราะนอกจากบางแห่งจะต้องมีการแบ่งกลุ่ม ทำงานเป็นหลายกลุ่มแล้ว หรือถึงแม้จะมีจำนวนน้อยกลุ่ม แต่บางโอกาสอาจจะต้องสลับสับเปลี่ยนหน้าที่กันบ้างตามความเหมาะสม และสำหรับนักวิจัยที่ไม่ได้ทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยการกลุ่ม (Facilitator) ก็ต้องทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยผู้อำนวยการกลุ่ม ซึ่งมีบทบาทหลักในการช่วยเหลือ สนับสนุนกลุ่มโดยทั่วไปให้การดำเนินการตามกระบวนการได้อย่างสะดวก และราบรื่นขึ้น เช่น อาจช่วยแก้ไขปัญหากลุ่มจากเสียงดังบริเวณใกล้เคียง การรบกวนของ

ผู้ไม่เกี่ยวข้อง ซึ่งบังเอิญผ่านเข้ามาบรรจบกันโดยไม่ตั้งใจ ช่วยจัดเก้าอี้ที่นั่ง แสงสว่าง อุณหภูมิ และที่สำคัญ คือ อุปกรณ์หรือเครื่องเขียนที่ต้องใช้ในแต่ละขั้นตอนของกิจกรรม ผู้ช่วยต้องทราบว่าในขั้นตอนนั้นต้องใช้กระดาษและเครื่องเขียนหรือไม่ ต้องการขนาดเล็กหรือใหญ่ เครื่องเขียนชนิดใด สีใด ทั้งหมดจำนวนเท่าไร เป็นต้น ผู้ช่วยผู้อำนวยการกลุ่มต้องทราบกระบวนการทุกขั้นตอนว่า ต้องการวัตถุประสงค์ใด ต้องใช้อุปกรณ์สนับสนุนอะไร มากน้อยแค่ไหน และสามารถจัดสนับสนุนได้เพียงพอ เหมาะสม ถูกจังหวะ จะช่วยให้การดำเนินกิจกรรม ขั้นตอนดังกล่าวเป็นอย่างไรราบรื่น สมบูรณ์แบบ และมีบรรยากาศการทำงานที่ต่อเนื่อง ทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ไม่รู้สึกเบื่อหน่าย แต่จะสนุกสนานและกระตือรือร้นในการร่วมกิจกรรมยิ่งขึ้น

4.5 ปัจจัยความสำเร็จและประโยชน์ที่ได้รับจากกระบวนการเอไอซี

ในการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการเอไอซี มีปัจจัยที่ทำให้การประชุมเชิงปฏิบัติการประสบความสำเร็จ ดังนี้

4.5.1 การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการเอไอซีนี้เน้นความเป็นกระบวนการ จะดำเนินการข้ามขั้นตอนหรือสลับขั้นตอนไม่ได้ เน้นการระดมความคิด และสร้างการยอมรับซึ่งกันและกัน ให้ความสำคัญกับการตัดสินใจ การกำหนดอนาคตร่วมกัน และเน้นการสร้างพลังความคิดวิเคราะห์ ตลอดจนเสนอทางเลือกในการพัฒนา ก่อให้เกิดพลังความรัก ความเอื้ออาทร การสร้างบรรยากาศที่เป็นมิตร อันเป็นพลังเชิงสร้างสรรค์ในการพัฒนา

4.5.2 การศึกษาและเตรียมชุมชน

1) การศึกษาชุมชนเพื่อให้เข้าใจสภาพของหมู่บ้าน ชุมชน หรือตำบล ความสัมพันธ์ของกลุ่มต่าง ๆ การทราบความสามารถ ศักยภาพของกลุ่ม สภาพการพึ่งตนเอง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เพียงพอเป็นข้อเท็จจริงในการกำหนดอนาคตทางเลือก รวมทั้งกลวิธีที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหาและการประสานความร่วมมือ

2) การเตรียมชุมชนเพื่อทำให้กลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนเข้าใจและส่งผู้แทนที่มีอำนาจในการตัดสินใจของกลุ่มเข้าร่วมประชุม รวมทั้งมีการพิจารณาเพื่อกระจายโอกาสให้กลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม เช่น กลุ่มสตรี เด็ก คนจน ผู้ประสบปัญหาต่าง ๆ เป็นต้น

4.5.3 ผู้อำนวยการกลุ่มมีความรู้ ความเข้าใจในขั้นตอนของกระบวนการเอไอซี มีประสบการณ์และความรู้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องในการประชุม มีไหวพริบในการแก้ไขปัญหาสถานการณ์เฉพาะหน้า สามารถไกล่เกลี่ย หรือมีวิธีการในการจัดการกับความขัดแย้งที่เหมาะสมในกรณีที้อาจจะเกิดขึ้น โดยทำหน้าที่ ดังนี้

1) เตรียมชุมชน เตรียมการประชุม ดำเนินการประชุม และสรุปผล

2) สร้างบรรยากาศในการประชุม เพื่อคลายความตึงเครียดของผู้เข้าร่วมประชุม
 3) ควบคุมขั้นตอนและเวลาในการดำเนินการประชุมให้เป็นไปตามกระบวนการ
 4) สรุปความเห็นที่แท้จริงของผู้เข้าร่วมประชุม โดยไม่สอดแทรกความเห็นหรือทัศนคติของตนเองลงไป

5) ในกรณีที่มีข้อถกเถียงระหว่างผู้เข้าร่วมประชุม ซึ่งเกิดความต้องการปกป้องผลประโยชน์ของตนเอง ผู้ดำเนินการประชุมต้องทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย และหาข้อยุติให้ได้

6) วิเคราะห์และสังเกตบรรยากาศในการประชุม สำหรับจำนวนวิทยากร อาจมีเพียงคนเดียวก็ได้เป็นผู้อำนวยความสะดวก ซึ่งจะดีคือ กระบวนการประชุมเป็นเอกภาพมากกว่า แต่หากไม่มั่นใจในการดูแลบรรยากาศการประชุม น่าจะจัดคณะมาช่วยโดยแบ่งหน้าที่เป็น (1) ผู้จัดการประชุม ดูแลอำนวยความสะดวกทั่วไป ได้แก่ การลงทะเบียน อาหาร เครื่องดื่ม (2) ผู้อำนวยการกลุ่ม ดูแลดำเนินการประชุม (3) ผู้จัดกิจกรรมเกม สร้างบรรยากาศเพื่อการละลายพฤติกรรม คลายเครียด และการนำเข้าสู่ขั้นตอนแต่ละขั้นตอน และ (4) ผู้เตรียมวัสดุอุปกรณ์ ทั้งนี้ จะต้องทำความเข้าใจ ในขั้นตอนและวิธีการให้ตรงกัน

ประโยชน์ที่ได้รับจากกระบวนการเอไอซี

อุดม เขยกิจวงศ์ (2545) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของกระบวนการเอไอซี ไว้ดังนี้

1. เริ่มต้นการประชุมด้วยการกระตุ้นให้คิดและแสดงความคิดเห็นออกเป็นภาพหรือสัญลักษณ์ที่สื่อความหมายให้มุ่งสู่อนาคตที่คาดหวังตามประเด็นของเรื่องที่จะประชุม พิจารณาปรัชญาของการแสดงความคิดเห็นผ่านภาพ มีความลึกซึ้งถึง 6 ขั้นตอน

1.1 รู้ประเด็นที่จะคิดก่อน

1.2 คิดหาความหมาย ทำความเข้าใจให้ได้

1.3 แสดงออกเป็นคำพูดซึ่งมีทั้งเพื่อเจ้าและที่มีสาระเขียนประโยคสั้นเป็น

บทนิยาย กลอน ละครพูด ภาพยนตร์

1.4 เขียนเป็นภาพวัสดุ หรือคน

1.5 เขียนเป็นสัญลักษณ์ (โลโก้) หรือรูปกลม หรือเหลี่ยมที่สื่อความหมาย

อธิบายข้อความได้

1.6 ใช้สีแสดงอารมณ์และความหมาย จนถึงขั้นแสดงแทนข้อความได้

2. การให้แสดงความคิดเห็นออกมาเป็นภาพ จึงต้องผ่านขั้นตอนคิดหลายขั้น เป็นการแสดงความคิดลึกซึ้งของคนนั้น ซึ่งตามหลักทางการแพทย์ สมองซึกซ่ายควบคุมการเคลื่อนไหวของ

ร่างกายอย่างหยาบ ๆ สมองซีกขวาทำหน้าที่คิด สร้างอารมณ์ที่ละเอียดอ่อน หากฝึกให้ได้ทั้ง 2 ซีก จะมีการทำงานที่มีศิลป์ มีวิสัยทัศน์เป็นผู้นำที่ดี

3. การกระทำหรือกิจกรรม ที่แต่ละคนเขียนมาแสดงแลกเปลี่ยนกัน และร่วมกันเลือก จะมีทั้งเรื่องเดิม ๆ ให้ผู้อื่นที่ยังไม่รู้ได้เข้าใจและซักถามได้ อีกทั้งจะมีเรื่องใหม่ ๆ ที่แปลกและผ่านการกระทำที่ได้ผลมาแล้วของบุคคลอื่น ๆ มาให้เลือก

4. ผู้ร่วมประชุมมีความหลากหลาย โดยจะมีขั้นตอนการกระตุ้นให้ทำงานร่วมกัน

5. ประธานจะได้ความคิดร่วมกัน และแบ่งกันรับผิดชอบ

6. การประชุมด้วยรูปแบบนี้ จะได้รายละเอียดกิจกรรมที่ทำเพื่ออนาคต วิธิดำเนินงานที่ได้ผลมาแล้ว ผู้รับผิดชอบรายกิจกรรม เวลาและสถานที่ ซึ่งภายหลังการประชุมจะได้สัญญาประชาคม ร่วมกันรู้เห็น เพื่อการติดตาม กำกับประเมิน เป็นรายคนหรือรายกลุ่มได้

วีระ นิยมวัน (2547) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของกระบวนการเอไอซี ไว้ดังนี้

1. เป็นการพัฒนาคนให้มีทักษะชีวิตไปพร้อมกัน อันเป็นคุณลักษณะของคนพัฒนาพร้อมกันได้แผนงานโครงการ

2. เป็นการระดมความคิดสร้างสรรค์ ทำได้ผลแม้ว่าพื้นฐานความรู้และวิถีชีวิตต่างกันมาก

3. การประชุมด้วยวิธีนี้เป็นประจำ คนจะรู้ถูกรู้ผิดและปรับปรุงตนเองจากการกระทำ อันเป็นทักษะของคนพัฒนาแล้วเลิกการท่องจำและทำตามสั่งของประธานแบบคนด้อยพัฒนา

4. ผลการประชุม คือ ภารกิจของทุกคนที่ตนได้นำเสนอและเลือกกิจกรรมไว้ ร่วมกันเป็นการสร้างความรับผิดชอบที่จะทำต่อไป ตามบทบาทหน้าที่ของตน ถ้าสร้างจิตสำนึกนี้ ได้งานจะไม่ซ้ำซ้อน ไม่ขาดไม่เกินได้งานจากความเชี่ยวชาญของแต่ละคนมาร่วมกันทำในเรื่องเดียวกัน สุวิสัยทัศน์เดียวกัน ผลงานเป็นของทุกคน ทำตามบทบาทหรือศักยภาพของตนเอง

จากการศึกษากล่าวโดยสรุปว่า กระบวนการประชุมแบบมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ หรือกระบวนการเอไอซี เป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในเรื่องเดียวกันได้ ประชุมแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ ข้อมูลข่าวสาร ร่วมระดมพลังความคิดสร้างสรรค์ ร่วมกำหนดวัตถุประสงค์หรือวิสัยทัศน์ วางแผนพัฒนา ร่วมระดมทรัพยากรและจัดการร่วมกัน โดยพยายามพึ่งตนเองให้มากที่สุด เป็นการเสริมสร้างพลังอำนาจของตนเองและสนับสนุนให้เป็นไปได้จริง โดยการแบ่งบทบาทหน้าที่รับผิดชอบ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้

ตอนที่ 5 การวิจัยเชิงคุณภาพ

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาแบบพหุกรณีศึกษา 2 กรณี ผู้วิจัยจึงขอเสนอรายละเอียดเป็น 5 ประเด็น คือ (1) ลักษณะของการวิจัยพหุกรณีศึกษา (2) องค์ประกอบและขั้นตอนการทำวิจัยเชิงคุณภาพ (3) วิธีการวิจัย: เทคนิคการวิจัยภาคสนาม (4) การวิเคราะห์ข้อมูล และ (5) เทคนิคในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังต่อไปนี้

5.1 ลักษณะของการวิจัยพหุกรณีศึกษา

การวิจัยพหุกรณีศึกษา (Multiple case study research) เป็นวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและจัดระบบของข้อมูลจากกรณีตัวอย่างในการวิจัยตั้งแต่ 2 กรณีตัวอย่างขึ้นไป เพื่อที่จะทำความเข้าใจสิ่งที่ต้องการศึกษาได้อย่างลึกซึ้งและสามารถนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้กับบริบทที่ใกล้เคียงได้มากขึ้นเพราะการวิจัยแบบพหุกรณีศึกษาเป็นวิธีการวิจัยที่ทำให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและสมบูรณ์มากกว่าการวิจัยรายกรณี ซึ่งในการวิจัยเชิงคุณภาพทั่ว ๆ ไปนั้น สนใจลักษณะของข้อมูลที่เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมมองภาพรวมของปรากฏการณ์ ความรู้สึกนึกคิดจิตใจ เน้นการศึกษาติดตามเจาะลึก โดยที่นักวิจัย ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ในบริบทการวิจัยนั้น ๆ เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติแต่ผลการวิจัยที่ได้มีจุดอ่อนในการสรุปอ้างอิงสู่บริบทการวิจัยอื่น ดังนั้นการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยจึงเลือกใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการวิจัยพหุกรณีศึกษา

การวิจัยพหุกรณีศึกษาเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่มีลักษณะสำคัญ คือ การแสวงหาความรู้โดยการพิจารณาปรากฏการณ์สังคมจากสภาพแวดล้อมความเป็นจริงในทุกมิติ เพื่อหาความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์กับสภาพแวดล้อมนั้น วิธีการนี้จะสนใจข้อมูลด้านความรู้สึกนึกคิด ความหมาย ค่านิยมหรืออุดมการณ์ของบุคคลนอกเหนือไปจากข้อมูลเชิงปริมาณ มักใช้เวลาในการศึกษาติดตามระยะยาว ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการเป็นวิธีการหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูลและเน้นการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย ซึ่งจะขยายความเป็นลักษณะสำคัญของการวิจัยเชิงคุณภาพได้ดังนี้ (สุภาวงศ์ จันทวานิช, 2550)

1. เน้นการมองปรากฏการณ์ให้เห็นภาพรวม โดยการมองจากหลายแง่มุมการศึกษาปรากฏการณ์นั้นจากแง่มุมหรือแนวคิดทฤษฎีที่มีความหลากหลายมากกว่ายึดแนวคิดอันใดอันหนึ่งเป็นหลัก ไม่พิจารณาปรากฏการณ์อย่างเป็นเสี้ยวเสี้ยวหรือดูเพียงด้านใดด้านหนึ่งแต่ดูให้เห็นภาพเต็มรูป

2. เป็นการศึกษาติดตามระยะยาวและเจาะลึก เพื่อให้เข้าใจความหมายของปรากฏการณ์ สังคมซึ่งมีความเป็นพลวัตการวิจัยจึงมักกินเวลาเป็นปี เพื่อจะให้เห็นสภาพความเปลี่ยนแปลงใน ระยะต่าง ๆ นอกจากนั้นก็เป็นการศึกษาเจาะลึก เช่น การศึกษาเฉพาะกรณีหรือการศึกษาเฉพาะ บุคคลเพื่อให้ทำความเข้าใจได้อย่างลึกซึ้งและสามารถมองเห็นภาพได้จากหลายแง่มุม

3. ศึกษาปรากฏการณ์ในสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ เพื่อให้เข้าใจความหมายของ ปรากฏการณ์ในสภาพแวดล้อมตามความเป็นจริง มักมีการวิจัยสนาม (field research) ในการ วิจัยคุณภาพจะไม่มี การควบคุมและทดลองในห้องปฏิบัติการเพราะทำให้ผู้วิจัยไม่เห็น ปรากฏการณ์ในบริบททางสังคมและวัฒนธรรม

4. คำนึงถึงความเป็นมนุษย์ของผู้ถูกวิจัยให้ความสำคัญและเคารพผู้ถูกวิจัยในฐานะที่เป็น เพื่อนมนุษย์ไม่นำข้อมูลของผู้ถูกวิจัยไปเผยแพร่ไปใช้ให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ถูกวิจัยไม่ฝืนใจถ้า ผู้ถูกวิจัยไม่เต็มใจหรือไม่ต้องการให้ความร่วมมือ

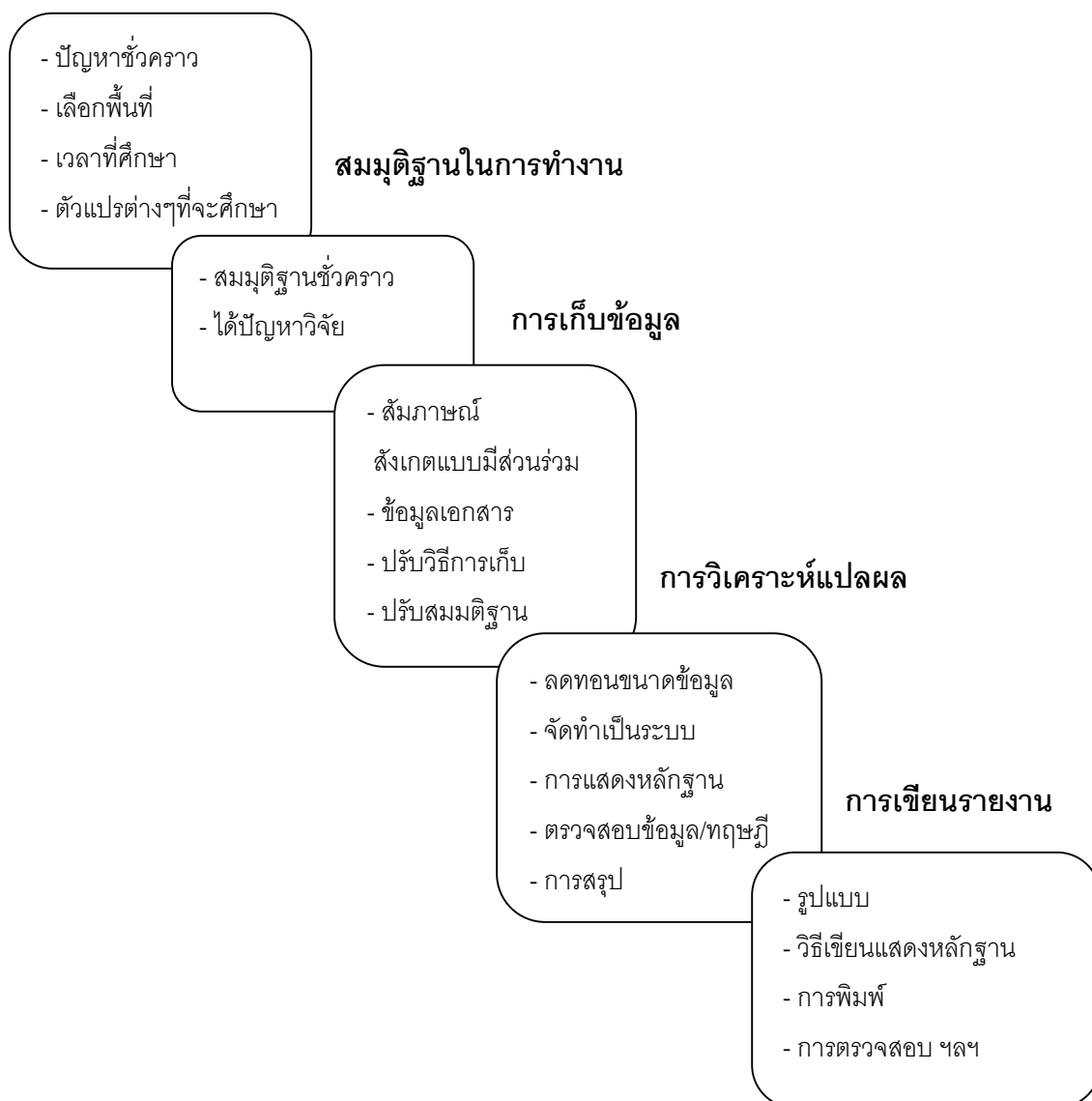
5. ใช้การพรรณนาและการคิดวิเคราะห์แบบอุปนัย ในการศึกษาชุมชนหรือการศึกษาเฉพาะ กรณี เพื่อให้เห็นภาพรวมในขั้นแรกนักวิจัยเชิงคุณภาพจะให้รายละเอียดเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของ ชุมชนหรือกรณีศึกษาในลักษณะของการพรรณนา ส่วนในการวิเคราะห์นักวิจัยเชิงคุณภาพจะใช้ วิธีการตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (induction) เป็นวิธีการวิเคราะห์ที่สำคัญวิธีการนี้คือการนำ ข้อมูลเชิงรูปธรรมย่อย ๆ หลาย ๆ กรณีมาสรุปเป็นข้อสรุปเชิงนามธรรม โดยการพิจารณา ลักษณะร่วมที่พบในการวิจัยเชิงคุณภาพจะเน้นการวิเคราะห์แบบอุปนัยมากกว่าการใช้สถิติตัวเลข

6. เน้นปัจจัยหรือตัวแปรด้านความรู้สึกนึกคิด จิตใจ ความหมาย ในการศึกษาปรากฏการณ์ ทางสังคม นักวิจัยเชิงคุณภาพเชื่อว่าองค์ประกอบด้านจิตใจ ความคิดและความหมายคือสิ่งที่อยู่ เบื้องหลังพฤติกรรมมนุษย์และเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมที่มนุษย์แสดงออกมา จำเป็นต้องทำความเข้าใจให้ชัดเจนจึงจะสามารถอธิบายปรากฏการณ์ได้

5.2 องค์ประกอบและขั้นตอนการทำวิจัยเชิงคุณภาพ

นิตา ชูโต (2548) ได้เสนอแผนภาพองค์ประกอบและขั้นตอนในการวางแผนการวิจัย เชิงคุณภาพ เพื่อให้ให้นักวิจัยพร้อมที่จะทำงานตามขั้นตอนต่าง ๆ ได้ดังนี้

การวางแผน

แผนภาพที่ 2.7 องค์ประกอบและขั้นตอนการทำวิจัยเชิงคุณภาพ

ขั้นตอนแรกของการเริ่มงานวิจัย คือ การเตรียมตัวในสนามซึ่งเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญมาก “สนามในการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ ปรัชญาการดำรงคัมที่เราจะศึกษานั้นเกิดขึ้น” (สุภาวงศ์ จันทวานิช, 2550) เป็นปรัชญาการดำรงคัมที่เป็นจริงโดยธรรมชาติ ปรัชญาการดำรงคัมในสนามประกอบด้วยฉาก (setting) ทั้งทางกายภาพที่ไม่มีชีวิต เช่น สถานที่ตั้งบ้านเรือน ถนน หมู่บ้านหรือโรงเรียนเป็นต้นและสิ่งมีชีวิต อันได้แก่ ผู้คน กลุ่มคน (actors) ซึ่งจะรวมทั้งตัวหลักและตัวรองหรือตัวประกอบต่าง ๆ ซึ่งมีบทบาท (role) ปฏิสัมพันธ์ (interactive) และการแสดงออกกิจกรรมต่าง ๆ ในโอกาสและเหตุการณ์ต่าง ๆ กัน (activities and events) (นิศา ชูโต, 2548)

5.3 วิธีการวิจัย : เทคนิคการวิจัยภาคสนาม

การเลือกสนามวิจัย

การเลือกสนามหรือสถานที่วิจัย ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายประการ ทั้งที่เกี่ยวกับตัวแปรที่ศึกษาว่าเหมาะสมกับสถานที่วิจัย และ/หรือนักวิจัยจะสามารถเข้าไปเก็บข้อมูลได้หรือไม่ รวมทั้งนักวิจัยมีความรู้เดิมคุ้นเคยเกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ มาก่อน การเลือกสนามในช่วงระยะแรก ๆ และการให้เหตุผลในการเลือกส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องราวของความเหมาะสมและเหตุผลทางหลักการทั่ว ๆ ไป และหลังจากเข้าไปสำรวจ “สนาม” แล้ว บางครั้งอาจจะเกิดการเปลี่ยนแปลงได้ ดังนั้นประเด็นสำคัญในการเลือกสนามจึงขึ้นอยู่กับว่า

1. นักวิจัยสามารถจะเข้าไปศึกษาในสถานที่ หรือสนามที่ตั้งใจจะเข้าไปศึกษานั้นได้หรือไม่
2. บทบาทที่จะเป็นหรือบทบาทที่จะสวมเข้าไปในสถานการณ์นั้น ๆ จะช่วยทำให้เข้าถึงข้อมูลที่สนใจได้มากน้อยพอเพียงหรือไม่ นักวิจัยไม่มีทางรู้เกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ดังกล่าวมาก่อน จนกว่าจะได้ทดลองเข้าไปสำรวจดูช่องทางความเป็นไปได้ด้วยตนเองก่อน พร้อมทั้งประยุกต์ใช้วิธีการต่าง ๆ ในการเข้าถึง “สนาม” ให้ได้ (นิศา ชูโต, 2548)

การใช้เวลาในสนาม

การใช้เวลาในสนาม นักวิจัยต้องหาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการจัดช่วงเวลาที่อยู่ในสนามคือ จะเข้าสนามช่วงไหน ใช้เวลานานเท่าใด และจะออกจากสนามช่วงเวลาใด นักวิจัยต้องคำนึงถึงกิจกรรมของชุมชนที่ตนควรเข้าไปมีส่วนร่วม (สุภาวงศ์ จันทวานิช, 2550)

การเตรียมตัวเข้าสู่สนาม

การเตรียมตัวเข้าสู่สนาม คือ การพยายามที่จะเข้าไปอยู่ในสนามอย่างดีที่สุดผสมผสานกลมกลืนที่สุดและพร้อมที่สุด สิ่งที่ต้องเตรียม คือ ภาษา ในกรณีที่ผู้วิจัยไม่ได้ใช้ภาษาเดียวกับที่ใช้ในสนาม การแต่งกายนักวิจัยควรแต่งกายให้เหมือนกับคนในสังคมที่เราจะเข้าไปศึกษา เพื่อให้คนในสังคมนั้นยอมรับ เตรียมอุปกรณ์อื่น ๆ ที่จำเป็นในการปฏิบัติงานภาคสนาม เช่น กล้องถ่ายรูป เทปบันทึกเสียง อุปกรณ์เหล่านี้ช่วยให้การเก็บบันทึกข้อมูลสมบูรณ์ขึ้น (สุภาวงศ์ จันทวานิช, 2548)

ยุทธวิธีเข้าสู่สนาม

นักวิจัยมียุทธวิธีใหญ่ ๆ 2 แบบอย่างในการแสดงออกถึงสถานภาพของนักวิจัย ได้แก่ แบบเปิดเผย คือ นักวิจัยขออนุญาตเข้าไปเก็บข้อมูลในสถานที่ใดสถานที่หนึ่งโดยเปิดเผยสถานภาพการเป็นนักวิจัย และแบบปกปิดสถานภาพนักวิจัย เมื่อต้องการได้ข้อมูลสนามแบบ “ปิด” ต่อคนภายนอก กรณีดังกล่าว นักวิจัยจะสวมบทบาทเป็นคนอื่นปะปนเข้าสนามโดยไม่แจ้งให้ผู้คนในสนามรู้บทบาทที่แท้จริงของตัวเอง (นิศา ชูโต, 2548) การเลือกบทบาทชนิดเปิดเผยหรือ

ปกปิดขึ้นกับการคาดการณ์ว่า ถ้าคนในชุมชนทราบบทบาทของนักวิจัยแล้วจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงข้อมูลหรือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของชาวบ้านหรือไม่ (สุภางค์ จันทวานิช, 2550)

การสร้างสัมพันธภาพในสนาม

เมื่อนักวิจัยได้รับอนุญาตเข้าไปในสนามแล้ว สิ่งสำคัญที่จะทำให้การเก็บข้อมูลราบรื่นและได้ข้อมูลที่มีคุณภาพขึ้นอยู่กับการสร้างสัมพันธภาพ การปฏิบัติตนให้เข้ากับบรรยากาศของสนาม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการแต่งกาย กิริยาวาจา การประพฤติก การปฏิบัติตนซึ่งไม่ควรจะมากหรือน้อย เกินมาตรฐานของบุคคลในสนามที่ศึกษาอยู่ (นิศา ชูโต, 2548)

ในวันแรก ๆ ของการเตรียมตัวทำงานภาคสนาม เทคนิคที่จะช่วยให้นักวิจัยสร้างความสัมพันธ์ ได้ดีมีดังนี้ (สุภางค์ จันทวานิช, 2550)

1. วางท่าที่สงบเสงี่ยม ไม่ทำตัวให้เด่นจนผิดสังเกต
2. หลีกเลี่ยงการถามคำถามที่จะทำให้ผู้ตอบรู้สึกอึดอัด และจำเป็นต้องปกป้องตนเอง
3. อย่าทำตัวทัดเทียมผู้นำของชุมชน
4. พยายามเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชน แต่เกี่ยวข้องอย่างสงบและพร้อมที่จะช่วยเหลือจะทำให้ได้รับการยอมรับจากชาวบ้านเร็วขึ้น
5. หาใครคนหนึ่งเป็นผู้แนะนำให้เรารู้จักกับชาวบ้าน
6. เมื่อมีความรู้สึกอึดอัดให้เข้าใจว่าเป็นความรู้สึกปกติธรรมดา เพราะเรากำลังเข้ามาอยู่ในสิ่งแวดล้อมใหม่
7. ให้ถือว่าสิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นในสนาม โดยเฉพาะการกระทำของเราไม่ใช่เรื่องส่วนตัวแต่เป็นเรื่องของงาน
8. อย่าคาดหวังจะทำอะไรได้มากในวันแรก ๆ การสร้างความสัมพันธ์ใช้เวลาเป็นเดือน ๆ
9. เป็นมิตรกับทุกคน

การรวบรวมข้อมูลในสนาม

ยุทธวิธีสำคัญในการเก็บรวบรวมข้อมูลในสนามคือ การสังเกต การสัมภาษณ์แบบลุ่มลึก และการวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องกับสนาม

การวิจัยเชิงคุณภาพ การเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลจะกระทำควบคู่กันไป กล่าวคือ เมื่อได้ข้อมูลมาไม่ว่าจะได้จากเอกสาร สังเกตหรือสัมภาษณ์ นักวิจัยจะวิเคราะห์ตรวจสอบความถูกต้องจากแหล่งต่าง ๆ ในสนาม โดยการสังเกตสัมภาษณ์ซ้ำจากแหล่งผู้ให้ข้อมูลหลายคนด้วยวิธีการหลาย ๆ วิธีการ แล้วค่อย ๆ ปรับสมมติฐานชั่วคราวไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งเกิดความชัดเจนในข้อมูลและการตีความหมาย (นิศา ชูโต, 2548)

การจากสนาม

การจากสนามเป็นเรื่องที่นักวิจัยตัดสินใจเองว่าควรสิ้นสุดเมื่อใดและควรจะทำอย่างไรจึงจะเหมาะสมสำหรับนักวิจัยเองและผู้ให้ข้อมูลซึ่งเริ่มจะเบื่อหน่ายในกรณีที่ไม่มีปัญหาผิดปกติ (นิตา ชูโต, 2548)

5.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการจำแนกหมวดหมู่ของข้อมูลให้เป็นระบบ เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจในความหลากหลาย ความหมายและความสัมพันธ์ของข้อมูลในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมหนึ่ง การอธิบายความหมายและความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ต่าง ๆ เพื่อให้เห็นความหลากหลายของปรากฏการณ์มากกว่าที่จะเสนอความสัมพันธ์และความคล้ายคลึงที่วัดได้ด้วยค่าทางสถิติ ความหลากหลายของปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่มีลักษณะเกี่ยวข้องกันเพราะเชื่อมโยงกัน ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ที่มีอยู่จริงในสังคมทุก ๆ ด้านเพื่อให้ได้ภาพรวม การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพอาจทำได้หลายวิธีตามลักษณะงานวิจัยแนวการวิเคราะห์ข้อมูลสนามในการวิจัยเชิงคุณภาพนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการวิจัย แนวคิด ทฤษฎีในการวิเคราะห์ ข้อมูลภาคสนามส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับพื้นฐานของแนวคิดของทฤษฎีใหญ่ ๆ ทางปรากฏการณ์วิทยา วัฒนธรรมการเรียนรู้ ดังนั้นแนวคิดในการวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนามจึงเป็นเรื่องที่นักวิจัยจะนำรายละเอียดและประสบการณ์ในสนามมาแสดงให้เห็นความเกี่ยวข้องกับปัญหาวิจัยอย่างไรโดยวิเคราะห์ให้เห็นรายละเอียดที่ลึกซึ้งให้เห็นรูปแบบประสบการณ์วิถีคิด กรอบของวัฒนธรรมสนามหรือเพียงแต่ต้องการแสดงภาพตัวอย่าง เพื่อประกอบการวิเคราะห์เชิงปริมาณ เพื่อให้เห็นเปรียบเทียบความเหมือนความแตกต่างของแต่ละกรณี และ/หรือต้องการศึกษาเพื่อพัฒนาทฤษฎีเฉพาะจากข้อมูลรูปธรรม ซึ่งจะนำไปสู่การได้มาซึ่งทฤษฎีอื่น ๆ ได้ คำอธิบายใหม่ ทฤษฎีใหม่ ๆ ต่อไป

เมื่อตระหนักในความคิดดังกล่าวแล้วนักวิจัยก็สามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์ สรุปสร้าง ทฤษฎีจากข้อมูลรูปธรรมในสนามเป็นข้อมูลนามธรรมได้ โดยวิธีการอุปนัยต่อไปว่าจะวิเคราะห์ ข้อมูลในระดับใด ระดับอธิบายปรากฏการณ์จะเชื่อมโยงความคิดคนใน-คนนอก จะจัดทำสารบบคำ วิถีคิดจะสร้างเป็นรูปแบบหรือทฤษฎี และการเขียนรายงานการวิจัยก็เป็นผลผลิตของรูปแบบการวิเคราะห์ที่ได้คิดสร้างตามแนวที่ได้วางไว้นั่นเอง (นิตา ชูโต, 2548)

การวิจัยเชิงคุณภาพนั้นขณะที่เก็บข้อมูลไม่ว่าจะเป็นการสังเกต การสัมภาษณ์ ข้อมูล เอกสารในสนามนั้น นักวิจัยจะใช้เวลาวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ควบคู่กันไปและนำผลการวิเคราะห์มา

ใช้ในการปรับ แนวคิด ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล และวิธีการเก็บข้อมูลให้ครบถ้วนเพิ่ม ความแม่นยำของการวิจัยยิ่งขึ้น

ดังนั้นช่วงการเก็บข้อมูลกับการวิเคราะห์จึงมิได้แยกออกจากกันอย่างเด็ดขาดเป็นสองช่วง แต่เป็นกระบวนการที่ควบคู่กันไป เพียงแต่ความเข้มข้นของกิจกรรมในแต่ละช่วงแตกต่างกัน (Lofland, 1971 อ้างถึงใน นิศา ชูโต, 2548)

กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ จึงเริ่มกระทำไปเรื่อย ๆ ตั้งแต่อยู่ในสนามและ หลังจากเก็บข้อมูลเสร็จก็เป็นช่วงที่นำเอาแนวคิดต่าง ๆ ที่ได้พัฒนาไว้ก่อนมาวิเคราะห์ทำเป็น ระบบอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งจะทำให้งานวิเคราะห์เป็นระบบและทำได้สะดวกไม่ยุ่งยากสิ่งสำคัญที่นักวิจัย พึงระมัดระวัง คือ อย่าทิ้งให้ข้อมูลกองไว้เป็นตั้ง ๆ โดยมีได้วิเคราะห์หรือแม้แต่อ่าน นักวิจัยจะต้อง อ่านบันทึกต่าง ๆ ที่เขียนบันทึกไว้ในสนามไม่ว่าจะเป็นบันทึกสนามที่เขียนเองหรือบันทึกสนามที่ ผู้ช่วยวิจัยหรือผู้ร่วมวิจัยเขียน ข้อมูลบันทึกสัมภาษณ์ที่พิมพ์ถ่ายทอดจากเทปบันทึกและข้อมูล จากเอกสารต่าง ๆ การอ่านเพื่อวิเคราะห์นั้นจะต้องอ่านแล้วอ่านอีกหลายครั้ง อ่านวิเคราะห์ เชื่อมโยงและอ่าน อาจจะเป็น 4 หรือ 5 ครั้งถ้าจำเป็น และถ้าคิดว่ายัง “สกัดแก่นสาระ” จากข้อมูล ได้ไม่ครบถ้วน การอ่าน คิด วิเคราะห์ เชื่อมโยง สังเคราะห์ หลาย ๆ ครั้งนี้เปรียบเสมือนการซักถาม พุดคุยกับข้อมูลจนรู้อย่างทะลุปรุโปร่ง การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพต้องใช้เวลาและความ ละเอียด นักวิจัยไม่มีทางเลือกอื่น ๆ ให้อื่นนอกจากจะอุทิศเวลาและพลังกำลังให้งานนี้อย่าลืมน่า “การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นกระบวนการค้นหาค้นคิดที่ต่อเนื่องตลอดเวลาในการวิจัย” (นิศา ชูโต, 2548)

การจัดระบบเอกสารข้อมูล

ขณะเก็บข้อมูลนักวิจัยมีเอกสารมากมาย จึงต้องจัดทำเอกสารเหล่านี้ให้เป็นระบบ โดย สร้างระบบแยกเป็นหมวดหมู่ (File) เพื่อการสืบค้นได้ง่าย เมื่อแยกเป็นหลายหมวดหลายแฟ้มก็ ต้องทำสำเนาหลายชุดและจะต้องเก็บต้นฉบับทุกสิ่งทุกอย่างไว้ 1 ชุด ในแฟ้มต้นฉบับเก็บไว้ในที่ ปลอดภัย ต้นฉบับทุกชนิดไม่ว่าจะเป็นเอกสารหรือเทปบันทึกต่าง ๆ เมื่อนำออกไปจากแฟ้ม ต้นฉบับเพื่อทำสำเนาเสร็จแล้วต้องรีบเก็บทันที เมื่อมีข้อมูลใหม่ก็ต้องรีบทำสำเนาต้นฉบับเข้าแฟ้ม ต้นฉบับทันที แฟ้มสำคัญที่ควรจัดทำนอกจากแฟ้มต้นฉบับแล้ว ควรจัดทำแฟ้มข้อมูลดังนี้ (นิศา ชูโต, 2548)

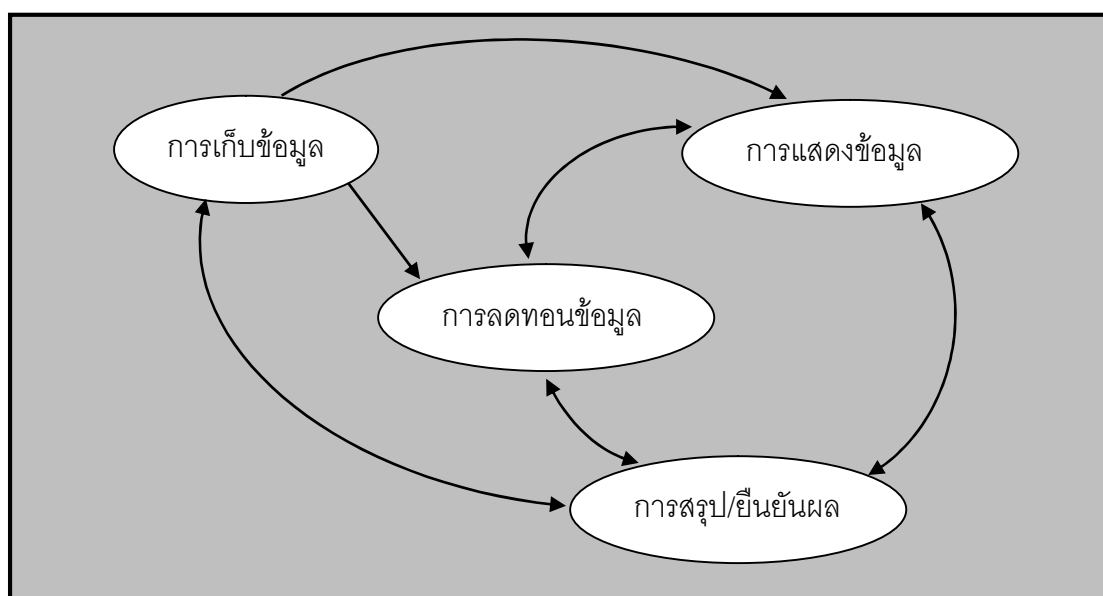
1. หมวดเรื่องทั่ว ๆ ไป เพื่อติดตามเรื่องราวต่าง ๆ ได้สะดวกรวดเร็วควรแยกเป็นแฟ้ม บุคคล สถานที่ องค์กร เอกสาร รู้ได้ว่าอะไรเกิดขึ้นกับใครที่ไหนอย่างไร

2. หมวดข้อมูลสนาม นักวิจัยควรแยกเพิ่มข้อมูลการสังเกต เพิ่มการสัมภาษณ์ และเพิ่มบันทึกเกี่ยวกับกระบวนการในการเก็บรวบรวมข้อมูลไว้โดยเฉพาะ เพื่อช่วยในการเขียนวิธีการและกระบวนการเก็บข้อมูลสำหรับรายงานการวิจัย

3. หมวดการวิเคราะห์ ในขณะที่เก็บข้อมูลและเริ่มต้นวิเคราะห์ นักวิจัยก็เริ่มจะมีแนวคิดเกี่ยวกับ หัวเรื่อง หัวข้อเกิดขึ้นแล้วจึงสามารถเริ่มทำเพิ่มหัวเรื่องต่าง ๆ แยกเก็บเหตุการณ์และบันทึกความคิดในการวิเคราะห์ ฯลฯ เมื่อเวลาเก็บข้อมูลผ่านไปเพิ่มการวิเคราะห์ก็จะเพิ่มจำนวนเอกสารและหัวเรื่องมากขึ้น ๆ ถ้านักวิจัยมีงบประมาณเพียงพอจะทำสำเนาเรื่องต่าง ๆ เรื่องละแผ่นแยกเข้าแฟ้ม แต่ถ้างบประมาณจำกัดก็ใช้ดินสอขีดเขียนหรือใส่หัวเรื่องไว้ แล้วแยกคิด ปะติดเก็บใส่ในแต่ละแฟ้มหัวเรื่อง การยกแฟ้มไว้เป็นหมวดหมู่ให้เป็นระบบนี้ จะช่วยในการวิเคราะห์และเขียนต่อไป แม้ว่าการแยกและเก็บแฟ้มจะต้องใช้เวลามากก็ตามแต่ถ้าทำให้เป็นระบบเสียแต่แรก จะประหยัดเวลาในภายหลัง

กิจกรรมการวิเคราะห์ข้อมูล

กิจกรรมการวิเคราะห์นั้นประกอบด้วย การลดทอนขนาดและปริมาณข้อมูล (data reduction) การเลือกข้อมูลเพื่อแสดงหลักฐาน (data display) การสร้างข้อสรุปและการทดสอบยืนยันผลสรุป (conclusion and verification) กิจกรรมทั้ง 3 นี้ ต้องต่อเนื่องและเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ดังรูป

แผนภาพที่ 2.8 ความต่อเนื่องและเกี่ยวข้องสัมพันธ์ของการวิเคราะห์ข้อมูล

(Miles and Huberman, 1987 อ้างถึงใน นิตยา ชูโต, 2548)

รายละเอียดของกิจกรรมทั้ง 3 ประการ มีดังนี้

1. การลดทอนข้อมูล (Data Reduction)

การลดทอนข้อมูล หมายถึง วิธีการ “เลือกเฟ้นหาจุดที่น่าสนใจ อันจะทำให้เข้าใจง่ายสรุปย่อปรับข้อมูลดิบที่เก็บจากสนาม” การปรับลดทอนข้อมูลดิบนั้นนักวิจัยทำอยู่ตลอดเวลาตั้งแต่การเลือกสนาม การตัดสินใจว่าจะเก็บข้อมูลอะไรที่จะแสดงแนวคิดและในช่วงการเก็บข้อมูลก็กระทำเช่นเดียวกัน คือ การลงรหัส การทดสอบแนวคิด รวมเป็นกลุ่มแบ่งเป็นส่วน ๆ เขียนข้อสรุปชั่วคราวและแปลงข้อมูลอยู่ตลอดเวลา จนกระทั่งเขียนรายงานเสร็จ นักวิจัยเป็นผู้ตัดสินใจว่าข้อมูลกลุ่มไหนจะลงรหัส กลุ่มไหนจะใช้สรุป กลุ่มไหนไม่ใช้เพราะซ้ำกับกลุ่มก่อน ฯลฯ การลดทอนข้อมูลจึงเป็นส่วนหนึ่งของการวิเคราะห์ เพื่อให้เกิดความชัดเจน เป็นพวก เป็นประเภท เป็นรูปแบบหาจุดที่น่าสนใจและปรับลด เพิ่ม หาข้อมูลใหม่ จนกระทั่งได้ผลสรุปและพิสูจน์บทสรุปจนเป็นที่น่าสนใจ

2. การแสดงข้อมูล (Data Display)

การแสดงข้อมูล หมายถึง กระบวนการวิเคราะห์ การจัด เลือกเฟ้นสรรหาตัวอย่างข้อมูลหรือสารสนเทศ ไม่ว่าจะเป็นการสรุปจากรายงาน การสังเกต คำพูดจากการสัมภาษณ์หรือการกระทำหรือการแสดงพฤติกรรมของ บุคคลสำคัญ ฯลฯ แสดงประกอบเป็นหลักฐานของข้อสรุปชั่วคราว เพื่อแสดงตัวอย่างให้เห็น และก่อให้เกิดความเข้าใจว่า เกิดอะไรขึ้นก่อนหลังอย่างไรและทำไม อันจะโยงไปสู่การวิเคราะห์และสรุปผลต่อไป

3. การสร้างข้อสรุปและยืนยันผลสรุป (Conclusion and Verification)

การวิเคราะห์ในส่วนนี้ หมายถึง การสังเคราะห์ ปะติดปะต่อข้อสรุปย่อย ๆ ในช่วงแรก ๆ เข้าด้วยกันเป็นบทสรุปและตรวจสอบยืนยันเป็นผลสรุปการวิจัยในช่วงสุดท้าย เมื่อนักวิจัยได้ข้อมูลมาในช่วงแรกและเริ่มวิเคราะห์เขาจะมองเห็นความหมาย ความคล้ายคลึง ความแตกต่างความอาจจะเป็นไปได้และรูปแบบต่าง ๆ ได้ชั่วคราว ซึ่งควรต้องสรุปเก็บไว้พลาง ๆ ก่อนแล้วจึงค่อย ๆ เก็บข้อมูลต่อเนื่อง ทดสอบแนวคิดของการสรุปชั่วคราวนั้น ๆ ไปเรื่อย ๆ อีกเพราะข้อสรุปยังไม่มั่นคงหรือยังเคี้ยวไม่ตก “ตะกอน” ยังต้องการหลักฐานพิสูจน์ยืนยันให้ชัดเจนการพัฒนาข้อสรุปย่อย ๆ ไปสู่ข้อสรุปใหญ่ ๆ เรื่อย ๆ ขึ้นไปนี้เป็นก้าวย่อย ๆ ก้าวแรกของการพัฒนาทฤษฎีการสภาพเฉพาะไปสู่ข้อสรุป (generalized) ทั่ว ๆ ไป นั่นคือ กระบวนการประมวลความคิดอันเกิดจากข้อมูลรูปธรรมในสนามไปสู่แบบที่เป็นนามธรรมจนเป็นแนวคิดทฤษฎี (grounded theory) ตามวิธีการแบบอุปนัย (inductive) นั่นเอง

จะเห็นได้ว่า กิจกรรมทั้ง 3 ประการ ในช่วงการวิเคราะห์ข้อมูลนั้นเชื่อมโยงซึ่งกันและกันเกี่ยวเนื่องไปยังช่วงในการเก็บข้อมูล เมื่อเก็บข้อมูลแล้วก็ต้องลดทอนลง จนได้ความคิดแล้วนำไปสู่

การแสดงข้อมูลไปสู่การสรุปชั่วคราว พร้อมทั้งเพื่อทดสอบเก็บข้อมูล ลดทอน สรุป แสดงหลักฐาน อีกรจนกว่าจะได้ข้อสรุปที่ชัดเจนมั่นคง

5.5 เทคนิคในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้ใช้เทคนิคในการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหมด 2 เทคนิค คือ การสังเกต และการสัมภาษณ์ ซึ่งแต่ละเทคนิคมีสาระสำคัญ ดังนี้

5.5.1 การสังเกต (Observation)

การสังเกต หรือการสังเกตการณ์ของผู้วิจัยเชิงคุณภาพ เน้นที่ความสัมพันธ์ของคนในสังคมมากกว่าสังเกตตัวคนแต่ละคน การสังเกตพฤติกรรมทางสังคมจึงต้องทำอย่างต่อเนื่องด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยเชิงคุณภาพจึงต้องพักอยู่ในชุมชนที่ตนทำการวิจัย การสังเกตมี 2 แบบ (สุภาวงศ์ จันทวานิช, 2548) คือ

1. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) คือ การเข้าไปเกี่ยวข้องกับหรือร่วมกิจกรรมด้วย เช่น ไปร่วมในพิธีแต่งงาน ผู้วิจัยจะเห็นพฤติกรรมหรือขั้นตอนต่าง ๆ ผู้วิจัยจะพบเห็นแบบแผนพฤติกรรม ความสัมพันธ์ของบุคคลและความหมายของพฤติกรรมนั้น ๆ ในขณะเดียวกัน ผู้วิจัยก็ควรพูดคุยและสัมภาษณ์ ชักถามพร้อม ๆ กันไปเช่นเดียวกัน

2. การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) เป็นการสังเกตโดยที่ผู้วิจัยไม่ได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรม ผู้วิจัยเป็นคนที่อยู่นอกกิจกรรมที่เกิดขึ้น จึงไม่สามารถเก็บข้อมูลได้ละเอียดเหมือนการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมจึงเหมาะในการเข้าสู่สนามในช่วงแรก ๆ หรือขึ้นอยู่กับสถานการณ์ เช่น การสังเกตการประชุมกำหนด ผู้ใหญ่บ้านที่ผู้จัดไม่อนุญาตให้บุคคลอื่นเข้าร่วมประชุม เป็นต้น

การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมอาจเกี่ยวเนื่องกันได้ เช่น ระยะเวลาแรก ๆ ใช้วิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม แต่เมื่อผู้วิจัยคุ้นเคยกับชุมชนดีแล้วอาจขออนุญาตเข้าไปสังเกตแบบมีส่วนร่วมได้ ผู้วิจัยจึงต้องตระหนักว่าจะสังเกตอะไรปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มคนเป็นอย่างไร เพื่อให้เห็นความเป็นจริงที่เกิดขึ้น ส่วนการบันทึกนั้นถ้าเป็นการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมก็สามารถทำได้ ในขณะที่สังเกตแต่ถ้าเป็นการสังเกตแบบมีส่วนร่วมการบันทึกอาจจะไม่สะดวก ควรบันทึกเมื่อเสร็จจากการสังเกตแล้ว ในขณะที่สังเกตหรือบันทึกนั้นผู้วิจัยต้องคิด (หรือตีความ) และตรวจสอบลักษณะต่าง ๆ ของกิจกรรมไปด้วย การสังเกตจะให้ประโยชน์แก่ผู้วิจัย คือ ทำให้เห็นพฤติกรรมที่เป็นธรรมชาติ ทำให้ได้ข้อมูลที่คนไม่ยอมบอกหรือไม่อาจตอบได้และจะเป็นการตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์

การสังเกต หมายถึง การเฝ้าดูหรือการศึกษาเหตุการณ์หรือเรื่องราวโดยละเอียด ซึ่งนักวิจัยไม่สามารถจะสังเกตทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นในสนามได้หมด ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีศูนย์กลางของการสังเกต กรอบของปรากฏการณ์ในฉากสนาม (social setting) ไม่ว่าจะป็นองค์กร โรงเรียน ชุมชน มุมถนน ฯลฯ ซึ่งสามารถแยกย่อยออกเป็นศูนย์กลางของการสังเกตตั้งแต่เล็กไปหาใหญ่ได้ ประมาณ 6 หน่วย (Lofland, 1971 อ้างถึงใน นิศา ชูโต, 2548) ดังนี้

1. การกระทำ (Acts) หมายถึง พฤติกรรมของบุคคลในสถานการณ์หนึ่งในช่วงเวลาสั้น ๆ คือ ตั้งแต่ วินาที นาที ไปจนถึงชั่วโมง

2. กิจกรรม (Activities) หรือการกระทำของหลายๆคนในฉากซึ่งแสดงความสำคัญและความผูกพันการกระทำที่เกี่ยวข้องกับหลายคนมากกว่าเป็นส่วนบุคคล หรือส่วนตัวซึ่งใช้เวลาเป็นหน่วยวัน สัปดาห์ เดือนหรือเป็นช่วงฤดู ปลูก หว่านไถ เป็นต้น

3. ความหมาย (Meanings) คือการให้ความหมายของการกระทำหรือกิจกรรม โดยคำพูดที่แสดงออกของผู้ให้ข้อมูล (actor's verbal) อธิบายให้คำจำกัดความและทิศทางของการกระทำต่อสิ่งของ เหตุการณ์และคุณลักษณะต่าง ๆ ของมนุษย์ เช่น ทำตามนวัตกรรม ความเชื่อ ความเข้าใจ อุดมการณ์ ภาพตายตัวหรือภาพเหมารวม (stereotype) อคติต่าง ๆ ทั้งทางบวกและทางลบ

4. การมีส่วนร่วม (Participation) ของบุคคลต่าง ๆ ในสถานการณ์หรือฉากที่เราศึกษา ซึ่งอาจเป็นการแสดงออกถึงการมีส่วนร่วมของบุคคลในองค์กรที่มีรูปแบบอยู่แล้วในฉากเช่น ร่วมอยู่ในทีมนักกีฬา เป็นกรรมกรกลุ่มอาชีพ ทำหน้าที่เป็นกรรมกรทำงานในโรงงาน กลุ่มผู้ด้อยโอกาส กลุ่มผู้ใช้แรงงานหรืออาจเป็นรูปแบบอันเกิดจากการคิดสร้าง โดยคุณสมบัติอันมีส่วนร่วมในฉากหนึ่ง ๆ (constructing pattern)

5. ความสัมพันธ์ (Relationship) ของบุคคลต่าง ๆ ลักษณะของความสัมพันธ์อันเกิดขึ้นในช่วงเวลาที่มีอิทธิพลต่อกันและกัน ความสัมพันธ์ของกิจกรรมที่เชื่อมโยงในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะป็นทางแนวตั้งหรือแนวนอน ทางมิตรหรือปรปักษ์ ทางปกป้องหรือละเลย ฯลฯ รวมทั้งด้านความตระหนักในเรื่องราวเกี่ยวกับสถานภาพของมนุษย์ เช่น ความเจ็บป่วยในกลุ่มผู้เป็นโรคเอดส์

6. สถานที่ (Setting) รูปแบบทุกสิ่งทุกอย่างภายใต้ “สภาพศึกษา” ซึ่งถือเป็นหน่วยการวิเคราะห์ อาจเป็นสถาบันรูปแบบต่าง ๆ เช่น โรงเรียน โรงงาน โรงพยาบาล โรงแรม ฯลฯ หรืออาจเป็นระบบ เช่น ระบบราชการ ระบบเอกชน ฯลฯ ซึ่งถ้ามีหลายหน่วยงานการวิเคราะห์ ก็อาจแยกเป็นอนุระบบ (sub setting) เช่น การศึกษาเต็มรูปแบบของโรงเรียนราษฎร์หรือโรงเรียนขนาดเดียวกันหรือประเภทเดียวกัน เมื่อสามารถแตกปรากฏการณ์ทางสังคมออกเป็นหน่วยย่อย ๆ แล้ว เราก็จะสามารถบอกได้ว่า ภายใต้สภาพการณ์ศึกษาของเรา เราสังเกตคุณลักษณะใด รูปแบบใด ช่วงเวลาใด ใช้บุคคล หรือกลุ่ม หรือ

สถานที่ใดเป็นหน่วยการวิเคราะห์ภายใต้หน่วยย่อย เราให้ภาพนิ่ง (static) ณ จุดเวลาหนึ่งเหมือน “รูปถ่าย” หรือจะแสดงภาพต่อเนื่องเหมือน “ภาพยนตร์” ในช่วงระยะเวลาเท่าใด วิเคราะห์รูปแบบใด ฯลฯ ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการวิจัยแต่ละเรื่อง

ช่วงระยะเวลาของการสังเกต

การสังเกตสนาม อย่างมีระบบนั้น Spradley (1980 อ้างถึงใน นิสิต ชูโต, 2548) แบ่งการสังเกตในสนามไว้เป็น 3 ช่วงระยะเวลา คือ

ช่วงระยะแรก การสังเกตทั่วไป (Descriptive) ของทุกสิ่งทุกอย่างในฉาก เช่น โครงสร้างด้านกายภาพ สถานที่ต่างๆ บ้านเรือน การแต่งกายของบุคคล ฯลฯ ซึ่งเป็นเรื่องที่ได้เห็นได้ง่ายชัดเจน ในช่วงนี้ นักวิจัยจะสังเกตและจัดเตรียมทำแผนผังของเขตแผนที่ สถานที่ต่าง ๆ ของฉาก

ช่วงระยะสอง การสังเกตแบบมีศูนย์กลาง (Focused) หลังจากคุ้นเคยกับสนาม ฉากและบุคคลต่าง ๆ รวมทั้งมีโอกาสได้เข้าถึงฉากต่าง ๆ ทางสังคมมากขึ้นแล้ว อาจมุ่งประเด็นสังเกตเฉพาะบางกิจกรรมที่สนใจเท่านั้น ซึ่งต้องอาศัยการสัมภาษณ์ผู้รู้หรือผู้ให้ข้อมูลเข้ามาช่วยด้วย เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของเกณฑ์การสังเกต เมื่อเปรียบเทียบกับช่วงแรกแล้วช่วงนี้จะเป็นระบบมากกว่า

ช่วงระยะสาม การสังเกตแบบเลือกเฟ้น (Selective) เป็นการสังเกตต่อจากช่วงที่สอง โดยเน้นประเด็นประเภทของกิจกรรมแต่ช่วงนี้จะมุ่งประเด็นเรื่องความแตกต่างของกิจกรรมเพื่อตรวจสอบให้เกิดความชัดเจนยิ่งขึ้นนั่นเอง

ส่วนใหญ่การสังเกตจะทำให้คู่ไปกับการสัมภาษณ์บางกรณีอาจจะสังเกตโดยอิสระได้ เช่น พฤติกรรมหรือการกระทำที่ไม่มีภาษาเกี่ยวข้องหรือเรื่องพิเศษที่ต้องรอจังหวะช่วงเวลาของการสังเกต การกระทำหลายเรื่อง การเลื่อนฐานะทางสังคมของบุคคลในสนามหรือการเปลี่ยนแปลงของบริบทของสนาม เป็นต้น

5.5.2 การสัมภาษณ์ (Interview)

การสัมภาษณ์เป็นวิธีการศึกษาค้นคว้าที่ใช้กันโดยทั่วไปในแขนงวิชาทางสังคมศาสตร์เป็นการสนทนาอย่างมีจุดมุ่งหมายเป็นหลัก ฉะนั้นจึงใช้ได้ทั่วไปโดยไม่จำกัดว่าผู้ให้ข้อมูลจะมีระดับการศึกษาสูงต่ำเพียงใด ลักษณะสำคัญของการสัมภาษณ์คือ มีความยืดหยุ่นผู้สัมภาษณ์มีโอกาสอธิบายขยายความหรือซักถามคำถามเพิ่มเติมต่อกัน เพื่อให้ผู้ตอบเข้าใจจุดประสงค์ของผู้สัมภาษณ์ ลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่ง คือในขณะที่สัมภาษณ์สามารถสังเกตพฤติกรรมต่าง ๆ ของผู้ตอบได้ ผู้สัมภาษณ์มีโอกาสสังเกตสีหน้าท่าทาง ความรู้สึกปฏิกิริยาที่ซ่อนเร้นไว้ในใจที่แสดงออกมา ในขณะที่พูด (สุภาวงศ์ จันทวานิช, 2550)

ประเภทของการสัมภาษณ์

การสัมภาษณ์เพื่อการวิจัยอาจแบ่งออกได้เป็นประเภทต่าง ๆ ดังนี้

1. การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างหรือการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ (Structured Interview or Formal Interview) การสัมภาษณ์แบบนี้มีลักษณะคล้ายกับการใช้แบบสอบถาม และเป็นวิธีที่ใช้ได้ค่อนข้างง่ายสำหรับนักสัมภาษณ์เพราะคำถามต่าง ๆ ได้ถูกกำหนดเป็นแบบสัมภาษณ์ขึ้นใช้ ประกอบกับการสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้า

2. การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) การสัมภาษณ์แบบนี้เป็นวิธีการที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพและเป็นแบบที่มักจะควบคู่กับการสังเกตแบบมีส่วนร่วมมักจะใช้กับการวิจัยทางชาติพันธุ์วรรณา ซึ่งต้องการข้อมูลที่ละเอียดลึกซึ้งเกี่ยวกับวัฒนธรรมของกลุ่มชน ข้อมูลที่ได้ต้องถูกนำมาศึกษาวิเคราะห์ เพื่อให้เห็นภาพและเข้าใจปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรม

ขั้นตอนของการสัมภาษณ์

การเตรียมการสัมภาษณ์ ควรเลือกกลุ่มตัวอย่างที่ไปสัมภาษณ์ เตรียมงานขั้นต้นเกี่ยวกับกลุ่มตัวอย่างวางแผนการสัมภาษณ์โดยเตรียมคำถามไว้ล่วงหน้า กำหนดเวลาสัมภาษณ์ให้เหมาะสม ข้อมูลสัมภาษณ์บุคคลอื่น ๆ เพื่อจะได้แก้ไขคำถามให้สมบูรณ์ถูกต้อง เตรียมอุปกรณ์ จดบันทึกให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ติดต่อกับผู้ถูกสัมภาษณ์โดยนัดหมายไว้ล่วงหน้า

ขั้นเริ่มการสัมภาษณ์ มีขั้นตอนคือ แนะนำตนเองของผู้ถูกสัมภาษณ์ สร้างบรรยากาศให้รู้สึกเป็นกันเอง บอกวัตถุประสงค์ในการสัมภาษณ์พร้อมให้คำสัญญาว่าจะเก็บข้อมูลเป็นความลับ ถ้าจำเป็นต้องจดบันทึกหรือใช้เครื่องบันทึกเสียงต้องแจ้งให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ทราบ

ขั้นสัมภาษณ์ นักวิจัยควรปฏิบัติ ดังนี้ ใช้คำถามที่เตรียมไว้ล่วงหน้า ควรเป็นนักฟังที่ตั้งใจ ฟังและติดตาม ใช้ภาษาที่สุภาพเข้าใจง่ายทำให้ผู้สัมภาษณ์รู้สึกว่าจะเปิดเผยระหว่างการสัมภาษณ์เป็นเรื่องพิเศษเฉพาะตัว

ขั้นบันทึกข้อมูลและสิ้นสุดการสัมภาษณ์ ควรจดบันทึกข้อมูลตามความเป็นจริง รีบทำบันทึกการสัมภาษณ์ให้สมบูรณ์หลังจากการสัมภาษณ์เสร็จสิ้นทันที รวบรวมข้อมูลและเอกสารต่าง ๆ ที่ได้จากการสัมภาษณ์แนบไว้กับบันทึกการสัมภาษณ์ด้วย

วิธีการสัมภาษณ์มีจุดเด่นตรงที่เป็นวิธีการที่ใช้ได้กับผู้ให้ข้อมูลทุกคนไม่ว่าจะอ่านออกเขียนได้หรือไม่ เป็นวิธีที่นักวิจัยได้เผชิญหน้ากับผู้ให้สัมภาษณ์ทำให้สามารถอธิบายคำถามให้ผู้ตอบเข้าใจ ชัดเจนได้ และใช้คำถามเพิ่มเติม หรือตะล่อมถามเพื่อให้ได้คำตอบที่ชัดเจนได้มากขึ้น และสามารถสังเกตพฤติกรรมของผู้ตอบได้ด้วย

ตอนที่ 6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องและขอเสนอรายละเอียดเป็น 4 ประเด็น คือ (1) งานวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (2) งานวิจัยที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา (3) งานวิจัยที่เกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษา และ (4) งานวิจัยที่ใช้กระบวนการเอไอซี ดังต่อไปนี้

6.1 งานวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

สมศักดิ์ ลาดี (2543) ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษาการดำเนินงานโครงการเศรษฐกิจพอเพียง ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุดรธานี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการเศรษฐกิจพอเพียง ผลการวิจัยพบว่า (1) สภาพทั่วไปของโรงเรียนประถมศึกษา ส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษามีขนาดกลาง มีพื้นที่ระหว่าง 21-30 ไร่ มีพื้นที่และแหล่งน้ำเพื่อทำการเกษตร (2) ผลการดำเนินงานมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ การให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน และการหาแหล่งงบประมาณสนับสนุนโครงการ ส่วนการวางแผนงานวิชาการ และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก (3) ปัญหาการดำเนินงานโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (4) โรงเรียนต้องการให้มีการวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อุทิศความรู้ความเข้าใจเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง การได้รับงบประมาณสนับสนุนอย่างเพียงพอและผู้ปกครองเห็นความสำคัญและสนับสนุนให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรม

กิตติวัฒน์ อัคเส (2543) ทำการศึกษาเรื่อง การดำเนินงานตามโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น: กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านห้วยชัน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานโครงการเศรษฐกิจพอเพียงและศึกษาปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จของโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนบ้านห้วยชัน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น เก็บข้อมูลโดยวิธีเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่า (1) สภาพการดำเนินงานตามโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนบ้านห้วยชันมีการดำเนินงานประกอบด้วย 3 โครงการ คือ 1) โครงการกิจกรรมสหกรณ์แบบครบวงจร 2) โครงการเกษตรพอเพียง ซึ่งประกอบด้วย 8 โครงการย่อย และ 3) โครงการอาหารกลางวันเต็มรูปแบบ (2) ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จ ประกอบด้วยปัจจัยต่าง ๆ คือ สภาพทางภูมิศาสตร์ของโรงเรียนอยู่ในสภาพที่เหมาะสมกับการเกษตรและมีน้ำใช้เพื่อการเกษตรได้ตลอดปี ผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้ที่มุ่งมั่นในการทำงาน ขยันขันแข็งเอาใจใส่งานในหน้าที่ และเป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ดี ครูทุกคนเอาใจใส่งานในหน้าที่และงานที่ได้รับมอบหมาย และสำเร็จตามวัตถุประสงค์ทุกประการ นักเรียนมีความรับผิดชอบงานในหน้าที่ของตนเอง กรรมการโรงเรียนให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียนใน

การพัฒนาโรงเรียน และในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในโรงเรียน และประการสำคัญโรงเรียนได้รับความร่วมมือและช่วยเหลือจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งหน่วยงานทางราชการและหน่วยงานภาคเอกชน ทั้งทางด้านวิชาการและเงินทุน

ณรงค์ฤทธิ์ ดอนศรี (2543) ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการในการบริหารการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการในการบริหารการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ ผลการวิจัยพบว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนประถมศึกษา มีการปฏิบัติและปัญหาในการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งด้านการเตรียมการ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และการกำกับติดตามและประเมินผล ความต้องการที่สำคัญในการบริหารกิจกรรมการเรียนรู้ตามโครงการนี้ได้แก่ การเตรียมความพร้อมด้านบุคลากร สถานที่ และงบประมาณ การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น การบูรณาการโครงการเศรษฐกิจพอเพียงกับรายวิชาต่าง ๆ และการกำกับติดตาม ประเมินผลอย่างใกล้ชิดและสม่ำเสมอ

พัฒนาภรณ์ ฉัตรวิโรจน์ (2545) ทำการศึกษาเรื่อง บทบาทครูในการส่งเสริมความรู้เศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณลักษณะส่วนบุคคล ปัจจัยด้านแนวคิด ปัจจัยด้านการสนับสนุนจากสังคม และบทบาทของครูในการส่งเสริมความรู้ในด้านการสอนเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเกี่ยวกับเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงและด้านการให้คำปรึกษาเรื่องเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทของครูในการส่งเสริมความรู้เศรษฐกิจพอเพียงและปัญหาอุปสรรคของครูในการส่งเสริมความรู้เศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า ครูมีบทบาทในการส่งเสริมความรู้เศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับต่ำ (ร้อยละ 44.3) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติบทบาทครูได้แก่ (1) เจตคติที่ดีต่อการจัดการเรียนการสอนเศรษฐกิจพอเพียง (2) การสนับสนุนจากหน่วยงานเอกชน (3) การสนับสนุนจากโรงเรียน และ (4) รายวิชาที่สอน เมื่อวิเคราะห์ด้วยสถิติถดถอยพหุคูณ พบว่า ตัวแปรอิสระทั้งหมดสามารถทำนายการปฏิบัติบทบาทของครูในการส่งเสริมความรู้เศรษฐกิจพอเพียงได้ร้อยละ 18.80 ในการปฏิบัติหน้าที่ของครูในการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง มีปัญหาในด้านผู้เรียนมากที่สุด รองลงมา ผู้บริหาร และด้านเพื่อนร่วมงาน

สมบัติ เฝ้าพงศ์คล้าย (2546) ทำการศึกษาเรื่อง การส่งเสริมความรู้และความสามารถในการแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เรื่องเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง โดยการเรียนแบบใช้ปัญหาเป็นฐาน มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมความรู้และความสามารถในการแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เรื่องเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง โดยการเรียนแบบใช้ปัญหาเป็นฐาน ผลการวิจัยพบว่า (1) ค่าเฉลี่ยของคะแนนความรู้เรื่องเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองของนักเรียนหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง (2) ค่าเฉลี่ยของคะแนนความสามารถในการแก้ปัญหาของนักเรียนหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง (3) ค่าเฉลี่ยของคะแนนความรู้เรื่องเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองของนักเรียนหลังการทดลองสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดคือร้อยละ 70 และ(4) ค่าเฉลี่ยของคะแนนความสามารถในการแก้ปัญหาของนักเรียนหลังการทดลองสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด

ผจงสุข เนียมประดิษฐ์ และมานพ แจ่มกระจ่าง (2549) ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสนใจและการรับรู้การเลือกใช้ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อมของครูและนักเรียนมัธยมในเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความสนใจและการรับรู้ การเลือกใช้ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อมของครูและนักเรียนมัธยมในเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร และศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสนใจและการรับรู้ การเลือกใช้ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อมของครูและนักเรียนมัธยมในเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า (1) นักเรียนส่วนใหญ่มีระดับความสนใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อมในระดับปานกลาง (2) นักเรียนส่วนใหญ่มีระดับการรับรู้การเลือกใช้ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อมต่ำ (3) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสนใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อมของนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ได้แก่ ระดับการศึกษาสูงสุดของบิดามารดา อาชีพของบิดา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน การได้รับผลกระทบจากปัญหาพลังงานและสิ่งแวดล้อมของครัวเรือน การให้คุณค่าต่อพลังงานและสิ่งแวดล้อมของครัวเรือน การให้คุณค่าต่อพลังงานและสิ่งแวดล้อมการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม และการได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม (4) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ การเลือกใช้ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อมของนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ได้แก่ เพศ เกรดหรือผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน รายได้ของครัวเรือน จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ระดับการศึกษาสูงสุดของบิดามารดา อาชีพของบิดา อาชีพของมารดา การได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม การให้คุณค่าต่อพลังงานและสิ่งแวดล้อม

ดวงสมร สารแสน (2550) ทำการศึกษาเรื่อง การพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้วิธีการสอนแบบบูรณาการเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้วิธีการสอนแบบบูรณาการเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงและเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ให้นักเรียนร้อยละ 80 มีระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเฉลี่ยร้อยละ 75 ขึ้นไป ผลการวิจัยพบว่า (1) ได้พัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้วิธีการสอนแบบบูรณาการเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ ช้่นนำเข้าสู่บทเรียน ชั้นสอน ชั้นสรุป และชั้นวัดผล ซึ่งจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน นักเรียนได้ความรู้จากสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่นำเนื้อหาบูรณาการ เกิดการเรียนรู้และพัฒนาทักษะในหลาย ๆ ด้าน (2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงพบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเฉลี่ย 83.33 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้มีจำนวนนักเรียนที่ผ่านเกณฑ์การเรียนรู้ ร้อยละ 83.33 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้

พีรภาว บุญเพลิง (2550) ทำการศึกษาเรื่อง การพัฒนาตัวบ่งชี้รวมความสำเร็จในการดำเนินงานของโรงเรียนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้รวมความสำเร็จในการดำเนินงานของโรงเรียนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และเพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลความสำเร็จในการดำเนินงานของโรงเรียนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ผลการวิจัยพบว่า (1) ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันพบว่า ตัวบ่งชี้เดี่ยวทุกตัวเป็นตัวบ่งชี้ความสำเร็จในการดำเนินงานของโรงเรียนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 จำนวนทั้งหมด 82 ตัวบ่งชี้ ครอบคลุมองค์ประกอบหลัก 7 ด้าน ได้แก่ ด้านงานวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านงานบุคคล ด้านงานบริหารทั่วไป ด้านการเรียนการสอน ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ซึ่งในด้านการบริหารทั่วไป ตัวบ่งชี้ความสัมพันธ์ชุมชนมีน้ำหนักความสำคัญมากที่สุด จะเห็นได้ว่าโครงการ กิจกรรม งานต่าง ๆ จะสำเร็จและยั่งยืนต้องได้รับความร่วมมือจากชุมชนเป็นอย่างดี (2) ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สองของโมเดลตัวบ่งชี้รวมความสำเร็จในการดำเนินงานของโรงเรียนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงพบว่า โมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงพบว่า ส่วนใหญ่เป็นการวิจัยเพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานโครงการเศรษฐกิจพอเพียง ศึกษาสภาพความต้องการในการบริหาร และมีบางส่วนศึกษาในเรื่องของบทบาทครูในการส่งเสริมความรู้เศรษฐกิจพอเพียง ส่งเสริมความรู้และความสามารถในการแก้ปัญหาของนักเรียน ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสนใจและการรับรู้การเลือกใช้ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอน และการพัฒนาตัวบ่งชี้ซึ่งรวมความสำเร็จในการดำเนินงานของโรงเรียนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งจากศึกษา พบว่าด้านงานบริหารทั่วไป ตัวบ่งชี้ความสัมพันธ์ชุมชนมีน้ำหนักความสำคัญมากที่สุด จะเห็นได้ว่าโครงการ กิจกรรม หรืองานต่าง ๆ จะสำเร็จได้และมีความยั่งยืน ต้องได้รับความร่วมมือจากชุมชนเป็นอย่างดี

6.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา

บุญเทียม อังสวัสดิ์ (2542) ทำการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และเพื่อศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด ผลการวิจัยพบว่า (1) สภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ชุมชนมีส่วนร่วมด้านการประสานงาน อยู่ในระดับปานกลาง อีก 4 ด้าน อยู่ในระดับน้อย ได้แก่ ด้านการจัดสรรทรัพยากร ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการวางแผน และด้านการติดตามประเมินผลการปฏิบัติงาน จากการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของชุมชนทั้ง 3 กลุ่มแตกต่างกัน (2) รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด พบว่า ชุมชนมีส่วนร่วมในด้านการวางแผนการดำเนินงานของศูนย์ โดยมีส่วนร่วมในเรื่อง การกำหนดนโยบาย เป้าหมาย และแนวทางการดำเนินงานของศูนย์ การหาสาเหตุของปัญหาและแนวทางในการแก้ไข การเสนอความต้องการและจัดลำดับความสำคัญของปัญหา การเสนอแผนงาน โครงการ กิจกรรมในการดำเนินงานของศูนย์ และการกำหนดค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานของศูนย์ ด้านการจัดสรรทรัพยากรและประสานการเตรียมการเพื่อสนับสนุนศูนย์ โดยมีส่วนร่วมในเรื่องการจัดหา และบริจาคเงิน วัสดุอุปกรณ์เพื่อการดำเนินงานของศูนย์ การจัดหากำลังคน ช่วยเหลือแรงงานให้กับศูนย์การประสานงานด้านทรัพยากรในการดำเนินงานกับคนในท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐและ เอกชน การประชุมปรึกษาหารือเกี่ยวกับการดำเนินงานของศูนย์และกับหน่วยงานอื่นๆ และด้านการจัดการเรียนการสอน และติดตามประเมินผลการปฏิบัติงาน โดยมีส่วนร่วมในเรื่อง การจัดหาเอกสาร

สื่อและวัสดุอุปกรณ์เกี่ยวกับการเรียนการสอน การเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนของครูพี่เลี้ยง การติดตามความก้าวหน้าและพัฒนาการของเด็กในศูนย์ การติดตามผลการจัดการเรียนการสอนและการปฏิบัติงานตามแผนงาน โครงการ การประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานของศูนย์ให้ชุมชนและหน่วยงานต่าง ๆ ทราบ

เข็มเพชร แก่นสา (2543) ทำการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของชุมชน วิธีการมีส่วนร่วมของชุมชน อุปสรรคและปัญหาในการมีส่วนร่วมของชุมชน และศึกษาเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด ผลการวิจัยพบว่า (1) ผู้แทนชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาในภาพรวมอยู่ในระดับน้อย ยกเว้นงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง (2) ผู้แทนชุมชนที่มีเพศ การศึกษาและรายได้ต่างกัน มีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาไม่แตกต่างกัน ส่วนผู้แทนชุมชนที่มีอายุและสถานภาพในชุมชนแตกต่างกัน มีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยกลุ่มผู้ที่มีอายุระหว่าง 41-60 ปี ที่เป็นผู้ปกครองท้องถิ่นและเป็นการรวมโรงเรียนมีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ (3) วิธีการที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนประถมศึกษา ส่วนมากเป็นการช่วยเหลือและให้คำแนะนำ สำหรับการประเมินผลและการอนุมัติมีเพียงส่วนน้อย (4) อุปสรรคและปัญหาในการมีส่วนร่วมของผู้แทนชุมชนในการบริหารโรงเรียนประถมศึกษา คือ ไม่ค่อยมีเวลา โรงเรียนไม่แจ้งให้ทราบ และไม่ได้เป็นกรรมการโรงเรียน

อิสราภรณ์ ธรรมโยโก (2545) ทำการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องเกษตรผสมผสานครบวงจร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ศึกษาปัญหาการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและความคิดเห็นของคนในชุมชนที่มีต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องเกษตรผสมผสานครบวงจร ผลการวิจัยพบว่า (1) การพัฒนาหลักสูตร คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมโดยการมาร่วมประชุมเพื่อสร้างหลักสูตร สร้างแนวการสอนและสร้างแบบทดสอบ การนำหลักสูตรไปใช้ คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมโดยการวางแผนจัดการเรียนการสอนร่วมกับครูผู้สอนมาเป็นวิทยากรให้สัมภาษณ์นักเรียน ให้ศึกษาดูงาน มาสาธิต ให้ใช้สถานที่ร่วมเสียสละแรงงาน วัสดุและอุปกรณ์ต่าง ๆ และประเมินแฟ้มผลงานนักเรียน ส่วนการประเมินผลหลักสูตร คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมโดยมาสนทนากลุ่มร่วมกับคณะนักวิจัยเพื่อนำข้อมูลไปพิจารณาความเหมาะสมและปรับปรุงหลักสูตรต่อไป (2) คนในชุมชน

ส่วนใหญ่ไม่ประสบปัญหาในการเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาหลักสูตร เพราะได้มีการนัดหมายล่วงหน้าและตรงกับช่วงเวลาว่างพอดี (3) คนในชุมชนส่วนใหญ่รู้สึกดีใจ ภาคภูมิใจและรู้สึกเป็นเกียรติที่ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น นอกจากนี้คนในชุมชนยังเห็นว่าการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมีประโยชน์หลายด้านทั้งต่อนักเรียน โรงเรียน และคนในชุมชนเอง

นาวิน พรหมใจสา (2545) ทำการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนนาโค มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนนาโค ปัญหาและการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนนาโค และความคิดเห็นชุมชนนาโคต่อการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนนาโค ผลการวิจัยพบว่า (1) คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนนาโค โดยการร่วมประชุมกับคณะผู้วิจัย ครู และผู้บริหารโรงเรียนเพื่อเสนอแนะปรับปรุงเนื้อหาสาระ กำหนดวัตถุประสงค์ และกำหนดวิธีการวัดและประเมินผลในขั้นนำหลักสูตรไปทดลองใช้ คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมโดยการให้สัมภาษณ์นักเรียนการเป็นวิทยากรในชั้นเรียน เช่น การตีผึ้งเชิงอนุรักษ์ สมุนไพร การรวมกลุ่มในชุมชน การให้บริการศึกษาดูงานและแนะนำแหล่งเรียนรู้ เช่น การเลี้ยงสัตว์แบบผสมผสาน บ้านกะเหรี่ยง ฯลฯ และการร่วมเสียดสละทรัพย์ แรงงาน วัสดุ อุปกรณ์ เช่น เสียดสละเวลาพานักเรียนไปศึกษาดูงาน ให้บริการรถรับส่งโดยไม่คิดค่าบริการ ฯลฯ และมีส่วนร่วมในขั้นประเมินหลักสูตรระยะแรก เช่น การแสดงความคิดเห็นต่อหลักสูตรท้องถิ่น ฯลฯ (2) ชุมชนไม่มีปัญหาในการเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นการจัดทำหลักสูตร ขั้นนำหลักสูตรไปทดลองใช้ และขั้นการประเมินหลักสูตรระยะแรก แต่จะมีปัญหาเล็กน้อยในเรื่องเวลา การนัดหมาย การเตรียมตัวสอน ซึ่งคนในชุมชนกับคณะครูได้ร่วมกันวางแผนแก้ไขปัญหาเรียบร้อยแล้ว (3) คนในชุมชนรู้สึกภาคภูมิใจ ดีใจ และเต็มใจที่จะเข้าร่วมพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นกับทางโรงเรียน

สุภงกช นาโควงษ์ (2547) ทำการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารงานวิชาการตามความคาดหวังของผู้บริหารโรงเรียนและครูปฏิบัติการสอนโรงเรียนประถมศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษากระบี่ ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนและครูปฏิบัติการสอนมีความคาดหวังในการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมค่อนข้างมากทั้ง 12 ด้าน ได้แก่ (1) การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา (2) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ (3) การวัดผล ประเมินผลและการเทียบโอนผลการเรียน (4) การพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา (5) การนิเทศการศึกษา (6) การแนะแนวการศึกษา (7) การพัฒนาการประกันคุณภาพสถานศึกษา (8) การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ (9) การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา (10) การส่งเสริมความรู้วิชาการแก่ชุมชน

(11) การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่นและ(12) การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัวยุทธศาสตร์หน่วยงานและสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา โดยมีด้านการพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีอยู่ในอันดับสูงสุด เมื่อเปรียบเทียบความคาดหวังให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการระหว่างผู้บริหารโรงเรียนและครูปฏิบัติการสอน พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เพียง 2 ด้าน คือ การพัฒนาแหล่งเรียนรู้และการพัฒนาการประกันคุณภาพสถานศึกษา

พิกุล กันทะวัง (2547) ทำการศึกษาเรื่อง ความสำเร็จของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาของโรงเรียนในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล: การศึกษาเชิงปริมาณและคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา และนำเสนอแนวทางการปฏิบัติในการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาให้ประสบผลสำเร็จ ผลการวิจัยพบว่า (1) ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับสองของโมเดลการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา พบว่าโมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยองค์ประกอบที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมากที่สุด คือ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาด้านบุคลากร เท่ากับ 0.982 และสามารถอธิบายความผันแปรที่เกิดในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ร้อยละ 98 (2) โมเดลความสำเร็จของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา พบว่า โมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ เมื่อพิจารณาน้ำหนักองค์ประกอบทั้งหมดมีค่าเป็นบวกมีขนาดตั้งแต่ 0.672-0.818 โดยตัวแปรที่มีน้ำหนักมากที่สุด คือ โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมเสริมนอกห้องเรียน มีน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.818 และสามารถอธิบายความผันแปรที่เกิดในความสำเร็จของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ร้อยละ 67 (3) เมื่อพิจารณาอิทธิพลที่ส่งผลต่อตัวแปรความสำเร็จของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา พบว่า ตัวแปรความสำเร็จของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ได้รับอิทธิพลทางตรงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (4) แนวทางปฏิบัติในการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ได้แก่ ทำให้ชุมชนรู้จักโรงเรียนมากที่สุด โรงเรียนยินดีที่จะให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ยอมรับฟังความคิดเห็น และพยายามจัดให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้มากที่สุด นอกจากนี้การนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาต้องพิจารณาถึงกิจกรรมการมีส่วนร่วม และบุคคลที่เข้ามามีส่วนร่วมด้วย โดยในแต่ละกิจกรรมการมีส่วนร่วม กลุ่มคน และวิธีการจะแตกต่างกันออกไป

บุปผา เมฆศรีทองคำ (2547) ทำการศึกษาเรื่อง การวิจัยชาติพันธุ์วรรณนาอภิमानเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์คุณลักษณะงานวิจัยที่ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา สังเคราะห์ให้ได้สภาพปัจจุบันของความรู้เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา รวมทั้งเปรียบเทียบความเหมือนหรือความต่างของผลการวิจัยที่ได้ในการศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาและสังเคราะห์สรุปให้ได้ความเกี่ยวข้องระหว่างคุณลักษณะงานวิจัยและผลการวิจัย และเพื่อวิเคราะห์ถึงแนวทางในการพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา โดยงานวิจัยที่นำมาสังเคราะห์เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ จำนวน 10 เล่ม ในช่วงปี พ.ศ. 2540-2545 ผลการสังเคราะห์งานวิจัยพบว่า (1) งานวิจัยส่วนใหญ่เป็นวิทยานิพนธ์/ปริญญาโทระดับปริญญาโทโดยศึกษาในประเด็นวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมากที่สุด กลุ่มผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ คือ ผู้นำชุมชนโดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจงมากที่สุด โรงเรียนที่ศึกษาส่วนใหญ่สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติและใช้วิธีการสังเกตเป็นวิธีการในการเก็บรวบรวมข้อมูลมากที่สุด (2) ผลการสังเคราะห์มี 2 ประเด็นที่ปรากฏในงานวิจัยทั้ง 10 เรื่อง ได้แก่ ประเภทบุคคลที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาคือ ผู้ปกครองนักเรียนกับผู้นำชุมชนและนักการเมืองท้องถิ่น และลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาคือ ร่วมสละเงินแรงงาน วัสดุสิ่งของและอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้ทางโรงเรียนและเป็นวิทยากรในชั้นเรียน/ให้สัมภาษณ์นักเรียน และจากการเปรียบเทียบความเหมือนหรือความต่างของผลการวิจัยที่นำมาสังเคราะห์ซึ่งมี 2 กลุ่มคือ กลุ่มงานวิจัยที่มีสารสนเทศเกี่ยวกับปัจจัยสนับสนุน/ปัจจัยอุปสรรคที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาอย่างหลากหลายและมีครอบคลุมหลายประเด็นและกลุ่มงานวิจัยที่ไม่ค่อยมีสารสนเทศและข้อค้นพบเกี่ยวกับปัจจัยดังกล่าวพบว่ามีคุณลักษณะงานวิจัยที่แตกต่างกัน 7 ประเด็นคือ ประเภทงานวิจัย ระดับการศึกษาสถาบันที่ผลิตงานวิจัย ปีที่ทำงานวิจัยเสร็จ ประเด็นวิจัยที่ศึกษา บริบทของโรงเรียนที่ศึกษาและพื้นที่ที่ศึกษา (3) ผลการวิเคราะห์มี 4 ปัจจัยในการพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา คือ ปัจจัยโรงเรียน ปัจจัยผู้บริหาร ปัจจัยครู และปัจจัยชุมชน

จิณฉัตร ปะโคทัง (2549) ทำการศึกษาเรื่อง รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนดีเด่น โรงเรียนกันทรารมณีย์ จังหวัดศรีสะเกษ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนดีเด่นโรงเรียนกันทรารมณีย์ จังหวัดศรีสะเกษ โดยใช้เทคนิควิจัยเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนดีเดนมียู่ 5 กลุ่ม คือ (1) การมีส่วนร่วมกับ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (2) การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (3) การมีส่วนร่วมแบบเครือข่ายผู้ปกครองนักเรียน (4) การมีส่วนร่วมในการระดมทุน และ (5) การมีส่วนร่วมในการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน โดยทั้ง 5 กลุ่มมีความเกี่ยวข้องและปฏิสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างกัน และยังพบว่ามีรูปแบบที่เป็นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนดีเด่น 5 ประการ คือ (1) การระดมความคิด (2) การร่วมวางแผน (3) การร่วมลงมือทำ (4) การร่วมติดตามประเมินผล (5) การรับประโยชน์ร่วมกัน ส่วนเงื่อนไขการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีเงื่อนไขที่ส่งเสริมและสนับสนุนอยู่ 5 ประการ คือ (1) การมีผู้นำทางศาสนาให้การสนับสนุนและเห็นความสำคัญของการศึกษา (2) ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและผู้นำชุมชนช่วยเหลือสนับสนุนอย่างจริงจัง (3) การมีการรวมกลุ่มกันเองในชุมชนหลายกลุ่ม (4) คณะครูมีความสามัคคีและร่วมพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และ (5) ผู้บริหารเป็นที่ยอมรับของคณะครูและชุมชน ส่วนเงื่อนไขการมีส่วนร่วมน้อย คือ (1) ชุมชนขาดความรู้เรื่องการดำเนินการของโรงเรียนในเรื่องการจัดการเรียนการสอน และ (2) เงื่อนไขเกี่ยวกับการทำงานของระบบราชการ

มุกิตา แพทย์ประทุม (2549) ทำการศึกษาเรื่อง รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนกับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนกับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่า ได้รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนกับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนที่มีความเชื่อมโยงและมีความสัมพันธ์กันในการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนของการมีส่วนร่วมที่สำคัญ 6 ประการ คือ (1) การมีส่วนร่วมในการระดมความคิด เป็นการร่วมคิดค้นและการวิเคราะห์ปัญหาและสร้างความสัมพันธ์กับผู้นำชุมชน (2) การมีส่วนร่วมในการวางแผน กำหนดการวางแผนงานร่วมกันด้วยการกำหนดความสำคัญ กำหนดเป้าหมายการตัดสินใจและสร้างผู้นำรุ่นใหม่ (3) การมีส่วนร่วมลงมือปฏิบัติ เป็นขั้นตอนการปฏิบัติกิจกรรมและการส่งเสริม ช่วยเหลือให้การปฏิบัติกิจกรรมสำเร็จตามแผน (4) การมีส่วนร่วมในการลงทุน เป็นทุนที่อยู่ในรูปของงบประมาณ ทุนทางปัญญา (5) การมีส่วนร่วมติดตาม ประเมินผลและตรวจสอบ เป็นการตรวจสอบผลการดำเนินงานและสอบถามความคิดเห็น และ (6) การมีส่วนร่วมรับประโยชน์ เป็นการร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น ทั้งผลประโยชน์ทางตรงและผลประโยชน์ทางอ้อม

Glod (2000) ทำการศึกษาเรื่อง การจัดตั้งองค์กรชุมชนบริเวณโรงเรียนมัธยมศึกษา: คำสัญญาและภาวะวิกฤติในการสร้างหุ้นส่วนและความร่วมมือระหว่างผู้ปกครองกับนักการศึกษา การปฏิรูปการศึกษาในรัฐฟิลิปปินส์ต้องการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัว ชุมชนและโรงเรียน เนื่องจากความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันมีความคาบเกี่ยวกัน จึงเน้นการสร้างหุ้นส่วน

ในการจัดการศึกษาให้เป็นรูปธรรม ผลการวิจัยพบว่า การจัดตั้งองค์การชุมชนเป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและครอบครัว มีจุดประสงค์เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการอ่าน การเขียนและการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับชุมชน ทำให้ผู้ปกครองได้รับความรู้เกี่ยวกับชุมชนซึ่งเป็นสิ่งที่มีคุณค่า บ่อยครั้งที่ความรู้ในชุมชนและความสามารถในการอ่าน การเขียนของผู้ปกครอง ชุมชนเมื่อถูกซ่อนอยู่ การดำเนินงานที่มีความสัมพันธ์กัน การแสดงให้เห็นคุณค่า แต่บ่อยครั้งที่ไม่ได้สำรวจความร่วมมือของผู้ปกครองและนักการศึกษา ดังนั้น การสร้างหุ้นส่วนและความร่วมมือระหว่างผู้ปกครองกับนักการศึกษา ทำให้เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมที่มีคุณค่าและมีความสมดุล เพื่อให้นักเรียนได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ในโรงเรียน

Pryor (2005) ทำการศึกษาเรื่อง การระดมกำลังการมีส่วนร่วมของชุมชนสังคมเมือง สำหรับจัดการเรียนการสอนในชนบท กรณีศึกษาประเทศกานา วัตถุประสงค์เพื่อหาแนวทางและองค์ประกอบที่สำคัญในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนการสอนอย่างเหมาะสม ตามกรอบแนวคิดในการวิจัยของ Bourdieu ได้ให้เหตุผลว่า การเรียนการสอนและการดำรงชีวิตในชุมชนแยกจากกันชัดเจน และมีโครงสร้างที่แตกต่างกัน สถานที่ตั้งเป็นส่วนสนับสนุนซึ่งยากที่จะแก้ไข โดยเฉพาะเงื่อนไขวัฒนธรรมทางสังคม และความคิดเห็นของชุมชนที่ว่าจัดการเรียนการสอนไม่สอดคล้องกับประสบการณ์ของประชาชน ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมในชุมชนเกิดจากความต้องการของชุมชนเอง โรงเรียนควรที่จะกระตุ้นหรือรื้อฟื้นในการพยายามสร้างความร่วมมือมากกว่าการหวังพึ่งให้ชุมชนเข้ามาช่วยพัฒนาโรงเรียน

Bhengu (2007) ทำการศึกษาเรื่อง การลดช่องว่างระหว่างโรงเรียนกับชุมชนด้วยวิธีการร่วมมือระหว่างหุ้นส่วน: กรณีศึกษาสภาการศึกษาชุมชน วัตถุประสงค์เพื่อลดช่องว่างระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โดยการคัดเลือกผู้เข้าร่วมประชุมอย่างเป็นประชาธิปไตย ใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่า สภาการศึกษาชุมชนมีความมั่นคง เนื่องจากการเข้าถึงโครงสร้างของชุมชน และให้ชุมชนได้แสดงความคิดเห็นโดยเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ผู้ที่มีสิทธิ์ในการปกครองโรงเรียน ชุมชน นักการศึกษา และเจ้าหน้าที่ทางการศึกษา ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นขอบข่ายการดำเนินงานของสภาการศึกษาชุมชนจึงมีศักยภาพในการพัฒนาและลดช่องว่างระหว่างโรงเรียนกับชุมชน จากการศึกษาภาคสนามยังพบว่า ความร่วมมือของชุมชนเป็นไปในทางบวก ชุมชนมีความเต็มใจในการทำงานร่วมกัน และมีความร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียซึ่งมีความแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ ทำให้เกิดประโยชน์กับทรัพยากรมนุษย์และทักษะการทำงานของชุมชน ดังนั้นจึงควรมีการกระตุ้นการจัดการศึกษาชุมชนอย่างเร่งด่วน

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาทั้งภายในและภายนอกประเทศพบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษามีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน งานวิจัยส่วนใหญ่ทำการศึกษาร่วมกันในการบริหารและการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จและแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชน ทำให้ได้ข้อค้นพบเกี่ยวกับรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนสามารถสรุปได้ 5 ขั้นตอน คือ ระดมความคิด ร่วมวางแผน ร่วมลงมือทำ ร่วมติดตามประเมินผล และรับผลประโยชน์ร่วมกัน โดยมีปัจจัยที่สนับสนุนอยู่ 5 ประการ คือ ผู้นำทางศาสนา ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและผู้นำชุมชน การรวมกลุ่มกันเองในชุมชนหลายกลุ่ม คณะครู และผู้บริหาร ส่วนปัจจัยที่เป็นอุปสรรคในการมีส่วนร่วม คือชุมชนขาดความรู้เรื่องการดำเนินการของโรงเรียนในเรื่องการจัดการเรียนการสอน สภาวะเศรษฐกิจไม่ดี ชุมชนไม่เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วม ผู้บริหารและครูไม่เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน ไม่เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ไม่ยอมรับในความสามารถของชุมชน ไม่มีการประชาสัมพันธ์ โรงเรียนไม่มีคุณภาพไม่เป็นที่ยอมรับของชุมชน โดยผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาส่วนใหญ่คือ ผู้ปกครองนักเรียนกับผู้นำชุมชนและนักการเมืองท้องถิ่น ซึ่งเข้ามาร่วมในลักษณะเสียสละเงิน แรงงาน วัสดุสิ่งของและอุปกรณ์ต่าง ๆ ตลอดจนเป็นวิทยากรในชั้นเรียน และให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่นักเรียน

6.3 งานวิจัยที่เกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษา

นิตยา บุตรศรี (2542) ทำการศึกษาเรื่อง การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านด้านศิลปะ วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี และด้านการประกอบอาชีพ มาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในลักษณะของการปรับรายละเอียดของเนื้อหาวิชาการปรับกิจกรรมการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมเสริม โดยดำเนินการในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต กลุ่มภาระงานและพื้นฐานอาชีพในระดับประถมศึกษาและกลุ่มวิชาการงานและอาชีพในระดับมัธยมศึกษา ในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการปรับรายละเอียดของเนื้อหาวิชานั้น ครูผู้สอนดำเนินการโดยนำความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านจากประสบการณ์เดิมของตนมากำหนดรายละเอียดของเนื้อหาวิชา และดำเนินการสอนเอง ในการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนครูผู้สอนใช้วิธีมอบหมายงานให้นักเรียนไปศึกษาหรือรวบรวมความรู้จากผู้รู้ในท้องถิ่น แล้วนำข้อมูลที่ได้มาอภิปราย และสรุปร่วมกัน

ในชั้นเรียน การให้นักเรียนศึกษากับผู้รู้โดยการเชิญผู้รู้ในท้องถิ่นเข้ามาถ่ายทอดความรู้ในโรงเรียน สำหรับการจัดกิจกรรมเสริม ครูผู้สอนดำเนินการโดยนำนักเรียนไปร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้าน ในท้องถิ่น สำหรับด้านการบริหารและบริการหลักสูตรนั้น ผู้บริหารส่วนใหญ่ได้นำภูมิปัญญาชาวบ้านด้านการประกอบอาชีพ โดยการศึกษาค้นคว้าจากผู้รู้ และนำผู้รู้ในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการในด้านการจัดเตรียมสถานที่ การจัดบริการวัสดุหลักสูตร การประชาสัมพันธ์หลักสูตร และการเตรียมบุคลากร ส่วนในการสอนนั้นครูผู้สอนนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งส่วนใหญ่ได้นำเนื้อหาที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านมาถ่ายทอด โดยเป็นผู้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียน ตามปกติปัญหาที่พบในการดำเนินงาน ได้แก่ ครูผู้สอนยังไม่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ครูผู้สอนไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับสภาพภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีในท้องถิ่น และครูผู้สอนมีงานในหน้าที่มากจึงไม่มีเวลา หรือไม่คิดที่จะนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และผู้รู้ที่โรงเรียนเชิญมาถ่ายทอดความรู้ไม่มีทักษะในด้านวิธีการสอน

จำลอง คำบุญชู และคณะ (2542) ทำการศึกษาเรื่องกล่องข้าวตำบลเมืองมาย อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง: บทบาทและความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในการอนุรักษ์ส่งเสริมและพัฒนาระบบการผลิตกล่องข้าว มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทและความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในการอนุรักษ์ส่งเสริมและพัฒนาระบบการผลิตกล่องข้าวของชุมชนตำบลเมืองมาย อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง และเพื่อศึกษากระบวนการผลิตกล่องข้าวของชุมชนตำบลเมืองมาย อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวมสามารถสรุปได้ว่าในเรื่องกระบวนการผลิตกล่องข้าว โรงเรียนและชุมชนสามารถทำงานร่วมกันได้ ในเรื่องบทบาทและความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการอนุรักษ์ส่งเสริมการสืบทอดภูมิปัญญาการผลิตกล่องข้าว และการพัฒนาอาชีพสานกล่องข้าว พบว่ายังอยู่ในระดับเริ่มต้น มีโรงเรียนบ้านไผ่งาม (ไผ่งามวิทยา) ได้จัดการเรียนงานสานกล่องข้าว โดยเชิญวิทยากรชาวบ้านไปช่วยครูสอนนักเรียนตามนโยบายและเงื่อนไขของโรงเรียน บทบาทในการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาการผลิตกล่องข้าวยังเป็นบทบาทของครอบครัวมากกว่าโรงเรียน ส่วนบทบาทในการพัฒนาอาชีพสานกล่องข้าว นั้น โรงเรียนและชุมชนยังไม่มีบทบาทร่วมมือใด ๆ นอกจากนี้พบว่า โรงเรียนและชุมชนในตำบลเมืองมายมีศักยภาพและปัจจัยสนับสนุนต่อการทำงานร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในกระบวนการผลิตกล่องข้าวอยู่ 7 ปัจจัย คือ ปัจจัยด้านทรัพยากรแหล่งวัตถุดิบสำหรับผลิตกล่องข้าว ปัจจัยด้านทรัพยากรบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการผลิตกล่องข้าว ปัจจัยด้านสภาพเศรษฐกิจและการทำมาหากิน ปัจจัยด้านภาวะผู้นำในชุมชน ปัจจัยด้านความสัมพันธ์ภายในชุมชน ปัจจัยด้านความสัมพันธ์

ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน และปัจจัยด้านภูมิปัญญาการผลิตกลองข้าว สำหรับปัจจัยที่เป็นปัญหาและอุปสรรค คือ ปัจจัยด้านโรงเรียนและครูมีข้อจำกัดในการศึกษารวบรวมภูมิปัญญาการผลิตกลองข้าวและขาดงบประมาณสนับสนุน ด้านนักเรียนและผู้ปกครองที่ครอบครัวเล็กอาชีพสานกลองข้าวแล้วไม่ให้ความสนใจการสืบทอดภูมิปัญญาการผลิตกลองข้าว ด้านการตลาด กลองข้าวมีตลาดรองรับน้อยลง และด้านวัตถุดิบสำหรับการผลิตกลองข้าว โดยเฉพาะไม้ไผ่มีแนวโน้มลดลง อาจเป็นอุปสรรคต่อการผลิตกลองข้าวได้ถ้าหากขาดการจัดการและควบคุมการใช้ไม้ไผ่ให้ถูกวิธี ส่วนในกระบวนการผลิตกลองข้าวตำบลเมืองมายเป็นงานหัตถกรรมที่พึ่งพิงธรรมชาติ อาศัยวัตถุดิบภายในชุมชน และการผลิตขึ้นภายในครอบครัว เพื่อสร้างรายได้เสริม ภูมิปัญญาการผลิตกลองข้าวเป็นองค์ความรู้ ทักษะ ความสามารถ มีลักษณะเฉพาะของคนในชุมชนตำบลเมืองมายซึ่งปรากฏในลักษณะของการสอนการบอกต่อภายในครอบครัว และผลผลิตที่มีลักษณะเฉพาะท้องถิ่นและดำรงอยู่ในวิถีชีวิตครอบครัวของผู้มีอาชีพสานกลองข้าว

นัทธี พงษ์ดนตรี (2544) ทำการศึกษาเรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการเรียนการสอนระดับมัธยมศึกษา ในโรงเรียนคาทอลิกสังกัดสังฆมณฑลจันทบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและปัญหาในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครูระดับมัธยมศึกษา ในโรงเรียนคาทอลิกสังกัดสังฆมณฑลจันทบุรี และเปรียบเทียบการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครูแต่ละหมวดวิชา ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนคาทอลิกสังกัดสังฆมณฑลจันทบุรี มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีที่เป็นแบบแผนของการดำเนินชีวิตที่ปฏิบัติสืบทอดกันมานำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนมากที่สุด และครูผู้สอนมีปัญหาในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนอยู่ในระดับน้อย เมื่อทำการเปรียบเทียบรายคู่พบว่า ครูผู้สอนแต่ละหมวดวิชา มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนไม่แตกต่างกัน

ยุพร จานประดับ (2544) ทำการศึกษาเรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า (1) การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษา ด้านคติ ความคิด ความเชื่อ ส่วนใหญ่ครูนำแบบพุทธมาใช้ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 สำหรับแบบพราหมณ์ และแบบบุคคล ส่วนใหญ่ครูนำมาใช้ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ส่วนด้านศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ส่วนใหญ่ครูนำศิลปะการร้องเพลงมาใช้ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ส่วนใหญ่

ครูนำศิลปะการวาดภาพลายเส้น ศิลปะการแกะสลักผักและผลไม้ ศิลปะการรำไทย ศิลปะดนตรีไทย ศิลปะทางภาษา และศิลปะโบราณสถาน โบราณวัตถุมาใช้ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สำหรับวัฒนธรรมต่าง ๆ ส่วนใหญ่ครูนำมาใช้ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และส่วนใหญ่วรรณคดีที่พากันทั่วไป ประเพณีเกี่ยวกับพุทธศาสนาและประเพณีสำหรับตัวบุคคลมาใช้ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ด้านการประกอบอาชีพในท้องถิ่น ส่วนใหญ่ครูนำการทำสมุนไพรรักษาโรค การทำขนมไทย การเกษตร การทำน้ำอบไทย และการทำรูปหอม มาใช้ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ด้านแนวปฏิบัติหรือเทคโนโลยีชาวบ้าน ส่วนใหญ่ครูนำการเกษตรแบบธรรมชาติและการทำหัวไชเท้ามาใช้ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 (2) การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนในกลุ่มประสบการณ์ด้านคติ ความคิด ความเชื่อ ส่วนใหญ่ครูนำแบบพุทธ แบบพราหมณ์ และแบบบุคคล มาจัดอยู่ในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ด้านศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ส่วนใหญ่ครูนำศิลปะการร้องเพลง ศิลปะการวาดภาพลายเส้น ศิลปะการรำไทย และศิลปะดนตรีไทย มาจัดอยู่ในกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ส่วนใหญ่ครูนำศิลปะการแกะสลักผักและผลไม้ มาจัดอยู่ในกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ สำหรับศิลปะทางภาษา ส่วนใหญ่นำมาจัดอยู่ในกลุ่มทักษะภาษาไทย และส่วนใหญ่วรรณคดีโบราณสถาน โบราณวัตถุ วัฒนธรรมต่าง ๆ ประเพณีที่พากันทั่วไป ประเพณีเกี่ยวกับพุทธศาสนาและประเพณีสำหรับตัวบุคคลมาจัดอยู่ในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ด้านการประกอบอาชีพในท้องถิ่น ส่วนใหญ่ครูนำการทำสมุนไพรรักษาโรค การทำขนมไทย การเกษตร การทำน้ำอบไทย และการทำรูปหอม มาจัดอยู่ในกลุ่มการทำงานพื้นฐานอาชีพ ด้านแนวปฏิบัติหรือเทคโนโลยีชาวบ้าน ส่วนใหญ่ครูนำการเกษตรแบบธรรมชาติและการทำหัวไชเท้า มาจัดอยู่ในกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ (3) วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่วนใหญ่เจ้าของภูมิปัญญาท้องถิ่นถ่ายทอดความรู้โดยตรงให้นักเรียนทุกด้าน

ภัทรวดี อุดมมงคล (2545) ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาในโรงเรียนแกนนำร่วมพัฒนาหลักสูตร สังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาในโรงเรียนแกนนำร่วมพัฒนาหลักสูตร สังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่มีการศึกษา สรรวจ รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและนำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาพบว่า ผู้บริหารส่วนใหญ่นำภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านคติ ความคิด ความเชื่อ ในเรื่องคุณธรรม จริยธรรมมาใช้ในการกำหนดวิสัยทัศน์ของโรงเรียน ครูผู้สอนส่วนใหญ่

นำภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการประกอบอาชีพในท้องถิ่น โดยนำกิจกรรมหรือเนื้อหาในเรื่องการท่องเที่ยวในท้องถิ่นมาใช้ในการกำหนดสาระการเรียนรู้รายปี/รายภาค การจัดทำคำอธิบายรายวิชา การจัดทำหน่วยการเรียนรู้ การจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ หัวหน้าการจัดกิจกรรมการพัฒนาผู้เรียนส่วนใหญ่ นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โดยนำกิจกรรมหรือเนื้อหาเกี่ยวกับผู้ปัญญาท้องถิ่นด้านการประกอบอาชีพในท้องถิ่นมาใช้ในการจัดกิจกรรมนักเรียน ในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนรู้และประเมินผลการเรียนรู้ ครูผู้สอนส่วนใหญ่ นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และประเมินผลการเรียนรู้ตามสาระการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ปัญหาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา พบว่า บุคลากรในโรงเรียนขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ โรงเรียนขาดการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้ครูผู้สอนไม่สามารถนำมาใช้ได้ บุคลากรในโรงเรียนไม่มีเวลาที่จะดำเนินการ และยังขาดการประสานงานระหว่างโรงเรียนกับท้องถิ่น

เพ็ญณี แนนท และถนอมวรรณ ประเสริฐเจริญสุข (2546) ทำการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาพื้นบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนระดับประถมศึกษาในเขตการศึกษา 9 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการดำเนินงานด้านภูมิปัญญาพื้นบ้านมาใช้ในการจัดการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งเสริมและเป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยศึกษาจากโรงเรียนในเขตการศึกษา 9 ผลการวิจัยพบว่า (1) สถานภาพโดยทั่วไปมีการนำภูมิปัญญาพื้นบ้านมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนทั้งในด้านอาชีพศิลปวัฒนธรรมและคติความเชื่อ และด้านเทคโนโลยีพื้นบ้านของชุมชน แต่ส่วนใหญ่ยังไม่ได้นำมาพัฒนาเป็นหลักสูตรท้องถิ่นที่ชัดเจน (2) ปัจจัยที่ส่งเสริมและเป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาพื้นบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น พบว่าโรงเรียนได้รับความร่วมมือในแง่ของการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ปัจจัยสำคัญได้แก่ความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนและชุมชน การสนับสนุน การฝึกอบรมจากองค์กรภายนอก เช่น องค์กรเอกชน ความสนับสนุนจากผู้บริหาร และความตื่นตัวของครูที่ได้รับการอบรมหรือได้รับการศึกษาต่อ ความรู้สึกผูกพันของภูมิปัญญาที่มีต่อนักเรียนที่เป็นบุตรหลานของตน ส่วนปัจจัยที่เป็นปัญหาอุปสรรค คือ พื้นฐานความรู้ของบุคลากรที่แตกต่างกันและขาดการนิเทศอย่างต่อเนื่อง

ศศิธร ทศเกษร (2547) ทำการศึกษาเรื่อง การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสอนของครูแกนนำในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี: การวิเคราะห์ตามแบบจำลองแอดซัวร์

มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสอนของครูแกนนำในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี ตามแบบจำลองแอชชัวร์ และศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสอนของครูแกนนำในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี ผลการวิจัยพบว่า เมื่อวิเคราะห์การสอนโดยใช้แบบจำลองแอชชัวร์ 6 ด้าน คือ ด้านการวิเคราะห์ลักษณะผู้เรียน ปฏิบัติมากคือ ความสนใจของผู้เรียน ด้านการกำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้ มีการปฏิบัติในระดับมากทุกเรื่อง และมากอันดับแรกคือ การแจ้งผู้เรียนทราบจุดประสงค์การเรียนรู้ก่อนทำการสอน ด้านการเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่น นำไปปฏิบัติมากในเรื่องประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่นสอดคล้องกับหลักสูตรและเนื้อหาที่สอนด้านการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอน มีการปฏิบัติในระดับมากทุกเรื่องและมากอันดับแรก คือ เตรียมกิจกรรมการเรียนการสอน เมื่อพิจารณาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นกลุ่มพบว่า กลุ่มที่ 1 ด้านคติความคิด ความเชื่อ และองค์ความรู้ถ่ายทอดสืบต่อกันมา นำมาใช้มากกว่ากลุ่มอื่นโดยนำมาใช้ในระดัปานกลาง คือ ความเชื่อแบบพุทธ ด้านการตอบสนองของผู้เรียน มีการปฏิบัติมากอันดับแรก คือ การให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ ด้านการประเมินผลมีการปฏิบัติมากอันดับแรก คือ การวัดและประเมินผลสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้ สำหรับด้านวิเคราะห์ลักษณะผู้เรียนมีปัญหาและอุปสรรคระดัปานกลาง คือ ในเรื่องผู้เรียนมีพื้นฐานความรู้เดิมแตกต่างกัน

สรุป ผลภาค (2547) ทำการศึกษาเรื่องสภาพ ปัญหาและแนวทางแก้ปัญหาการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ช่วงชั้นที่ 3 ในโรงเรียนนำร่อง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เขตภาคเหนือตอนบน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพ ปัญหาและแนวทางแก้ปัญหาการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ช่วงชั้นที่ 3 ในโรงเรียนนำร่อง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เขตภาคเหนือตอนบน ผลการวิจัยพบว่า (1) ครูวิทยาศาสตร์ส่วนใหญ่ร้อยละ 75 จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยครูวิทยาศาสตร์ร้อยละ 90 มีการสำรวจข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่วนวิธีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ พบว่าครูวิทยาศาสตร์ส่วนใหญ่ร้อยละ 75 นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ในห้องเรียน รองลงมาคือ นำนักเรียนไปเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชน และมีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการเรียนรู้ครบทั้ง 7 สาระ โดยในแต่ละสาระพบภูมิปัญญาที่ใช้มากที่สุด ดังนี้ สาระที่ 1 คือ เทคนิคการปลูกข้าว ฝ้าย พืชสมุนไพร สาระที่ 2 คือ พืชสมุนไพร สาระที่ 3 คือ สาระปรุงแต่งอาหาร สาระที่ 4 คือ มองตำข้าว สาระที่ 5 คือ การเปลี่ยนแปลงพลังงานแสงเป็นพลังงานไฟฟ้า สาระที่ 6 คือ ลักษณะของดินภาคเหนือที่มีต่อชนิดของพืช และสาระที่ 7 คือ ระยะเวลาในการเห็นกลุ่มดาวกับเทศกาลต่าง ๆ นอกจากนี้ครูวิทยาศาสตร์

ส่วนใหญ่ร้อยละ 76.67 มีการประเมินผลเพื่อปรับปรุงผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง ส่วนหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ทุกคนให้การสนับสนุนโดยร่วมวางแผน จัดประชุม ให้คำปรึกษาและจัดหางบประมาณแก่ครูวิทยาศาสตร์ และผู้ปกครองนักเรียนในชุมชนร้อยละ 62.50 มีส่วนร่วมโดยเป็นวิทยากร คัดเลือกแหล่งเรียนรู้ในชุมชนและจัดหางบประมาณสนับสนุน (2) ปัญหาของครูวิทยาศาสตร์ในการจัดการเรียนรู้ คือ ขาดความเข้าใจภูมิปัญญาท้องถิ่น ขาดทักษะในการผลิตสื่อจากวัสดุท้องถิ่น จัดกิจกรรมการเรียนรู้ไม่สอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียน และขาดทักษะในการประเมินชิ้นงานและแบบทดสอบ สำหรับหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ พบปัญหาในการสนับสนุนการจัดการเรียนรู้คือ ครูวิทยาศาสตร์ขาดความเข้าใจภูมิปัญญาท้องถิ่น (3) แนวทางที่ใช้แก้ปัญหาในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ 1) จัดประชุม อบรม ให้ความรู้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง 2) ให้ครูหาความรู้เพิ่มเติมจากเอกสาร หน่วยงานต่าง ๆ ในท้องถิ่นด้วยตนเอง และ 3) ให้ครูวางแผนการประเมินผลควบคู่กับการวางแผนการจัดการเรียนรู้

สุเมธ วรรณรัตน์ (2547) ทำการศึกษาเรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ต้องการใช้ในการจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำปาง เขต 2 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ต้องการใช้ในการจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำปาง เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับคติ ความเชื่อ พบว่าความต้องการสูงสุดในกลุ่มนี้ คือ หลักธรรมคำสอน การล้างแค้นหรือการเอามือหรือการเอาตา (ลงแขก) พิธีการสืบชะตา การขึ้นท้าวทังสี่ สุขวัณข่าว การรักษาโรคด้วยสมุนไพร เลี้ยงผีปู่ย่าและการสังเกตฝนตกจากมดชนไข่ออกจากรัง กลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับศิลปะ วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี พบว่า ความต้องการสูงสุดในกลุ่มนี้ คือ ประติมากรรมที่เป็นโบราณวัตถุในศาสนสถาน ฟ้อนเล็บ วงดนตรีพื้นเมืองประเภทต่าง ๆ ซอ การละเล่นพื้นบ้านที่มีวัสดุอุปกรณ์ประกอบ อาหารประเภทน้ำพริก การหมักดอง ซิ่นหรือผ้าถุงและประเพณีปีใหม่เมือง กลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับวิธีการประกอบอาชีพในท้องถิ่น พบว่า ความต้องการสูงสุดในกลุ่มนี้ คือ การจักสาน กลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับแนวคิด หลักปฏิบัติหรือเทคโนโลยีที่ชาวบ้านนำมาใช้ในชุมชน พบว่าความต้องการสูงสุดในกลุ่มนี้คือ ฮอก (สิ่งประดิษฐ์ใช้แขวนคอวัวควาย) ไหข้าว ไซ การเผาถ่าน การหาทิศ และพิธีสืบชะตาแม่น้ำ

อุทัย ปัญญาโกณ (2547) ทำการศึกษาเรื่อง การนำเสนอรูปแบบการศึกษาเพื่อสืบทอดวัฒนธรรมอาข่า มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์คุณค่าและความสำคัญของวัฒนธรรมอาข่าที่มีต่อเยาวชนอาข่า และนำเสนอรูปแบบการศึกษาเพื่อสืบทอดวัฒนธรรมอาข่า ผลการวิจัยพบว่า

1. คุณค่าและความสำคัญของวัฒนธรรมอาข่าที่มีต่อเยาวชนอาข่ามี 8 ประการคือ (1) เป็นภูมิปัญญาเพื่อพึ่งตนเองและการดำรงชีพที่เหมาะสม (2) สร้างความเป็นปึกแผ่นแก่ชุมชน

และการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนวัฒนธรรมอาข่า (3) เป็นกรอบควบคุมความประพฤติผ่านจารีตประเพณี ค่านิยมของเผ่า (4) ช่วยปรับระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ (5) เสริมทักษะการเรียนรู้เป็นฐานการเรียนรู้เรื่องอื่น ๆ (6) เป็นกิจกรรมสร้างสรรค์นันทนาการ ผ่อนคลาย พัฒนาอารมณ์ สังคม จิตใจ (7) เป็นความสามารถในการปรับตัวให้เหมาะสมกับสภาพสังคม และ (8) เกิดความรัก ภูมิใจในตนเองและเผ่าพันธุ์

2. วิธีการเรียนรู้เพื่อสืบทอดวัฒนธรรมอาข่าในวิถีเดิมพบว่า เป็นการเรียนรู้ที่สอดแทรกอยู่ในวิถีการทำมาหากินและความเชื่อ มุ่งเน้นให้จำ ปฏิบัติเลียนแบบได้ เพื่อจะถ่ายทอดสอนคนรุ่นต่อไปได้มี 5 ลักษณะคือ (1) การเรียนรู้ด้วยตนเอง (2) การเรียนรู้ผ่านบุคคล (3) การเรียนรู้ผ่านชุมชน (4) การเรียนรู้ผ่านพิธีกรรมประเพณี และ (5) การเรียนรู้จากธรรมชาติสิ่งแวดล้อม วิธีการเรียนรู้ในวิถีเดิมไม่มีการจัดการให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน

3. รูปแบบการศึกษาเพื่อสืบทอดวัฒนธรรมอาข่าที่เหมาะสมประกอบด้วย ความสำเร็จ กระบวนการนำไปสู่ความสำเร็จ การมีส่วนร่วมของอาข่าทุกชั้นตอน หลักสูตรต้องสามารถแก้ปัญหาและสนองความต้องการของอาข่าได้ โดยมีปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จ 3 ประการคือ บุคคล เครือข่ายและบริบททางสังคม กิจกรรมการเรียนรู้เป็นการบูรณาการการศึกษาทั้ง 3 รูปแบบคือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยมีวัฒนธรรมอาข่าเป็นฐานการเรียนรู้

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่า ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และการจัดการเรียนการสอน โดยมีการสอนในห้องเรียนและนอกห้องเรียน ส่วนใหญ่จะเป็นภูมิปัญญาด้านศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี และด้านการประกอบอาชีพ และพบว่าปัจจัยที่ช่วยสนับสนุนให้โรงเรียนประสบความสำเร็จ คือการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน

6.4 งานวิจัยที่ใช้กระบวนการเอไอซี

พยนต์ ไทยเกิด (2546) ทำการศึกษาเรื่อง การพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนพัฒนาชุมชนเทศบาลเชียวหลาน โดยเทคนิค AIC มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการณ์ ปัญหา อุปสรรค และความต้องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนพัฒนาชุมชนเทศบาลบ้านเชียวหลาน และเพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนการพัฒนาชุมชนเทศบาลบ้านเชียวหลาน โดยเทคนิค AIC และประเมินความู้เจตคติ ทักษะการมีส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่า การปกครองตามรูปแบบสุขภาพีบาลและระบบบริหารจัดการส่วนท้องถิ่นจะเป็นระบบสั่งการจากบนลงล่าง ไม่เปิดโอกาสให้ราษฎรแสดงความคิดเห็น สมาชิกที่ได้รับการเลือกตั้งจากประชาชนไม่มีอิสระในการบริหารงาน

ถูกครอบงำจากข้าราชการของรัฐ สมาชิกขาดความรู้และทักษะด้านการบริหาร ขาดภาวะความเป็นผู้นำ ทำเพื่อประโยชน์ของตนและพวกพ้อง หน่วยงานของรัฐขาดการประชาสัมพันธ์ข่าวสาร ไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนเสนอข้อคิดเห็นในการพัฒนาชุมชน จากสภาพปัญหาดังกล่าวได้นำ มาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาการวางแผนแบบมีส่วนร่วมของประชาชนชุมชนเทศบาลบ้านเขี้ยวหลาน โดยเทคนิค AIC ขั้นตอนการประชุมปฏิบัติการเทคนิค AIC ได้กำหนดเป็นกระบวนการสำคัญ 3 ขั้นตอน ดังนี้ (1) ขั้นตอนการสร้างความรู้ คือ การวิเคราะห์สถานการณ์ให้ทุกคนแสดงออกถึงความคิดเห็นและกำหนดขนาดตของงานหรือกิจกรรมที่จะทำโดยต้องให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ว่าต้องการชุมชนเทศบาลบ้านเขี้ยวหลานไปในทิศทางใด ซึ่งทำให้ทุกคนมองไกลมองกว้างและสร้างสรรค์ (2) ขั้นตอนการกำหนดวิธีการหรือยุทธศาสตร์ที่จะทำให้บรรลุวิสัยทัศน์ที่มาจากการใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของแต่ละคนมากำหนดวิธีการสำคัญ และ (3) ขั้นตอนการสร้างแนวปฏิบัติ คือ การนำเอาวิธีการสำคัญ มากำหนดเป็นแผนปฏิบัติอย่างละเอียดว่าจะทำอะไร มีหลักการอย่างไร มีเป้าหมายอย่างไร ใครรับผิดชอบเป็นหลัก ใครต้องให้ความร่วมมือ จะใช้งบประมาณเท่าใดจากแหล่งใด แล้วนำกระบวนการที่กำหนดนี้ไปทดลองใช้ปฏิบัติการพัฒนาการวางแผนแบบมีส่วนร่วมของประชาชนชุมชนเทศบาลบ้านเขี้ยวหลานกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน โดยการประเมินผลก่อนและหลังการประชุมปฏิบัติการด้านความรู้เรื่องการวางแผนแบบมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชนเทศบาลบ้านเขี้ยวหลาน โดยเทคนิค AIC ในด้านเจตคติเรื่องความรู้ความเข้าใจเรื่องการวางแผนแบบมีส่วนร่วม เรื่อง กระบวนการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมพบว่า ผู้เข้าประชุมปฏิบัติการมีความรู้และเจตคติเพิ่มขึ้นในระดับมาก สำหรับด้านทักษะในการปฏิบัติการวางแผนแบบมีส่วนร่วมของประชาชนชุมชนเทศบาลบ้านเขี้ยวหลานพบว่า เมื่อผ่านการประชุมปฏิบัติการแล้วผู้เข้าประชุมส่วนมากมีทักษะเพิ่มขึ้นในระดับปานกลาง ผลจากการพัฒนาการวางแผนแบบมีส่วนร่วมของประชาชนชุมชนเทศบาลบ้านเขี้ยวหลาน โดยเทคนิค AIC ทำให้ความรู้ ความเข้าใจ มีเจตคติและทักษะในการวางแผนแบบมีส่วนร่วมตามขั้นตอนเทคนิค กระบวนการ AIC มากขึ้น

สุรัชย์ ต้อยศ (2548) ทำการศึกษาเรื่อง การพัฒนาบุคลากรในงานจัดการเรียนการสอนตามแนวทางปฏิรูปการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมแบบ AIC ของโรงเรียนบ้านสันหลวงสามัคคี อำเภอพญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพโรงเรียนและสภาพการจัดการเรียนการสอนและเพื่อหาแนวทางในการพัฒนาบุคลากรในงานจัดการเรียนการสอนตามแนวทางปฏิรูปการเรียนรู้ โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมแบบ AIC และเพื่อศึกษาผลการใช้แนวทางในการพัฒนาบุคลากรในงานจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนบ้านสันหลวงสามัคคี อำเภอพญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย ผลการวิจัยพบว่า (1) สภาพโรงเรียนและสภาพการจัดการเรียนการสอน

พบว่า เป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษา มีขนาดเล็ก มีเขตบริการ 1 หมู่บ้าน มีการจัดโครงสร้างการบริหารงานแบ่งเป็น 6 งาน สภาพปัญหาการบริหารจัดการงานที่มีปัญหามากที่สุด คือ งานวิชาการ พบว่า สภาพการจัดการเรียนการสอนของครูประสบปัญหา (2) การหาแนวทางการพัฒนาบุคลากรในงานการจัดการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมแบบ AIC พบว่าปัญหาที่บุคลากรโรงเรียนบ้านสันหลวงสามัคคี ควรได้รับการพัฒนาเมื่ออยู่ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการใช้แผนการจัดการเรียนรู้ ด้านเทคนิคการสอน และด้านการวัดผลประเมินผล จากปัญหาดังกล่าวจึงได้ร่วมกันสร้างภาพที่จะทำให้เกิดขึ้นในอนาคต คือ การพัฒนาครูเป็นครูมืออาชีพ โดยมียุทธศาสตร์ที่จะทำให้นักครูวิสัยทัศน์ร่วม คือ การพัฒนาครูด้านการใช้แผนการจัดการเรียนรู้ การพัฒนาครูด้านการใช้เทคนิคการสอน และการพัฒนาครูด้านการวัดผลประเมินผล แล้วนำยุทธศาสตร์ไปกำหนดเป็นแผนปฏิบัติการหาผู้รับผิดชอบ โดยได้กิจกรรมที่จะนำวิสัยทัศน์สู่เป้าหมาย คือ โครงการพัฒนาบุคลากร และโครงการศึกษาดูงานโรงเรียนต้นแบบ (3) ผลการใช้แนวทางในการพัฒนาบุคลากรในงานการจัดการเรียนการสอน ตามแนวทางปฏิรูปการเรียนรู้ โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมแบบ AIC ของโรงเรียนด้านการใช้แผนการจัดการเรียนรู้ ด้านการใช้เทคนิคการสอน ด้านการวัดผลประเมินผล พบว่าสภาพการจัดการเรียนการสอนก่อนการพัฒนาโดยภาพรวมครูผู้สอนมีการจัดกิจกรรมทั้ง 3 ด้านนี้น้อย หลังการพัฒนาโดยภาพรวมครูผู้สอนมีการจัดกิจกรรมทั้ง 3 ด้านนี้มาก

ปารวีร์ กุศลธนาวิโรจน์ (2548) ทำการศึกษาเรื่อง การพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมการออกกำลังกายของประชาชน หมู่บ้านชนบทแห่งหนึ่ง จังหวัดชัยนาท การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมการออกกำลังกายของประชาชนหมู่บ้านชนบทแห่งหนึ่ง จังหวัดชัยนาท โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการประชุมเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมโดยใช้เทคนิค AIC ผลจากการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมการออกกำลังกาย ทำให้เกิดการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการรวมกลุ่มเพื่อแก้ไขปัญหาของตน เกิดการมีส่วนร่วมของแกนนำชุมชน เกิดเวทีประชาคมให้สมาชิกชุมชนได้ร่วมกันเรียนรู้ และทำให้ชุมชนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ปัญหาด้วยตนเอง นอกจากนี้ได้เกิดโครงการสร้างสนามกีฬาซึ่งเกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชน อย่างไรก็ตามการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสุขภาพนั้นควรต้องทำอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากการศึกษาชุมชน การวิเคราะห์ปัญหา การวางแผน การลงมือปฏิบัติ และการติดตามผล ซึ่งสิ่งที่สำคัญคือในขั้นตอนการศึกษาชุมชน ควรกระทำให้ได้ข้อมูลที่แท้จริง ซึ่งจะส่งผลให้สามารถดำเนินการพัฒนาได้สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริง

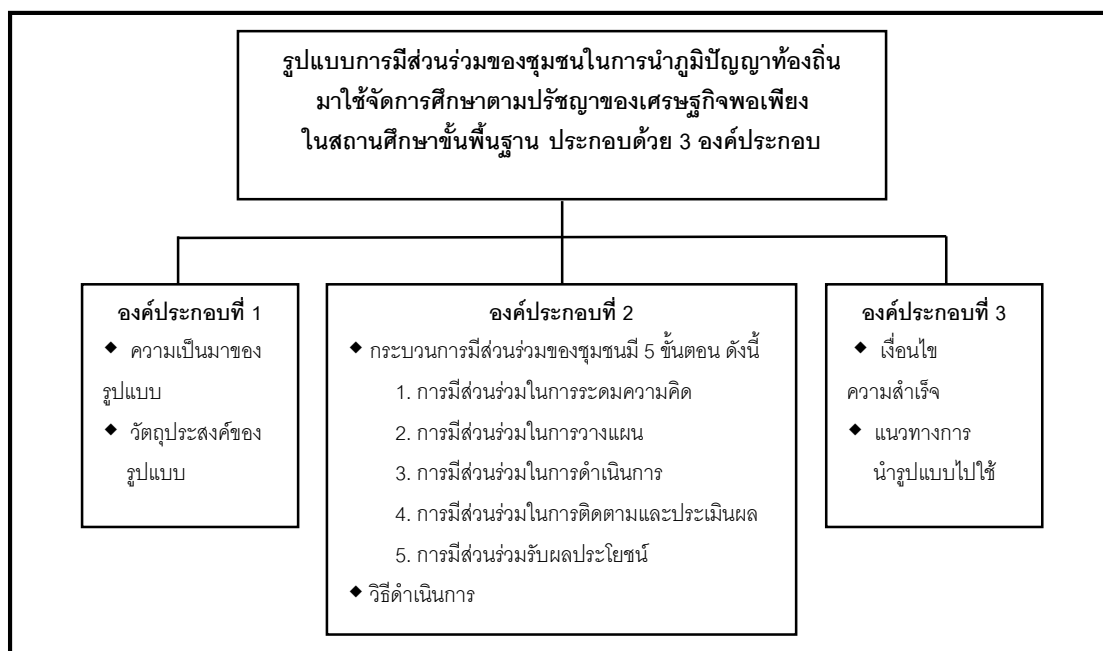
สุดา เนตรสว่าง (2549) ทำการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น : กรณีศึกษาการตีกลองปฐจา โรงเรียนเวียงตาลพิทยาคม จังหวัดลำปาง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการให้ความหมายของการรำวงไว้ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่น และศึกษาการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ศึกษากรณีการตีกลองปฐจา ของครูชาวบ้านให้นักเรียนโรงเรียนเวียงตาลพิทยาคม ด้วยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่า การให้ความหมายของการรำวงไว้ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ ความเชื่อ ความศรัทธา การรวมกลุ่มของคนในชุมชน ความรู้สึกเป็นเจ้าของวัฒนธรรม และความร่วมมือในการถ่ายทอดองค์ความรู้ของท้องถิ่น การมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น กรณีการตีกลองปฐจา ประกอบด้วย การสร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกัน การร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมระดมทุน การร่วมติดตามและประเมินผล ร่วมชื่นชมรับผลประโยชน์และการกระชับความสัมพันธ์กับชุมชนและโรงเรียน ซึ่งส่วนใหญ่สอดคล้องกับกระบวนการมีส่วนร่วมแบบ AIC ยกเว้นการสร้างวิสัยทัศน์ร่วมนั้นยังไม่มี ความชัดเจน กระบวนการดังกล่าวจึงสามารถใช้เป็นแนวทางในการรำวงไว้ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นในกรณีอื่นได้

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้กระบวนการเอไอซี พบว่า กระบวนการเอไอซี เป็นกระบวนการที่สามารถดึงพลังความคิดจากชุมชน เพื่อนำมาใช้ในการแก้ปัญหา และบริหารจัดการภายในชุมชนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ กระบวนการเอไอซี จึงนิยมนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนหรือองค์กรโดยเปิดโอกาสให้ทุกคน ทุกระดับได้มีโอกาสร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมค้นหาแนวทางแก้ปัญหา และพัฒนาชุมชนหรือองค์กรด้วยศักยภาพของชุมชนหรือองค์กรเอง ผู้วิจัยจึงสนใจประยุกต์ใช้กระบวนการเอไอซี มาใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัยครั้งนี้

ตอนที่ 7 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยทำการศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน: การประยุกต์ใช้กระบวนการเอไอซี โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ จากการศึกษาเอกสารแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน สามารถแบ่งได้หลายรูปแบบ ผู้วิจัยจึงสังเคราะห์รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ในเบื้องต้น 5 ขั้นตอน ดังนี้ (1) การมีส่วนร่วมในการระดมความคิด เป็นการร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุ (2) การมีส่วนร่วมในการวางแผน เป็นขั้นตอนการนำสิ่งที่ร่วมกันคิดมา กำหนดเป็นแผนปฏิบัติการด้วยการระดมทรัพยากรจากทุกฝ่าย (3) การมีส่วนร่วมในการ

ดำเนินการ เป็นขั้นตอนการปฏิบัติกิจกรรมและดำเนินงานตามแผนที่วางไว้ (4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล เป็นขั้นตอนที่ร่วมกันติดตามงานให้สำเร็จตามเป้าหมาย และประเมินผล การดำเนินงาน ตามโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ และ (5) การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ เป็นการร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น ทั้งผลประโยชน์ทางตรงและผลประโยชน์ทางอ้อม จากการศึกษา เอกสารผู้วิจัยจึงกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบ โดยแบ่งเป็น 3 องค์ประกอบ ดังนี้ องค์ประกอบที่ 1 ความเป็นมาและวัตถุประสงค์ของรูปแบบ องค์ประกอบที่ 2 กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและวิธีดำเนินการ และองค์ประกอบที่ 3 เงื่อนไขความสำเร็จและแนวทางการนำรูปแบบไปใช้ ซึ่งสามารถสรุปกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังแผนภาพที่ 2.9

แผนภาพที่ 2.9 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Approach) มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยการประยุกต์ใช้กระบวนการเอไอซี และเพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ระหว่างสถานศึกษาที่อยู่ในเขตเมืองและนอกเขตเมือง รวมทั้งเพื่อตรวจสอบรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาภาคสนาม ประกอบด้วย การคัดเลือกกรณีศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนที่ 3 พัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน จากผลการวิเคราะห์ สังเคราะห์กรณีศึกษา และทำการตรวจสอบรูปแบบที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นโดยผู้ทรงคุณวุฒิ

ขั้นตอนที่ 4 ปรับปรุงรูปแบบและนำเสนอผลการวิจัย

ในแต่ละขั้นตอน มีรายละเอียดในการดำเนินการวิจัยตามลำดับดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาและการพัฒนารูปแบบการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษา และกระบวนการเอไอซี (Appreciation-Influence-Control) ตลอดจนศึกษาเกี่ยวกับวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย นอกจากนี้ยังได้ดำเนินการติดต่อขอข้อมูลรายชื่อโรงเรียนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงทั้ง 135 โรงเรียน และขอคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่โครงการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการคัดเลือกกรณีศึกษา

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาภาคสนาม

ในการศึกษาภาคสนามมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาสภาพการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและวิธีการดำเนินการในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการมีส่วนร่วม รวมทั้งศึกษาเงื่อนไขความสำเร็จและอุปสรรคในการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยศึกษาจากกรณีศึกษา จำนวน 2 โรงเรียน ซึ่งเป็นโรงเรียนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

2.1 การคัดเลือกกรณีศึกษา

ผู้วิจัยคัดเลือกโรงเรียนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง ระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกกรณีศึกษาดังนี้

- 1) เป็นโรงเรียนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง ระดับประถมศึกษาที่ตั้งอยู่ในเขตเมือง จำนวน 1 โรงเรียน และโรงเรียนที่ตั้งอยู่นอกเขตเมือง จำนวน 1 โรงเรียน
- 2) เป็นโรงเรียนที่มีกิจกรรมเด่นในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและอาศัยความร่วมมือจากชุมชน
- 3) เป็นโรงเรียนที่ผู้วิจัยสามารถดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลได้ และทางโรงเรียนยินดีให้ความร่วมมือและช่วยเหลือในการวิจัย

ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลโรงเรียนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงของกระทรวงศึกษาธิการ จำนวน 135 โรงเรียน พบว่า มีโรงเรียนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ จำนวน 29 โรงเรียน ซึ่งจากการโทรศัพท์สัมภาษณ์ผู้บริหารหรือครูในโรงเรียนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงทั้ง 29 โรงเรียนและค้นหาข้อมูลของโรงเรียนเพิ่มเติมจากอินเทอร์เน็ตพบว่า มีโรงเรียนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดนครศรีธรรมราชที่มีความสอดคล้องกับเกณฑ์ที่ผู้วิจัยกำหนดขึ้น ผู้วิจัยจึงเลือกโรงเรียนในจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 2 โรงเรียน คือ โรงเรียนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงระดับประถมศึกษาที่อยู่ในเขตเมือง จำนวน 1 โรงเรียน และโรงเรียนที่อยู่นอกเขตเมือง จำนวน 1 โรงเรียน โดยโรงเรียนที่อยู่ในเขตเมือง คือ โรงเรียนวัดโพธิ์ทอง อำเภอเมือง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราชเขต 1 ส่วนโรงเรียนที่อยู่นอกเขตเมือง คือ โรงเรียนบ้านขอนหาด อำเภอชะอวด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราชเขต 3

2.2 ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย

การศึกษากาคนนามจากกรณีศึกษาทั้ง 2 โรงเรียน มีผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์เกี่ยวกับรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น นักเรียน คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง และผู้นำชุมชน กรณีศึกษาละ 31 คน รวมทั้งสิ้น 62 คน มีรายละเอียดดังนี้

- 1) ผู้บริหารโรงเรียนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาละ 1 คน รวมทั้งสิ้น 2 คน
- 2) ครูโรงเรียนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาละ 10 คน รวมทั้งสิ้น 20 คน

ประกอบด้วย

- (1) ครูผู้รับผิดชอบโครงการเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาละ 1 คน รวมทั้งสิ้น 2 คน
- (2) ครูผู้สอน กรณีศึกษาละ 4 คน รวมทั้งสิ้น 8 คน
- (3) ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น กรณีศึกษาละ 5 คน รวมทั้งสิ้น 10 คน
- 3) นักเรียนในโรงเรียนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาละ 6 คน รวมทั้งสิ้น 12 คน
- 4) คณะกรรมการสถานศึกษา กรณีศึกษาละ 5 คน รวมทั้งสิ้น 10 คน
- 5) ผู้ปกครองของนักเรียน กรณีศึกษาละ 6 คน รวมทั้งสิ้น 12 คน
- 6) ผู้นำชุมชน ประกอบด้วย
 - (1) ตัวแทนองค์การบริหารส่วนตำบล กรณีศึกษาละ 2 คน รวมทั้งสิ้น 4 คน
 - (2) ผู้ใหญ่บ้าน กรณีศึกษาละ 1 คน รวมทั้งสิ้น 2 คน

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้กระบวนการเอไอซี โดยคัดเลือกผู้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการ ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ตัวแทนองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้นำชุมชน และบุคคลที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา กรณีศึกษาละ 30 คน รวมทั้งสิ้น 60 คน สรุปรายละเอียดดังตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 ผู้ให้ข้อมูลในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	ผู้ให้ข้อมูล	จำนวน (คน)	
		โรงเรียนบ้านหนองหาด	โรงเรียนวัดโพธิ์ทอง
1. การสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและวิธีดำเนินการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	1) ผู้บริหารสถานศึกษา	1	1
	2) ครูผู้รับผิดชอบโครงการ	1	1
	3) ครูผู้สอน	4	4
	4) ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น	5	5
	5) นักเรียน	6	6
	6) คณะกรรมการสถานศึกษา	5	5
	7) ผู้ปกครอง	6	6
	8) ตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	2	2
	9) ผู้ใหญ่บ้าน	1	1
	รวม	31	31
2. การประชุมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการเอไอซีเพื่อให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการค้นหารูปแบบ ฯ	1) ผู้บริหารสถานศึกษา	1	1
	2) ครูผู้สอน	2	2
	3) ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น	10	4
	4) คณะกรรมการสถานศึกษา	4	3
	5) ผู้ปกครอง	6	6
	6) ตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	4	2
	7) ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้นำชุมชน	3	2
	8) บุคคลที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา	-	10
	รวม	30	30
รวมทั้งสิ้น		61	61

2.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการดำเนินการศึกษาภาคสนาม ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาเอกสารของโรงเรียนและชุมชน ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนและชุมชน ตลอดจนใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก และจัดประชุมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการเอไอซี โดยมีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยดังนี้

1) เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาเอกสาร จำนวน 2 ฉบับ คือ แบบบันทึกการศึกษาเอกสาร สำหรับโรงเรียนและแบบบันทึกการศึกษาเอกสารสำหรับชุมชน โดยศึกษาในประเด็นเกี่ยวกับ ประวัติของโรงเรียนและชุมชน จำนวนบุคลากรในโรงเรียนและชุมชน โครงการหรือกิจกรรมของโรงเรียนและชุมชน ผลการดำเนินงานในโครงการหรือกิจกรรมของโรงเรียนและชุมชน ผลงานดีเด่นของโรงเรียนและชุมชน ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนและชุมชน

2) เครื่องมือที่ใช้ในการสังเกต จำนวน 2 ฉบับ คือ แบบสังเกตสภาพแวดล้อม โดยการสังเกตในประเด็นต่อไปนี้ สภาพที่ตั้งของโรงเรียนและชุมชน สภาพแวดล้อมในโรงเรียน บรรยากาศและความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน ส่วนแบบสังเกตการณ์จัดกิจกรรม มีประเด็นในการสังเกตดังนี้ คือ จำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรม วิธีดำเนินกิจกรรม บรรยากาศของการจัดกิจกรรม และความร่วมมือในการจัดกิจกรรม

3) เครื่องมือที่ใช้ในการสัมภาษณ์ จำนวน 6 ฉบับ คือ แนวทางการสัมภาษณ์ผู้บริหาร แนวทางการสัมภาษณ์ครู แนวทางการสัมภาษณ์นักเรียน แนวทางการสัมภาษณ์ผู้ปกครอง แนวทางการสัมภาษณ์คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และแนวทางการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในประเด็นเกี่ยวกับการดำเนินงานในการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สภาพการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและวิธีดำเนินการ ปัจจัยความสำเร็จ ปัญหาอุปสรรคในการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ตลอดจนแนวทางการแก้ไขปัญหาและแนวทางการสร้างความร่วมมือที่ดีระหว่างโรงเรียนและชุมชน

4) เครื่องมือที่ใช้ในการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการเอไอซี คือ เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการ ประกอบด้วยความเป็นมา วัตถุประสงค์ของการประชุม ขั้นตอนการประชุมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการเอไอซี และใบงานการดำเนินกิจกรรมตามกระบวนการเอไอซี ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เข้าร่วมประชุมเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเองในการเข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการเอไอซี

5) อุปกรณ์ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เช่น กล้องถ่ายรูป เครื่องบันทึกเสียง และอุปกรณ์เครื่องเขียนที่ใช้ในการจัดประชุมปฏิบัติการตามกระบวนการเอไอซี

2.4 ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

1. ผู้วิจัยศึกษาวัตถุประสงค์ของการวิจัย และกรอบแนวคิด ก่อนสร้างเครื่องมือซึ่งประกอบด้วย แบบบันทึกการศึกษาเอกสาร แบบสังเกตสภาพแวดล้อมทั่วไป แบบสังเกตการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในโรงเรียนและชุมชน แนวทางการสัมภาษณ์ผู้บริหาร แนวทางการสัมภาษณ์ครู แนวทางการสัมภาษณ์นักเรียน แนวทางการสัมภาษณ์ผู้ปกครอง แนวทางการสัมภาษณ์คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน แนวทางการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน และเอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการเอไอซี

2. นำเครื่องมือให้อาจารย์ที่ปรึกษาพิจารณาและตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา ตลอดจนสำนวนภาษาในการสื่อสาร และให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาของเครื่องมือ (รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิอยู่ในภาคผนวก ข) โดยกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อทำการตรวจสอบตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาของเครื่องมือ มีรายละเอียดดังนี้

- 1) เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ทางด้านวิทยการวิจัยเชิงคุณภาพ จำนวน 1 ท่าน
- 2) เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ทางการวัดและประเมินผลการศึกษา จำนวน 1 ท่าน
- 3) เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ทางการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 1 ท่าน

3. นำเครื่องมือมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้เครื่องมือมีความสมบูรณ์และเหมาะสมในการนำไปใช้จริง

2.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เวลาในการเข้าสู่สนามประมาณ 2 เดือน ตั้งแต่วันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ.2551 ถึงวันที่ 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2552 โดยเริ่มเก็บข้อมูลในโรงเรียนบ้านขอนแก่น (โรงเรียนที่อยู่นอกเขตเมือง) ตั้งแต่วันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ.2551 ถึงวันที่ 3 มกราคม พ.ศ.2552 และโรงเรียนวัดโพธิ์ทอง (โรงเรียนที่อยู่ในเขตเมือง) ตั้งแต่วันที่ 4 มกราคม พ.ศ.2552 ถึงวันที่ 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2552 ซึ่งมีรายละเอียดการเก็บข้อมูลดังตารางที่ 3.2 และมีขั้นตอนในการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 3.2 รายละเอียดการเก็บข้อมูลภาคสนาม 2 กรณีศึกษา

ระยะเวลา	กิจกรรม	แหล่งข้อมูล	เครื่องมือ
กรณีศึกษาที่ 1 (โรงเรียนบ้านขุนหาด) 8-9 ธ.ค. 51	1) สัมภาษณ์ผู้อำนวยการโรงเรียน 2) ศึกษาเอกสารของโรงเรียน 3) สังเกตกิจกรรมภายในโรงเรียน 4) สังเกตสภาพแวดล้อมของโรงเรียน	1) ผู้อำนวยการโรงเรียน 2) เอกสารของโรงเรียน 3) โรงเรียน 4) โรงเรียน	1) แนวทางการสัมภาษณ์ผู้บริหาร 2) แบบบันทึกเอกสาร 3) แบบสังเกตการจัดกิจกรรม 4) แบบสังเกตสภาพแวดล้อม
11-12 ธ.ค. 51	1) ศึกษาเอกสารของโรงเรียน 2) สัมภาษณ์ครูผู้รับผิดชอบโครงการ 3) สัมภาษณ์ครู 4) สัมภาษณ์ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น 5) สังเกตการเรียนการสอนเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น	1) เอกสารของโรงเรียน 2) ครูผู้รับผิดชอบโครงการ 3) ครูผู้สอน จำนวน 4 คน 4) ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 5 คน 5) การจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น	1) แบบบันทึกเอกสาร 2) แนวทางการสัมภาษณ์ครู 3) แนวทางการสัมภาษณ์ครู 4) แนวทางการสัมภาษณ์ครู 5) แบบสังเกตการจัดกิจกรรม
15-19 ธ.ค. 51	1) ศึกษาเอกสารของโรงเรียน 2) สังเกตกิจกรรมภายในโรงเรียน 3) สัมภาษณ์นักเรียน 4) สัมภาษณ์ผู้ปกครอง 5) สัมภาษณ์คณะกรรมการสถานศึกษา	1) เอกสารของโรงเรียน 2) โรงเรียน 3) นักเรียนช่วงชั้นที่ 2 จำนวน 6 คน 4) ผู้ปกครองนักเรียน 6 คน 5) คณะกรรมการสถานศึกษา จำนวน 5 คน	1) แบบบันทึกเอกสาร 2) แบบสังเกตการจัดกิจกรรม 3) แนวทางการสัมภาษณ์นักเรียน 4) แนวทางการสัมภาษณ์ผู้ปกครอง 5) แนวทางการสัมภาษณ์คณะกรรมการสถานศึกษา

ตารางที่ 3.2 รายละเอียดการเก็บข้อมูลภาคสนาม 2 กรณีศึกษา (ต่อ)

ระยะเวลา	กิจกรรม	แหล่งข้อมูล	เครื่องมือ
22-26 ธ.ค. 51	1) สัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้าน 2) สัมภาษณ์สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล 3) ศึกษาเอกสารของชุมชน 4) สังเกตกิจกรรมภายในชุมชน 5) สังเกตสภาพแวดล้อมของชุมชน	1) ผู้ใหญ่บ้าน 2) สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลจำนวน 2 คน 3) เอกสารของชุมชน 4) ชุมชน 5) ชุมชน	1) แนวทางการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน 2) แนวทางการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน 3) แบบบันทึกเอกสาร 4) แบบสังเกตการจัดกิจกรรม 5) แบบสังเกตสภาพแวดล้อม
29 ธ.ค. 51	1) จัดประชุมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการเอไอซี	1) ผู้อำนวยการโรงเรียน ครูผู้สอน ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้นำชุมชน จำนวน 30 คน	1) เอกสารประกอบการประชุม
กรณีศึกษาที่ 2 (โรงเรียนวัดโพธิ์ทอง) 4-9 ม.ค. 52	1) สัมภาษณ์ผู้อำนวยการโรงเรียน 2) ศึกษาเอกสารของโรงเรียน 3) สังเกตกิจกรรมภายในโรงเรียน 4) สังเกตสภาพแวดล้อมของโรงเรียน	1) ผู้อำนวยการโรงเรียน 2) เอกสารของโรงเรียน 3) โรงเรียน 4) โรงเรียน	1) แนวทางการสัมภาษณ์ผู้บริหาร 2) แบบบันทึกเอกสาร 3) แบบสังเกตการจัดกิจกรรม 4) แบบสังเกตสภาพแวดล้อม
10-16 ม.ค. 52	1) ศึกษาเอกสารของโรงเรียน 2) สัมภาษณ์ครูผู้รับผิดชอบโครงการ 3) สัมภาษณ์ครู 4) สัมภาษณ์ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น 5) สังเกตการเรียนการสอนเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น	1) เอกสารของโรงเรียน 2) ครูผู้รับผิดชอบโครงการ 3) ครูผู้สอน จำนวน 4 คน 4) ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 5 คน 5) การจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น	1) แบบบันทึกเอกสาร 2) แนวทางการสัมภาษณ์ครู 3) แนวทางการสัมภาษณ์ครู 4) แนวทางการสัมภาษณ์ครู 5) แบบสังเกตการจัดกิจกรรม

ตารางที่ 3.2 รายละเอียดการเก็บข้อมูลภาคสนาม 2 กรณีศึกษา (ต่อ)

ระยะเวลา	กิจกรรม	แหล่งข้อมูล	เครื่องมือ
19-22 ม.ค. 52	1) ศึกษาเอกสารของโรงเรียน 2) สังเกตกิจกรรมภายในโรงเรียน 3) สัมภาษณ์นักเรียน 4) สัมภาษณ์ผู้ปกครอง 5) สัมภาษณ์คณะกรรมการสถานศึกษา	1) เอกสารของโรงเรียน 2) โรงเรียน 3) นักเรียนช่วงชั้นที่ 2 จำนวน 6 คน 4) ผู้ปกครองนักเรียน 6 คน 5) คณะกรรมการสถานศึกษา จำนวน 5 คน	1) แบบบันทึกเอกสาร 2) แบบสังเกตการจัดกิจกรรม 3) แนวทางการสัมภาษณ์นักเรียน 4) แนวทางการสัมภาษณ์ผู้ปกครอง 5) แนวทางการสัมภาษณ์คณะกรรมการสถานศึกษา
23-26 ม.ค. 52	1) สัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้าน 2) สัมภาษณ์ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล 3) ศึกษาเอกสารของชุมชน 4) สังเกตกิจกรรมภายในชุมชน 5) สังเกตสภาพแวดล้อมของชุมชน	1) ผู้ใหญ่บ้าน 2) ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 2 คน 3) เอกสารของชุมชน 4) ชุมชน 5) ชุมชน	1) แนวทางการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน 2) แนวทางการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน 3) แบบบันทึกเอกสาร 4) แบบสังเกตการจัดกิจกรรม 5) แบบสังเกตสภาพแวดล้อม
1 ก.พ. 52	1) จัดประชุมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการเอไอซี	1) ผู้อำนวยการโรงเรียน ครูผู้สอน ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้นำชุมชนและศิษย์เก่า จำนวน 30 คน	1) เอกสาร ประกอบการประชุม

2.5.1 การสร้างความสัมพันธ์กับผู้ให้ข้อมูล

การสร้างความสัมพันธ์กับผู้ให้ข้อมูลในกรณีศึกษาทั้ง 2 โรงเรียน ผู้วิจัยสร้างความสัมพันธ์แตกต่างกันขึ้นอยู่กับลักษณะของบุคคล เหตุการณ์ และสภาพแวดล้อม โดยผู้วิจัยใช้การเปิดเผยสถานภาพที่แท้จริง ซึ่งมีรายละเอียดในการการสร้างความสัมพันธ์กับผู้ให้ข้อมูลหลักดังนี้

1) การสร้างความสัมพันธ์กับผู้บริหารสถานศึกษา

การสร้างความสัมพันธ์กับผู้บริหารสถานศึกษาทั้ง 2 โรงเรียน มีลักษณะคล้ายคลึงกัน คือ ผู้วิจัยได้โทรศัพท์ติดต่อประสานงานกับผู้บริหารโดยตรง เข้าไปสำรวจโรงเรียนก่อนลงภาคสนามจริง และแนะนำตนเองอย่างเป็นทางการ ตลอดจนพูดคุยเพื่ออธิบายถึงวัตถุประสงค์ในการทำวิจัย พร้อมทั้งขออนุญาตเข้าไปเก็บรวบรวมข้อมูลในการทำวิจัยด้วยตนเอง ซึ่งผู้บริหารทั้ง 2 โรงเรียนมีความเป็นกัลยาณมิตรและยินดีให้ผู้วิจัยเข้าไปเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งระหว่างการเก็บรวบรวมข้อมูลในโรงเรียนบ้านขอนแก่น ผู้วิจัยใช้การติดต่อสอบถามทางโทรศัพท์และนัดสัมภาษณ์ เนื่องจากในช่วงเวลาที่ผู้วิจัยเข้าไปศึกษาข้อมูล ท่านผู้บริหารติดภารกิจทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัด แต่ท่านก็คอยห่วงใย สอบถามความเป็นอยู่ และมอบหมายให้ครูเป็นผู้ประสานงานในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ส่วนโรงเรียนวัดโพธิ์ทอง ผู้บริหารสถานศึกษาจะเป็นผู้ประสานงานด้วยตนเอง แนะนำผู้วิจัยให้รู้จักกับครูในโรงเรียนและพาผู้วิจัยไปรู้จักกับครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล และบุคคลสำคัญในชุมชน ซึ่งขณะปฏิบัติงานในโรงเรียนผู้วิจัยจะนั่งทำงานโต๊ะเดียวกับผู้บริหาร ดังนั้นการสร้างความสัมพันธ์กับผู้บริหารจึงเป็นไปได้ง่าย

2) การสร้างความสัมพันธ์กับครูผู้สอน

ผู้บริหารสถานศึกษาทั้ง 2 โรงเรียน เป็นผู้แนะนำผู้วิจัยให้รู้จักกับครูผู้สอนในโรงเรียน และแนะนำอย่างเป็นทางการในการประชุมครู ผู้วิจัยได้อธิบายถึงเรื่องที่ทำวิจัย วัตถุประสงค์ การเก็บรวบรวมข้อมูล พร้อมทั้งขอความอนุเคราะห์จากครูผู้สอนในการสัมภาษณ์และสังเกตกิจกรรมการเรียนการสอน โดยผู้วิจัยทำตารางเวลาการศึกษาภาคสนามว่าต้องการศึกษาอะไรบ้าง ในช่วงเวลาใดให้แก่ครูผู้สอนทุกท่าน เพื่อให้ครูผู้สอนได้ทราบรายละเอียดเกี่ยวกับการเก็บข้อมูลของผู้วิจัยและเตรียมตัวในการให้ข้อมูล ทำให้ผู้วิจัยเก็บข้อมูลได้สะดวก รวดเร็ว และตรงตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ซึ่งครูทั้ง 2 โรงเรียนมีความเป็นกัลยาณมิตรและให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการเก็บรวบรวมข้อมูล และจัดประชุมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการเอไอซี ในส่วนของโรงเรียนบ้านขอนแก่น ผู้วิจัยนั่งทำงานอยู่ในห้องเรียนของครูผู้ประสานงาน สนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน สอบถามเรื่องทั่วไปเกี่ยวกับโรงเรียนและชุมชน เมื่อเริ่มคุ้นเคยสนิทสนมผู้วิจัยก็ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการและไม่เจาะจงสถานที่แล้วแต่โอกาสที่เหมาะสม เช่น

ขณะทำงานในห้องเรียน พักรับประทานอาหารกลางวันซึ่งผู้วิจัยรับประทานอาหารร่วมกับคณะครูในโรงเรียน ไปสนทนาที่บ้าน หลังจากได้ข้อมูลผู้วิจัยจะรีบบันทึกทันที ผู้วิจัยเข้าร่วมกิจกรรมทุกกิจกรรมของโรงเรียนเสมือนเป็นครูคนหนึ่ง ในโรงเรียน เช่น กิจกรรมประจำวัน กิจกรรมเลี้ยงต้อนรับนักกีฬาบอลเลย์บอล กิจกรรมวันปีใหม่ ส่วนโรงเรียนวัดโพธิ์ทอง ผู้วิจัยร่วมประชุมกับคณะครูทุกเช้า รับประทานอาหารกลางวันร่วมกัน และเมื่อมีเวลาว่างผู้วิจัยจะเข้าไปพูดคุยกับครู สังเกตกิจกรรมการจัดการเรียนการสอน และสอบถามตามโอกาสที่เหมาะสม ตลอดจนเข้าร่วมกิจกรรมทุกกิจกรรมของโรงเรียน เช่น กิจกรรมประจำวัน กิจกรรมวันเด็ก กิจกรรมการศึกษาแหล่งเรียนรู้ ดังนั้นการสร้างความสัมพันธ์ พูดคุยกับครูจึงเป็นไปได้ง่าย

3) การสร้างความสัมพันธ์กับนักเรียน

การสร้างความสัมพันธ์กับนักเรียนทั้ง 2 โรงเรียน ดำเนินการโดยวันแรกที่ผู้วิจัยเข้าไปศึกษาข้อมูลในโรงเรียน ผู้บริหารสถานศึกษาและครูได้แนะนำให้นักเรียนรู้ว่าผู้วิจัยเป็นครูคนใหม่ หลังจากนั้นผู้วิจัยแนะนำตัวเองให้นักเรียนรู้จักว่าเป็นใคร มาจากไหน มาทำอะไร ผู้วิจัยจะนั่งสังเกตพฤติกรรมนักเรียนในห้องเรียน ห้องสมุดและมานั่งพักผ่อนในห้องเรียน ตลอดจนการปฏิบัติกิจกรรมประจำวันของนักเรียน เมื่อมีเวลาที่จะพูดคุยกับนักเรียน บางครั้งผู้วิจัยก็เข้าไปสอนแทนครูที่ไม่อยู่ หลังจากนั้นนักเรียนจะมีความคุ้นเคย สนทนากับผู้วิจัยมากขึ้น เข้ามาพูดคุย ทักทาย และแนะนำให้ผู้วิจัยรู้จักกับนักเรียนคนอื่น ๆ ซึ่งนักเรียนจะให้ความสนิทสนมกับผู้วิจัยค่อนข้างมากและมีความรู้สึกเป็นกันเองกับผู้วิจัย

4) การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน

การสร้างความสัมพันธ์กับผู้ให้ข้อมูลในชุมชนทั้ง 2 โรงเรียนแตกต่างกัน โดยการสร้างความสัมพันธ์ในชุมชนโรงเรียนบ้านหนองหาด ผู้วิจัยไปพบปะพูดคุยและแนะนำตัวเองกับคณะกรรมการสถานศึกษา ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้ปกครอง ตัวแทนองค์การบริหารส่วนตำบล และผู้นำชุมชนด้วยตนเองว่าเป็นใคร มาจากไหน มาทำอะไร พร้อมทั้งนัดสัมภาษณ์และนำหนังสือขอความร่วมมือในการเข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการเอไอซีไปให้ด้วยตนเอง ซึ่งในการไปพบผู้ให้ข้อมูลในชุมชนนั้น ครูเป็นผู้พาผู้วิจัยไปแนะนำให้รู้จักกับผู้ให้ข้อมูลในชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนเกิดความไว้วางใจและเต็มใจในการให้ข้อมูล นอกจากนี้ครูยังได้พาชมกลุ่มทอผ้า กลุ่มแปรรูปพริก และสภาพแวดล้อมทั่วไปในชุมชน เนื่องจากครูในโรงเรียนเป็นคนในพื้นที่และเป็นลูกสาวของผู้ใหญ่บ้าน รวมทั้งมีวัยใกล้เคียงกับผู้วิจัย ทำให้ผู้วิจัยมีความสนิทสนมและเป็นกันเองมากขึ้น ผู้วิจัยจึงไปรับประทานอาหารเย็นและนอนค้างคืนที่บ้านของครู ระหว่างรับประทานอาหารเย็นได้พูดคุย สนทนากับครูและผู้ใหญ่บ้าน ทำให้ได้ข้อมูลในเชิงลึก นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้เข้าร่วม

กิจกรรมของชุมชนทุกกิจกรรม เช่น การประชุมหมู่บ้าน งานบวชของผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 และงานวันขึ้นปีใหม่ ส่วนโรงเรียนวัดโพธิ์ทอง ผู้วิจัยไปพบปะพูดคุยและแนะนำตัวเองกับคณะกรรมการสถานศึกษา ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้ปกครอง ตัวแทนองค์การบริหารส่วนตำบล และผู้นำชุมชนด้วยตนเองว่าเป็นใคร มาจากไหน มาทำอะไร พร้อมทั้งนัดสัมภาษณ์และนำหนังสือขอความร่วมมือในการเข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการเอไอซีไปให้ ซึ่งในการไปพบผู้ให้ข้อมูลในชุมชนนั้น ผู้บริหารและครูจะผลัดเปลี่ยนกันพาผู้วิจัยไปแนะนำให้รู้จักกับผู้ให้ข้อมูลในชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนเกิดความไว้วางใจและเต็มใจในการให้ข้อมูล นอกจากนี้ผู้บริหารยังได้พาชมการเพาะเห็ดนางฟ้า การเพาะเห็ดหูหนู และสภาพแวดล้อมทั่วไปในชุมชน หลังจากผู้วิจัยได้รู้จักผู้ให้ข้อมูลแล้วผู้วิจัยก็เข้าไปพูดคุย ทักทายอย่างเป็นกันเอง และสัมภาษณ์เชิงลึก นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน เช่น กิจกรรมวันเด็กแห่งชาติ ประจำปี 2552 ซึ่งทั้ง 2 ชุมชนเต็มใจและให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการให้ข้อมูลครั้งนี้

2.5.2 การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลาย ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนและครอบคลุม ซึ่งมีวิธีการเก็บข้อมูล ดังนี้

1) ศึกษาเอกสาร (Study Document) ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวกับโรงเรียน เช่น แบบรายงานการประเมินโรงเรียนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง แบบรายงานการประเมินตนเอง (SAR) หลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียน หลักสูตรท้องถิ่น ทะเบียนภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้ แผนปฏิบัติการของโรงเรียน บันทึกการประชุม เอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง และส่วนที่ 2 ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวกับชุมชน เช่น แผนพัฒนาชุมชน ประวัติความเป็นมาของชุมชน แบบบันทึกภูมิปัญญาท้องถิ่น ผลงานของชุมชน รายงานการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน และเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

2) การสังเกต (Observation) ผู้วิจัยใช้ทั้งการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทั่วไปของโรงเรียนและชุมชน กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในโรงเรียนและชุมชน สังเกตพฤติกรรมของผู้บริหาร ครูผู้สอน และครูภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งนักเรียน

3) การสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview) ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ และแบบไม่เป็นทางการ โดยดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน นักเรียน ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษา ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น และผู้นำชุมชน

กรณีศึกษาละ 31 คน รวมทั้งสิ้น 62 คน เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

4) การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการเอไอซี เพื่อให้ชุมชนร่วมกันแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยดำเนินการ 3 ขั้นตอน ดังนี้

(1) ขั้นตอนการสร้างความรู้ (Appreciation: A)

ขั้นตอนการสร้างความรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ขั้นตอนนี้จะเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนแสดงความคิดเห็น รับฟังและหาข้อสรุปร่วมกันอย่างสร้างสรรค์เป็นประชาธิปไตย ยอมรับในความคิดของเพื่อนสมาชิก โดยใช้การเขียนบรรยายหรือการวาดรูปเป็นสื่อในการแสดงความคิดเห็น เพื่อวิเคราะห์สภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียน และร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์อันเป็นภาพพึงประสงค์ในการพัฒนาว่าต้องการอย่างไร

(2) ขั้นตอนการสร้างแนวทางการพัฒนา (Influence: I)

ผู้เข้าร่วมประชุมร่วมกันระดมความคิด เพื่อค้นหาโครงการหรือกิจกรรม และกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียน พร้อมทั้งจัดลำดับความสำคัญของกิจกรรมนั้น

(3) ขั้นตอนการสร้างแนวทางปฏิบัติ (Control: C)

เป็นขั้นตอนที่ให้การยอมรับและทำงานร่วมกันโดยนำเอาโครงการหรือกิจกรรมนั้นมาวางแผนสู่การปฏิบัติ และกำหนดผู้รับผิดชอบอย่างชัดเจน

ซึ่งในการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการเอไอซีนั้น จำเป็นต้องมีการเตรียมการและวางแผนไว้ล่วงหน้า มีรายละเอียดดังนี้

(1) การคัดเลือกผู้เข้าร่วมประชุม เนื่องจากในการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการเอไอซี ผู้วิจัยต้องการให้ผู้ที่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาทุกระดับเข้ามามีส่วนร่วมในการประชุมครั้งนี้เพื่อแสดงความคิดเห็นร่วมกัน จึงได้คัดเลือกผู้เข้าร่วมประชุมอย่างหลากหลายซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหาร ครูผู้สอน คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ตัวแทนจากองค์การบริหารส่วนตำบลและบุคคลที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งสิ้น 30 คน

(2) เตรียมประเด็นและเอกสารในการจัดประชุม ในการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการเอไอซี เพื่อให้การจัดประชุมประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

ผู้วิจัยจำเป็นต้องศึกษาขั้นตอนตามกระบวนการเอไอซีให้ชัดเจน และจัดทำเอกสารประกอบการประชุมทั้งนี้เพื่อให้ผู้เข้าร่วมประชุมเข้าใจวัตถุประสงค์และเห็นความสำคัญในการจัดประชุม ส่งผลให้ผู้เข้าร่วมประชุมแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่ตามศักยภาพของตนเอง ซึ่งผู้วิจัยได้จัดทำเอกสารประกอบการประชุม ประกอบด้วยความเป็นมา วัตถุประสงค์ของการประชุม และใบงาน 6 ใบงานที่ใช้ในการดำเนินกิจกรรมตามขั้นตอนของกระบวนการเอไอซี สิ่งสำคัญ คือ ต้องกำหนดวัตถุประสงค์ของประเด็นให้ชัดเจน เพื่อเสนอในที่ประชุมรวมให้ผู้เข้าร่วมประชุมซึ่งหลากหลายประสบการณ์เข้าใจได้ง่าย

(3) เตรียมผู้อำนวยการกลุ่ม (facilitator) และผู้ช่วยจัดการประชุม ผู้วิจัยได้ประชุมร่วมกับทีมงาน เพื่อซักซ้อมทำความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการเอไอซี และการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ตามใบงานทั้ง 6 ใบงาน พร้อมทั้งแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบแก่ทีมงานอย่างชัดเจน

(4) การแบ่งกลุ่ม ผู้วิจัยเลือกผู้เข้าร่วมประชุม จำนวน 30 คน และแบ่งกลุ่มไว้ล่วงหน้า โดยแบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม ๆ ละ 6 คน จัดสรรให้ทุกกลุ่มมีทั้งผู้บริหาร ครูผู้สอน คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ตัวแทนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและบุคคลที่เกี่ยวข้อง ซึ่งในการคัดเลือกและจัดกลุ่มผู้เข้าร่วมประชุม ผู้วิจัยได้รับคำแนะนำและความร่วมมือเป็นอย่างดีจากผู้บริหารและคณะครูโรงเรียนกรณีศึกษาทั้ง 2 โรงเรียน

(5) การเตรียมสถานที่ในการจัดประชุม เพื่อความสะดวกในการจัดประชุม ผู้วิจัยได้จัดเตรียมสถานที่ให้พร้อมและเหมาะสมกับจำนวนผู้เข้าร่วมประชุม ตลอดจนจัดเตรียมอาหารกลางวันและอาหารว่างสำหรับผู้เข้าร่วมประชุมทุกท่านได้รับประทานอย่างเต็มที่

(6) การเตรียมอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดประชุม ผู้วิจัยได้จัดเตรียมอุปกรณ์เครื่องเขียนที่จำเป็นสำหรับใช้ในการจัดประชุม เช่น ปากกาเคมี ดินสอสี กระดาษ A4 กระดาษชาร์ต เทปขาว กรรไกร เป็นต้น

2.6 การจัดทำข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมมาลดทอนข้อมูล ตรวจสอบข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งทั้งสามกระบวนการจะทำได้ไปพร้อม ๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูล และขั้นตอนสุดท้ายนำข้อมูลที่ได้ออกจากการวิเคราะห์มานำเสนอเขียนเป็นรายงานการวิจัย มีวิธีดำเนินการจัดทำข้อมูลดังนี้

1) การลดทอนข้อมูล (Data Reduction) หลังจากเสร็จสิ้นการบันทึกข้อมูลภาคสนามในแต่ละวันแล้ว ผู้วิจัยต้องนำมาอ่านทบทวน ลงความคิดเห็นเบื้องต้น แล้วพิจารณาว่าข้อมูลที่ได้มีความเกี่ยวกับประเด็นใดในกรณีศึกษา

2) การตรวจสอบข้อมูล ในการศึกษาภาคสนาม นอกจากผู้วิจัยจะต้องทำการเก็บรวบรวมข้อมูลให้ได้มากที่สุดแล้ว ผู้วิจัยยังต้องทำการตรวจสอบข้อมูลที่ได้มา เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและเชื่อถือได้ ใช้การตรวจสอบแบบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) โดยการตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) โดยการสัมภาษณ์ สังเกตพฤติกรรม และปฏิสัมพันธ์ของคนกลุ่มต่าง ๆ ในเวลาและสถานที่แตกต่างกัน และการตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ กัน เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน เช่น ใช้การสังเกตควบคู่กับการสัมภาษณ์

2.7 การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งผู้วิจัยมีการวิเคราะห์ข้อมูลและตีความหมายข้อมูลอยู่ตลอดเวลา โดยใช้แนวคิดเป็นกรอบกว้าง ๆ เพื่อให้มีระบบในการศึกษาปรากฏการณ์และความสะดวกในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยแบ่งการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1) การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยนำข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลที่ได้อีกมาวิเคราะห์แล้วนำเสนอโดยการบรรยาย

2) การวิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบข้อมูล (Content Comparison) คือ การที่ผู้วิจัยนำเหตุการณ์หลาย ๆ เหตุการณ์ที่ได้จำแนกชนิดของข้อมูลนั้นแล้วมาเปรียบเทียบกัน โดยเน้นการวิเคราะห์เปรียบเทียบรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานระหว่างโรงเรียนพอเพียงในเขตเมืองและโรงเรียนพอเพียงนอกเขตเมือง

3) สร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Analytic Induction) คือ ใช้การตีความหมายเพื่อสร้างข้อสรุปจากเหตุการณ์ที่ได้จากสังเกต สัมภาษณ์ และวิเคราะห์เอกสาร นำข้อมูลทั้งหมดมาสรุปเป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ขั้นตอนที่ 3 พัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน

หลังจากเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพแล้วผู้วิจัยได้นำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์สังเคราะห์ และร่างรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปใช้ มีรายละเอียดดังนี้

3.1 การร่างรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน

ผู้วิจัยนำผลจากการศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และผลการประชุมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการเอไอซี ทั้ง 2 กรณีศึกษา นำมาทำการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และสร้างข้อสรุปเพื่อร่างรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

3.2 การตรวจสอบรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน

เมื่อได้ร่างรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว ผู้วิจัยนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความเหมาะสมในการนำเสนอร่างรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน และนำข้อเสนอแนะจากอาจารย์ที่ปรึกษา มาปรับปรุงร่างรูปแบบแล้วจึงทำการตรวจสอบรูปแบบที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 22 ท่าน แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มนักวิชาการ 2 ท่าน และกลุ่มผู้ปฏิบัติ 20 ท่าน โดยกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อทำการตรวจสอบความเหมาะสมและการนำรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนไปใช้ มีรายละเอียดดังนี้

- 1) นักวิชาการที่มีประสบการณ์ในด้านการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หรือมีประสบการณ์ในด้านการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม หรือมีประสบการณ์ในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษา จำนวน 2 ท่าน
- 2) ผู้อำนวยการโรงเรียนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 4 ท่าน
- 3) ศึกษานิเทศก์ที่มีประสบการณ์ในการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และอยู่ในเครือข่ายศึกษานิเทศก์เศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา จำนวน 4 ท่าน
- 4) ครูโรงเรียนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 4 ท่าน
- 5) ตัวแทนชุมชนที่มีประสบการณ์ในด้านการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หรือมีประสบการณ์ในด้านการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม หรือมีประสบการณ์ในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษา ประกอบด้วย คณะกรรมการสถานศึกษา ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้นำชุมชน และศิษย์เก่า จำนวน 8 ท่าน

3.3 เครื่องมือที่ใช้ตรวจสอบรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน

เครื่องมือที่ใช้ตรวจสอบรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อสอบถามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ประกอบด้วย แบบประเมินรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน จำนวน 1 ฉบับ ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบมาตรประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) และให้ผู้ทรงคุณวุฒิแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมอย่างอิสระ โดยมีตัวอย่างรายการข้อคำถามดังตารางที่ 3.3

ตารางที่ 3.3 ตัวอย่างรายการแบบประเมินความเหมาะสมและเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปใช้

รายการประเมิน	ความเหมาะสม					ความเป็นไปได้				
	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1
กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน										
1. การมีส่วนร่วมในการปรับแนวคิด										
2. การมีส่วนร่วมในการสร้างจิตอาสา										
3. การมีส่วนร่วมในการสำรวจภูมิปัญญา										
4. การมีส่วนร่วมในการหาแนวทางวางแผนงาน										
5. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการอย่างสร้างสรรค์										
6. การมีส่วนร่วมในการมุ่งมั่นติดตามประเมินผล										
7. การมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์										
8. การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์										

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูลจากการตรวจสอบรูปแบบของผู้ทรงคุณวุฒิ

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลจากการตอบแบบประเมินของผู้ทรงคุณวุฒิ ประกอบด้วย นักวิชาการ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน ศึกษานิเทศก์ และตัวแทนชุมชน จำนวน 22 คน ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปใช้ โดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมจากผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

สำหรับการแปลความหมายของผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากมาตรประมาณค่า 5 ระดับ ผู้วิจัยแบ่งกลุ่มค่าคะแนนเฉลี่ยออกเป็น 5 ระดับ และแปลความหมายของค่าเฉลี่ย ดังนี้

เกณฑ์การแปลความหมายผลการตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบ

ค่าเฉลี่ย	ความหมาย
4.50-5.00	รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนมีความเหมาะสมมากที่สุด
3.50-4.49	รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนมีความเหมาะสมมาก
2.50-3.49	รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนมีความเหมาะสมปานกลาง
1.50-2.49	รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนมีความเหมาะสมน้อย
1.00-1.49	รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนมีความเหมาะสมน้อยมากหรือไม่เหมาะสม

เกณฑ์การแปลความหมายผลการตรวจสอบความเป็นไปได้ของรูปแบบ

ค่าเฉลี่ย	ความหมาย
4.50-5.00	รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนมีความเป็นไปได้มากที่สุดในการปฏิบัติ
3.50-4.49	รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนมีความเป็นไปได้มากในการปฏิบัติ
2.50-3.49	รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนมีความเป็นไปได้ปานกลางในการปฏิบัติ
1.50-2.49	รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนมีความเป็นไปได้น้อยในการปฏิบัติ
1.00-1.49	รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนมีความเป็นไปได้น้อยมากหรือเป็นไปได้ในการปฏิบัติ

ขั้นตอนที่ 4 ปรับปรุงรูปแบบและนำเสนอผลการวิจัย

นำผลการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิมาปรับปรุงและแก้ไขรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน แล้วนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบ หลังจากนั้นนำเสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการนำเสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้วิจัยจึงกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 ความเป็นมา และวัตถุประสงค์ของรูปแบบ

องค์ประกอบที่ 2 กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน และวิธีดำเนินการ

องค์ประกอบที่ 3 เงื่อนไขความสำเร็จและแนวทางการนำรูปแบบไปใช้

จากขั้นตอนการดำเนินการวิจัยทั้งหมดที่กล่าวมาแล้วข้างต้น สรุปได้ดังแผนภาพที่ 3.1

ขั้นตอน	วิธีดำเนินการวิจัย	ผลลัพธ์
<p>ขั้นตอนที่ 1</p> <p>การศึกษาเอกสาร</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษา และกระบวนการเอไอซี 2. กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย 	<p>กรอบแนวคิดในการวิจัย</p>
<p>ขั้นตอนที่ 2</p> <p>การศึกษาภาคสนาม</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. คัดเลือกกรณีศึกษา 2. สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 3. เก็บรวบรวมข้อมูล (ศึกษาเอกสาร สังเกต สัมภาษณ์ และจัดประชุมตามกระบวนการเอไอซี) 4. จัดกระทำข้อมูล 5. วิเคราะห์ข้อมูล 	<ol style="list-style-type: none"> 1. รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของกรณีศึกษาทั้ง 2 โรงเรียน 2. ผลการวิเคราะห์ความเหมือนความแตกต่างของรูปแบบการมีส่วนร่วมระหว่างกรณีศึกษาทั้ง 2 โรงเรียน
<p>ขั้นตอนที่ 3</p> <p>พัฒนาและตรวจสอบรูปแบบ</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. ร่างรูปแบบ ฯ โดยการสังเคราะห์ผลการศึกษาภาคสนามและการศึกษาเอกสาร 2. ตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปใช้ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานฉบับร่าง 2. ผลการตรวจสอบรูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ
<p>ขั้นตอนที่ 4</p> <p>ปรับปรุงและนำเสนอผลการวิจัย</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. ปรับปรุงรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ 2. นำรูปแบบเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบและพิจารณาความเหมาะสมในการนำเสนอ 3. สรุปและรายงานผลการวิจัย 	<p>รายงานการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน: การประยุกต์ใช้กระบวนการเอไอซี</p>

แผนภาพที่ 3.1 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ 1

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ 1 โรงเรียนบ้านขอนแก่น อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช กรณีศึกษาโรงเรียนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงที่อยู่นอกเขตเมือง และการวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น 5 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 บริบทของโรงเรียนบ้านขอนแก่น

ตอนที่ 2 บริบทของชุมชนโรงเรียนบ้านขอนแก่น

ตอนที่ 3 การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนบ้านขอนแก่น

ตอนที่ 4 ผลการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการเอไอซีของโรงเรียนบ้านขอนแก่น

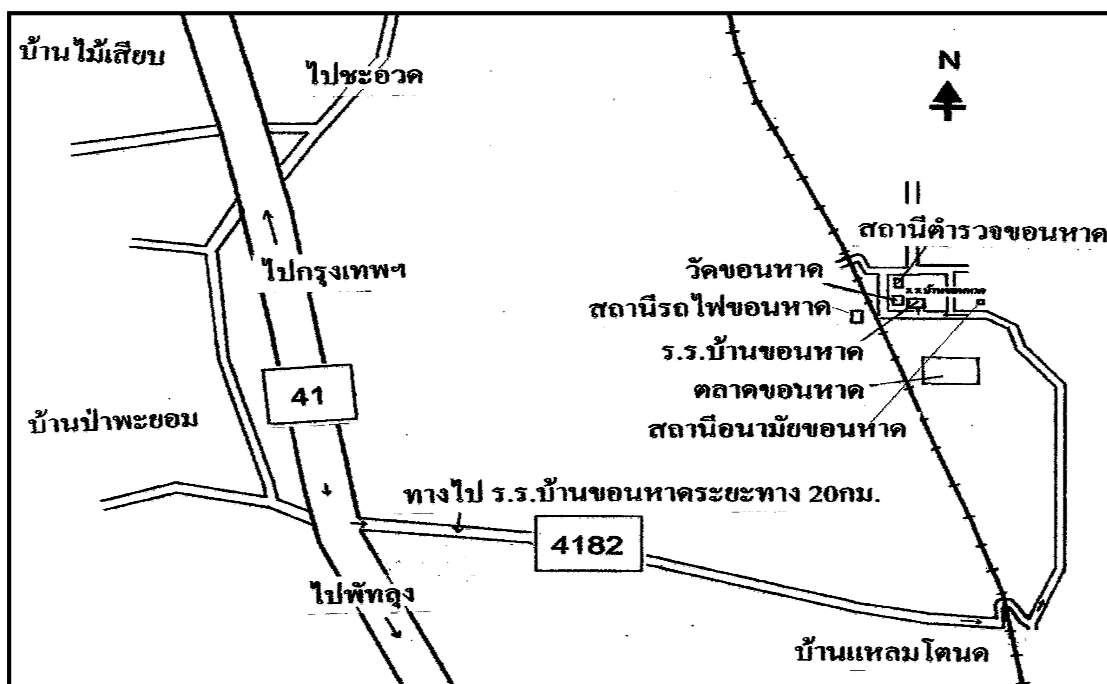
ตอนที่ 5 รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนบ้านขอนแก่น

ตอนที่ 1 บริบทของโรงเรียนบ้านขอนแก่น (กรณีศึกษาที่ 1)

โรงเรียนบ้านขอนแก่นเป็นโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ เปิดสอนระดับชั้นอนุบาลปีที่ 1 ถึงประถมศึกษาปีที่ 6 ตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 1 ตำบลขอนแก่น อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช รหัสไปรษณีย์ 80180 โทรศัพท์ 075-426134 โทรสาร 075-426135 E-mail: bankhonhat_nrt@hotmail.com มีเนื้อที่ 12 ไร่ 2 งาน 64 ตารางวา ตั้งอยู่ห่างจากจังหวัดนครศรีธรรมราชประมาณ 100 กิโลเมตร และอยู่ห่างจากอำเภอชะอวดประมาณ 20 กิโลเมตร

ภาพที่ 4.1 ที่ตั้งของโรงเรียนและอาคารเรียน

แผนผังที่ 4.2 ที่ตั้งของโรงเรียนบ้านxonหาด

ผู้วิจัยขอนำเสนอบริบทของโรงเรียนบ้านxonหาด ครอบคลุม 4 ด้าน ดังต่อไปนี้ 1) ประวัติโรงเรียน 2) ข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียน 3) ข้อมูลบุคลากรทางการศึกษา และ 4) ข้อมูลนักเรียน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ประวัติโรงเรียน

โรงเรียนบ้านxonหาด เดิมชื่อโรงเรียนบ้านแหลมยอม เปิดทำการสอนเมื่อวันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ. 2584 ตรงกับวันพุธ ขึ้น 11 ค่ำ เดือน 9 ปีมะโรง โดยมีนายแสง โกสีย์รัตนภิบาล เป็นครูใหญ่คนแรก มีนักเรียนทั้งสิ้น 64 คน ดำเนินการจัดตั้งโรงเรียนโดยนายดำ มีศรี ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 5 ตำบลท่าเสม็ดพร้อมด้วยราษฎรในเขตพื้นที่เป็นผู้ร่วมกันจัดตั้ง ได้สร้างอาคารเรียนแบบศาลาวัดพื้นดิน หลังคามุงจาก ขนาดกว้าง 10 เมตร ยาว 12 เมตร มีระเบียงรอบทั้งสี่ด้าน ตั้งอยู่ในบ้านคลองดกซึ่งเป็นที่ดินของนายจับ สมชุม กำนันตำบลท่าเสม็ด อุทิศให้กับโรงเรียนรวมเนื้อที่ทั้งหมด 12 ไร่ 2 งาน ต่อมาในปี พ.ศ. 2485 โรงเรียนได้ถูกพายุพัดหักพัง จึงย้ายไปทำการสอนที่ศาลาพักร้อนบ้านxonหาด ต่อมาอีกประมาณ 1 ปี ได้สร้างอาคารขึ้นใหม่แบบศาลาวัด กว้าง 12 เมตร ยาว 14 เมตร และในปี พ.ศ. 2494 นายแสง โกสีย์รัตนภิบาล ได้ขอบริจาคที่ดินของนายคล้าย แสงศรี ซึ่งเป็นที่ดินที่ติดต่อกับวัดxonหาด รวมพื้นที่ 9 ไร่ 27 ตารางวา และวันที่ 2 พฤศจิกายน พ.ศ. 2500 ได้ขอเปลี่ยนชื่อโรงเรียน จากโรงเรียนบ้านแหลมยอม เป็นโรงเรียนบ้านxonหาด และได้รับอนุญาตให้เปลี่ยนชื่อเมื่อวันที่ 17 ธันวาคม พ.ศ. 2503

ปัจจุบันโรงเรียนบ้านหนองหาด มีพื้นที่จำนวน 12 ไร่ 2 งาน 64 ตารางวา มีอาคารเรียนจำนวน 3 หลัง 22 ห้องเรียน ส้วม 3 หลัง 11 ห้อง สนามเด็กเล่นจำนวน 1 แห่ง โรงฝึกงานแบบ 312 จำนวน 1 หลัง

โรงเรียนบ้านหนองหาดได้พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาอย่างต่อเนื่อง เป็นศูนย์กลางของการจัดการเรียนการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยมีผู้บริหารและครูทุ่มเทในการทำงานอย่างจริงจังจนทำให้โรงเรียนมีชื่อเสียงระดับประเทศได้รับรางวัลต่าง ๆ มากมาย และในปี 2550 โรงเรียนได้รับการประเมินจากกระทรวงศึกษาธิการให้เป็นโรงเรียนต้นแบบในการจัดกระบวนการเรียนการสอนและการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (สถานศึกษาพอเพียง) และในปีเดียวกันนั่นเองโรงเรียนยังได้รับการประเมินโครงการ “แผนการจัดการเรียนรู้บูรณาการชุมชนท้องถิ่น: เศรษฐกิจพอเพียง” จากศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม) ให้เป็นโครงการที่ประสบความสำเร็จระดับดีเยี่ยม (Best Practice) ซึ่งเป็นที่ประจักษ์แล้วว่าโรงเรียนได้สร้างผลงานและชื่อเสียงจนเป็นที่ยอมรับของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทำให้มีกลุ่มคน หน่วยงาน และองค์กรต่าง ๆ ให้ความสนใจเข้ามาศึกษาดูงานเป็นจำนวนมากอย่างสม่ำเสมอ ส่งผลให้ชุมชนเกิดความศรัทธาและความภาคภูมิใจ ตลอดจนเห็นคุณค่าในการดำเนินงานของโรงเรียนมาอย่างต่อเนื่อง

2. ข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียน

2.1 วิสัยทัศน์

คุณภาพการศึกษาได้มาตรฐานระดับชาติ บุคลากรต้นแบบแห่งสัมมาปฏิบัติ เรียนรู้บูรณาการวิถีพุทธ และเศรษฐกิจพอเพียง ส่งเสริมความเป็นเลิศสู่สากล จัดการแหล่งเรียนรู้ได้มาตรฐานทั้งสถานที่ และภูมิปัญญา บริหารจัดการทรัพยากรแบบไตรภาคี (บวร)

2.2 พันธกิจของโรงเรียน

- 1) รักษาและพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้มาตรฐานระดับชาติ
- 2) สร้างและพัฒนาบุคลากรต้นแบบแห่งสัมมาปฏิบัติทุกระดับ
- 3) จัดสถานศึกษาและสถานที่สำคัญตลอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ
- 4) จัดการเรียนรู้เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบูรณาการวิถีพุทธและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
- 5) ส่งเสริมความเป็นเลิศกิจกรรมของโรงเรียน ครู นักเรียน และชุมชนสู่ระดับสากล
- 6) บริหารจัดการทรัพยากร บุคคล ชุมชนแบบไตรภาคี (บวร) มีส่วนร่วมยึดหลักธรรมมาภิบาล

2.3 วัตถุประสงค์เฉพาะของสถานศึกษา

- 1) ผู้เรียนมีทักษะชีวิต คือ เก่ง ดี มีสุข และรู้คุณค่าของความเป็นไทย
- 2) การบริหารจัดการมาตรฐานโรงเรียนทั้ง 3 ด้านให้ได้มาตรฐานระดับดีขึ้นไป

3. ข้อมูลบุคลากรทางการศึกษา

โรงเรียนบ้านขอนแก่น มีจำนวนบุคลากรทางการศึกษาทั้งหมด 14 คน มีผู้บริหาร 1 คน คือ นายวิจิตร ศรีสว่าง มีครูประจำการ 11 คน ครูอัตราจ้าง 1 คน และนักการภารโรง 1 คน จำแนกตามระดับการศึกษาสูงสุด รายละเอียดแสดงดังตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 จำนวนบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนบ้านขอนแก่น ประจำปีการศึกษา 2551

ตำแหน่ง	จำนวน					
	ต่ำกว่า อนุปริญญา	อนู ปริญญา	ปริญญา ตรี	ปริญญา โท	ปริญญา เอก	รวม
1. ผู้อำนวยการโรงเรียน	-	-	-	1	-	1
2. ครูประจำการ	-	-	10	1	-	11
3. ครูอัตราจ้าง	-	-	1	-	-	1
4. นักการภารโรง	-	1	-	-	-	1
รวม	-	1	11	2	-	14

4. ข้อมูลนักเรียน

ปัจจุบันโรงเรียนบ้านขอนแก่น มีนักเรียนทั้งหมด 227 คน (ข้อมูล ณ วันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2551) จำแนกตามระดับชั้น รายละเอียดแสดงดังตารางที่ 4.2

ตารางที่ 4.2 จำนวนนักเรียนของโรงเรียนบ้านขอนแก่น ประจำปีการศึกษา 2551

ระดับชั้น	เพศ		รวม
	ชาย	หญิง	
อนุบาล 1	9	5	14
อนุบาล 2	9	15	24
รวม	18	20	38
ประถมศึกษาปีที่ 1	10	13	23
ประถมศึกษาปีที่ 2	12	14	26
ประถมศึกษาปีที่ 3	17	18	35
ประถมศึกษาปีที่ 4	19	10	29
ประถมศึกษาปีที่ 5	21	19	40
ประถมศึกษาปีที่ 6	17	19	36
รวม	96	93	189
รวมทั้งสิ้น	114	113	227

ตอนที่ 2 บริบทของชุมชนโรงเรียนบ้านขอนแก่น

บ้านขอนแก่น เป็นหมู่บ้านเล็กๆ ที่ตั้งอยู่ในตำบลขอนแก่น อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช มีจำนวนครัวเรือน 177 ครัวเรือน มีประชากรทั้งหมด 619 คน แบ่งเป็นประชากรชาย 315 คน และประชากรหญิง 304 คน ซึ่งส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ

ผู้วิจัยขอเสนอบริบทของชุมชนบ้านขอนแก่น ครอบคลุม 3 ด้าน ดังต่อไปนี้ 1) ประวัติหมู่บ้าน 2) ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน และ 3) แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ประวัติหมู่บ้านขอนแก่น

จากการศึกษาเอกสาร พบว่าหมู่บ้านขอนแก่นตรงบริเวณที่เป็นโรงเรียน ตลาด และวัดในปัจจุบัน เดิมเป็นทุ่งริมป่าและบริเวณทุ่งริมป่านี้มีจอมปลวกอยู่เกะกะทั่วไป และมีแก่นไม้หาดตั้งอยู่มากมาย เล็กบ้างใหญ่บ้างเป็นท่อน ๆ ยาวประมาณ 1-2 เมตร คด ๆ งอ ๆ ก็มี เข้าใจว่าส่วนนี้ ๆ ได้ถูกนำไปใช้หมดแล้ว ซึ่งไม้ที่เป็นท่อน ๆ นี้ นิยมเรียกว่า ไม้ขอน และชื่อไม้เหล่านี้เรียกว่า ไม้หาด จึงเรียกกันว่า ทุ่งขอนแก่น ต่อมาเมื่อมีคนเข้ามาอาศัยปลูกบ้านเรือนจึงเรียกว่า บ้านขอนแก่น

จากการสัมภาษณ์ครูแสง โกสีย์รัตนากิจบาล ครูใหญ่คนแรกของโรงเรียนบ้านขอนแก่น พบว่าสมัยก่อนบริเวณนี้มีไม้หาดจำนวนมาก และข้างทางรถไฟมีขอนไม้หาดขอนใหญ่ล้มตายอยู่ ชาวบ้านจึงพากันไปลากมาไว้ที่โรงเรียน และให้ความเคารพนับถือมากกราบไหว้บูชาอย่างสม่ำเสมอ ตลอดจนบุคคลากรในโรงเรียนก็ให้ความนับถือเช่นกัน เวล่านักเรียนจะไปแข่งขันอะไรที่ไหนก็จะมากกราบไหว้ขอพรจากไม้ขอนหาดก่อนเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจ จึงถือได้ว่าไม้ขอนหาดเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่ชุมชนโรงเรียนบ้านขอนแก่นมาจนถึงทุกวันนี้

ภาพที่ 4.3 ไม้ขอนหาดสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่ชุมชนโรงเรียนบ้านขอนแก่น

2. ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน

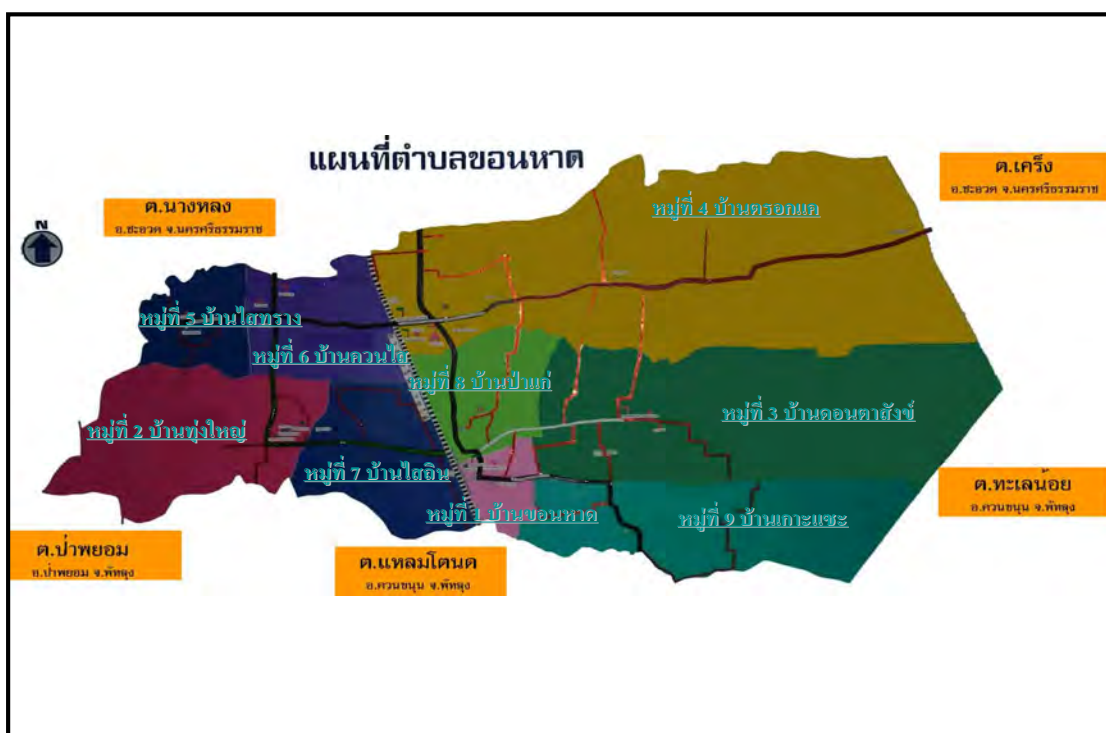
2.1 ที่ตั้ง อาณาเขตติดต่อและการคมนาคม

บ้านขอนแก่น เป็นหนึ่งใน 9 หมู่บ้านของตำบลขอนแก่น อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช ตั้งอยู่บนเนื้อที่ 744 ไร่ อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอชะอวดประมาณ 20 กิโลเมตร มีถนนสายหลัก 4 สาย

คือ (1) สายเทศบาลชะวอด-ขอนแก่น (2) สายบางคู้้ง-เกาะแซะ (3) สายตรอกแค-ศาลาตะเคียน และ (4) สายทุ่งนาบน-โคกซึกพระ นอกจากการคมนาคมทางรถยนต์แล้วยังมีการคมนาคมทางรถไฟซึ่งเป็นอีกทางเลือกหนึ่งสำหรับคนในชุมชน และคนส่วนใหญ่ที่ไม่มีรถส่วนตัวก็นิยมใช้การเดินทางโดยรถไฟ เนื่องจากมีความสะดวกสบายในการเดินทาง

บ้านขอนแก่นมีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ด้านทิศเหนือ	ติดกับ	บ้านป่าแก่ ตำบลขอนแก่น
ด้านทิศใต้	ติดกับ	ตำบลแหลมไทริน อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง
ด้านทิศตะวันออก	ติดกับ	บ้านดอนตาสังข์ และบ้านเกาะแซะ ตำบลขอนแก่น
ด้านทิศตะวันตก	ติดกับ	บ้านไผ่ดิน ตำบลขอนแก่น ดังแผนผังที่ 4.1

แผนผังที่ 4.4 ที่ตั้งของหมู่บ้านขอนแก่นและอาณาเขตติดต่อ

2.2 ลักษณะภูมิประเทศและการประกอบอาชีพ

ลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม ติดต่อกับป่าพรุควนเคว้ง ซึ่งในบางพื้นที่จะมีน้ำท่วมขังตลอดเวลา จากลักษณะภูมิประเทศดังกล่าวประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาสวนยางพารา การเกษตรแบบผสมผสาน และรับจ้าง ซึ่งหลังจากฤดูการเก็บเกี่ยวผลผลิตประชาชนส่วนหนึ่งก็จะไปหางานทำในเมือง เช่น อำเภอนาดใหญ่ เพื่อนำรายได้มาจุนเจือครอบครัว หรือไม่ก็ปลูกผัก ปลูกพืชไร่ สำหรับพืชที่นิยมปลูกมาก คือ พริกชี้หนู

2.3 ประเพณี ศิลปวัฒนธรรม

ประเพณีที่ชุมชนบ้านขอนแก่นจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี คือ ประเพณีวันขึ้นปีใหม่ ประเพณีวันสารทเดือนสิบ ประเพณีชักพระ และประเพณีวันสงกรานต์ การจัดกิจกรรมแต่ละครั้ง คณะกรรมการจัดงานจะเชิญชาวบ้านมาร่วมประชุมกันก่อน ซึ่งผู้วิจัยได้มีโอกาสเข้าร่วมการประชุมกิจกรรมวันปีใหม่ จากการสังเกตพบว่า ชาวบ้านให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมประชุมอย่างพร้อมเพรียงกัน บรรยากาศในการประชุมเป็นกันเอง ชาวบ้านมีความสนิทสนมกัน ก่อนการประชุมมีการพูดเล่นหยอกล้อกันบ้าง แต่เมื่อคณะกรรมการจัดงานเปิดการประชุมทุกคนต่างฟังด้วยความตั้งใจ และแสดงความคิดเห็นในโอกาสที่เหมาะสม จากการประชุมครั้งนี้ทำให้ได้มติว่าในการจัดกิจกรรมปีใหม่ครั้งนี้อาจมีการละเล่นหรือกิจกรรมอะไรบ้าง ใครเป็นผู้รับผิดชอบ และเมื่อถึงวันจัดงานคณะกรรมการแต่ละคนก็ทำหน้าที่ของตนเองได้เป็นอย่างดี ทำให้กิจกรรมสำเร็จลุล่วงด้วยดี

สำหรับศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นที่รู้จักโดยทั่วไป คือ มโนราห์ กลองยาว และเพลงบอก ซึ่งในชุมชนยังมีภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านี้้อยู่อย่างสมบูรณ์ เช่น การรำมโนราห์ก็เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีการดำเนินการอย่างครบวงจร โดยมีการคิดค้นและพัฒนาทำรำจนมีความสมบูรณ์ นำไปแสดงออกงานจนเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย นอกจากนี้ชุดรำมโนราห์ที่ใช้ในการแสดงยังได้จัดทำขึ้นเอง ส่วนกลุ่มกลองยาวมีการรวมกลุ่มกันอย่างเหนียวแน่น มีการเชื่อมโยงความรู้ทั้งภายในชุมชนและระหว่างชุมชน ตลอดจนพัฒนาการแสดงกลองยาวอย่างสม่ำเสมอจนมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป ซึ่งไม่ว่างานใดใดในชุมชนก็มักนำกลองยาวมาร่วมแสดงอย่างสม่ำเสมอ เช่น งานบวช งานประเพณีต่าง ๆ งานกิจกรรมของโรงเรียน เป็นต้น

ภาพที่ 4.5 การแสดงกลองยาวในงานเลี้ยงต้อนรับนักกีฬาโอลิมปิกและรำมโนราห์ในงานกิจกรรมตลาดนัดคุณธรรมสายใยชุมชน

วัฒนธรรมทางสังคมที่เห็นเด่นชัดของชุมชนบ้านขอนแก่น คือ การรวมกลุ่มกันในเครือญาติ และเพื่อนบ้าน เพื่อช่วยเหลืองานพิธีต่าง ๆ ทั้งงานมงคลและอวมงคล โดยมีการบริหารงานอย่างเป็นระบบ และมีบริการที่ชัดเจน ผู้นำชุมชนยังเป็นผู้ที่มีความเสียสละ ทำงานอย่างจริงจัง และโปร่งใส จึงทำให้ชุมชนบ้านขอนแก่นเป็นชุมชนเข้มแข็งตลอดมา

3. แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น

ชุมชนบ้านขอนแก่นเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง ชาวบ้านมีการรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นทั้งในระดับหมู่บ้านและระดับกลุ่ม โดยมีการบริหารจัดการกันเองภายในชุมชน เกิดการจัดตั้งกลุ่มอย่างหลากหลาย ซึ่งแต่ละกลุ่มมีการดำเนินงานอย่างชัดเจนและเข้มแข็งจนได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นที่เรียบร้อยแล้ว นอกจากนี้ในหมู่บ้านขอนแก่นแล้ว หมู่บ้านอื่น ๆ ในตำบลก็มีการจัดตั้งกลุ่มเช่นเดียวกัน ทำให้ในชุมชนมีแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นหลากหลายสาขา ซึ่งในโรงเรียนบ้านขอนแก่นมีครูภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวนประมาณ 80 คน ผู้วิจัยขอนำเสนอแบ่งตามลักษณะของกลุ่ม 3 ด้าน ดังนี้

1) ด้านการส่งเสริมอาชีพ ประกอบด้วย 9 กลุ่ม ดังนี้ (1) กลุ่มแปรรูปพริกบ้านขอนแก่น (2) ร้านค้าชุมชนบ้านขอนแก่น (3) กลุ่มผูกผ้าบ้านขอนแก่น (4) กลุ่มทอผ้าบ้านเนินมวง (5) กลุ่มทอผ้าบ้านตรอกแค (6) ร้านค้าชุมชนบ้านเกาะแซะ (7) ร้านค้าชุมชนบ้านไสถิ่น (8) กลุ่มกระดุดบ้านยวนนก และ (9) กลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้าอุตสาหกรรมเกาะแซะ

2) ด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน ประกอบด้วย 4 กลุ่ม ดังนี้ (1) กลุ่มมโนราห์บ้านขอนแก่น (2) กลุ่มมโนราห์บ้านคลองโก (3) กลุ่มกลองยาวบ้านคลองโก และ (4) กลุ่มกลองยาวบ้านเกาะแซะ

3) ด้านการบริหารจัดการด้านการเงิน ประกอบด้วย 1 กลุ่ม คือ กลุ่มออมทรัพย์แปรรูปพริก นอกจากนี้ในชุมชนยังมีสถานที่สำคัญ ๆ อีกหลายแห่ง เช่น (1) วัดขอนแก่น (2) วัดดอนตาสังข์ (3) สถานีรถไฟบ้านขอนแก่น (4) สถานีตำรวจภูธรขอนแก่น (5) องค์การบริหารส่วนตำบลขอนแก่น (6) สถานีอนามัยบ้านขอนแก่น และ (7) สถานีอนามัยบ้านตรอกแค ซึ่งแหล่งเรียนรู้ทั้ง 7 แห่งนี้ โรงเรียนได้สำรวจและจัดทำทะเบียนแหล่งเรียนรู้เรียบร้อยแล้ว

ภาพที่ 4.6 กลุ่มแปรรูปพริกบ้านขอนแก่นและกลุ่มทอผ้าบ้านเนินมวง เป็นแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากการศึกษาบริบทของชุมชน ทำให้ได้ข้อค้นพบเกี่ยวกับปัจจัยที่มีส่วนสนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง นั่นคือ ชุมชนมีสภาพแวดล้อมที่ดี มีแหล่งเรียนรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หลากหลาย ชุมชนมีการพึ่งพาอาศัยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความสามัคคีรักใคร่ปรองดองกัน ซึ่งเห็นได้จากการประชุม และการร่วมกันจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในหมู่บ้าน ชุมชนให้ความร่วมมือ และคอยช่วยเหลือกันระหว่างการทำงาน ผู้นำชุมชนมีศักยภาพ จริงจังในการทำงาน และมีความโปร่งใส ตลอดจนปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ชาวบ้านจึงให้ความเคารพนับถือและศรัทธาในตัวผู้นำชุมชน นอกจากนี้โรงเรียนและชุมชนยังมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน อาศัยอยู่กันแบบญาติพี่น้องต่างพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน โรงเรียนก็เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน ชุมชนก็เข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ โดยยึดหลักการเดียวกัน คือ “เข้าใจและเข้าถึง” จากปัจจัยดังกล่าวทำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“... ฝ่ายทอกระดับประเทศ กลุ่มแปรรูปพริกก็ได้รางวัลระดับประเทศ หมู่ 7 ก็เป็นหมู่บ้านต้นแบบของเศรษฐกิจพอเพียง กำนันก็ได้รางวัลแหวนทองคำ เด็กก็ได้เยอะ เป็นชุมชนที่ค่อนข้างสมบูรณ์...”

(ผู้อำนวยการโรงเรียน, 23 ธันวาคม 2552)

“ชุมชนก็ได้สร้างตนเองจนเข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ วัดก็ได้ปลูกจิตสำนึกที่ดี ชาวบ้านส่วนใหญ่มีความรู้ความสามารถอยู่แล้ว คนในชุมชนหลายฝ่ายจึงร่วมมือและช่วยเหลือกันเป็นอย่างดี”

(ครูผู้สอนคนที่ 2, 24 ธันวาคม 2551)

“...คนในชุมชนเป็นคนที่จิตใจดี อยู่กันแบบพี่แบบน้อง ส่วนใหญ่ก็จะ เป็นญาติกัน มีอะไรก็คอยช่วยเหลือกัน เวลาจะทำอะไรออกปากให้ชาวบ้าน มาช่วย เค้าก็ให้ความร่วมมือดี คนที่นี่ก็เป็นแบบนี้มานานแล้วตั้งแต่อดีต ใครมาอยู่ที่นี้เห็นเค้าทำกันแบบนี้ก็ทำตามเค้าด้วย มันกลายเป็นความรับผิดชอบของตัวเองที่ต้องทำเพื่อส่วนรวม”

(ผู้ใหญ่บ้าน, 13 ธันวาคม 2551)

ตอนที่ 3 การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในโรงเรียนบ้านขอนแก่น

โรงเรียนบ้านขอนแก่นได้นำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการจัดการศึกษา ตั้งแต่ปี 2549 โดยมีจุดเริ่มต้นมาจากโรงเรียนได้เป็นโรงเรียนต้นแบบโรงเรียนวิถีพุทธ ต่อมาได้มีโอกาสเข้าไปร่วมเป็นเครือข่ายและได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม) ทางโรงเรียนจึงได้จัดทำโครงการแผนการจัดการเรียนรู้บูรณาการชุมชนท้องถิ่น: เศรษฐกิจพอเพียง โดยนำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชนมาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และดำเนินการจัดการศึกษานับตั้งแต่นั้น เป็นต้นมาจนเกิดเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนมากขึ้น

ผู้วิจัยขอเสนอการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามกรอบการดำเนินการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้ (1) ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษา (2) ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน (3) ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และ (4) ด้านการพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษา ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1 ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษา

จากการสัมภาษณ์และศึกษาเอกสารเกี่ยวกับการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงพบว่า ผู้อำนวยการโรงเรียนมีวิสัยทัศน์ เห็นคุณค่าและความสำคัญของการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีการกำหนดวิสัยทัศน์และพันธกิจของโรงเรียนไว้อย่างชัดเจน ดังจะเห็นได้จากวิสัยทัศน์ของโรงเรียนที่มุ่งพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ได้มาตรฐานระดับชาติ ส่งเสริมการเรียนรู้บูรณาการวิถีพุทธและเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนจัดแหล่งเรียนรู้ให้ได้มาตรฐานและส่งเสริมการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยเน้นการบริหารจัดการแบบไตรภาคี (บวร) นอกจากนี้ยังได้กำหนดกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยคำนึงถึงความเหมาะสมตามศักยภาพของโรงเรียนและชุมชน ซึ่งได้กำหนดไว้ในแผนปฏิบัติการของโรงเรียน แผนยุทธศาสตร์ รวมทั้งส่งเสริมให้ครูมีการวิเคราะห์และจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นให้สอดคล้องกับหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตลอดจนจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้

ในการบริหารจัดการผู้อำนวยการโรงเรียนเห็นคุณค่าและความสำคัญของการบริหารงานแบบมีส่วนร่วมตามหลักธรรมาภิบาล เน้นการบริหารจัดการแบบไตรภาคี (บวร) โดยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประชุมวางแผน กำหนดกิจกรรม โครงการต่าง ๆ เกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมี

การกำหนดโครงสร้างการบริหารงาน มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการในการดำเนินกิจกรรมอย่างชัดเจน ซึ่งข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...พอหลังจากนั้นเราก็ให้ชุมชนช่วยกันคิด การคิดแบ่งเป็น 3 ส่วน คือ วัด ผู้ปกครอง โรงเรียนแปลถึง ครู ผู้บริหาร นักเรียน และภารโรง ช่วยกันคิดว่าโรงเรียนน่าจะทำอะไร ศูนย์คุณธรรมจะให้เงินมา 3 แสน คิดแตกมาเป็นประเด็น ประเด็นแรกคือ ทำอย่างไรให้คนมีเหตุผล โดยการให้เรียนรัฐธรรมนูญ พื้นฐาน ประเด็นที่ 2 ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาในชุมชนมีอะไรบ้าง และประเด็นที่ 3 คือ ลานธรรม ในเรื่องพอประมาณ คือการทำบัญชีรับจ่ายในชีวิตประจำวัน แล้วตัวที่ 3 คือภูมิคุ้มกัน เรามองเรื่องของชีวิต คือผักปลอดสารพิษ เกษตรกางมุ้ง สมุนไพรไทย อาหารพื้นบ้าน คนดีศรีขอนแก่น คำว่าพอประมาณนอกจากทำบัญชีรับจ่ายแล้วก็บูรณาการกับทุกเรื่อง ทุกกิจกรรมที่ทำประกอบด้วยไตรภาคี คือ ภูมิปัญญา ครู และเด็ก ทุกเรื่องที่ทำก็ต้องสนองต่อ 3 ห่วง 2 เงื่อน”

(ผู้อำนวยการโรงเรียน, 23 ธันวาคม 2551)

“...ชุมชนมีส่วนร่วมใน 3 เรื่อง คือ แผนงานโรงเรียน แผนงานยุทธศาสตร์ แผนงบประมาณ ประกอบด้วย กรรมการโรงเรียน ผู้ทรงคุณวุฒิ หรือที่เรียกว่าที่ปรึกษา แผนงานทุกแผนงานจะต้องถูกกำหนดโดยชุมชน ครั้งแรกเราไปทำแผนที่จังหวัดพัทลุง ปีที่สองเราไปที่สตูล เราจัดทำทุกปี แต่บางปีเราจัดทำที่โรงเรียน...”

(ผู้อำนวยการโรงเรียน, 29 ธันวาคม 2551)

“เราก็ทำกิจกรรมตามฐานนั้นแหละนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาบูรณาการกับแผนการสอน โดยทำหลักสูตรท้องถิ่นบูรณาการเศรษฐกิจพอเพียงจัดเป็นแหล่งเรียนรู้ให้นักเรียนศึกษา มีคำสั่งแต่งตั้งคณะทำงาน ส่วนชุมชนทางโรงเรียนจะออกเป็นประกาศ เพราะโรงเรียนไม่มีสิทธิ์ไปแต่งตั้งชุมชนเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ แบบนี้ เราก็ต้องระมัดระวัง...”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ, 15 ธันวาคม 2551)

“ร่วมกันศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา ศึกษาในด้านบริบท ตัวของนักเรียน ครู ผู้ปกครอง และชุมชน เพื่อหาจุดเด่น จุดด้อย แล้วก็นำมา

กำหนดเป็นวิสัยทัศน์ พันธกิจ ในแผนกลยุทธ์ นำลงไปสู่แผนปฏิบัติงาน โครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง แล้วก็วางแผนการทำงานตลอดกระบวนการร่วมกัน เราก็ต้องดูเป้าหมายและพันธกิจของหน่วยงานต้นสังกัดด้วย เพื่อเป็นการสนองนโยบายนั้น ๆ”

(ครูผู้สอนคนที่ 2, 24 ธันวาคม 2551)

เนื่องจากท่านผู้อำนวยการโรงเรียนเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการบริหารงานเป็นอย่างดี จะเห็นได้จากการได้รับรางวัล TEACHER AWARD สาขาบริหารการศึกษาและได้รับคัดเลือกเป็นผู้บริหารมีคุณธรรมจริยธรรมระดับประเทศ ในการดำเนินการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ท่านเห็นคุณค่าและตระหนักในการพัฒนาการจัดการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงได้จัดหางบประมาณมาสนับสนุนพร้อมทั้งจัดสรรอย่างโปร่งใส ยุติธรรม และสมเหตุสมผล ส่งเสริมให้ครูและนักเรียนนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในวิถีชีวิตตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนส่งเสริมให้มีการสำรวจแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้งในโรงเรียนและชุมชน รวมทั้งจัดบรรยากาศภายในโรงเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้ โดยสนับสนุนให้สร้างแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน เช่น สวนสมุนไพร ห้องแสดงผลงานภูมิปัญญาท้องถิ่น จัดตั้งศูนย์บูรณาการวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชนตำบลขอนแก่น และศูนย์เครือข่ายการจัดการเรียนรู้คุณธรรมนำสู่เศรษฐกิจพอเพียงโรงเรียนบ้านขอนแก่น โดยทุกกิจกรรมชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ให้ข้อมูลและลงมือปฏิบัติ ซึ่งข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ดังนี้

“ใน 3 ภาคีนั้น เค้าจะร่วมกันกำหนดเองเป็นการประชุมกลุ่มย่อย ผอ. จะประชุมใหญ่ครั้งเดียว เช่น ด้านอาหาร ครูจะหาใครมาช่วยทำ เค้าก็จะนัดประชุมตกลงกันเอง ชัดช่องอะไร ตรงไหนก็มาบอก ใช้งบประมาณเท่าไรผอ. จะเป็นคนอนุมัติเองตามความเหมาะสม...”

(ผู้อำนวยการโรงเรียน, 23 ธันวาคม 2551)

“ผอ.เป็นคนเก่ง มีความเข้าใจเป็นอย่างดีเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง เห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น ผอ.จะมองเห็นภาพชัดเจน บางครั้งครูก็ตามไม่ค่อยทัน ผอ.จะหากิจกรรมนั้นกิจกรรมนี้ หางบประมาณมาให้ครูได้ทำตลอดเวลา”

(ครูผู้สอนคนที่ 2, 15 ธันวาคม 2551)

“มีการจัดตั้งสภาวัฒนธรรมตำบล ก็นำมาจัดตั้งที่โรงเรียน จะมีการจัดงานทุกปี มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดนิทรรศการในโรงเรียน กิจกรรมนี้ก็ต้องใช้ความร่วมมือจากชุมชนเช่นกัน ครูก็มีการประชุมร่วมกับชุมชนว่ามีภูมิปัญญาอะไรบ้าง แล้วจะใช้ภูมิปัญญาใดบ้าง”

(คณะกรรมการสถานศึกษาคนที่ 1, 26 ธันวาคม 2551)

ภาพที่ 4.7 บรรยากาศภายในโรงเรียนที่เชื้อต่อการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

3.2 ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน

จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษา สังเกตและสัมภาษณ์พบว่า ในด้านหลักสูตร โรงเรียนบ้านหนองหาดได้ปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐานให้สอดคล้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดทำสาระการเรียนรู้และแผนการจัดการเรียนรู้บูรณาการชุมชนท้องถิ่น: เศรษฐกิจพอเพียง เป็นสาระการเรียนรู้เพิ่มเติมจากกลุ่มสาระการเรียนรู้พื้นฐาน 8 กลุ่มสาระ โดยบูรณาการกับทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้และเชื่อมโยงกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นที่โรงเรียนได้นำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้อย่างเด่นชัด ประกอบด้วย (1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้านเกษตรกรรม ได้แก่ เกษตรกามุ้ง (2) ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการแพทย์แผนไทย ได้แก่ สมุนไพร การนวดแผนโบราณ (3) ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้านศิลปกรรม ได้แก่ มโนราห์ กลองยาว เพลงบอก (4) ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้านโภชนาการ ได้แก่ อาหารพื้นบ้านทั้งคาวและหวาน ประเภทละ 10 อย่าง (5) ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ได้แก่ การทอผ้า การแปรรูปพริก และ (6) ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี ได้แก่ การเรียนรู้คุณธรรมพื้นฐาน ซึ่งข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ดังนี้

“เราก็ทำกิจกรรมตามฐานนั่นแหละ บูรณาการกับแผนการสอน โดย
ทำหลักสูตรท้องถิ่นบูรณาการเศรษฐกิจพอเพียง จัดเป็นแหล่งเรียนรู้ให้
นักเรียนศึกษา เราทำ เป็นกิจกรรมเสริม...”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ, 15 ธันวาคม 2551)

“...ในด้านหลักสูตร โรงเรียนจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นให้สอดคล้องกับ
ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง...”

(ครูผู้สอนคนที่ 3, 17 ธันวาคม 2551)

“ที่เด่น ๆ ก็มีหลายกลุ่ม เช่น การทอผ้า มี 3 กลุ่ม ที่ตรอกแค ไสถิน
และเนินมวง ก่อนที่จะเชิญเค้ามา พี่ก็ไปติดต่อด้วยตัวเอง แสดงให้เค้าเห็น
ว่าเราอยากให้เค้ามาร่วมแสดงผลงานด้วย ให้เกียรติเค้า กลุ่มต่อไปก็เป็น
กลุ่มแปรรูปพริก เป็นกลุ่มดีเด่นระดับภาค คนจะมาเยี่ยมเยียน ดูงานเป็น
ประจำ กิจกรรมในกลุ่มก็จะมี การแปรรูปพริก การผูกผ้า การทำปลาตุ๋น
เป็นร้านค้าชุมชนด้วย แล้วก็มีการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
แบบครอบครัว มีเกือบทุกบ้าน เลี้ยงปลาในบ่อเล็ก ๆ เกือบทุกบ้าน”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ, 15 ธันวาคม 2551)

“ภูมิปัญญาที่เห็นเด่นชัดก็คือ กลองยาว มโนราห์ ให้เค้าเข้ามาสอน
เข้ามาถ่ายทอดให้นักเรียนโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย ไม่ว่าจะเป็นกลองยาวจาก
บ้านเกาะแซะ มโนราห์ของแม่หนุ่ม”

(คณะกรรมการสถานศึกษาคนที่ 1, 26 ธันวาคม 2551)

“ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เรียน ก็มีขนมโค ขนมจาก ขนมเทียน ขนมครก ขนม
พิมพ์ อาหารคาว เช่น แกงน้ำเคย ข้าวยำปักษ์ใต้ ขนมจีนปักษ์ใต้ แกงส้ม
ปลาอิน แกงวุ้นควักลิ้ง สมุนไพร”

(นักเรียนหญิงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6, 24 ธันวาคม 2551)

นอกจากนี้ยังได้จัดทำแผนการเรียนรู้สถานที่สำคัญในชุมชนอีก 7 แห่ง คือ (1) วัดขอนหาด
(2) วัดดอนตาสังข์ (3) สถานีรถไฟบ้านขอนหาด (4) สถานีตำรวจภูธรขอนหาด (5) องค์การบริหาร
ส่วนตำบลขอนหาด (6) สถานีอนามัยบ้านขอนหาด และ (7) สถานีอนามัยบ้านตรอกแค

ในแต่ละกิจกรรมการเรียนรู้โรงเรียนมีการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเป็นคณะกรรมการดำเนินการจัดกิจกรรม ซึ่งประกอบด้วย ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น นักเรียน และครูผู้รับผิดชอบ โดยคณะกรรมการมีหน้าที่ในการดำเนินงาน ดังนี้ (1) วิเคราะห์หลักสูตรสถานศึกษา (2) จัดทำหลักสูตรท้องถิ่น จัดทำสาระการเรียนรู้ และจัดทำแผนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (3) เลือกสื่อการเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และแหล่งเรียนรู้ให้เหมาะสมกับกิจกรรมการเรียนรู้ ดำเนินการจัดการเรียนรู้ตามแผนที่กำหนดไว้ (4) วัดผลและประเมินผลการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามสภาพจริง (5) เชื่อมโยงความรู้ คุณธรรมตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และ (6) ประเมินผลและสรุปผล เพื่อนำไปพัฒนาผู้เรียน ตลอดจนรายงานผลการดำเนินงานแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องและหน่วยงานที่รับผิดชอบต่อไป ซึ่งข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“เริ่มแรกเราก็ต้องจัดทำหน่วยการเรียนรู้ กำหนดหน่วยการเรียนรู้ กำหนดเวลา โดยเราต้องศึกษา และเลือกมาตรฐานการเรียนรู้ของแต่ละกลุ่มสาระ กำหนดขอบข่ายของเนื้อหา ขั้นตอนต่อไปทำการวิเคราะห์เนื้อหาให้สอดคล้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หลังจากนั้น เลือกสื่อ แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญา นำมาจัดกิจกรรมเรียนรู้ สุดท้ายวัดผล ประเมินผลตามสภาพจริง”

(ครูผู้สอนคนที่ 2, 24 ธันวาคม 2551)

ในด้านการจัดการเรียนการสอนพบว่า มีการจัดการเรียนการสอนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 โดยจัดการเรียนการสอนตามศักยภาพของผู้เรียน แต่จะเน้นในช่วงชั้นที่ 2 ให้เรียนรู้และลงมือปฏิบัติจริง ส่วนช่วงชั้นที่ 1 ก็ให้ผู้สังเกต รับรู้และรับฟัง มีการจัดการเรียนการสอนตามแผนที่ได้จัดทำไว้โดยมีการบูรณาการกับ 8 กลุ่มสาระ และจากการสังเกตกิจกรรมการจัดการเรียนการสอน ครูได้พยายามปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ตลอดจนสอดแทรกปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในขณะการสอน เพื่อให้นักเรียนเข้าใจหลัก 3 ห่วง 2 เงื่อนไข และสามารถเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวันได้ ซึ่งข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“นำไปบูรณาการในช่วงเวลาเรียนก็มี เช่น วิชาการงานฯ อย่างเรียน เสริมสวยเด็กก็พากันซื้อจักรเย็บผ้าไปร้านเสริมสวยกันเอง ครูก็คอยไปให้กำลังใจ คอยดูแลเท่านั้น ส่วนแผนการสอนกับสื่อเราจะเตรียมให้ ก่อนไปเรียนเราต้องมาคุยกันก่อนว่าเค้าสอนเป็นหรือเปล่า และครูภูมิปัญญาต้องรู้ว่า จะสอนอะไร”

(ผู้อำนวยการโรงเรียน, 23 ธันวาคม 2551)

“ครูมีวิธีการสอนแบบเศรษฐกิจพอเพียง สอนให้เด็กคิดเอง ครูเค้าจะพาเด็กมาที่กลุ่มให้เด็กช่วยทำทุกอย่างที่กลุ่มทำ เช่น ปอกหัวกระเทียม เด็ดพริกขี้หนู สอนขั้นตอนการทำ เด็กจะได้เรียนรู้ทุกเรื่องที่กลุ่มมี การผูกผ้าเด็กจะสนใจมาก เพราะสามารถหารายได้เสริมได้ ส่วนการทำเครื่องแกงเด็กยังเล็กไม่สามารถทำได้ทุกขั้นตอน ครั้งหนึ่งก็เรียน 2-3 ชั่วโมง ส่วนใหญ่ก็จะ เป็นเด็กป. 5 ป. 6”

(ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นคนที่ 2, 18 ธันวาคม 2551)

ลักษณะการจัดการเรียนการสอนมีอยู่ 2 วิธี คือ (1) จัดการเรียนการสอนในโรงเรียน โดยเชิญครูภูมิปัญญาท้องถิ่นมาให้ความรู้แก่นักเรียนด้วยวิธีการถ่ายทอดความรู้ที่หลากหลาย เช่น บรรยายให้ความรู้ สาธิตและเน้นการลงมือปฏิบัติจริงเพื่อให้นักเรียนสามารถนำไปใช้ใน ชีวิตประจำวันได้ เช่น การสอนทำอาหารพื้นบ้านทั้งคาวและหวาน การปลูกผักสวนครัว (เกษตรกางมุ้ง) การรำมโนราห์ การวาดแผนโบราณ การเรียนรู้สมุนไพรไทย นอกจากนี้เชิญครูภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสอนแล้วภูมิปัญญาท้องถิ่นบางอย่างครูสามารถสอนเองได้ก็จะไม่รบกวนครูภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยครูทำการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ชัดเจนก่อนแล้วจึงนำมาสอนนักเรียน เช่น การสอนทำอาหารพื้นบ้าน ขนมโค แกงวุ้นคั่วกลิ้ง ข้าวยำปักษ์ใต้ เป็นต้น (2) นำนักเรียนไปเรียนรู้ที่บ้านของภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือแหล่งเรียนรู้ เช่น การเรียนรู้การทำผ้า โดยครูนำนักเรียนไปเรียนรู้ที่กลุ่มทอผ้าบ้านเนินมวงและกลุ่มทอผ้าบ้านตรอกแค เนื่องจากมีอุปกรณ์ขนาดใหญ่ไม่สะดวกในการนำมาสอนที่โรงเรียน การเรียนรู้การแปรรูปพริก โดยครูนำนักเรียนไปเรียนรู้ที่กลุ่มแปรรูปพริกบ้านหนองหาด ซึ่งกิจกรรมของกลุ่มจะมีหลายอย่าง เช่น การทำเครื่องแกง การทำปลาตุ๋น การทำไข่เค็ม การผูกผ้า สหกรณ์ร้านค้า และการออมทรัพย์ เป็นต้น ตลอดจนนำนักเรียนไปเรียนยังแหล่งเรียนรู้ ทั้ง 7 แห่ง เช่น นำนักเรียนไปเรียนรู้การผลิตไบโอดีเซลที่อณามัยบ้านตรอกแค ซึ่งข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“นำไปบูรณาการทุกกลุ่มสาระ แบ่งการเรียนเป็น 2 แบบคือ ไปเรียนรู้ที่บ้านกับเชิญมาสอนที่โรงเรียน เช่น เสริมสวย ขายของ เลี้ยงปลาตุ๋น ปลูกผัก กลุ่มแปรรูปพริก เราไปเรียนที่บ้าน”

(ผู้อำนวยการโรงเรียน, 23 ธันวาคม 2551)

“...ส่วนในเรื่องของขนมหวาน อาหารคาวเราก็เรียนอยู่ในห้อง อยู่ในวิชา کارงานอาชีพและเทคโนโลยี แต่พอมีโครงการเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาเราก็ให้เด็กเรียนเสริมอีก ครูที่เค้าเกษียณไปแล้ว เค้าจะเอามาสอนในวิชาเรียน เช่นวันนี้มีเวลา 2 ชั่วโมง เค้าก็เอาข้าวเกรียบปากหม้อมาสอนเด็ก แล้วก็นำเศรษฐกิจพอเพียงมาบูรณาการ วิธีการสอนครูก็เอาภูมิปัญญาด้านข้าวเกรียบปากหม้อมา 1 คน มาสอนนักเรียนทำในช่วงเวลาประมาณบ่าย 2 โมง 3 โมง...”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ, 15 ธันวาคม 2551)

“เช่น ทางด้านการเกษตร โรงเรียนก็เชิญชาวบ้านที่มีความรู้ทางด้านนี้ มาสาธิต มาช่วยสอนนักเรียน การทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพ การปลูกพืชสมุนไพร ผู้ปกครองก็มาช่วยกันปลูกมาช่วยกันหา ให้เด็กได้รู้ถึงวิธีการทำปุ๋ยสรรพคุณของสมุนไพร ซึ่งทางโรงเรียนจะเชิญมาเป็นกรณีพิเศษแล้วแต่โอกาส”

(ประธานคณะกรรมการสถานศึกษา, 17 ธันวาคม 2551)

“...ในชุมชนมีอะไร ครูก็จะพาไปเรียนที่บ้าน เช่น กลุ่มแปรรูปพริก มีการทำเกี่ยวกับเครื่องแกง ไข่เค็ม การผูกผ้า ครูก็พานักเรียนไปเรียนรู้เกี่ยวกับวิธีการทำ เกี่ยวกับกระบวนการจัดการ โรงเรียนวิวิพุก นำเด็กไปศึกษาธรรมะที่วัด พาเด็กนักเรียนไปทำบุญที่วัดพร้อมกับผู้ใหญ่ ให้นักเรียนได้เรียนรู้พิธีกรรมทางศาสนา นักเรียนนำสวดมนต์ได้ พานักเรียนไปเรียนรู้ที่สถานีตำรวจ ที่องค์การบริหารส่วนตำบล มีชาวบ้านทำวัสดุขึ้นมาใช้เองในครัวเรือน ชาวบ้านที่มีความสามารถทางด้านงานแกะสลัก ครูก็พานักเรียนไปเรียนรู้ที่บ้าน...”

(คณะกรรมการสถานศึกษาคนที่ 1, 26 ธันวาคม 2551)

“ของป่าก็จะอยู่ในด้านการยำ ไปสาธิตให้เด็กดู สอนให้เด็กทำในวิชา کارงาน จะสอนร่วมกับครูอวารณ์...”

(คณะกรรมการสถานศึกษาคนที่ 2, 13 ธันวาคม 2551)

“โรงเรียนกีฬาเด็กมาเรียนการทำไปโอดีเซลล์ เราให้เด็กเก็บน้ำมันที่ใช้
แล้วมาขายให้ เวลาคุณครูพามา ก็ให้นำน้ำมันมาด้วย เราก็เอาน้ำมันนั้นแห
ละมาทดลอง เรายังซื้ออีกโละละ 8 บาท เพื่อเป็นกำลังให้กับเด็ก”

(ผู้ปกครองนักเรียนคนที่ 1, 21 ธันวาคม 2551)

นอกจากนี้โรงเรียนยังได้ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่องได้จัดทำโครงการสร้างจิตอาสาพัฒนา
คุณธรรม: เศรษฐกิจพอเพียงอย่างยั่งยืน ประจำปีการศึกษา 2551 ซึ่งเป็นโครงการต่อยอดจาก
โครงการแผนการจัดการเรียนรู้บูรณาการชุมชนท้องถิ่น: เศรษฐกิจพอเพียง เป็นโครงการที่เน้นการ
สร้างจิตอาสาให้เกิดขึ้นในตัวบุคคลเพื่อเป็นการขับเคลื่อนกิจกรรมในโครงการต่อไป โดยโรงเรียน
ได้รับสนับสนุนงบประมาณจากศูนย์คุณธรรมและชุมชน เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล
คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครองและผู้ที่มีจิตศรัทธา ซึ่งทางโรงเรียนมีการจัดสรรงบประมาณ
อย่างสมเหตุสมผล คำนึงถึงความประหยัดและผลประโยชน์ที่ได้จากการจัดกิจกรรมอย่างคุ้มค่า

จากการศึกษาเอกสารและสัมภาษณ์พบว่า ทุกกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้นได้เปิดโอกาสให้
ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมทุกขั้นตอน และทุกกิจกรรมจะเริ่มจากการจัดประชุมชี้แจงทำความเข้าใจ
เกี่ยวกับกิจกรรมนั้น ๆ และขั้นตอนสุดท้ายมีการสรุปประมวลความรู้โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการ
แสดงความคิดเห็น ตัดสินใจ วางแผน ลงมือปฏิบัติและติดตามประเมินผลซึ่งโรงเรียนได้จัด
กิจกรรมการเรียนรู้เพิ่มเติมแบ่งออกเป็น 14 กิจกรรม ดังนี้

1) กิจกรรมสืบทอดวัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นกิจกรรมที่จัดอบรมให้ความรู้
แก่นักเรียนเกี่ยวกับมารยาทไทย เช่น การกราบ การไหว้ การเคารพ การพูดจา เป็นต้น พร้อมทั้งจัด
ประกวดมารยาทไทย โดยมีคณะครู คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้นำชุมชน ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น
เข้าร่วมกิจกรรมครั้งนี้

2) กิจกรรมสร้างจิตอาสาแก่บุคคลต้นแบบ เป็นกิจกรรมที่โรงเรียนจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ
แก่คณะครู บุคลากรทางการศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้นำชุมชน ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น
และตัวแทนศิษย์เก่า จำนวน 45 คน เป็นเวลา 3 คืน 4 วัน ณ สถาบันฝึกอบรมผู้นำจังหวัดกาญจนบุรี

3) กิจกรรมการสร้างต้นแบบนักเรียนคนดี 45 คน (V-STAR) เป็นกิจกรรมที่ให้นักเรียนได้
ฝึกการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมจากการปฏิบัติจริง และนำนักเรียนต้นแบบไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้ใน
วันวิสาขบูชาโลก ณ ชมรมพุทธศาสตร์สากล จังหวัดปทุมธานี โดยมีผู้ปกครองและครูภูมิปัญญาท้องถิ่น
เข้าร่วมกิจกรรมด้วย

4) กิจกรรมการเรียนรู้คุณธรรมพื้นฐาน เป็นกิจกรรมที่ให้นักเรียนได้เรียนรู้คุณธรรมพื้นฐาน
เพื่อสอรรถธรรมศึกษาตรี โท เอก โดยได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากเจ้าอาวาสวัดหนองหาด

ผู้ปกครอง ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ในแต่ละปีผู้ที่สมัครสอบสามารถสอบผ่านได้เกือบ 100%

5) กิจกรรมปฏิบัติธรรม การละ ลด เลิก อบายมุข การปฏิบัติเกี่ยวกับการครองตนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นกิจกรรมที่เชิญชวนให้ชุมชนเข้าร่วมทำพันธสัญญาในการทำความดี มีการติดตาม รายงานผล และโรงเรียนประกาศ ยกย่องในการทำความดี ซึ่งได้รับความสนใจจากชุมชนในการเข้าร่วมกิจกรรมเป็นอย่างมาก โดยมีผู้เข้าร่วมทั้งหมด 605 คน

6) กิจกรรมการทำบัญชีรับ-รายจ่ายประจำวัน เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ครู นักเรียนและชุมชนจัดทำบัญชีรับ-รายจ่ายประจำวันของตนเอง โดยจัดอบรมให้ความรู้และลงมือปฏิบัติจริง ให้นักเรียนกลับไปทำที่บ้านทุกวัน ให้คนในครอบครัวช่วยกันทำ แล้วนำมาส่งครูสัปดาห์ละ 1 ครั้ง ส่วนในชุมชนก็มีคณะกรรมการไปติดตามการจัดทำบัญชีที่บ้าน

7) กิจกรรมการอบรมเชิงปฏิบัติการยุวพิธีกรพิธีกรรมศาสนาพิธีแห่งพระพุทธศาสนา เป็นกิจกรรมที่จัดอบรมให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับศาสนพิธีเบื้องต้น และฝึกอบรมให้เป็นยุวพิธีกรในการนำสวดมนต์และเป็นพิธีกรทางศาสนา

8) กิจกรรมการอบรมเชิงปฏิบัติการพิธีกรพิธีกรรมศาสนาพิธีแห่งพระพุทธศาสนา เป็นกิจกรรมที่จัดอบรมให้กับผู้นำชุมชนเกี่ยวกับการเป็นพิธีกร และพิธีกรรมทางศาสนา

9) กิจกรรมสมุนไพรไทย เป็นกิจกรรมที่จัดให้นักเรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับสมุนไพร โดยจัดสวนสมุนไพรในโรงเรียนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ นำสมุนไพรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาปลูกในโรงเรียน นำสมุนไพรมาแปรรูปเป็นยารักษาโรค เครื่องดื่ม และยาปราบศัตรูพืช แลกเปลี่ยนเรียนรู้และขยายผลสู่ชุมชน

10) กิจกรรมเกษตรกางมุ้ง เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนปลูกพืชปลอดสารพิษ และขยายผลสู่โรงเรียนเครือข่ายและชุมชน

11) กิจกรรมอาหารพื้นบ้าน เป็นกิจกรรมที่ให้ความรู้เกี่ยวกับการทำอาหารคาวและอาหารหวานอย่างละ 10 ชนิด เช่น แกงส้ม แกงเลียงซี่เหล็ก แกงน้ำเคียวอดหวานขม แกงคั่วกลิ้ง ข้าวยาปักซี่ได้ ขนมหินปักซี่ได้ ยาสมุนไพร ขนมหครกและขนมโค โดยนำมาบูรณาการในวิชาการงานอาชีพและเทคโนโลยี เน้นให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง โดยอาหารแต่ละชนิดมีครูภูมิปัญญาท้องถิ่นมาช่วยสอนนักเรียนและดูแลติดตามการลงมือปฏิบัติ พร้อมทั้งประเมินผลงานของนักเรียนร่วมกับครู

12) กิจกรรมการสรรหานักเรียนทำความดี 80 คน เป็นกิจกรรมที่คัดเลือกนักเรียนในโครงการ V-STAR ศิษย์เก่า และนักเรียนห้องเรียนละ 2 คนที่ทำความดี รวมทั้งหมด 80 คน จัดทำแฟ้มประวัติและมอบเกียรติบัตร เพื่อเป็นการสร้างต้นแบบในการทำความดีสำหรับนักเรียน

13) กิจกรรมการสรรหาบุคคลทำความดี 80 คน เป็นกิจกรรมที่คัดเลือกบุคคลต้นแบบจากกิจกรรมคนดีศรีขอนแก่น บุคคลที่เป็นผู้นำ แฝงที่ความดี เยาวชนดีเด่นรวมทั้งหมด 80 คน จัดทำแฟ้มประวัติและมอบเกียรติบัตร เพื่อเป็นการสร้างต้นแบบในการทำความดีและสร้างเครือข่ายบุคคลต้นแบบ

14) จัดตลาดนัดคุณธรรมวัฒนธรรมไทย เป็นกิจกรรมสุดท้ายที่รวบรวมผลการดำเนินงานทั้งหมดมาเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์การดำเนินงานในรูปแบบของการจัดตลาดนัดความรู้ โดยจัดนิทรรศการแสดงผลงานของโรงเรียน นักเรียน โรงเรียนเครือข่าย และหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง มีการออกร้านขายสินค้าต่าง ๆ มากมาย มีทั้งอาหารคาว และอาหารหวาน อาทิเช่น ข้าวย่ำขนมจีนน้ำยาปากซี้ได้ แกงใต้ปลา ขนมโค ขนมครก น้ำสมุนไพรร่างต่าง ๆ ซึ่งในแต่ละฐานการเรียนรู้โรงเรียนได้นำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเป็นคณะกรรมการดำเนินงาน ประกอบด้วยครูภูมิปัญญาท้องถิ่น นักเรียน และครูผู้รับผิดชอบ ซึ่งข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...ในการจัดกิจกรรมเรามีคณะกรรมการ 3 ส่วน คือ ครูผู้รับผิดชอบ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และนักเรียน ครูที่รับผิดชอบแต่ละฐานก็จะไปหาชาวบ้าน มาสัก 5 คน ยิ่งมากก็ยิ่งดี นักเรียนก็ต้องมีส่วนร่วม ได้กำหนดไว้ฐานละ 5 คน นักเรียนก็ต้องเป็นแกนเหมือนกัน นักเรียนต้องเรียนรู้ทุกฐาน แต่ในวันจัดกิจกรรมนักเรียนต้องอยู่ฐานที่ตนเองรับผิดชอบ เพื่อนำเสนองาน ภูมิปัญญา บางคนก็ไม่ได้อยู่ฐานเดียว บางคนมีความสามารถหลายด้านก็อยู่หลายฐาน... ผู้ใหญ่บ้านทั้ง 9 หมู่บ้านก็มาหมดเลย ผู้ใหญ่บ้านบางคนเป็นภูมิปัญญาด้วยกันก็เหนี่ยวนำกัน ครูก็ต้องเตรียมงานกันหลายเดือน ทั้งทำหนังสือเชิญ ติดต่อประสานงานทั้งทางโทรศัพท์ และไปพบด้วยตัวเอง ถือเป็นการให้เกียรติเค้า ส่วนใหญ่จะเป็นหนังสือเชิญ ปีนี้ฝนตกเยอะก็ลำบาก แต่ก็ต้องจัด เลื่อนไม่ได้แล้ว เพราะเลื่อนมา 2 ครั้งแล้ว จะจัดตั้งแต่มีถุนา เลื่อนมาเป็น 20 - 21 พฤศจิกายน แล้วก็เลื่อนมาเป็น 28 ฝนก็ยังไม่หยุดตก”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ, 15 ธันวาคม 2551)

“รู้ว่าจะจัดตลาดนัดชุมชน ชาวบ้านก็เข้ามาร่วม ทำเป็นฐาน มีอาหาร ขนมครก ขนมไข่เต่า ขนมโค ข้าวย่ำสมุนไพรร ก่อนจัดกิจกรรมจะมีการสอนเด็กทำก่อน”

(ผู้ใหญ่บ้าน, 13 ธันวาคม 2551)

“ปลูกผักกางมุ้ง สมุนไพร ขนมหไทย อาหารคาว ซึ่งจะอยู่ใน 10 ฐาน การเรียนรู้ ชาวบ้านก็จะมาสอนให้เด็กทำในเวลาเรียนก่อน แล้วพอถึงวันจัด กิจกรรมตลาดนัดชาวบ้านก็มาช่วย บางครั้งชาวบ้านก็เอาอุปกรณ์มาเอง ครั้งแรกก็ไม่มีการขาย แจกให้กินฟรี แต่ตอนหลังก็ขาย เพราะโรงเรียนมีทุน ไม่มากแต่ก็ขายถูก แกลงเกือบกิโลขายสิบบาทยี่สิบบาท ช่วงที่จัดงานฝน ตกมาก ปีนี้คนน้อย มีประมาณ 500 คน”

(ผู้ใหญ่บ้าน, 18 ธันวาคม 2551)

3.3 ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

จากการศึกษาเอกสาร สังเกตและสัมภาษณ์พบว่า นอกจากนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนแล้วยังได้นำมาใช้ในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน รายละเอียดดังนี้

1) กิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารี

มีการนำเรื่องสมุนไพรมาบูรณาการให้นักเรียนได้เรียนรู้ในวิชาลูกเสือ-เนตรนารี เกี่ยวกับประโยชน์ของสมุนไพรในการปฐมพยาบาล โดยให้นักเรียนได้เข้าไปเรียนรู้ในสวนสมุนไพร ให้เรียนรู้จากของจริง และในการสอนมีการสอดแทรกให้นักเรียนรู้จัก 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ซึ่งข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“อย่างเช่นวิชาลูกเสือ ให้เด็กได้เรียนสมุนไพรนำมาบูรณาการ จัดให้ ลูกเสือได้เรียนสมุนไพรด้วย โดยจัดให้เรียนเป็นกลุ่ม เด็กก็จะรู้จักสมุนไพร และสรรพคุณของมัน ครูก็ไม่ต้องเอาหนังสือมาเปิด ได้จัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ ไว้แล้ว”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ, 15 ธันวาคม 2551)

2) กิจกรรมตามความสนใจ

เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักเรียนเลือกตามความสนใจ ความถนัด และ ความสามารถของตนเอง เช่น กีฬา ศิลปวัฒนธรรม ธรรมะ โดยเฉพาะกิจกรรมทางด้านกีฬา มีครูที่มีความรู้ความสามารถทางด้านกีฬาวอลเลย์บอล ฝึกทักษะให้นักเรียนที่สนใจตั้งแต่ชั้นอนุบาล จนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้เวลาฝึกซ้อมในช่วงเวลาหลังเลิกเรียนจนถึง 2 ทุ่มของทุกวัน และทุกปีทางโรงเรียนได้ส่งทีมนักกีฬาวอลเลย์บอลเข้าร่วมแข่งขันในรายการวิทยุการบินแห่งประเทศไทยชิงแชมป์ถ้วยพระราชทานสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารีจนได้รับรางวัลชนะเลิศ 7 สมัย จากการเปิดการแข่งขันมาแล้ว 9 สมัย นับเป็นความภาคภูมิใจและ

ความสำเร็จของโรงเรียน และเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในโรงเรียนมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การรำโนราห์ในช่วงเย็นหลังเลิกเรียน นักเรียนคนใดที่สนใจก็มาสมัคร และเมื่อรำได้แล้วครูก็พาออกแสดงในงานตามโอกาสต่าง ๆ โดยการจัดการเรียนการสอนในช่วงแรกมีครูภูมิปัญญาท้องถิ่นมาช่วยสอน แต่พอนักเรียนรำเป็นแล้ว ครูผู้รับผิดชอบจะเป็นผู้สอนและดูแลการฝึกซ้อม โดยมีการจัดทำวีซีดีการรำโนราห์ของครูภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้เพื่อนำมาเปิดให้นักเรียนได้ฝึกซ้อมด้วยตนเอง ทางโรงเรียนยึดหลักว่า “พยายามรบกวนเวลาของครูภูมิปัญญาท้องถิ่นให้น้อยที่สุด” ส่วนในเรื่องของคุณธรรมจริยธรรม นักเรียนได้เรียนรู้คุณธรรมพื้นฐาน เพื่อนำมาใช้ในชีวิตประจำวันและเพื่อสอบธรรมศึกษาตรี โท เอก ซึ่งกิจกรรมนี้โดยได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากเจ้าอาวาสวัดขอนแก่น ผู้ปกครอง ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น และผู้นำชุมชน ในแต่ละปีก่อนสอบจะมีการติวเข้มก่อนประมาณ 7 วัน ผู้ที่สมัครสอบสามารถสอบผ่านได้เกือบ 100% ซึ่งข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ดังนี้

“ป. 5 ป. 6 โครงการแรกเราเริ่มสอนนักเรียนตรีปี 2542 จำนวนผู้สมัครสอบ 74 คน ขาดสอบ 9 คน สอบได้ 63 คน สอบตก 2 คน คิดเป็นร้อยละ 85.14 ปีแรกมี 2 โรงเรียน ตอนนี้มี 5 โรงเรียน ปีต่อมา ปี 43 สอบนักเรียนชั้นตรี และชั้นโท พอมาปี 44 มีครบแล้ว ตรี โท เอก ตรีสอบได้หมด ปีนี้มี 3 โรงเรียน ปี 49 มี 9 โรงเรียนเป็นโรงเรียนในเครือข่าย ก่อนสอบ 7 วัน มีการเปิดติวเข้มเด็ก เด็กจะเรียนทั้งวันตั้งแต่เช้าถึงสี่ห้าโมงเย็น ต้องใช้งบประมาณมาก เราได้งบประมาณจากอบต. ผู้ปกครอง และเงินค่าหัวนักเรียน ครูที่โรงเรียนเมื่อก่อนก็ไม่มีใครจบนักเรียนเอก มีผอ.คนเดียวเดี๋ยวนี้ครูเกือบทุกคนจบนักเรียนเอก พระอาจารย์ที่มาช่วยติวให้ก็เป็นนิสิตที่มหาวิทยาลัย และที่มหาจุฬา ส่วนครูที่โรงเรียนก็มาช่วยสอน”

(เจ้าอาวาส, 17 ธันวาคม 2551)

“...ส่วนพุทธศาสนาวัดอาทิตย์ อยู่ในวิชาสังคม เรียนธรรมะตรี โท เอก เรียนติวเข้ม ปีละ 7 วัน เป็นกิจกรรมเสริมแต่เป็นกิจกรรมใหญ่ โรงเรียนของเราต้องขออนุญาตทางวัดเพื่อเรียนและก็สอบนักเรียนตรี โท และเอกเอง...”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ, 15 ธันวาคม 2551)

“ไปสอนเด็กที่โรงเรียนตั้งแต่สมัยพี่ตั๋ยอยู่ป. 3 ทุกวันนี้ก็ไปสอนเป็นช่วง ๆ บางครั้งครูก็สอนเอง แต่ก็นำมาปูพื้นฐานที่บ้านด้วย นำเด็กมาเรียน

แล้วก็พาออกงาน ส่วนใหญ่เป็นเด็กป. 4 ป.5 ประมาณ 10 คน ใช้เวลาฝึกในช่วงเวลากลางคืน ต้องใช้เวลาฝึกเป็นปีจึงจะพาออกงานได้ ก่อนที่จะให้เด็กมาฝึกที่บ้าน ก็ต้องไปดูที่โรงเรียนก่อนว่าเด็กคนไหนมีแวว จึงจะให้มาฝึกต่อที่บ้าน”

(ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น, 13 ธันวาคม 2551)

“โรงเรียนมีการดำเนินงานโดยการบูรณาการ การบูรณาการที่ว่าก็คือ การยึดหลักการมีส่วนร่วมของชุมชน คือ ลดต้นทุนในการใช้จ่าย โดยให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วม เช่น การจัดตั้งกองทุนวอลเลย์บอล การทำกีฬาจนมีชื่อเสียงทุกวันนี้ ถ้าเราไม่ได้บูรณาการเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามา กิจกรรมนี้ก็อยู่ไม่ได้ คณะกรรมการฯ มองเห็นความสำคัญของการศึกษา ต้องการให้บุตรหลานมีการศึกษาที่ดี อาจารย์สมัยศได้ทำให้เห็นเป็นประจักษ์ว่าตั้งแต่ปี 2538 เป็นต้นมา นำกระบวนการลดต้นทุนมาใช้ตรงนี้ได้ นักเรียนที่เป็นนักกีฬาแล้วจบป.6 ที่นี่ นักเรียนได้มีโอกาสไปสูโรงเรียนที่มีชื่อเสียงในเมืองโดยอัตโนมัติ...”

(คณะกรรมการสถานศึกษาคนที่ 1, 26 ธันวาคม 2551)

“...ชาวบ้านรักครูสมัยศ ครูเค้าทุ่มเทพอตีห้าพาเด็กไปวิ่ง ซ้อมถึงสองทุ่ม พ่อแม่ก็ไปรับ วอลเลย์ทำชื่อเสียงให้กับคนขอนแก่นมาก...”

(ผู้ใหญ่บ้าน, 18 ธันวาคม 2551)

3.4 ด้านการพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษา

โรงเรียนเห็นความสำคัญของการให้ความรู้ ความเข้าใจแก่ครูและบุคลากรในโรงเรียน เกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เนื่องจากครูเป็นผู้ขับเคลื่อนที่สำคัญยิ่งในการจัดการศึกษา จากการสัมภาษณ์และศึกษาเอกสาร พบว่าโรงเรียนมีการดำเนินงาน ดังนี้

1) รับรู้ร่วมกันทั้งองค์กร ประชุมคณะครูเพื่อรับนโยบาย สร้างความรู้ ความเข้าใจและความตระหนักเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนศึกษาดูงานโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จ ซึ่งต้องดำเนินการร่วมกันทั้งโรงเรียน

2) สร้างวินัยให้กับตัวเอง เพื่อให้ครูได้ตระหนัก ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างและดำเนินชีวิตตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยกำหนดไว้ 5 ประการ คือ การแต่งกาย การรับนักเรียนหน้าประตูโรงเรียน การลงพื้นที่ทำความสะอาดโรงเรียนในเขตรับผิดชอบร่วมกับนักเรียน การลงแถวหน้าเสาธงประจำวัน และการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

3) พัฒนาตนเอง โดยการศึกษาหาความรู้จากหนังสือ สื่อสำเร็จรูป เข้ารับการประชุม อบรม สัมมนาอย่างน้อยปีละ 20 ชั่วโมง

4) พัฒนาโดยการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง เน้นให้ครูสร้างปัญญาด้วยการมีเหตุผลในการเป็นอยู่ การทำงานของตนเอง และการอยู่ร่วมกันในสังคม รู้จักพอประมาณในปัจจัย 4 และความต้องการด้านปัจจัยอื่น ๆ รู้จักสร้างภูมิคุ้มกันตนเอง ในเรื่องละ เล็ด เลิก อดออม และมีความเป็นกัลยาณมิตร เรียนรู้คุณธรรมพื้นฐาน นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ดังนี้

“มีการพัฒนาทั้งระบบ ทุกคนจะผ่านการพัฒนาหมด โรงเรียนจะหาเอกสาร ตำรามาให้อ่าน สองพัฒนาโดยการส่งเข้าอบรม สัมมนา ศึกษาดูงาน สาม พัฒนาโดยผู้นำ ผอ.เองจะให้ความรู้เรื่องนี้อยู่ทุกเดือน ต่อมาก็สร้างบุคคลต้นแบบ ผอ.ใช้คำว่าสัมมาปฏิบัติ ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ปฏิบัติถูกต้อง ที่ทำอยู่ตอนนี้มี 5 เรื่อง คือ รับนักเรียน แต่งกาย การลงแถว การพัฒนาตนเองโดยสถาบันอื่นอย่างน้อยปีละ 20 ชั่วโมง”

(ผู้อำนวยการโรงเรียน, 23 ธันวาคม 2551)

“...ส่วนในด้านการพัฒนาบุคลากร มีหลายวิธี เช่น ในการประชุมประจำเดือน ผู้บริหารก็จะแจ้งให้ทราบ มีเอกสารมาให้ศึกษา กำหนดกรอบในการนำไปบูรณาการกับกลุ่มสาระการเรียนรู้ และสุดท้ายก็คือครูนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน”

(ครูผู้สอนคนที่ 3, 17 ธันวาคม 2551)

นอกจากนี้ผู้อำนวยการโรงเรียนยังเห็นความสำคัญของการพัฒนาบุคลากรในชุมชน จึงได้มีการจัดประชุมให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ให้เห็นถึงความสำคัญและคุณค่าของการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ตลอดจนสร้างความตระหนักให้เกิดกับบุคลากรในชุมชนจนเกิดจิตอาสา เช่น การให้ความรู้ในการประชุมคณะกรรมการ การประชุมผู้ปกครอง นำตัวแทนจากชุมชนไปศึกษาดูงาน

ร่วมกับคณะครูและนักเรียน นำตัวแทนจากชุมชนไปฝึกอบรมร่วมกับคณะครูเพื่อสร้างจิตอาสา ซึ่งข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ดังนี้

“สร้างจิตอาสา สร้างจิตสำนึก ทุกเรื่องที่ทำไปก็เพื่อลูกหลานของพวกเขาเอง สองสร้างต้นแบบจิตอาสา ซึ่งตอนนี้ได้สร้างแล้ว ปี 50 สร้าง 17 คน ปีนี้สร้างเด็ก 80 คน ผู้ใหญ่ 80 คน เพื่อถวายในหลวง ปีต่อไปจะสร้างอีก 90 คน โครงการปีต่อไปถ้าผู้ปกครองไม่เล่นด้วย โครงการเรามีอุปสรรค”

(ผู้อำนวยการโรงเรียน, 23 ธันวาคม 2551)

“จากการไปอบรมได้อะไรมาเยอะ เพราะชาวบ้านไม่เคยได้รับการอบรมในรูปแบบแบบนี้ เค้าจะใช้กรณีตัวอย่าง เช่น คนที่ล้มเหลวในครอบครัว เคยมาอบรมที่นี่ แล้วกลับไปปฏิบัติตัวใหม่ทำให้ประสบความสำเร็จ เค้าก็อุทิศตนเป็นสื่อ อีกสิ่งหนึ่ง คือ การมีจิตอาสา หลังจากไปอบรมมาเราขอความช่วยเหลือจากเค้าได้ง่ายขึ้น เค้าเห็นคุณค่าของเงินที่เราเสียสละเพื่อให้เค้าได้รับการอบรม และเค้าก็เห็นด้วยตัวเอง กลับมาเค้าก็จะพิจารณาตัวเองในการช่วยเหลือโรงเรียน”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ, 15 ธันวาคม 2551)

“การพัฒนาบุคลากรส่วนใหญ่เป็นการพัฒนาทั้งระบบ เพื่อให้ทุกคนทุกฝ่ายรับรู้เหมือน ๆ กัน เช่น โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิต ก็จะมีคณะกรรมการ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ไปอบรมด้วยกัน โครงการฟื้นฟูศีลธรรมโลกก็จะมีผู้ปกครอง ครูและนักเรียนไปด้วยกัน”

(ครูผู้สอนคนที่ 4, 24 ธันวาคม 2551)

“เวลาประชุมครู ประชุมคณะกรรมการ ก็เป็นลักษณะของการให้ความรู้ การบรรยาย ให้รู้จักเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ให้รู้จักเหตุผล รู้จักประมาณ รู้จักใช้จ่าย ให้รู้จักประหยัด ส่วนใหญ่ก็มีการดำเนินชีวิตตามเศรษฐกิจพอเพียง”

(ประธานคณะกรรมการสถานศึกษา, 17 ธันวาคม 2551)

จากการศึกษาเอกสาร สังเกต และสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโรงเรียนบ้านหนองหาด ผู้วิจัยนำข้อค้นพบดังกล่าวมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการเอไอซี เพื่อ

ร่วมกันค้นหารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตอนที่ 4 ผลการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการเอไอซีของโรงเรียนบ้านหนองหาด

กระบวนการเอไอซี เป็นการประชุมเชิงปฏิบัติการที่มีการระดมพลังสมอง พลังความคิด สร้างสรรค์ของผู้เข้าร่วมประชุม เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาในเชิงสร้างสรรค์อย่างเป็นขั้นตอน โดยเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้มีโอกาสสื่อสาร แลกเปลี่ยนความรู้ ข้อมูลและประสบการณ์ซึ่งกันและกัน อย่างเป็นประชาธิปไตย อันจะนำไปสู่ความเข้าใจถึงสภาพปัญหา ข้อจำกัด ความต้องการ และ ศักยภาพของผู้เกี่ยวข้อง ในการนี้ผู้วิจัยจึงนำกระบวนการเอไอซีมาประยุกต์ใช้ในการเก็บข้อมูล ภาคสนาม โดยก่อนจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลเชิงลึกเป็นระยะเวลา 1 เดือน และกำหนดจัดประชุมเชิงปฏิบัติการในวันจันทร์ที่ 29 ธันวาคม พ.ศ. 2551 ณ ลานธรรมโรงเรียน บ้านหนองหาด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ชุมชนร่วมกันแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผู้วิจัยขอ นำเสนอสรุปผลการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการเอไอซี ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสร้างความรู้ (Appreciation : A)

เป็นขั้นตอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคน แสดงความคิดเห็น รับฟังและหา ข้อสรุปร่วมกันอย่างสร้างสรรค์เป็นประชาธิปไตย ยอมรับในความคิดของเพื่อนสมาชิก โดยใช้การ เขียนหรือการวาดรูปเป็นสื่อในการแสดงความคิดเห็น เพื่อวิเคราะห์สภาพการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และร่วมกัน กำหนดวิสัยทัศน์ อันเป็นภาพพึงประสงค์ในการพัฒนาว่าต้องการอย่างไร โดยแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอนย่อย ดังนี้

A1: สภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในปัจจุบัน พบว่าโรงเรียนบ้านหนองหาดได้รับความ ร่วมมือจากชุมชนเป็นอย่างดีในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาตามปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง โดยทางโรงเรียนได้ดำเนินการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้ อาหารพื้นบ้าน สมุนไพร เกษตรกางมุ้ง นวดแผนไทย หัตถกรรมพื้นบ้าน (การทอผ้า) การแปรรูปอาหาร การรำมโนราห์ กลองยาว เพลงบอก การสร้างต้นแบบจิตอาสา การทำบัญชีรายรับรายจ่ายครัวเรือน ซึ่งเน้นให้ ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการดำเนินงานทุกขั้นตอน ได้แก่

1) สสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่นในสาขาต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน โดยสำรวจว่าในชุมชน มีภูมิปัญญาท้องถิ่นอะไรบ้าง และคัดเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่นแต่ละสาขา

2) ร่วมประชุมวางแผนในการดำเนินงาน โดยกำหนดกิจกรรมบูรณาการในสาระการเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่นเศรษฐกิจพอเพียง ปีการศึกษา 2550 หลักสูตรสร้างจิตอาสาพัฒนาคุณธรรมเศรษฐกิจพอเพียงอย่างยั่งยืน ปีการศึกษา 2551 และหลักสูตรท้องถิ่นสนองโครงการพระราชดำริลุ่มน้ำปากพนัง ปีการศึกษา 2551

3) เชิญภูมิปัญญาท้องถิ่นแต่ละสาขามาให้ความรู้ โดยการบรรยาย สาธิตให้นักเรียนดู

4) นำเข้าสู่กระบวนการปฏิบัติจริง โดยเน้นให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง เช่น การทำอาหารคาว หวาน ได้ให้นักเรียนเตรียมอุปกรณ์เพื่อมาทำอาหารในวิชาที่เรียน เกษตรทางมุ้งก็ให้นักเรียนปลูกผักสวนครัว เช่น กวางตุ้ง เป็นต้น

5) ติดตามประเมินผลในกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และรายงานผลต่อชุมชนโดยการจัดตลาดนัดคุณธรรมวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชน

6) ปรับปรุงแก้ไข ชุมชนร่วมให้ข้อเสนอแนะผลการดำเนินงานเพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานให้ดีขึ้น

7) สรุปผลการดำเนินงาน จัดทำรายงานเพื่อเสนอต่อผู้บังคับบัญชาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

8) ขยายผล/ต่อยอด/ประชาสัมพันธ์ ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการขยายผลสู่ชุมชนและโรงเรียนเครือข่าย โดยชุมชนและโรงเรียนเครือข่ายนำแนวทางการดำเนินงานไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของตนเอง

9) รับผิดชอบร่วมกัน คือ โรงเรียนและชุมชนได้รับความภาคภูมิใจ คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น

เมื่อร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคที่ทำให้ชุมชนไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า

1) ชุมชนมีบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในแต่ละด้านมีจำนวนน้อย ตลอดจนครูภูมิปัญญาท้องถิ่นขาดทักษะในการถ่ายทอดความรู้

2) ชุมชนไม่มีเวลาเนื่องจากมีภาระหน้าที่ต้องประกอบอาชีพ

A2: การมีส่วนร่วมของชุมชนในอนาคต ขั้นตอนนี้ให้ผู้เข้าร่วมประชุมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในอนาคตว่าชุมชนต้องการเข้ามามีส่วนร่วมอย่างไรบ้างในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จากการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ พบว่า

- 1) จัดตั้งแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นระดับหมู่บ้าน ระดับตำบลอย่างมีระบบ
- 2) ค้นหาภูมิปัญญาท้องถิ่นเพิ่มเติม
- 3) ส่งเสริมด้านการตลาดของผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 4) หาแหล่งเงินทุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น อบต. อบจ. เพื่อนำมาใช้ในการผลิต
- 5) ส่งเสริมด้านการอาชีพให้แก่นักเรียนและชุมชนในด้านอาชีพต่าง ๆ เช่น ซ่อมเครื่องใช้ไฟฟ้า ซ่อมคอมพิวเตอร์ ซ่อมรถจักรยาน รถจักรยานยนต์
- 6) สร้างเครือข่ายภูมิปัญญาท้องถิ่นกับองค์กรภายนอก เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน
- 7) ประชาสัมพันธ์ให้ทุกฝ่ายทราบ และเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม
- 8) พัฒนาศักยภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ก้าวทันเทคโนโลยีในปัจจุบัน

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างแนวทางการพัฒนา (Influence : I)

เป็นขั้นตอนที่ให้ผู้เข้าร่วมประชุมร่วมกันระดมความคิด เพื่อค้นหากิจกรรม ขั้นตอน วิธีการดำเนินงานและเสนอทางเลือกในการพัฒนาตามที่ได้ช่วยกันกำหนดวิสัยทัศน์ไว้ พร้อมทั้งจัดลำดับความสำคัญของกิจกรรม โดยแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอนย่อย ดังนี้

I1: แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชน ขั้นตอนนี้ให้ผู้เข้าร่วมประชุมร่วมกันเสนอกิจกรรมการจัดการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น และขั้นตอนวิธีดำเนินการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ จัดการศึกษาว่าควรทำอย่างไร และชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างไร จากการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ พบว่า แต่ละกลุ่มได้นำเสนอภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อนำมาใช้ในการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไว้อย่างหลากหลาย ได้แก่ การตัดผมชายหญิง การซ่อมรถจักรยานยนต์ การนวดแผนไทย เพลงบอก การผูกผ้า หนังสติ่ง เพลงกล่อมเด็ก เพลงลูกทุ่ง การเล่านิทาน ศาสนพิธีและพิธีกรรมทางศาสนา เมื่อผู้เข้าร่วมประชุมได้พิจารณาถึงความเป็นไปได้ และความเหมาะสมในการจัดกิจกรรม ซึ่งแต่ละกิจกรรมมีวิธีการดำเนินงานโดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ดังนี้

1) สำรวจและรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชนเพิ่มเติมอย่างเป็นระบบ โดยสำรวจว่าในชุมชนมีภูมิปัญญาท้องถิ่นอะไรบ้าง และคัดเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่นแต่ละสาขาให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนและชุมชน

2) สร้างความตระหนัก ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการจัดอบรม ศึกษา ดูงานชุมชนที่ประสบความสำเร็จ และจัดตั้งชมรมภูมิปัญญาท้องถิ่น

3) ร่วมประชุมวางแผนในการดำเนินงาน ประกอบด้วยครู นักเรียน ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น และตัวแทนชุมชนมาร่วมกันกำหนดกิจกรรม กำหนดปฏิทินการดำเนินงาน กำหนดผู้รับผิดชอบภูมิปัญญาท้องถิ่นตามความถนัด

4) นำเข้าสู่กระบวนการปฏิบัติจริง โดยเชิญภูมิปัญญาท้องถิ่นแต่ละสาขามาให้ความรู้ในกิจกรรมที่ได้กำหนดไว้ และเน้นให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง เช่น การตัดผมชายหญิง นอกจากครูภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ความรู้เกี่ยวกับหลักและวิธีการตัดผมแล้ว ยังต้องให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเองอีกด้วย

5) ติดตามประเมินผลในกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และรายงานผลต่อชุมชนโดยการจัดตลาดนัดคุณธรรมวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชน

6) ปรับปรุงแก้ไข ชุมชนร่วมให้ข้อเสนอแนะผลการดำเนินงานเพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานให้ดีขึ้น

7) สรุปผลการดำเนินงาน จัดทำรายงานเพื่อเสนอต่อผู้บังคับบัญชาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

8) ขยายผล/ต่อยอด/ประชาสัมพันธ์ ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการขยายผลสู่ชุมชนและโรงเรียนเครือข่าย โดยชุมชนและโรงเรียนเครือข่ายนำแนวทางการดำเนินงานไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของตนเอง

9) รับผลประโยชน์ร่วมกัน คือ โรงเรียนและชุมชนได้รับความภาคภูมิใจ คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น โรงเรียนให้การยกย่อง เชิดชู ให้กำลังใจและมอบเกียรติบัตร

นอกจากนี้ผู้เข้าร่วมประชุมยังได้ให้ข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนบ้านขอนแก่น ดังนี้

1) ควรขยายการจัดตลาดคุณธรรมวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงสู่ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด

2) โรงเรียนและชุมชนควรส่งเสริมให้นักเรียนนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการดำรงชีวิต

3) โรงเรียนควรเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานมากขึ้น

4) โรงเรียนและครูภูมิปัญญาท้องถิ่นควรหาวิธีการในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ นักเรียนด้วยวิธีการที่หลากหลาย

5) โรงเรียนควรมีการวางแผนดำเนินงานประมาณที่ชัดเจนและเพียงพอ

6) ควรมีการพัฒนาศักยภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ทันสมัย

7) ควรมีการสร้างเครือข่ายภูมิปัญญาท้องถิ่นกับองค์กรภายนอก เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

8) ควรจัดทำโครงการเพื่อขอสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น อบต. อบจ. สภาวัฒนธรรมจังหวัด เป็นต้น

12: จัดลำดับความสำคัญ ขั้นตอนนี้ให้ตัวแทนแต่ละกลุ่มนำเสนอกิจกรรมและจัดลำดับความสำคัญของกิจกรรมว่ากิจกรรมใดสามารถทำได้โดยการพึ่งตนเองเป็นหลัก และมีความสำคัญเห็นควรเริ่มดำเนินการเป็นกิจกรรมแรก โดยพิจารณาถึงความเป็นไปได้ และความเหมาะสมในการจัดกิจกรรม จากการสังเกตการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ พบว่า ผู้เข้าร่วมประชุมแต่ละคนมีความกระตือรือร้นในการแสดงความคิดเห็นและให้ความร่วมมือในการออกเสียงเลือกกิจกรรมเพื่อจัดลำดับ โดยใช้การยกมือในการออกเสียงอย่างเป็นทางการิปไตย ซึ่งสรุปได้ 3 กิจกรรมแรกที่ชุมชนเห็นความสำคัญและควรดำเนินการก่อน คือ กิจกรรมการร้องเพลงลูกทุ่ง กิจกรรมการตัดผมชายหญิง และกิจกรรมการร้องเพลงกล่อมเด็ก ตามลำดับ

ขั้นตอนที่ 3 การสร้างแนวทางปฏิบัติ (Control : C)

เป็นขั้นตอนที่ให้การยอมรับและทำงานร่วมกันโดยนำเอากิจกรรมที่ได้เลือกในขั้นตอนที่ 2 (12) มากำหนดผู้รับผิดชอบ และวางแผนการปฏิบัติ สร้างข้อตกลงร่วมกัน โดยแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอนย่อย ดังนี้

C1: กำหนดผู้รับผิดชอบ เพื่อให้การดำเนินงานขับเคลื่อนไปในทิศทางที่ดี และนำไปสู่ความสำเร็จ ที่ประชุมจึงร่วมกันคัดเลือกผู้รับผิดชอบซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความรู้ความสามารถในสาขานั้น

1) กิจกรรมการร้องเพลงลูกทุ่ง ผู้รับผิดชอบ คือ นางสาวสุพิศ สังข์ทอง นางพิสมัย เพ็งศรี นางปราณี สมชุม นางวรรณดี ทองเสน และนางเอิบ เกลี้ยงมณี

2) กิจกรรมการตัดผมชายหญิง ผู้รับผิดชอบ คือ นางสาวเอียด ศรีคงแก้ว นายวิชาติ หนูปาน นายเสวียน แก้วทอง และนางพัทธราภรณ์ เทพหนู

3) กิจกรรมการร้องเพลงกล่อมเด็ก ผู้รับผิดชอบ คือ นางบุญเรียง ฉะยับแหลม นางฉัฐ หนูปาน นางบุญริน หนูชัยแก้ว นางถัด ฉะยับมาก และนางหวง คงปาน

C2: สรุปผลการประชุม และสร้างข้อตกลงร่วมกัน

จากการประชุมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการเอไอซี ทำให้โรงเรียนและชุมชนได้แนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชน และแนวทางการพัฒนาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษา

ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนได้กิจกรรมที่เกิดจากความต้องการร่วมกันของชุมชน และโรงเรียนเอง นั่นก็คือ กิจกรรมการร้องเพลงลูกทุ่ง กิจกรรมการตัดผมชายหญิง และกิจกรรมการร้องเพลงกล่อมเด็ก โดยมีข้อตกลงร่วมกันว่า ผู้รับผิดชอบที่เลือกมานั้นเป็นผู้ที่มีความสามารถในสาขานั้น ๆ ไม่ใช่เป็นการผลักภาระหน้าที่ให้ ดังนั้นในการปฏิบัติจริงทุกคนสามารถเข้ามา ร่วมกันได้อย่างเต็มที่

จากการสังเกตการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการเอไอซีพบว่า ผู้เข้าร่วมประชุม ให้ความสนใจ และตั้งใจในการทำงาน ร่วมแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ตามกระบวนการทุก ขั้นตอน มีความกระตือรือร้น และกล้าแสดงออกในการนำเสนอผลงาน เมื่อถึงเวลารับประทานอาหารกลางวันก็ยังไม่ไปรับประทานอาหาร เนื่องจากต้องการทำงานให้เสร็จก่อน นับว่าเป็นความสำเร็จ ในการนำกระบวนการเอไอซีมาประยุกต์ใช้ในการทำวิจัยครั้งนี้ และสิ่งที่ผู้วิจัยพบจากการจัด ประชุมเป็นการกระตุ้นดีได้ว่าชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียนอย่างแท้จริง ชุมชนให้ ความสำคัญและใส่ใจในกิจกรรมของโรงเรียน เช่น ในวันที่จัดประชุม บางคนติดธุระไม่สามารถมา ได้จะมาบอกก่อนล่วงหน้า และหาคนมาแทนให้ แสดงให้เห็นว่าชุมชนใส่ใจและให้ความสำคัญใน กิจกรรมทุกกิจกรรมของโรงเรียน

ภาพที่ 4.8 บรรยากาศการจัดประชุมตามกระบวนการเอไอซี ณ โรงเรียนบ้านขอนแก่น

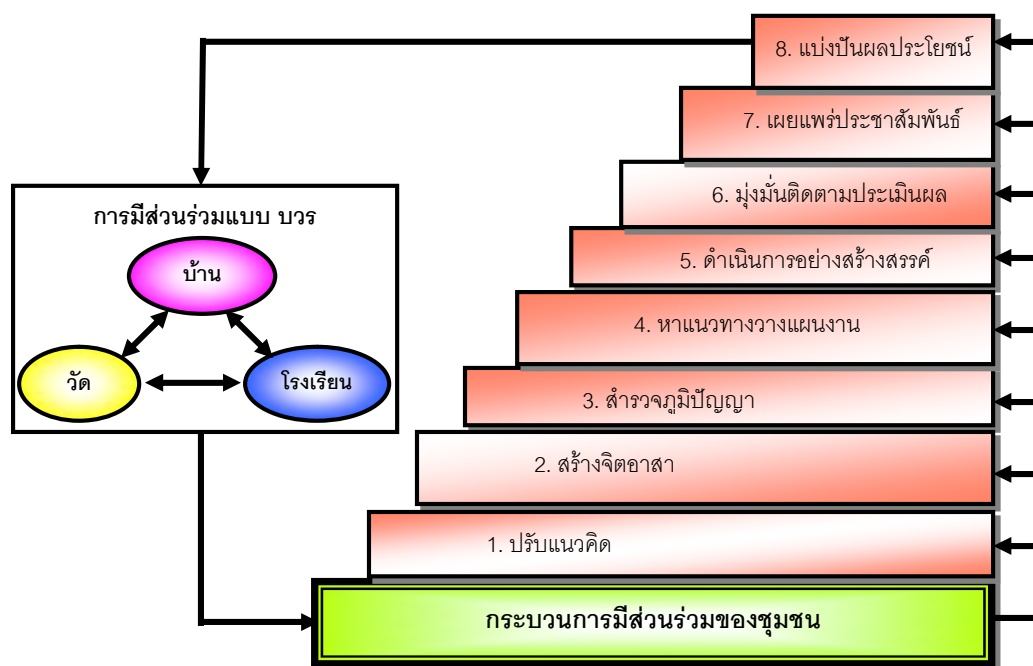
ตอนที่ 5 รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนบ้านขอนแก่น ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนบ้านขอนแก่น จากการศึกษาเอกสาร สังเกต สัมภาษณ์ และผลจากการจัดประชุมตามกระบวนการเอไอซี ผู้วิจัยขอเสนอแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

5.1 กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและวิธีดำเนินการ

5.2 เงื่อนไขความสำเร็จ

5.1 กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและวิธีดำเนินการ

โรงเรียนได้เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงทุกชั้นตอน โดยยึดหลักทฤษฎีการมีส่วนร่วมแบบ บวร (บ้าน วัด โรงเรียน) เน้นให้ชุมชนในทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วม ตั้งแต่ในขั้นของการปรับแนวคิด สร้างจิตอาสา สำนวจภูมิปัญญา หาแนวทางวางแผนงาน ดำเนินการอย่างสร้างสรรค์ มุ่งมั่นติดตามประเมินผล เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ สูดท้ายแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกัน ดังแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ 4.9 กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนบ้านขอนแก่น

จากแผนภาพที่ 4.2 จะเห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนโรงเรียนบ้านขอนแก่น ใช้ทฤษฎีการมีส่วนร่วมแบบ บวร (บ้าน วัด โรงเรียน) ซึ่งทั้ง 3 ภาคีนี้เห็นความสำคัญและคุณค่าของการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ต่างให้การยอมรับและต่างพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน โดยมีกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่สำคัญ 8 ขั้นตอน และในแต่ละขั้นตอนมีวิธีดำเนินการดังรายละเอียดต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การมีส่วนร่วมในการปรับแนวคิด เป็นขั้นตอนที่โรงเรียนเห็นความสำคัญของการพัฒนาบุคลากรให้มีแนวคิดและวิสัยทัศน์ในทิศทางเดียวกัน ซึ่งนอกจากการพัฒนาบุคลากรในโรงเรียนให้มีความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว การพัฒนาบุคลากรในชุมชนนั้นว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการขับเคลื่อนการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนั้นโรงเรียนจึงได้เชิญชุมชนซึ่งประกอบด้วย ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้นำชุมชน ตัวแทนจากวัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาร่วมประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์ สร้างความรู้ความเข้าใจในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งนี้เพื่อให้โรงเรียนและชุมชนมีแนวคิดในทิศทางเดียวกัน รวมทั้งก่อให้เกิดความศรัทธาในการทำงานร่วมกันต่อไป ข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ดังนี้

“โรงเรียนเชิญทั้ง 3 ภาคี คือ วัด บ้านก็หมายถึงผู้ปกครอง ครูภูมิปัญญา คณะกรรมการ โรงเรียนหมายถึงผอ. ครูและนักเรียนมาประชุม ผอ.จะประชุมใหญ่ครั้งเดียวในการประชุมได้ชี้แจงวัตถุประสงค์และพูดให้เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ให้สอดคล้องกับเศรษฐกิจพอเพียง หลังจากนั้นครูเค้าก็จะประชุมกลุ่มย่อยร่วมกับชาวบ้านเอง...”

“มีการพัฒนาทั้งระบบ ครูทุกคนจะผ่านการพัฒนาหมด โรงเรียนจะหาเอกสาร ตำรามาให้อ่าน สองพัฒนาโดยการส่งเข้าอบรม สัมมนา ศึกษาดูงาน สาม พัฒนาโดยผู้นำ ผอ.เองจะให้ความรู้เรื่องนี้อยู่ทุกเดือน”

(ผู้อำนวยการโรงเรียน, 23 ธันวาคม 2551)

โรงเรียนบ้านหนองหาดมีวิธีดำเนินการ ดังนี้

1.1 จัดประชุมชี้แจงเพื่อการรับรู้ร่วมกัน โรงเรียนได้เชิญชุมชนเข้ามาร่วมประชุม เพื่อร่วมกันรับรู้ รับทราบนโยบาย และวัตถุประสงค์ของการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษา ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนให้ชุมชนเห็นความสำคัญและคุณค่าของการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเอง ให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ โดยผู้อำนวยการโรงเรียนและคณะครูมีบทบาทหลักในการจัดประชุมครั้งนี้ เนื่องจากท่านผู้อำนวยการโรงเรียนเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ และมีความเข้าใจหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นอย่างดี ตลอดจนปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จึงเป็นวิทยากรบรรยายให้ความรู้ ความเข้าใจแก่ชุมชนด้วยตนเอง เพื่อสร้างให้ชุมชนเกิดความตระหนักและเกิดการรับรู้ร่วมกัน นอกจากนี้โรงเรียนยังเปิดโอกาสให้ชุมชนได้ซักถาม อภิปราย และแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ

ในการจัดประชุมแต่ละครั้งโรงเรียนมีการเตรียมวางแผนไว้ล่วงหน้าก่อนจัดประชุมเป็นอย่างดี ทั้งเตรียมความพร้อมในด้านเอกสาร และด้านบุคลากร โดยผู้อำนวยการโรงเรียนจัดประชุมคณะครูและบุคลากรในโรงเรียนก่อน เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจ และเห็นความสำคัญ จนเกิดความตระหนักในการนำไปปฏิบัติ หลังจากนั้นจึงจัดประชุมคณะกรรมการสถานศึกษา เพื่อให้คณะกรรมการสถานศึกษามีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถอธิบายให้ชุมชนเข้าใจและเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วม แล้วจึงจัดประชุมใหญ่โดยเชิญผู้ที่มีส่วนร่วมทุกภาคส่วนเข้าร่วมการประชุมครั้งนี้ ข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ดังนี้

“เราก็จะนัดภูมิปัญญา และผู้ปกครองมาประชุมรวมกันทั้งโรงเรียน เสร็จแล้วเราก็ประชุมในเรื่องที่เราจะทำ ก่อนที่เราจะนัดประชุมเราต้องมีรายชื่ออยู่ในมือก่อน แล้วจึงนัดประชุมใหญ่ พอประชุมใหญ่แล้ว ก็แยกกลุ่มย่อย ก็จะแจกแบบฟอร์มให้แต่ละกลุ่มว่าจะต้องทำอะไรบ้าง ในการจัดประชุมก็เพื่อให้เข้าใจตรงกัน เพราะตอนที่เราไปหาอาจจะเข้าใจคนละเรื่อง วันนั้นก็พูดถึงโครงการ วัตถุประสงค์ว่าเราจะทำอะไรกัน...”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ, 15 ธันวาคม 2551)

“โรงเรียนของเราก็จะประชุมครูก่อน เสร็จแล้วก็แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบแต่ละฐาน แต่ละฐานก็ไปดำเนินการเอง ครูแต่ละคนก็อยู่ประจำในแต่ละฐาน ครูแต่ละฐานก็จะประชุมคณะทำงานก่อน โดยมีหนังสือเชิญประชุม เพื่อร่วมปรึกษาหารือว่าจะทำอย่างไรต่อไป โดยเชิญผู้นำต่าง ๆ

อาจจะเป็นผู้นำตามธรรมชาติก็ได้ กลุ่มละ 5 คน เพื่อช่วยกันกำหนดกรอบในการทำงาน หลังจากนั้นนัดประชุม อย่างเช่น ครูรับผิดชอบการจัดทำบัญชี หลังจากประชุมแล้วก็ทำหนังสือแจ้งไปยังผู้ใหญ่บ้าน ให้หาผู้จัดทำบัญชีที่เค้ายกบัญชีหรือสนใจจะทำบัญชี ขอรายชื่อมา เพื่อมารวบรวมและเชิญมาประชุมเกี่ยวกับการจัดทำบัญชี ใช้เวลาในการประชุมประมาณ 2 ชั่วโมง โดยใช้การประชุมกลุ่มย่อยก่อน เสร็จแล้วก็ขยายผลเป็นกลุ่มใหญ่ กลุ่มอื่นก็ใช้วิธีการคล้าย ๆ กัน เช่น เรื่องของอาหาร ประชุมเสร็จ วันต่อไปก็มาสอนทำอาหาร”

(ครูผู้สอนคนที่ 3, 17 ธันวาคม 2551)

“ก็เปิดโอกาสให้เข้าไปร่วมคิด ร่วมแสดงความคิดเห็น โรงเรียนจะนัดประชุมคณะกรรมการก่อนคุยกับคณะกรรมการได้ข้อตกลงยังไง ก็จะนำมาประชุมกับผู้ปกครอง ชาวบ้านอีกครั้ง”

(ผู้ใหญ่บ้าน, 13 ธันวาคม 2551)

“ก็จะเชิญมาร่วมประชุม มาร่วมแสดงความคิดเห็น แล้วก็เสนอแนะ โดยโรงเรียนจะเป็นผู้เริ่มต้นก่อน แล้วจึงเชิญชุมชนมาร่วม ในการเสนอแนะโรงเรียนก็จะรับฟัง เพื่อให้เขาได้ภูมิใจในความคิดของเขา”

(ประธานคณะกรรมการสถานศึกษา, 17 ธันวาคม 2551)

1.2 สร้างความตระหนักให้แก่ชุมชนด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น ชมวีซีดีตัวอย่างความสำเร็จในการดำเนินกิจกรรมของโรงเรียนแต่ละกิจกรรม นอกจากมีการจัดเก็บเป็นภาพนิ่งแล้วยังมีการจัดเก็บเป็นภาพเคลื่อนไหว และจัดทำแผ่นวีซีดีไว้ด้วยทุกครั้ง เช่น กิจกรรมตลาดนัดคุณธรรม สายใยชุมชนที่จัดเป็นประจำทุกปี กิจกรรมการสรรหาบุคคลทำความดีต้นแบบ เป็นต้น นอกจากนี้สื่อที่โรงเรียนได้จัดทำขึ้นแล้ว ทางโรงเรียนยังมีสื่อต่าง ๆ อีกมากมาย ดังนั้นโรงเรียนจึงเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการรับรู้ผลการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน โดยให้ชุมชนได้ชมผลการดำเนินกิจกรรมจากแผ่นวีซีดีที่โรงเรียนได้จัดทำขึ้น ในงานกิจกรรมตลาดนัดคุณธรรมสายใยชุมชน หรือในการประชุมตามโอกาสต่าง ๆ และนอกจากชมกิจกรรมของโรงเรียนแล้วชุมชนยังได้ชมกิจกรรมของโรงเรียนหรือชุมชนอื่นที่ประสบความสำเร็จ เช่น ภาพบันทึกเทปรายการโทรทัศน์วิทยุชุมชน “รายการไข่น้อยคุยข่าว” ซึ่งเป็นรายการที่นำเสนอผลงานเกี่ยวกับท้องถิ่น

1.3 ผู้อำนวยการโรงเรียนบรรยายให้ความรู้และสรุปเน้นความสำคัญอย่างสม่ำเสมอ การพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ ความเข้าใจ ตระหนักและเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้นั้นไม่สามารถเกิดขึ้นได้เพียงครั้งเดียวหรือสองครั้ง ดังนั้นผู้บริหาร ซึ่งเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ ความสามารถ และรับนโยบายมาโดยตรง ย่อมมีความเข้าใจเป็นอย่างดี ผู้บริหารจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาบุคลากร โดยการบรรยายให้ความรู้แก่บุคลากรทั้งในโรงเรียนและชุมชนอย่างสม่ำเสมอตามโอกาสต่าง ๆ เช่น ในการประชุมครู ประชุมผู้ปกครอง ประชุมคณะกรรมการสถานศึกษา ในที่ประชุมของหมู่บ้าน และวัด เป็นต้น

1.4 เชิญผู้เชี่ยวชาญจากภายนอกมาให้ความรู้ นอกจากการได้รับความรู้จากผู้อำนวยการโรงเรียนแล้ว โรงเรียนยังได้เชิญผู้เชี่ยวชาญจากภายนอกมาให้ความรู้แก่ชุมชน เช่น ศึกษานิเทศก์จากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น

1.5 ศึกษาดูงานตามโอกาสที่เหมาะสม การศึกษาดูงานเป็นวิธีการที่ทำให้เห็นภาพการดำเนินงานได้ชัดเจนขึ้น สามารถรับรู้ได้ด้วยตนเองจากสถานที่จริง กระตุ้นให้เกิดความตระหนักและความต้องการในการนำมาพัฒนาโรงเรียนและชุมชนของตนเองบ้าง โดยร่วมกับชุมชนศึกษาดูงานโรงเรียน ชุมชนหรืองานแสดงนิทรรศการต่าง ๆ เช่น ศึกษาดูงานสถาบันฝึกอบรมผู้นำ จังหวัดกาญจนบุรี เป็นต้น

1.6 ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ส่งเสริม สนับสนุนและเปิดโอกาสให้คณะครู นักเรียน และชุมชนได้ค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองจากการอ่านหนังสือ ศึกษาเอกสาร แผ่นพับ ทั้งจากห้องสมุดและอินเทอร์เน็ต เช่น โรงเรียนได้เอกสารเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมา ก็จะนำมาให้คณะครู นักเรียนและชุมชนได้ศึกษา

1.7 สนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเครือข่าย โรงเรียนมีกลุ่มเครือข่ายระหว่างโรงเรียน ในอำเภอชะอวด และเครือข่ายระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เช่น กลุ่มแปรรูปพริก กลุ่มทอผ้าบ้านเนินมวง กลุ่มทอผ้าบ้านตรอกแคและหน่วยงานในชุมชน เช่น วัด องค์การบริหารส่วนตำบล สถานีอนามัย สถานีตำรวจ สถานีรถไฟ เป็นต้น ได้ร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งที่สามารถพัฒนาบุคลากรและสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้ เนื่องจากการดำเนินงานของเครือข่ายจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือเป็นหลัก จึงทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในด้านต่าง ๆ เช่น องค์ความรู้ ทรัพยากร ภูมิปัญญาท้องถิ่น และแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ดังนี้

“...เราอยู่แบบบ้าน วัด โรงเรียน กรรมการวัดกรรมการโรงเรียนชุดเดียวกัน โรงเรียนมีอะไรก็บอก วัดมีอะไรก็บอก จะเรียกประชุมกัน ชาวบ้านก็มาช่วย...”

(เจ้าอาวาส, 17 ธันวาคม 2551)

ขั้นตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมในการสร้างจิตอาสา โรงเรียนบ้านหนองหาดมองเห็นว่าการดำเนินงานเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ผ่านมายังไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากคนในชุมชนขาดจิตอาสาในการทำงานเพื่อส่วนรวม ดังนั้นจึงได้ร่วมกับตัวแทนจากชุมชนคิดกิจกรรมเพื่อให้คนในชุมชนรู้จักการเสียสละ มีจิตอาสา และทำงานเพื่อส่วนรวมโดยไม่หวังผลตอบแทน โดยมีคณะครู คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้นำท้องถิ่น ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น และที่ปรึกษาโรงเรียนเข้ารับการฝึกอบรมประชุมเชิงปฏิบัติการสร้างจิตอาสา จำนวน 4 วัน 3 คืน ณ สถาบันฝึกอบรมผู้นำ จังหวัดกาญจนบุรี และในการฝึกอบรมครั้งนี้ผู้เข้าร่วมการอบรมทุกท่านได้ร่วมกันบริจาคเงินคนละ 500 บาท ซึ่งเป็นข้อตกลงตามความสมัครใจของทุกฝ่าย เพื่อสนับสนุนงบประมาณของโรงเรียน ข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ดังนี้

“...โครงการอบรมที่กาญจนบุรีของท่านจำลอง หมดงไปแสดงว่าบาทชาวบ้านที่ไปก็มีส่วนร่วมในการบริจาคเงินคนละ 500 บาท เราต้องให้เค้ามีส่วนร่วม ไม่ใช่ไปฟรี เค้าจะได้เห็นคุณค่า อบต.ก็ช่วยด้วย คนหนึ่งเราต้องเสียให้เค้าคนละ 3,500 บาท แต่จากการไปอบรมได้อะไรมาเยอะ เพราะชาวบ้านไม่เคยได้รับการอบรมในรูปแบบแบบนี้ เค้าจะใช้กรณีตัวอย่าง เช่น คนที่ล้มเหลวในครอบครัว เคยมาอบรมที่นี่ แล้วกลับไปปฏิบัติตัวใหม่ทำให้ประสบความสำเร็จ เค้าก็อุทิศตนเป็นสื่อ อีกสิ่งหนึ่ง คือ การมีจิตอาสา หลังจากไปอบรมมาเราขอความช่วยเหลือจากเค้าได้ง่ายขึ้น เค้าเห็นคุณค่าของเงินที่เราเสียสละเพื่อให้เค้าได้รับการอบรม และเค้าก็เห็นด้วยตัวเองกลับมาเค้าก็จะพิจารณาตัวเองในการช่วยเหลือโรงเรียน โรงเรียนมีเรื่องขอความช่วยเหลือ แค่ว่าจริงเดี๋ยวก็มาแล้ว และในเรื่องการปฏิบัติตัว การกินอยู่ ดู ฟัง เค้าจะไม่สูบบุหรี่ ไม่กินเหล้า ปฏิบัติได้เยอะ คนที่ไปมาแล้ว ส่วนใหญ่ทำบาปน้อยลง เค้าให้เราทำเหมือนนักเรียนเลย กินแต่ผัก กินเสร็จแล้วก็ต้องปลูกผักทดแทน”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ, 15 ธันวาคม 2551)

โดยมีวิธีดำเนินการ ดังนี้

2.1 จัดประชุมชี้แจงให้ชุมชนทราบถึงวัตถุประสงค์ และรายละเอียดของโครงการว่ามีกิจกรรมอะไรบ้าง ผู้เข้าร่วมกิจกรรมคือใคร และต้องเตรียมตัวอย่างไรในการเข้าร่วม รวมทั้งหามติในที่ประชุมด้วยว่าผู้เข้ารับการอบรมจะต้องเสียเงินคนละเท่าไร

2.2 สรรหาผู้เข้ารับการอบรม โรงเรียนได้เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมด้วยความสมัครใจ และได้แสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่ โดยในกิจกรรมสร้างจิตอาสาครั้งนี้มีผู้เข้าร่วมการอบรม จำนวน 45 ท่าน ประกอบด้วย ครู คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้นำชุมชน ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น และที่ปรึกษาของโรงเรียน

2.3 ติดต่อประสานงานสถานที่เข้ารับการอบรม เป็นการเตรียมความพร้อมในด้านสถานที่ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความประทับใจแก่ผู้ที่เข้ารับการอบรม ซึ่งสถานที่ที่เข้ารับการอบรม คือ สถาบันฝึกอบรมผู้นำจังหวัดกาญจนบุรี อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งเป็นสถาบันที่มีความเชี่ยวชาญในการจัดอบรมหลักสูตรเกี่ยวกับผู้นำ จิตอาสาและการดำรงชีวิตตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2.4 จัดทำเอกสารการเรียนรู้และคู่มือการเดินทาง เพื่อใช้เป็นแนวทางสำหรับผู้เข้ารับการอบรมในการปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้อง และเหมาะสม ขั้นตอนนี้ครูเป็นผู้ที่มีบทบาทหลักในการจัดทำเอกสาร

2.5 ดำเนินการตามหลักสูตร เดินทางไปสถาบันฝึกอบรมผู้นำจังหวัดกาญจนบุรี เพื่อเข้ารับการอบรมเชิงปฏิบัติการ จำนวน 4 วัน 3 คืน

2.6 ประชุมประมวลองค์ความรู้ ร่วมกันรวบรวม และสรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการเข้ารับการอบรมเชิงปฏิบัติการ โดยผู้เข้าร่วมการอบรมทุกคนร่วมกันประชุมสรุปองค์ความรู้ และแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในการดำเนินกิจกรรมหลังจากฝึกอบรมมาแล้ว เช่น กิจกรรมการปฏิบัติธรรม การละลัดเล็กลอบายมุข การดำเนินชีวิตตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กิจกรรมต่อยอดการเรียนรู้สู่สมุนไพรรักษาโรค กิจกรรมต่อยอดการเรียนรู้เกษตรกรรมยั่งยืน กิจกรรมการสืบสานวัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นต้น

2.7 รายงานผลโครงการ เป็นการรายงานผลต่อผู้บริหาร ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนงบประมาณ

หลังจากจัดกิจกรรมสร้างจิตอาสาแล้ว ทำให้ผู้เข้ารับการอบรมปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างในการทำความดี ลดละเล็กลอบายมุข มีคุณธรรม มีวิถีชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง มีความเสียสละ และมีจิตอาสาช่วยเหลือชุมชนได้อย่างแท้จริง นอกจากนี้ยังมีการขยายเครือข่ายของบุคคลต้นแบบ

จากผู้เข้ารับการอบรมสร้างจิตอาสา จำนวน 45 คน เป็น 80 คน ข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ดังนี้

“วิธีแก้ ก็คือ สร้างจิตอาสา สร้างจิตสำนึก ทุกเรื่องที่ทำไปก็เพื่อลูกหลานของพวกเขาเอง สองสร้างต้นแบบจิตอาสา ซึ่งตอนนี้ได้สร้างแล้วปี 50 สร้าง 17 คน ปีนี้สร้างเด็ก 80 คน ผู้ใหญ่ 80 คน เพื่อถวายเป็นหลวง ปีต่อไปจะสร้างอีก 90 คน โครงการปีต่อไปถ้าผู้ปกครองไม่เล่นด้วย โครงการเรามีอุปสรรค”

(ผู้อำนวยการโรงเรียน, 23 ธันวาคม 2551)

ขั้นตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมในการสำรวจภูมิปัญญา โรงเรียนบ้านขอนแก่นได้ร่วมกับชุมชนในการศึกษาบริบทของชุมชนด้านการดำเนินชีวิต ทรัพยากร สิ่งแวดล้อม และสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ในชุมชน ตลอดจนเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จะนำมาใช้ในการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างเหมาะสม โดยคำนึงถึงศักยภาพของโรงเรียนและชุมชนเป็นหลัก ทำให้ชุมชนเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจและรู้สึกเป็นเจ้าของความคิดนั้น กระตุ้นให้ชุมชนอยากมีส่วนร่วมในขั้นตอนต่อไป ส่งผลให้เกิดการมีส่วนร่วมด้วยความเต็มใจอย่างยั่งยืน

การสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่นสืบเนื่องมาจากทางโรงเรียนได้จัดกิจกรรมแหล่งเรียนรู้คู่บ้าน โดยสำรวจสถานที่สำคัญต่าง ๆ ในชุมชนและยกย่องให้เป็นแหล่งเรียนรู้ ซึ่งมีทั้งหมด 7 แห่ง คือ วัดขอนแก่น วัดดอนตาสังข์ สถานีอนามัยบ้านขอนแก่น สถานีอนามัยบ้านตรอกแค สถานีไฟฟ้าบ้านขอนแก่น สถานีตำรวจภูธรขอนแก่น และองค์การบริหารส่วนตำบลขอนแก่น ซึ่งจากการสำรวจแหล่งเรียนรู้นี้เองทำให้โรงเรียนได้ทราบและเข้าใจบริบทของชุมชนมากยิ่งขึ้น ทำให้รู้จักภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชนอย่างหลากหลาย เช่น การทอผ้ายกดอก ซึ่งเป็นลายผ้าที่เก่าแก่ประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช การแปรรูปพริก เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกิดจากการพัฒนาของคนในชุมชนเอง เนื่องจากคนในชุมชนมีการปลูกพริกขึ้นกันมาก ทำให้พริกขึ้นนั้นมีราคาถูกลง จึงร่วมกลุ่มกันคิดแปรรูปพริกขึ้นเพื่อเพิ่มรายได้ และจากการร่วมกันคิดของคนในกลุ่มจึงกลายมาเป็นผลิตภัณฑ์เครื่องแกง นอกจากนี้ในกลุ่มแปรรูปพริกยังได้พัฒนากิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เช่นมีการจัดตั้งกลุ่มสหกรณ์ร้านค้า กลุ่มออมทรัพย์ มีการทำไข่เค็ม ปลาตุ๋น ซึ่งเป็นสินค้า OTOP ของชุมชน ก่อให้เกิดรายได้และชื่อเสียงให้กับชุมชนเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ยังมีภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านศิลปวัฒนธรรมอีกมากมาย เช่น มโนราห์

เพลงบอก และกลองยาว ซึ่งเป็นศิลปวัฒนธรรมที่มีชื่อเสียงของจังหวัดนครศรีธรรมราช ข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ดังนี้

“เราก็ต้องสำรวจชุมชนก่อนว่าในชุมชนมีสภาพแวดล้อมเป็นยังไง มีภูมิปัญญาท้องถิ่นอะไรบ้าง สามารถนำมาใช้ในโรงเรียนได้มั๊ย เหมาะสมมั๊ย แล้วจึงนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน จากจัดกิจกรรมแหล่งเรียนรู้ที่บ้านและกิจกรรมสำรวจคนดีทำให้เราได้รู้จักชุมชนเยอะขึ้น รู้จักภูมิปัญญาท้องถิ่น รู้จักคนเยอะ ก็ได้ข้อมูลตรงนั้นมาใช้ในการทำทะเบียนภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วย ชาวบ้านเค้าก็ให้ข้อมูล ให้ความร่วมมือ ให้ข้อคิดเห็นอย่างดี”

(ครูผู้สอนคนที่ 2, 15 ธันวาคม 2551)

“ก็ไปประชุม ในการประชุมทางโรงเรียนก็จะถามว่าในหมู่บ้านมีภูมิปัญญาท้องถิ่นอะไรบ้าง ก็จะนำมาให้เด็กได้เรียนรู้ ทำอย่างไรถึงจะนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของนักเรียนได้”

(ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นคนที่ 3, 22 ธันวาคม 2551)

จะเห็นได้ว่าในชุมชนบ้านขนหาด มีความพร้อมด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้รวมทั้งชุมชนมีศักยภาพ มีความเข้มแข็ง สามารถอยู่แบบพึ่งตนเองได้ สอดคล้องตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จึงทำให้เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่น ขั้นตอนการสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่น มีวิธีดำเนินการดังนี้

3.1 ประชุมชี้แจง ประชาสัมพันธ์ เพื่อให้ชุมชนได้ทราบถึงวัตถุประสงค์และความสำคัญของการสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อขอความร่วมมือในการให้ข้อมูล และร่วมกันสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนแหล่งเรียนรู้ในชุมชน

3.2 วิเคราะห์สภาพ ปัญหาเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน ผู้อำนวยการโรงเรียนให้ความสำคัญกับการบริหารแบบมีส่วนร่วม โดยเน้นการมีส่วนร่วมแบบไตรภาคี (บวร) จึงเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการคิด วิเคราะห์สภาพ ปัญหาเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน และค้นหาแนวทางแก้ไข เพื่อนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เมื่อชุมชนเข้าใจในวัตถุประสงค์และความสำคัญของการสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่นแล้ว ทำให้ชุมชนมองเห็นสภาพปัญหาได้ชัดเจนขึ้น และรู้ว่าในชุมชนมีปัญหเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นอะไรบ้าง ทั้งนี้เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการวางแผนสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อไป ข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ดังนี้

“ได้เชิญชุมชนมาประชุมและถามว่าในชุมชนของเรามีภูมิปัญญาท้องถิ่นอะไร ใครมีความสามารถทางด้านไหนเค้าก็จะเสนอมา เค้าจะรู้จักดีว่าใครมีความสามารถอะไร”

(ครูผู้สอนคนที่ 4, 24 ธันวาคม 2551)

“...ในแต่ละกิจกรรมจะมีครูเป็นตัวหลักอย่างน้อย 1 คน เพราะครูเราน้อย เสร็จแล้วเราก็ต้องหาภูมิปัญญา ตัวหลักนี้แหละก็ต้องหาภูมิปัญญาเอง โดยการระดมความคิดเห็นกันว่าใครมีความสามารถทางด้านไหน ครูที่รับผิดชอบก็จะไปหามา ก่อนที่เราจะมาทำเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง เราก็ได้ทำมาอยู่แล้ว แต่ไม่เป็นรูปเป็นร่าง มีบูรณาการการเรียนการสอน แต่มันไม่ยั่งยืน”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ, 15 ธันวาคม 2551)

3.3 ติดต่อผู้ให้ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น และแหล่งเรียนรู้ โรงเรียนได้ติดต่อประสานงานกับผู้ให้ข้อมูล และแหล่งเรียนรู้ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น พบปะพูดคุยด้วยตัวเอง ติดต่อประสานงานทางโทรศัพท์และส่งหนังสือขอความร่วมมือ ซึ่งบางครั้งทางโรงเรียนใช้ทั้ง 3 วิธี ทำให้การศึกษาสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้ได้รับความสะดวกรวดเร็วในการเก็บข้อมูล ตลอดจนได้ข้อมูลอย่างครบถ้วน ข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ดังนี้

“ก่อนที่โรงเรียนจะพานักเรียนมาเรียนก็จะมีหนังสือมาให้ก่อน เพื่อว่าจะได้มีเวลาเตรียมตัว อบรม.เองก็ให้การสนับสนุนเต็มที่”

(สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลคนที่ 1, 22 ธันวาคม 2551)

3.4 ดำเนินการศึกษาบริบทของชุมชน สำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่น และแหล่งเรียนรู้ นอกจากทำการสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่น และแหล่งเรียนรู้ในชุมชนแล้ว โรงเรียนยังได้ศึกษาบริบทของชุมชนในเชิงลึก ทั้งทางด้านประวัติบุคคลสำคัญในชุมชน การดำเนินชีวิต ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมไปพร้อม ๆ กันอีกด้วย ทำให้โรงเรียนรู้จักและเข้าใจชุมชนมากยิ่งขึ้น ที่สำคัญคือโรงเรียนได้ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการดำเนินงานต่อไป

3.5 จัดทำทะเบียนภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้ เพื่อจัดเก็บข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้อย่างเป็นระบบ เพื่อให้ง่ายต่อการนำไปใช้และศึกษาค้นคว้า ตลอดจนเผยแพร่ยังกลุ่มเครือข่าย

3.6 ตัดสินใจเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนเป็นผู้ที่มีความรู้และความเข้าใจเป็นอย่างดีเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น รู้ว่าใครมีความสามารถทางด้านใด ดังนั้นโรงเรียนจึงเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อนำมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างเหมาะสมกับศักยภาพของโรงเรียนและชุมชนเอง

ขั้นตอนที่ 4 การมีส่วนร่วมในการหาแนวทางวางแผนงาน เป็นขั้นตอนที่โรงเรียนได้เชิญชุมชนไม่ว่าจะเป็นคณะกรรมการสถานศึกษา ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบล และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มาร่วมประชุมเพื่อวางแผนการดำเนินงาน ร่วมกันกำหนดกิจกรรม กำหนดปฏิทินการดำเนินงาน กำหนดแนวทางการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น แนวทางการจัดทำแผนการเรียนการสอน จัดหาคณะกรรมการตลอดจนวางแผนการใช้งบประมาณ ข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ดังนี้

“มีส่วนร่วมตั้งแต่วางแผน ร่วมกันกำหนดกิจกรรม กำหนดปฏิทิน ร่วมปฏิบัติ ติดตาม ประเมินผล 5 ตัวร่วม ในการร่วมวางแผน คือ ร่วมกันศึกษา ข้อมูลว่าของเรามีปัญหาอย่างไร ปัญหาแบบนี้ควรจะทำอย่างไร นี่เราจะวางแผนกันหมดเลย...”

“ใน 3 ภาคีนั้น เค้าจะร่วมกันกำหนดเองเป็นการประชุมกลุ่มย่อย ผอ. จะประชุมใหญ่ครั้งเดียว เช่น ด้านอาหาร ครูจะหาใครมาช่วยทำ เค้าก็จะนัดประชุมตกลงกันเอง ชัดช่องอะไร ตรงไหนก็มาบอก ใช้งบประมาณเท่าไรผอ. จะเป็นคนอนุมัติ พอกำหนดกิจกรรมเสร็จ เค้าก็ช่วยกันกำหนดปฏิทินการทำงานว่าเดือนนี้ทำอะไร เดือนหน้าทำอะไร เค้าจะช่วยกันกำหนดเอง มันจะมีอยู่ในแผน อยู่ในคู่มือว่าทำอะไร เมื่อไร...”

(ผู้อำนวยการโรงเรียน, 23 ธันวาคม 2551)

โดยมีวิธีดำเนินการ ดังนี้

4.1 จัดประชุมชี้แจง วางแผนการดำเนินงานตามกิจกรรมต่าง ๆ โรงเรียนได้เชิญชุมชนมาร่วมประชุมเพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ และทำความเข้าใจในการวางแผนร่วมกันว่าต้องวางแผนเรื่องอะไรบ้าง โดยโรงเรียนได้จัดเตรียมใบงานเพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนการดำเนินงานร่วมกับคณะครู ข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ดังนี้

“เราก็จะนัดภูมิปัญญา และผู้ปกครองมาประชุมรวมกันทั้งโรงเรียนเสร็จแล้วเราก็จะประชุมในเรื่องที่เราจะทำ ก่อนที่เราจะนัดประชุมเราต้องมีรายชื่ออยู่ในมือก่อน แล้วจึงนัดประชุมใหญ่ พอประชุมใหญ่แล้ว ก็แยกกลุ่มย่อย ก็จะแจกแบบฟอร์มให้แต่ละกลุ่มว่าจะต้องทำอะไรบ้าง ในการจัดประชุมก็เพื่อให้เข้าใจตรงกัน เพราะตอนที่เราไปหาอาจจะเข้าใจคนละเรื่อง วันนั้นก็พูดถึงโครงการ วัตถุประสงค์ว่าเราจะทำอะไรกัน ก็กิจกรรม แต่ละกิจกรรมมีกี่คน ครูรับผิดชอบคือใคร แต่ละกิจกรรมมีเด็ก 5 คน ผู้ปกครองก็ต้องมีส่วนร่วม ภูมิปัญญาเค้าก็จะรู้แล้วว่าอยู่กับใคร กิจกรรมอะไร เมื่อเวลาแยกกลุ่มย่อยเค้าก็จะไปเข้ากลุ่มนั้น แต่ก่อนที่จะไปแยกกลุ่มตรงนั้น ผอ. ก็จะให้ครูที่รับผิดชอบแต่ละกิจกรรมออกมานำเสนอก่อนว่าลักษณะของกิจกรรมเป็นอย่างไร ใครมีส่วนร่วมบ้าง ในกลุ่มย่อยก็จะบอกรายละเอียดในกลุ่มของตัวเองว่าแต่ละคนมีหน้าที่ทำอะไร มีขั้นตอนอย่างไร ในกลุ่มย่อยจะมีการบันทึกของเค้าเอง”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ, 15 ธันวาคม 2551)

4.2 กำหนดกิจกรรม และผู้รับผิดชอบ เพื่อให้การดำเนินงานลุล่วงด้วยดี จำเป็นต้องมีการกำหนดผู้รับผิดชอบและกิจกรรมให้ชัดเจน โดยหลังจากกำหนดว่าจะนำภูมิปัญญาท้องถิ่นอะไรบางอย่างมาใช้ในการจัดการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาได้กำหนดครูผู้รับผิดชอบภูมิปัญญาท้องถิ่นแต่ละเรื่องตามความถนัดและความเหมาะสม โดยมีการออกแบบกิจกรรมเป็นฐานการเรียนรู้ในโรงเรียน และให้ชุมชนร่วมกันคิดกิจกรรมในแต่ละฐานการเรียนรู้ว่าต้องทำอะไรบ้าง เช่น ฐานการเรียนรู้สมุนไพรไทย ชุมชนร่วมกันคิดกิจกรรมในฐานการเรียนรู้สมุนไพร มีดังนี้ ให้ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรศึกษาจากของจริง การแปรรูปสมุนไพรเป็นอาหาร ยารักษาโรค และยาปราบศัตรูพืช รวมทั้งการนำเอาสมุนไพรมาใช้ในการนวดแผนไทย เป็นต้น สำหรับเทคนิควิธีการที่โรงเรียนใช้ คือ การประชุมกลุ่มย่อย ทั้งนี้เพื่อให้ทุกคนในแต่ละฐานการเรียนรู้ได้แสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ โดยแต่ละฐานการเรียนรู้ร่วมกันคิดว่าจะต้องมีกิจกรรมอะไรบ้าง ใครเป็นผู้รับผิดชอบร่วมกับคณะครู และนักเรียน ข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ดังนี้

“โรงเรียนก็เชิญให้ไปร่วมประชุมวางแผนว่าจะทำกิจกรรมอะไรที่เกี่ยวกับ ภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้าง ร่วมกันกำหนดเวลาในการทำกิจกรรมว่าจะทำกันวันไหน แล้วก็ช่วยกันหาคณะกรรมการทำงาน แต่ละกิจกรรมที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นก็มีคำสั่งแต่งตั้งในคำสั่งก็จะมีครู นักเรียนและภูมิปัญญาท้องถิ่น”

(สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลคนที่ 1, 22 ธันวาคม 2551)

4.3 กำหนดปฏิทินการดำเนินงาน หลังจากกำหนดกิจกรรม และผู้รับผิดชอบแล้ว ก็ต้องมีการกำหนดตารางเวลาการดำเนินงานให้ชัดเจนว่าจะทำกิจกรรมอะไร เมื่อไร และในช่วงเวลาไหน เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับการติดต่อประสานงาน และชุมชนได้ทราบกำหนดการล่วงหน้า เพื่อจัดเวลาว่างให้สามารถมาร่วมกิจกรรมของโรงเรียนได้

4.4 กำหนดแนวทางการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โรงเรียนมีการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อให้สอดคล้องกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีคณะกรรมการสถานศึกษา ศึกษาพิเศษ มาร่วมกันกำหนดแนวทางในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น

4.5 กำหนดแนวทางการจัดทำแผนการเรียนรู้บูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โรงเรียนมีการจัดทำแผนการเรียนการสอน และมีการสอดแทรกปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในแผนการจัดการเรียนการสอนอย่างชัดเจน โดยมีการวิเคราะห์กิจกรรมการเรียนการสอนกับหลัก 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ซึ่งครูภูมิปัญญาท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการคิดกิจกรรมการเรียนการสอน ตลอดจนวิธีการวัดและประเมินผล ข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ดังนี้

“ต้องไปประชุมกันก่อนว่าจะสอนอะไรบ้าง สอนอย่างไร ต้องไปคุยกัน โรงเรียนเค้าจะมีหนังสือเชิญประชุมมา เราก็จะไปประชุมร่วมกันว่าจะสอนอะไรบ้าง”

(ผู้ปกครองนักเรียนคนที่ 2, 18 ธันวาคม 2551)

4.6 สรรหาคณะกรรมการ ทางโรงเรียนเปิดโอกาสให้บุคคลที่สนใจชื่อในกิจกรรมต่าง ๆ ตามความสามารถ และความถนัดของตนเอง โดยมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ และคำสั่งแต่งตั้งการดำเนินงานอย่างชัดเจน ซึ่งโรงเรียนบ้านขนหาดให้ความสำคัญกับการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานเป็นอย่างมาก โดยบุคลากรในโรงเรียนใช้คำสั่งแต่งตั้งซึ่งมีผู้บริหารเป็นผู้ลงนาม ส่วนบุคลากรในชุมชนใช้ประกาศโดยมีนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นผู้ลงนาม สาเหตุที่ต้อง

แยกคำสั่ง เนื่องจากทางโรงเรียนมีแนวคิดที่ ผู้บริหารสถานศึกษาไม่มีสิทธิ์ออกคำสั่งแต่งตั้งบุคลากรในชุมชน จึงขอความร่วมมือจากองค์การบริหารส่วนตำบลช่วยออกประกาศให้

4.7 วางแผนการใช้งบประมาณ โรงเรียนเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนการใช้งบประมาณในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ตามแผนที่วางไว้ ตลอดจนร่วมจัดหา ระดมทุน และทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการจัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เช่น การขอบริจาคเงิน และสิ่งของ ข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ดังนี้

“ก็มี โรงเรียนจะมีหนังสือเชิญให้มาร่วมประชุม วางแผนว่าจะทำอย่างไร ชุมชนก็จะเสนอกันเองว่าจะทำอย่างไร ด้านงบประมาณบางครั้งโรงเรียนไม่มี ชุมชนก็เสียสละ อย่างครูที่เกษียณแล้วก็อุทิศตนมาสอนให้ฟรี”
(คณะกรรมการสถานศึกษาคนที่ 1, 26 ธันวาคม 2551)

ขั้นตอนที่ 5 การมีส่วนร่วมในการดำเนินการอย่างสร้างสรรค์ หลังจากวางแผนการดำเนินงานแล้ว ในขั้นตอนนี้ก็ลงมือปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ โดยมีวิธีดำเนินการ ดังนี้

5.1 จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โรงเรียนเปิดโอกาสให้คณะกรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น โดยนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เน้นการวิเคราะห์ให้เข้ากับหลัก 3 ห่วง 2 เงื่อนไข โดยเริ่มตั้งแต่การวิเคราะห์หลักสูตร วิสัยทัศน์ พันธกิจ คุณลักษณะที่พึงประสงค์ โครงสร้างของหลักสูตร หน่วยการเรียนรู้ ตลอดจนการวัดและประเมินผล

5.2 จัดทำแผนการเรียนการสอนบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการบูรณาการกับกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระ จัดทำแผนการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับโครงการแผนการจัดการเรียนรู้บูรณาการชุมชนท้องถิ่น: เศรษฐกิจพอเพียง โดยเปิดโอกาสครูภูมิปัญญาท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการคิดกิจกรรมการเรียนการสอนว่าจะสอนอะไรบ้าง สอนอย่างไร ตามความรู้ความสามารถของครูภูมิปัญญาท้องถิ่นในแต่ละด้าน

5.3 สร้างบรรยากาศและแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนโดยการเสียสละแรงงาน เสียสละเงิน และเสนอความคิดเห็น เช่น การสร้างสวนสมุนไพรให้เป็นแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการคิดว่าจะสร้างสวนสมุนไพรในลักษณะใด และสร้างตรงไหนของโรงเรียน เมื่อได้สถานที่สร้างเรียบร้อยแล้ว ก็ลงมือปฏิบัติโดยเริ่มตั้งแต่ปรับพื้นที่ให้เหมาะสมแก่การเพาะปลูก นำสมุนไพรมาจากบ้านมาร่วมปลูกกับนักเรียนตลอดจนเข้ามาติดตาม ดูแลและให้คำปรึกษาในการดูแลสวนสมุนไพร ซึ่งความสำเร็จครั้งนี้อาศัยความร่วมมือ

ของชุมชนเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ยังมีการจัดห้องแสดงผลงานเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยนำผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชนมาจัดแสดงไว้ในโรงเรียน ชุมชนได้เข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้และร่วมนำผลงานมาจัดแสดง ข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ดังนี้

“...เราก็จะเริ่มทำสวนสมุนไพร สมาชิกก็มาปรับปรุงพื้นที่สวนสมุนไพรตรงนั้น และก็หาพันธุ์สมุนไพรมาปลูก โรงเรียนในหนึ่งบมา 6,000 มันก็ไม่พอ แค่อัฐที่ซื้อเข้ามาทางเดินก็หมดแล้ว เราก็ต้องอาศัยชุมชนที่เค้าทำวัสดุก่อสร้าง นำแทรกเตอร์มาช่วยปรับพื้นที่ เราก็ไปช่วยอุดหนุนวัสดุก่อสร้างที่ร้านค้า แต่งบเราไม่พอเราก็ไปเอาของมาก่อนได้ บางอย่างเค้าให้ได้เค้าก็ให้ เค้าไม่ได้คิดเป็นตัวเงิน แต่เรารู้ว่าใช้งบเยอะ เราใช้เงินประมาณ 50 % อีก 50 % ชาวบ้านมาช่วยกัน”

(ครูผู้สอนคนที่ 1, 24 ธันวาคม 2551)

5.4 เตรียมวัสดุอุปกรณ์ และสื่อการเรียนการสอนตามแผนการเรียนการสอนที่เตรียมไว้ อุปกรณ์บางอย่างทางโรงเรียนไม่สะดวกจัดเตรียมได้ ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นต้องเตรียมมาเอง เช่น ในการสอนทำขนมครก ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นก็จัดเตรียมกระทะทำขนมครกและเตาที่ใช้ทำขนมมาเอง หรือในการเรียนเรื่องสมุนไพร บางครั้งครูภูมิปัญญาท้องถิ่นก็จัดเตรียมตัวอย่างสมุนไพรที่ทางโรงเรียนไม่มีมาใช้ในการสอนนักเรียน

5.5 ดำเนินการจัดการเรียนการสอน โดยทางโรงเรียนได้วิธีดำเนินการที่สำคัญอยู่ 2 วิธี คือ (1) จัดการเรียนการสอนในโรงเรียน และ (2) จัดการเรียนการสอนนอกโรงเรียน สำหรับวิธีแรกโรงเรียนได้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอนแบบบูรณาการ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โดยเชิญครูภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเป็นวิทยากรบรรยายให้ความรู้ และสาธิตให้นักเรียนดู โดยเน้นให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง และสอดแทรกปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เช่น การจัดการเรียนการสอนเรื่อง อาหารพื้นบ้าน ทั้งอาหารคาว และอาหารหวาน โดยนำมาบูรณาการในกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ส่วนกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนได้นำมโนราห์มาสอนในช่วงหลังเลิกเรียน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่นักเรียนเลือกเรียนตามความสนใจ ในชั้นตอนนี้ชุมชนมีบทบาทสำคัญในการมีส่วนร่วมอย่างชัดเจน ส่วนวิธีที่ 2 คือ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนนอกโรงเรียน เช่น นำนักเรียนไปเรียนยังแหล่งเรียนรู้ทั้ง 7 แหล่งที่ได้สำรวจไว้ ประกอบด้วย วัด สถานีนามาย์ สถานีดำรงฯ สถานีรถไฟ และองค์การบริหารส่วนตำบล นอกจากนี้ยังได้นำนักเรียนไปเรียนรู้การทอผ้าที่กลุ่มบ้านเนินม่วง และกลุ่มบ้านตรอกแค ตำบลขอนหาด และการแปรรูปพริกที่กลุ่มแปรรูปพริก

บ้านขอนแก่น ตลอดจนนำนักเรียนไปเรียนรู้วิถีชีวิตของบุคคลต้นแบบ ทำให้นักเรียนเห็นตัวอย่างของการทำความดี และตระหนักถึงความสำคัญของทำความดี มีจิตอาสา เสียสละเพื่อส่วนรวม โดยชุมชนให้ความร่วมมือในการเป็นวิทยากรบรรยายให้ความรู้แก่นักเรียน ตลอดจนเตรียมการต้อนรับเป็นอย่างดี ทำให้นักเรียนและครูเกิดประทับใจ ข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ดังนี้

“...การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ แบ่งเป็น 3 ส่วน คือ หนึ่งปฏิบัติโดยการให้ความรู้ ภูมิปัญญาเค้าจะมาสอนเอง สองปฏิบัติจริง สามเป็นต้นแบบ เค้าจะต้องเป็นต้นแบบไปด้วย...”

(ผู้อำนวยการโรงเรียน, 23 ธันวาคม 2551)

“เราก็เข้าไปร่วมสอนบ้าง อย่างเช่น ทำขนม เราก็ต้องสอนเด็กให้รู้จัก ส่วนผสมว่ามีอะไรบ้าง เวลาที่ใช้ต้องใช้เวลาเท่าไร มีวิธีทำแบบไหนจึงจะได้รสชาติแบบนี้”

(ผู้ปกครองนักเรียนคนที่ 3, 20 ธันวาคม 2551)

“เช่น ทางด้านการเกษตร โรงเรียนก็เชิญชาวบ้านที่มีความรู้ทางด้านนี้ มาสาธิตมาช่วยสอนนักเรียน การทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพ การปลูกพืช สมุนไพร ผู้ปกครองก็มาช่วยกันปลูกมาช่วยกันหา ให้เด็กได้รู้ถึงวิธีการทำปุ๋ย สรรพคุณของสมุนไพร ซึ่งทางโรงเรียนจะเชิญมาเป็นกรณีพิเศษแล้วแต่โอกาส”

(ประธานคณะกรรมการสถานศึกษา, 17 ธันวาคม 2551)

ขั้นตอนที่ 6 การมีส่วนร่วมในการมุ่งมั่นติดตามประเมินผล หลังจากดำเนินงานตามแผนที่กำหนดไว้แล้ว ก็ร่วมกันประเมินผลการดำเนินงาน ร่วมกันพัฒนางาน และปรับปรุงข้อบกพร่อง หลังจากดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เสร็จเรียบร้อยแล้ว แต่กระบวนการเรียนรู้สู่รูปผลการดำเนินงาน โดยแต่ละฐานการเรียนรู้จะมีการประชุมกลุ่มย่อยก่อนว่ากิจกรรมที่ผ่านมาเป็นอย่างไรบ้าง มีปัญหา อุปสรรคอะไรบ้าง ในการประเมินผล 2 รูปแบบ คือ ประเมินผลหลังการจัดการเรียนการสอน และประเมินผลหลังจากจัดกิจกรรมตลาดนัดความรู้ โดยประเมินกิจกรรมจากแบบสอบถาม จากการสังเกตจำนวนผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรม และสอบถามความคิดเห็นของผู้ที่มาร่วมงาน โดยมีวิธีดำเนินการ ดังนี้

6.1 ประเมินผลตามสภาพจริงในการจัดการเรียนการสอน เป็นการประเมินผลการเรียน การสอนระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และหลังการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดย ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมประเมินกระบวนการทำงานกลุ่ม กระบวนการเรียนรู้ และผลงานของ นักเรียน

6.2 ติดตามประเมินผล และให้ข้อเสนอแนะการดำเนินงานของโรงเรียน โดยชุมชนร่วม แสดงความคิดเห็น ให้ข้อเสนอแนะในการดำเนินงาน เพื่อปรับปรุงผลงานต่อไป ข้อมูลดังกล่าว สอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ดังนี้

“เวลาโรงเรียนมีกิจกรรม ผอ.จะเชิญไปร่วมประชุม ชาวบ้านก็ เสนอแนะว่าจะทำอะไรบ้าง และโรงเรียนก็รับฟังความคิดเห็นที่เสนอไป ใน โรงเรียนจะมีคณะกรรมการ บางครั้งโรงเรียนก็เชิญคณะกรรมการ แล้ว คณะกรรมการก็จะมาประสานงานกับชาวบ้านอีกที ครูก็เป็นสมาชิกของกลุ่ม ด้วย”

(ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นคนที่ 2, 23 ธันวาคม 2551)

6.3 สรุปผลการดำเนินงาน เพื่อนำผลที่ได้เป็นข้อมูลในการแก้ไข ปรับปรุง และพัฒนา กิจกรรมต่อไป โดยจัดทำคู่มือการเรียนรู้ และเอกสารสรุปผลการดำเนินงานเพื่อรายงานผลการ ดำเนินงานให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ และเผยแพร่ผลงานยังโรงเรียนเครือข่าย ชุมชน ตลอดจนบุคคล และหน่วยงานที่สนใจ ข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ดังนี้

“เราใช้แบบประเมินการจัดงาน เป็นแบบสอบถามให้ผู้ที่มีส่วนร่วมงาน และชาวบ้านประเมิน และให้ข้อเสนอแนะกับทางโรงเรียน”

(ครูผู้สอนคนที่ 3, 17 ธันวาคม 2551)

“ถ้าประเมินในลักษณะวิชาการไม่ค่อยมีเท่าไร แต่หลังจากจัดงาน แล้วแต่ละกลุ่มที่รับผิดชอบจะมาพูดคุยกัน เช่น งานตลาดนัด แต่ละกลุ่มก็ มาช่วยกันคิดว่าอะไรดี ไม่ดียังไง ปีต่อไปจะทำแบบไหน ต้องปรับปรุง อะไรบ้าง”

(ประธานคณะกรรมการสถานศึกษา, 17 ธันวาคม 2551)

“ก็ไปร่วม ถ้าไม่ติดธุระ ก็เขาไปร่วมทุกครั้ง ร่วมตอบแบบสอบถาม ให้ ข้อเสนอแนะ”

(ผู้ใหญ่บ้าน, 13 ธันวาคม 2551)

ขั้นตอนที่ 7 การมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ เป็นขั้นตอนที่โรงเรียนนำผลงานนักเรียน ผลงานของโรงเรียนมาเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ให้ชุมชน และผู้ที่เกี่ยวข้องทราบ ในรูปแบบของการจัดตลาดนัดความรู้ และจัดทำเอกสารเผยแพร่ รวมทั้งมีการประชาสัมพันธ์ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น เสียงตามสาย คุรบอกผ่านนักเรียน ประชุมผู้ปกครอง ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนเกิดความตระหนัก เห็นความสำคัญ และคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ให้คงอยู่สืบไป โดยมีวิธีดำเนินการ ดังนี้

7.1 จัดนิทรรศการแสดงผลงานในรูปแบบตลาดนัดความรู้ โดยเชิญโรงเรียนเครือข่าย และชุมชนมาร่วมจัดนิทรรศการแสดงผลงาน ในงานมีนิทรรศการเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ผลงานนักเรียน โดยจัดในลักษณะเป็นฐานการเรียนรู้ โดยมีนิทรรศการภาพถ่ายกิจกรรมทั้งภาพนิ่ง และภาพเคลื่อนไหว แผ่นพับ การสาธิตการทำอาหาร ตลอดจนมีการมอบรางวัลยกย่องบุคคลต้นแบบ และมีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ นอกจากนี้ยังมีการออกร้านขายสินค้าที่เป็นผลงานของนักเรียน เช่น นักเรียนและครูภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกันออกร้านจำหน่ายอาหารพื้นบ้าน และน้ำสมุนไพรในราคาย่อมเยา เช่น ข้าวยา ขนมหินน้ำยาบักชี่ใต้ ขนมหโค ขนมหครก และน้ำกระเจี๊ยบ เป็นต้น ข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ดังนี้

“จัดกิจกรรมตลาดนัดคุณธรรมเป็นกิจกรรมสุดท้าย เป็นการสรุปงาน แล้วก็ประชาสัมพันธ์กิจกรรมของโรงเรียนที่ผ่านมา เชิญชุมชนเข้ามาร่วม โดยเฉพาะภูมิปัญญาจะมาช่วยออกร้านขายของร่วมกับนักเรียนในแต่ละฐาน เช่น ทำขนมครก น้ำสมุนไพร ขนมหหิน ชาวบ้านมาร่วมกันเยาะ ทั้งที่ฝนตก”

(ครูผู้สอนคนที่ 2, 16 ธันวาคม 2551)

7.2 จัดทำเป็นเอกสาร เช่น วารสารของโรงเรียน ทะเบียนภูมิปัญญาท้องถิ่น ทะเบียนแหล่งเรียนรู้ คู่มือการจัดการเรียนรู้ รายงานสรุปผลการจัดกิจกรรม เพื่อเป็นแหล่งข้อมูลในการเผยแพร่ความรู้ และกิจกรรมต่าง ๆ ให้แก่ชุมชน และผู้ที่เกี่ยวข้องมาศึกษาดูงานในโรงเรียนทราบ

7.3 ประชาสัมพันธ์ โรงเรียนมีวิธีการประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนทราบด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น เสียงตามสาย คุรบอกผ่านนักเรียน ประชุมผู้ปกครอง ผู้บริหาร และครูพบปะพูดคุยกับชุมชนตามโอกาสต่าง ๆ ชุมชนมีส่วนร่วมในการรับรู้ข่าวสาร และการประชาสัมพันธ์กิจกรรมของโรงเรียน เช่น ผู้ใหญ่บ้านช่วยประชาสัมพันธ์ข่าวสารของโรงเรียนทางเสียงตามสาย และในการจัดประชุมหมู่บ้าน ข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ดังนี้

“มีการประชาสัมพันธ์เสียงตามสายทั้ง 9 หมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านจะ
ประชาสัมพันธ์ให้ลูกบ้านรู้ ทางวิทยุชุมชนด้วย และทางหนังสือ แผ่นป้าย”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ, 15 ธันวาคม 2551)

7.4 ขยายผลสู่โรงเรียนเครือข่ายและชุมชน โรงเรียนนำผลการดำเนินงานขยายผลสู่
โรงเรียนเครือข่ายและชุมชน โดยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เปิดโอกาสให้โรงเรียนเครือข่ายและชุมชนเข้า
มาศึกษาดูงาน เช่น ในการจัดกิจกรรมตลาดนัดคุณธรรมสายใยชุมชน โรงเรียนได้เชิญโรงเรียน
เครือข่าย และชุมชนมาร่วมแสดงผลงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และชมนิทรรศการ ซึ่งได้รับความสนใจ
และความร่วมมือเป็นอย่างดี โรงเรียนได้สนับสนุนให้โรงเรียนเครือข่ายนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้
ในการจัดการศึกษาอย่างจริงจัง ข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ดังนี้

“...ก็สรุปประเด็นเศรษฐกิจพอเพียงโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนนำ
ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ไม่ได้ทำเพียงเห็นภาพ แต่ทำเป็นฐานลึก เค้่าเป็น
เจ้าภาพ พุดให้เห็นภาพก็คือ ชุมชนเป็นประธาน ครูเป็นเพียงเลขาฯ ชุมชน
แต่ละคนเค้่ามีความรู้ และเก่งแตกต่างกัน ใครเก่งด้านไหนก็ไปอยู่ฐานนั้น
วันที่จัดตลาดนัดคนมาร่วมทั้งตำบล เราได้เชิญโรงเรียนเครือข่าย หน่วยงาน
ในตำบลมาร่วมงานและนำผลงานมาจัดนิทรรศการด้วย”

(ผู้อำนวยการโรงเรียน, 23 ธันวาคม 2551)

ขั้นตอนที่ 8 การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ เป็นขั้นตอนที่โรงเรียน และ
ชุมชนได้รับผลประโยชน์ทั้งทางตรง และทางอ้อม เป็นการร่วมกันชื่นชมในผลงาน เกิดการเรียนรู้
ร่วมกัน และส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียนและชุมชน โรงเรียนมีการมอบเกียรติ
บัตร ยกย่องให้เป็นบุคคลต้นแบบการทำความดีของโรงเรียนและชุมชน ซึ่งเป็นผลประโยชน์
ทางด้านจิตใจมากกว่าสิ่งของ ทางโรงเรียนก็ให้ค่าตอบแทนบ้างเล็กน้อย แต่ส่วนใหญ่จะเป็น
การมีส่วนร่วมด้วยจิตอาสา และผลจากการที่โรงเรียนมีชื่อเสียง ก็ทำให้ชุมชนมีชื่อเสียงด้วย ต่างก็
ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน โดยมีวิธีดำเนินการ ดังนี้

8.1 จัดทำหนังสือเผยแพร่คุณงามความดีของผู้ที่เสียสละเพื่อโรงเรียนและชุมชน โรงเรียน
บ้านขอนแก่นได้รวบรวมประวัติความเป็นมาของชุมชน และประวัติของผู้ที่วางรากฐานชุมชน
เสียสละเพื่อส่วนรวม และเป็นคนดีของสังคมมาจัดทำหนังสือเรื่อง “เรื่องใหญ่ของหมู่บ้านเล็ก ๆ 19
คนดีผู้วางรากฐานชุมชนบ้านขอนแก่น” เป็นการยกย่อง และประกาศเกียรติคุณของผู้ที่กระทำ
คุณงามความดี และเสียสละเพื่อส่วนรวม

8.2 โรงเรียนมอบเกียรติบัตร ค่าตอบแทน และกล่าวคำยกย่องชมเชยเพื่อเป็นขวัญกำลังใจแก่ผู้ที่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ผู้ที่มีความเสียสละ และทำงานด้วยจิตอาสา

8.3 โรงเรียนยกย่องเชิดชูผู้ที่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้เป็นบุคคลต้นแบบของโรงเรียน และชุมชน โดยจัดทำเป็นแฟ้มผลงานเพื่อเผยแพร่คุณงามความดี และประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนทราบ เพื่อสร้างการยอมรับ และนำไปปฏิบัติเป็นแบบอย่างในการทำความดีต่อไป

8.4 โรงเรียนและชุมชนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน โรงเรียนได้เรียนรู้เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นจากชุมชน ชุมชนก็ได้เรียนรู้เทคนิควิธีการถ่ายทอดความรู้ วิธีการสอนจากโรงเรียนเช่นกัน ข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ดังนี้

“พอแต่ละฐานประเมินออกมาเป็นตัวชี้วัดแล้ว เช่นฐานคุณธรรม เด็กเรียนรู้ธรรมะ ผู้ปกครองจะได้รับโดยตรงเลย เพราะเด็กจะเป็นเด็กดี ชุมชนผู้ปกครองก็มีความสุข เด็กไม่ลัทธิขโมย ไม่พูดคำหยาบ แต่งกายสะอาด เรียบร้อย ฐานวัฒนธรรมไทย เกี่ยวกับมโนราห์ เกี่ยวกับการละเล่นต่าง ๆ ชุมชนได้รู้ในเรื่องของความบันเทิง และได้รู้ว่าในตำบลก็ยังมีภูมิปัญญาเหล่านี้อยู่ ไม่ว่าจะเป็นมโนราห์ หนังตะลุง เพลงบอก ซึ่งเป็นสุดยอดของนครฯ พอมาเรื่องเกษตรกรรม มุ่ง คำก็ได้รับโดยตรง ลูกคำมีสุขภาพที่ดี กินอาหารปลอดภัย บางครั้งเหลือก็ให้เด็กนำกลับไปบ้าน บางครั้งก็ขาย คำได้กินอาหารปลอดภัย ฐานสมุนไพร คำได้รู้เกี่ยวกับสมุนไพรว่าในหมู่บ้านยังมีสมุนไพรอีกเยอะที่สามารถรักษาโรคต่าง ๆ ได้นี่คือผลทั้งหมดที่ได้รับ”

(ผู้อำนวยการโรงเรียน, 23 ธันวาคม 2551)

“เป็นหน้าตาของชุมชน ชุมชนมีความภูมิใจว่าโรงเรียนเป็นโรงเรียนหนึ่งที่สามารถจัดกิจกรรมได้ดี ได้หลากหลาย ได้เผยแพร่ผลงาน เป็นการประชาสัมพันธ์ชุมชนด้วย คนได้เข้ามาดูมาเห็น ชุมชนเกิดความภูมิใจ สิ่งที่ได้ในส่วนที่สองคือ วิชาการ ส่วนใหญ่ก็เป็นคุณครู นักเรียนที่มาจากโรงเรียนอื่น ได้นำความรู้ไป บูรณาการกับโรงเรียนของตนเอง ส่วนที่สาม คือ ความสัมพันธ์ของโรงเรียนกับชุมชน ชุมชนก็มาช่วยจัดนิทรรศการ เป็นวิธีสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ, 15 ธันวาคม 2551)

“เราก็มีเกียรติบัตรให้ ทำหนังสือเรื่องใหญ่ในหมู่บ้านเล็ก ๆ ยกย่องให้
เป็นคนดี เรานำเสนอในรูปแบบของการจัดงานตลาดนัดทุกปี”

(ครูผู้สอนคนที่ 3, 17 ธันวาคม 2551)

“โรงเรียนยกย่องคนที่ทำความดี มีจิตอาสา มอบเกียรติบัตรสำหรับ
บุคคลต้นแบบการทำหน้าที่ผู้ใหญ่ 80 คน เด็ก 80 คน ผู้ร่วมงานและ
ภูมิปัญญา มีของขวัญให้ เป็นกำลังใจให้เสมอ”

(ครูผู้สอนคนที่ 4, 24 ธันวาคม 2551)

5.2 เงื่อนไขความสำเร็จ

จากการศึกษาเอกสาร สังเกต และสัมภาษณ์ พบว่า โรงเรียนบ้านขอนแก่น มีการบริหารจัดการโดยอาศัยความร่วมมือแบบไตรภาคี (บวร) เน้นให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างชัดเจน อีกทั้งได้รับความร่วมมือและการสนับสนุนจากชุมชนและหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม) องค์การบริหารส่วนตำบลขอนแก่น ผู้นำชุมชน คณะกรรมการสถานศึกษาและผู้ปกครอง โดยทางโรงเรียนมีความพร้อมในการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งปัจจัยเหล่านี้เป็นปัจจัยที่ทำให้โรงเรียนประสบความสำเร็จ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) โรงเรียนสร้างความเชื่อมั่น และความศรัทธาให้เกิดขึ้นกับชุมชน โดยการสร้างผลงานสร้างชื่อเสียงและพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง จากการศึกษพบว่า การที่ชุมชนจะเข้ามาร่วมกิจกรรมในโรงเรียนด้วยความเต็มใจนั้น โรงเรียนต้องทำให้ชุมชนเห็นว่ากิจกรรมที่โรงเรียนได้นั้นมีประโยชน์เกิดขึ้นกับตัวนักเรียนอย่างแท้จริง ไม่ใช่ทำเพื่อเป็นผลงานของโรงเรียนหรือของครูในการเลื่อนวิทยฐานะหรือขึ้นเงินเดือน เช่น ครูผู้ฝึกซ้อมนักกีฬาบอลเลย์บอลมีความพยายาม เอาจริงเอาจัง จนทำให้กีฬาบอลเลย์บอลอายุไม่เกิน 12 ปี ได้แชมป์ระดับประเทศมาแล้วถึง 7 สมัย สร้างความภาคภูมิใจและชื่อเสียงให้แก่ชุมชนโรงเรียนบ้านขอนแก่นตลอดมา ชาวบ้านเห็นผลงานของโรงเรียนและผลที่เกิดกับลูกหลาน ทำให้ได้เรียนในโรงเรียนดัง ๆ โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย ตอนนี้ไม่ว่าโรงเรียนจะทำอะไร แค่ว่าชาวบ้านรู้ก็เต็มใจมาช่วย

2) ศึกษาบริบทของชุมชนในเชิงลึก ทำให้รู้จักเด่น จุดด้อยของบุคลากรและทรัพยากรที่สำคัญในชุมชน โดยทำการศึกษบริบทของชุมชนและสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อเชิญเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา จากการศึกษพบว่า โรงเรียนได้ทำการศึกษชุมชนโดยเริ่มจากศึกษาบริบทของชุมชน สำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้ ทำให้โรงเรียนรู้จัก

ชุมชนมากขึ้น ได้พบปะพูดคุย สนับสนุนกันมากขึ้น ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียนและชุมชนต่อไป

3) ผู้บริหารและครูมีความเป็นกัลยาณมิตร และเต็มใจให้บริการแก่ชุมชนที่มาขอใช้อาคารสถานที่ ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์ของโรงเรียน จากการศึกษาพบว่า การให้บริการภายในโรงเรียนมีความสำคัญอย่างยิ่ง ครู และบุคลากรในโรงเรียนให้ความร่วมมือ สร้างความประทับใจแก่ผู้ที่มีใช้บริการอาคารสถานที่ เมื่อชุมชนมาขอความร่วมมือในการใช้สถานที่ของโรงเรียน ทางโรงเรียนเต็มใจให้บริการและให้การดูแลอำนวยความสะดวกอย่างเต็มที่ ทำให้ชุมชนเกิดความประทับใจทุกครั้งที่มาใช้บริการในโรงเรียน เช่น เยาวชนเข้ามาใช้สนามฟุตบอลในตอนเย็น ชุมชนเข้ามาวิ่ง มาเดินเล่นเพื่อออกกำลังกายในตอนเย็นทุกวัน

4) ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ ทุ่มเท จริงจังในการทำงาน ตลอดจนปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างในการดำรงชีวิตแบบพอเพียง จากการศึกษาพบว่า ผู้บริหารเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วม มีความเสียสละ ทุ่มเท เอาจริงเอาจังในการทำงาน เช่น ผู้อำนวยการโรงเรียนมักหากิจกรรมต่าง ๆ มาให้ครูทำอยู่เสมอ นอกจากนี้ท่านยังได้ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง เช่น มีการแต่งกายแบบเรียบง่าย ไม่หรูหรา ใช้ชีวิตกินอยู่แบบเรียบง่าย สมถะ ยกตัวอย่างเช่น โรงเรียนบ้านหนองหาดผู้อำนวยการ ครูและนักเรียนกินกับข้าวเหมือนกัน โดยครูจ่ายค่ากับข้าวเดือนละ 200 บาท ทุกวันครูต้องตักอาหารให้นักเรียนครบทุกคนก่อนครูถึงจะกินข้าว ผู้อำนวยการท่านจะกินทีหลังครู บางครั้งกับข้าวไม่เหลือ มีแต่น้ำแกง ท่านก็กินแต่น้ำแกงนั้น

5) ผู้บริหาร ครูเห็นความสำคัญ และยอมรับความสามารถของภูมิปัญญาท้องถิ่น จากการศึกษาพบว่า ทั้งผู้อำนวยการโรงเรียนและครูให้การยอมรับ และยกย่องในความสามารถของภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยให้ความไว้วางใจในการจัดการเรียนการสอน และขอคำแนะนำในการจัดทำแผนการเรียนการสอน นอกจากนี้โรงเรียนยังมีส่วนสนับสนุนให้ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นได้พัฒนาตนเองอยู่เสมอ โดยพาไปศึกษาดูงานร่วมกับคณะครูและนักเรียน เข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียนเครือข่าย ตลอดจนเป็นที่ปรึกษาให้แก่โรงเรียน

6) ครูทุ่มเท มีความรับผิดชอบ มีความเสียสละทั้งเวลา และทรัพย์สินในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ตลอดจนให้ความรัก ความเมตตาต่อนักเรียนอย่างจริงใจ จากการศึกษาพบว่า ครูมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่และทุ่มเทในการทำงานอย่างจริงจัง คอยให้การดูแลเอาใจใส่นักเรียนอย่างทั่วถึง แสดงความรักและความเมตตาแก่เด็กอย่างสม่ำเสมอ ครูส่วนใหญ่จะเรียกนักเรียนว่าลูก เพราะครูคิดว่านักเรียนก็เหมือนกับลูกของตัวเอง ครูปฏิบัติกับนักเรียนอย่างไร

นักเรียนก็นำไปถ่ายทอดอย่างนั้นสู่ผู้ปกครอง บางครั้งครูยังต้องเสียสละเงินส่วนตัวเพื่อให้ในการทำงานสามารถดำเนินต่อไปได้

7) ผู้บริหาร ครูสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน โดยการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ พบปะพูดคุยในโอกาสต่าง ๆ สร้างความคุ้นเคยสนิทสนม เป็นกันเองกับผู้ปกครองและชุมชน โดยการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ พบปะพูดคุยในโอกาสต่าง ๆ สร้างความคุ้นเคยสนิทสนม เป็นกันเองกับผู้ปกครองและชุมชน จากการศึกษาพบว่า การจะให้ชุมชนเข้ามาร่วมกิจกรรมของโรงเรียนนั้น โรงเรียนต้องเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ ทำให้ชุมชนเห็นว่าโรงเรียนมีความจริงใจไม่ได้เอาแต่ผลประโยชน์อย่างเดียว นอกจากนี้บุคลากรในโรงเรียนต้องปฏิบัติตนกับชุมชนอย่างเสมอต้นเสมอปลาย พบเจอกันก็ทักทายยิ้มแย้มแจ่มใส ไม่ถือตัวว่าเป็นครูหรือเป็นผู้บริหาร เช่น ครูและผู้บริหารไปร่วมงานกิจกรรมวันปีใหม่ งานบวช ฯลฯ

8) โรงเรียนยึดหลักการมีส่วนร่วม “บวร” ในการบริหารจัดการสถานศึกษา มีการบริหารโดยเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน วัด โรงเรียนเข้าด้วยกัน จากการศึกษาพบว่า คณะกรรมการโรงเรียน กับคณะกรรมการวัดชุดเดียวกัน เพราะฉะนั้นเวลาโรงเรียนทำอะไร วัดกับชุมชนก็มาช่วย วัดทำอะไร โรงเรียนกับชุมชนก็มาช่วย และชุมชนทำอะไร วัดกับโรงเรียนก็มาช่วย ซึ่งความร่วมมือจะเป็นวงจรแบบนี้

9) โรงเรียนมีการประชาสัมพันธ์ข่าวสาร และเผยแพร่กิจกรรมของโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง และสม่ำเสมอ จากการศึกษาพบว่า โรงเรียนมีการประชาสัมพันธ์ ข้อมูลข่าวสารด้วยวิธีที่หลากหลาย เช่น ประกาศจากเสียงตามสายของชุมชน วารสารโรงเรียน หนังสือเชิญ บอกด้วยตัวเอง บอกผ่านนักเรียน

10) ชุมชนมีความสามัคคี มีความเสียสละ และมีจิตสำนึกในการทำงานเพื่อส่วนรวม จากการศึกษา พบว่า ชุมชนมีความเสียสละ มีความสามัคคี มีจิตสำนึกในการทำงานส่วนรวม เช่น ในการจัดกิจกรรมวันปีใหม่ชุมชนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี มีความเสียสละโดยการบริจาคเงินเพื่อส่วนรวม เกิดความสามัคคีในการทำงานร่วมกัน

11) โรงเรียนและชุมชนเห็นคุณค่า และความสำคัญของการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จากการศึกษา พบว่า ทั้งโรงเรียนและชุมชนเห็นนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนและนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างกลมกลืนและสอดคล้องกับวิถีชีวิต

12) โรงเรียนและชุมชนให้ความสำคัญกับนักเรียน ทำงานโดยมีเป้าหมายเดียวกันคือ เพื่อเด็ก เพื่อโรงเรียน และเพื่อชุมชน จากการศึกษาพบว่า โรงเรียนและชุมชนมีความเสียสละ ดำเนินกิจกรรมเพื่อผลประโยชน์ของลูกหลานและส่วนรวมเป็นหลัก

13) ผู้นำชุมชนมีวิสัยทัศน์ ทุ่มเท เสียสละเวลาและทรัพย์สินเพื่อส่วนรวม ตลอดจนปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี จากการศึกษาพบว่า ผู้นำชุมชนมีบทบาทสำคัญเช่นเดียวกับผู้บริหาร ผู้นำชุมชนมีความทุ่มเทในการทำงาน เสียสละเวลาและทรัพย์สินเพื่อส่วนรวมและปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ทำให้ชาวบ้านศรัทธา และเชื่อมั่นในตัวของผู้นำชุมชน

14) องค์การบริหารส่วนตำบล และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเห็นคุณค่า และให้การสนับสนุนงบประมาณในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จากการศึกษา พบว่า ศูนย์คุณธรรม องค์การบริหารส่วนตำบลและชุมชนให้การสนับสนุนงบประมาณอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะศูนย์คุณธรรมที่ให้การสนับสนุนทางด้านงบประมาณอย่างต่อเนื่อง

15) ชุมชนรับรางวัลชุมชนเข้มแข็งเศรษฐกิจพอเพียง ผู้นำได้รับรางวัลผู้ใหญ่บ้าน แทนบทองค์การบริหารส่วนตำบล จากการศึกษาพบว่า ความสำเร็จที่เกิดขึ้นมีผลมาจากชุมชนและผู้นำชุมชนมีศักยภาพ

16) ชุมชนมีบริบทที่ดี ตั้งอยู่ในถิ่นที่เหมาะสม ประกอบด้วย วัด โรงเรียน สถานีอนามัย สถานีตำรวจ สถานีรถไฟ และตลาด ตลอดจนการดำรงชีวิตของคนในชุมชนอาศัยอยู่กันแบบเครือญาติ รวมทั้งในชุมชนมีบุคคลต้นแบบที่ดีอยู่เป็นจำนวนมาก จากการศึกษาพบว่า คนในชุมชนส่วนใหญ่เป็นญาติกัน มีความคิดเห็นในทางที่ดี ไม่เอารัดเอาเปรียบกัน ต่างมุ่งมั่นในการทำความดี เพราะทุกคนคิดว่า นี่คือชุมชนของเรา นี่คือโรงเรียนของเรา และนี่คือวัดของเรา พวกเราทุกคนต้องช่วยกันพัฒนา

บทที่ 5

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ 2

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ 2 โรงเรียนวัดโพธิ์ทอง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช กรณีศึกษาโรงเรียนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงที่อยู่ในเขตเมือง และการวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น 5 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 บริบทของโรงเรียนวัดโพธิ์ทอง

ตอนที่ 2 บริบทของชุมชนโรงเรียนวัดโพธิ์ทอง

ตอนที่ 3 การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนวัดโพธิ์ทอง

ตอนที่ 4 ผลการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการเอไอซีของโรงเรียนวัดโพธิ์ทอง

ตอนที่ 5 รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนวัดโพธิ์ทอง

ตอนที่ 1 บริบทของโรงเรียนวัดโพธิ์ทอง กรณีศึกษาที่ 2

โรงเรียนวัดโพธิ์ทองเป็นโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ เปิดสอนระดับชั้นอนุบาลปีที่ 1 ถึงประถมศึกษาปีที่ 6 ตั้งอยู่หมู่ที่ 5 ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช รหัสไปรษณีย์ 80000 โทรศัพท์ 075-447006 มีเนื้อที่ 5 ไร่ 2 งาน 19 ตารางวา ตั้งอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอเมืองนครศรีธรรมราชประมาณ 5 กิโลเมตร

ภาพที่ 5.1 บรรยากาศบริเวณหน้าโรงเรียนและภายในโรงเรียน

ผู้วิจัยขอนำเสนอบริบทของโรงเรียนวัดโพธิ์ทอง ครอบคลุม 4 ด้าน ดังต่อไปนี้ 1) ประวัติโรงเรียน 2) ข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียน 3) ข้อมูลบุคลากรทางการศึกษา และ 4) ข้อมูลนักเรียน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ประวัติโรงเรียน

โรงเรียนวัดโพธิ์ทอง เริ่มก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2481 โดยพระแจ้ง วุฒิศาโร เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ทอง พร้อมด้วยชาวบ้านร่วมกันจัดตั้งบนพื้นที่ของวัดโพธิ์ทอง จำนวน 5 ไร่ 2 งาน 19 ตารางวา ได้เปิดทำการสอนครั้งแรกเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2482 มีนักเรียน 80 คน โดยมีนายวณิช เทียบทอง เป็นครูใหญ่และครูคนแรก ปัจจุบันโรงเรียนวัดโพธิ์ทองมีนายประพงษ์ ชูตรัง เป็นผู้อำนวยการโรงเรียน มีคณะครูจำนวน 9 คน และนักเรียนจำนวน 152 คน

โรงเรียนวัดโพธิ์ทองได้เร่งรัดปรับปรุง พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาอย่างต่อเนื่องทั้งระบบ โดยดำเนินการภายใต้การพึ่งพาตนเองตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยโรงเรียนได้จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้คุณธรรมนำสู่เศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม) เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ ศึกษาดูงาน และเผยแพร่ประชาสัมพันธ์การดำเนินการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนให้แก่โรงเรียนเครือข่าย ชุมชน และหน่วยงานอื่น ๆ ที่สนใจ ซึ่งได้รับความสนใจจากโรงเรียนเครือข่าย ชุมชน ตลอดจนหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนเข้ามาศึกษาดูงานและใช้เป็นแหล่งเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง จากการดำเนินงานอย่างจริงจังและต่อเนื่องทำให้ในปี 2550 โรงเรียนได้รับการประเมินจากกระทรวงศึกษาธิการให้เป็นโรงเรียนต้นแบบการจัดการกระบวนการเรียนการสอน และการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (สถานศึกษาพอเพียง) นอกจากนี้ยังได้รับการประเมินโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมสู่วิถีชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จากศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม) ให้เป็นโครงการที่ประสบความสำเร็จระดับดีเยี่ยม (Best Practice)

2. ข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียน

2.1 วิสัยทัศน์

โรงเรียนวัดโพธิ์ทองจะเป็นสถานศึกษาที่ปลูกฝังและจัดการศึกษาให้ผู้เรียนเป็นคนมีคุณธรรมนำไปสู่การมีความรู้ มีทักษะ โดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงและมีคุณภาพตามมาตรฐาน

2.2 พันธกิจ

- 1) จัดประสบการณ์แก่เด็กระดับปฐมวัยให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา เพื่อให้ได้รับการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ให้มีความพร้อมในการเรียนในระดับประถมศึกษา
- 2) เน้นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม และพัฒนาด้านความรู้ ทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตรให้เหมาะสมกับชั้น ให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา โดยยึดหลักคุณธรรมนำความรู้ ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
- 3) พัฒนาครูให้มีคุณธรรมจริยธรรม และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญให้มีประสิทธิภาพ
- 4) เร่งรัดพัฒนาระบบบริหารจัดการศึกษา พัฒนางองค์กรเป็นระบบครบวงจร โดยใช้ข้อมูลสารสนเทศและโรงเรียนเป็นฐาน

3. ข้อมูลบุคลากรทางการศึกษา

โรงเรียนวัดโพธิ์ทอง มีจำนวนบุคลากรทางการศึกษาทั้งหมด 14 คน มีผู้บริหาร 1 คน คือนายประพงค์ ชูตรัง มีครูประจำการ 9 คน ครูอัตราจ้าง 1 คน จำแนกตามระดับการศึกษาสูงสุด รายละเอียดแสดงดังตารางที่ 5.1

ตารางที่ 5.1 จำนวนบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนวัดโพธิ์ทอง ประจำปีการศึกษา 2551

ตำแหน่ง	จำนวน					
	ต่ำกว่าปริญญาตรี	ปริญญาตรี	ปริญญาบัณฑิต	ปริญญาโท	ปริญญาเอก	รวม
1. ผู้อำนวยการโรงเรียน	-	-	1	-	-	1
2. ครูประจำการ	-	8	-	-	-	8
3. ครูอัตราจ้าง	-	1	-	-	-	1
รวม	-	9	1	-	-	10

4. ข้อมูลนักเรียน

ปัจจุบันโรงเรียนวัดโพธิ์ทอง มีนักเรียนทั้งหมด 152 คน (ข้อมูล ณ วันที่ 5 มกราคม พ.ศ. 2552) จำแนกตามระดับชั้น รายละเอียดแสดงดังตารางที่ 5.2

ตารางที่ 5.2 จำนวนนักเรียนของโรงเรียนวัดโพธิ์ทอง ประจำปีการศึกษา 2551

ระดับชั้น	เพศ		รวม
	ชาย	หญิง	
อนุบาล 1	8	9	17
อนุบาล 2	7	6	13
รวม	15	15	30
ประถมศึกษาปีที่ 1	17	6	23
ประถมศึกษาปีที่ 2	7	9	16
ประถมศึกษาปีที่ 3	11	10	21
ประถมศึกษาปีที่ 4	10	5	15
ประถมศึกษาปีที่ 5	9	10	19
ประถมศึกษาปีที่ 6	18	10	28
รวม	72	50	122
รวมทั้งสิ้น	87	65	152

ตอนที่ 2 บริบทของชุมชนโรงเรียนวัดโพธิ์ทอง

ชุมชนโรงเรียนวัดโพธิ์ทอง ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช อยู่ห่างจากอำเภอเมืองนครศรีธรรมราชประมาณ 5 กิโลเมตร ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ พื้นที่เขตบริการของโรงเรียนวัดโพธิ์ทอง ประกอบด้วยหมู่ที่ 4 และ 5 ตำบลโพธิ์เสด็จ หมู่ที่ 4 ตำบลไชยมนตรี ส่วนล่างของหมู่ที่ 5 ตำบลกำแพงเขา อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช บริเวณใกล้เคียงโดยรอบโรงเรียนมีสถานที่สำคัญหลายแห่ง เช่น ตลาดหัวอิฐ วัด สถานีอนามัย สถานีตำรวจ องค์การบริหารส่วนตำบล ชุมชนครัวเรือน มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช และแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ในจังหวัดนครศรีธรรมราช การคมนาคมสะดวกรวดเร็วในการเดินทาง

ผู้วิจัยขอเสนอบริบทของชุมชนโรงเรียนวัดโพธิ์ทอง ครอบคลุม 3 ด้าน ดังต่อไปนี้
1) ประวัติหมู่บ้าน 2) ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน และ 3) แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ประวัติของหมู่บ้านโพธิ์ทอง

บ้านโพธิ์ทอง ตั้งชื่อมาจากสมัยก่อนมีต้นโพธิ์ใหญ่อยู่ในวัด ชาวบ้านมีความเชื่อกันว่าเป็นต้นโพธิ์ที่ศักดิ์สิทธิ์ จึงต่างให้ความเคารพนับถือและมากกราบไหว้บูชา เวลามีกงานประเพณีต่าง ๆ ถ้าฝนจะตกชาวบ้านก็มาบนกับต้นโพธิ์เพื่อไม่ให้ฝนตก และฝนก็ไม่ตกจริง ๆ ชาวบ้านก็มาจำกำบนถวาย ปัจจุบันนี้ยังคงมีชาวบ้านมากกราบไหว้บูชาเพื่อขอพรอย่างต่อเนื่อง

2. ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนโรงเรียนวัดโพธิ์ทอง

2.1 ที่ตั้ง อาณาเขตติดต่อและการคมนาคม

ชุมชนโรงเรียนวัดโพธิ์ทอง ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของที่ว่าการอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอเมืองนครศรีธรรมราชประมาณ 5 กิโลเมตร โดยการเดินทางตามทางหลวงสายราชดำเนิน-ถนนกระโรมหัวอิฐ ซึ่งมีอาณาเขตติดต่อโดยรอบ ดังนี้

ด้านทิศเหนือ ติดกับ เขตเทศบาลนครศรีธรรมราชและตำบลนาเคียน

ด้านทิศใต้ ติดกับ ตำบลม่วงสองต้นและตำบลไชยมนตรี

ด้านทิศตะวันออก ติดกับ เขตเทศบาลนครศรีธรรมราช และ

ด้านทิศตะวันตก ติดกับ ตำบลกำแพงเขาและตำบลท่าจั่ว

2.2 ลักษณะภูมิประเทศและการประกอบอาชีพ

บริเวณโดยรอบโรงเรียนมีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบทั้งหมด ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร ซึ่งมีพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ คือ ยางพารา เงาะ มังคุด และมันเทศ

2.3 ประเพณี ศิลปวัฒนธรรม

1) งานประเพณีสงกรานต์ ซึ่งจัดเป็นประจำทุกปีในเดือนเมษายน

2) งานประเพณีวันสารทเดือนสิบ เป็นประเพณีที่เกิดจากความเชื่อเรื่องวิญญาณและเรื่องของการกรรม โดยเชื่อว่าเมื่อตายแล้ววิญญาณอาจจะขึ้นสวรรค์หรือลงนรกตามแต่กรรมที่ทำไว้ในขณะมีชีวิต วิญญาณที่ลงนรกจะเป็นเปรต และจะขึ้นจากนรกได้ก็เพราะผลบุญที่ญาติมิตรอุทิศให้ ซึ่งในชุมชนมีการจัดเป็นประจำทุกปีประมาณเดือนกันยายน

3) งานประเพณีชักพระหรือลากพระ เป็นประเพณีทำบุญในวันออกพรรษาปฏิบัติตามความเชื่อว่า เมื่อครั้งที่พระพุทธเจ้าเสด็จไปจำพรรษา ณ สวรรค์ชั้นดาวดึงส์เพื่อโปรดพระมารดา เมื่อครบพรรษาจึงเสด็จกลับมายังโลกมนุษย์ พุทธศาสนิกชนไปรับเสด็จ แล้วอัญเชิญพระพุทธเจ้าประทับบนบุษบกแล้วแห่แหน เป็นประเพณีเนื่องในพุทธศาสนากระทำหลังจากวันมหาปวารณาหรือวันออกพรรษา 1 วัน ตรงกับวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 โดยพุทธศาสนิกชนพร้อมใจกันอาราธนาพระพุทธรูปขึ้นประดิษฐานบนบุษบกที่วางอยู่เหนือเรือหรือล้อเลื่อน แล้วแห่แหนชักลากไปตามลำน้ำหรือตามถนนหนทาง ซึ่งในชุมชนมีการจัดทุกปีในเดือนตุลาคม

3. แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น

ในชุมชนมีการรวมกลุ่มกันเพื่อประกอบอาชีพเพาะเห็ดนางฟ้า เห็ดหูหนู ชุมชนมีบุคคลที่เสียสละ ยอมอุทิศตนเพื่อส่วนรวมและเพื่อโรงเรียน เช่น คุณสุทิน พลย์ย่อย ที่เด็ก ๆ รู้จักในนามลุงสุทิน เป็นบุคคลที่ควรยกย่องและประกาศคุณงามความดีให้สังคมได้รับรู้ ตัวอย่างเช่น การเข้ามาฝังตัวอยู่ในโรงเรียนเพื่อนำความรู้มาถ่ายทอดยังนักเรียน โดยไม่ได้รับค่าจ้าง นอกจากภูมิปัญญาท้องถิ่น

ทางด้านเกษตรกรรมที่เด่นชัดแล้ว ยังมีภูมิปัญญาทางด้านศิลปกรรม เช่น มโนราห์ ดนตรีไทย และ เพลงบอก ซึ่งในโรงเรียนวัดโพธิ์ทองมีครูภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวนประมาณ 40 คน

แหล่งเรียนรู้ที่สำคัญในชุมชนและบริเวณใกล้เคียง เช่นองค์การบริหารส่วนตำบลโพธิ์เสด็จ สถานีอนามัยบ้านยวนแหล ศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษา นครศรีธรรมราช มหาวิทยาลัยราชภัฏ นครศรีธรรมราช อุทยานการเรียนรู้เมืองนครศรีธรรมราช เป็นต้น นอกจากนี้ในชุมชนยังมีการ รวมกลุ่มกันเพื่อจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์จำนวน 5 กลุ่ม กลุ่มอาชีพ จำนวน 3 กลุ่ม ประกอบด้วยกลุ่ม หัตถกรรมจักสานย่านลิเภา หมู่ 4 กลุ่มเพาะเห็ด กลุ่มปลูกมันสำปะหลัง กองทุนหมู่บ้าน จำนวน 8 กองทุน กลุ่มเกษตรกร จำนวน 1 กลุ่ม กลุ่มสตรี หรือ อสม. จำนวน 9 กลุ่ม กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร จำนวน 2 กลุ่ม

จากการศึกษาบริบทของชุมชน ทำให้ได้ข้อค้นพบเกี่ยวกับปัจจัยที่มีส่วนสนับสนุนให้ ชุมชนมีส่วนร่วมในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง นั้นคือ ชุมชนมีสภาพแวดล้อมที่ดี อยู่ใกล้ตลาดวัดตุดิบ และมีแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ หลากหลายทั้งในหมู่บ้าน ตำบลและในจังหวัด ในชุมชนมีบุคคลที่เสียสละ ช่วยงานส่วนรวมโดยไม่หวังผลตอบแทน ตลอดจนองค์การบริหารส่วนตำบลเห็นความสำคัญของการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น มาใช้ในการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยการให้การสนับสนุนงบประมาณเป็น ประจำทุกปีอย่างต่อเนื่อง จากปัจจัยดังกล่าวทำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น มาใช้ในการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตอนที่ 3 การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โรงเรียนวัดโพธิ์ทอง

โรงเรียนวัดโพธิ์ทองได้นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาบูรณาการในการจัดการ การศึกษาตั้งแต่ปี 2548 โดยมีจุดเริ่มต้นมาจากโรงเรียนมีอัตรากำลังครูไม่เพียงพอ ซึ่งมีอัตรากำลัง ครูต่ำกว่าเกณฑ์อยู่ 2 อัตรา ประกอบกับมีห้องเรียนไม่เพียงพอกับจำนวนนักเรียน รวมทั้งการจัด กิจกรรมการเรียนการสอนยังยึดห้องเรียน ครูและหนังสือเรียนเป็นหลัก ส่งผลให้นักเรียนขาดทักษะชีวิต ทางโรงเรียนจึงปรึกษารัฐบาลหรือกับทีมศึกษานิเทศก์ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 และได้รับคัดเลือกจากมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราชให้เข้าร่วมโครงการวิจัยและพัฒนา กิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการด้วยแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในหัวข้อการวิจัยเรื่อง การ ประยุกต์แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสร้างเครือข่ายของโรงเรียนขนาดเล็กในการจัดการเรียนรู้ จากจุดเริ่มต้นนี้ได้จุดประกายให้โรงเรียนมีการดำเนินการจัดการศึกษาแบบบูรณาการปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงมาอย่างต่อเนื่อง ต่อมาในปี 2549 ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม

(ศูนย์คุณธรรม) ให้การสนับสนุนงบประมาณในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และประกอบกับท่านผู้อำนวยการโรงเรียนมีวิสัยทัศน์ และตระหนักถึงความสำคัญในการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการจัดการศึกษา โรงเรียนจึงมีการดำเนินงานอย่างจริงจังจนเกิดเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนมากขึ้น ภายใต้ชื่อโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมสู่วิถีชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมีกิจกรรมเด่นและทำให้โรงเรียนประสบความสำเร็จในการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจนมีชื่อเสียง คือ การเพาะเห็ดนางฟ้า ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชน โดยโรงเรียนนำมาจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่น นำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและพัฒนาจนเกิดเป็นนวัตกรรมของโรงเรียน (หนึ่งโรงเรียนหนึ่งผลิตภัณฑ์) โดยได้รับความร่วมมือและการสนับสนุนจากชุมชนเป็นอย่างดี ข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และศึกษาเอกสารดังนี้

“เริ่มจากมีครูต่ำกว่าเกณฑ์ ไม่เพียงพอกับเด็ก คิดว่าจะทำยังไงให้ครูมีเพียงพอ ก็เลยเห็นเนื้อหาเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ก็คิดว่าจะนำเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ดีกว่า ก็เริ่มศึกษาดูเกี่ยวกับเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง โชคดีมีราชภัฏเค้าหาโรงเรียนเพื่อทำวิจัยเกี่ยวกับการเรียนการสอนเศรษฐกิจพอเพียงอยู่พอดี ความคิดตรงกัน เค้าก็ให้โรงเรียนเป็นผู้ร่วมวิจัย ก็ทำโครงการวิจัยโรงเรียนขนาดเล็กที่จัดกิจกรรมบูรณาการการเรียนการสอนเศรษฐกิจพอเพียงเมื่อปี 48...”

(ผู้อำนวยการโรงเรียน, 6 มกราคม 2552)

“ครู- ผู้ปกครอง และตัวแทนคณะกรรมการสถานศึกษา ได้ร่วมกันวิเคราะห์สภาพปัญหา และกำหนดร่างนโยบายและแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา ให้คณะกรรมการร่วมกันแลกเปลี่ยนและพิจารณากำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และกลยุทธ์”

(บันทึกการประชุมคณะกรรมการสถานศึกษา, 8 มิถุนายน 2551)

โรงเรียนวัดโพธิ์ทองได้ดำเนินการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนตามศักยภาพ ซึ่งโรงเรียนเน้นการพึ่งตนเองเป็นหลัก ผู้วิจัยขอเสนอการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตามกรอบการดำเนินการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ

ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษา 2) ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน 3) ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และ 4) ด้านการพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษา ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1 ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษา

จากการสังเกต สัมภาษณ์ และศึกษาเอกสารเกี่ยวกับการจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนวัดโพธิ์ทอง พบว่าผู้อำนวยการโรงเรียนมีความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักในการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นอย่างดี ตลอดจนเห็นคุณค่าและความสำคัญของการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยเริ่มจากการปรับปรุงวิสัยทัศน์ พันธกิจของโรงเรียนให้สอดคล้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังจะเห็นได้จากวิสัยทัศน์ของโรงเรียนได้กำหนดให้มีการปลูกฝังและจัดการศึกษาให้ผู้เรียนเป็นคนดี มีคุณธรรมนำไปสู่การมีความรู้ มีทักษะ โดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงและมีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา นอกจากนี้ยังได้เชิญคณะกรรมการสถานศึกษาซึ่งเป็นตัวแทนของชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีการระบุนโยบายการจัดการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในแผนปฏิบัติการของโรงเรียนและจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นอย่างชัดเจน ซึ่งในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ทางโรงเรียนได้เชิญศึกษานิเทศก์มาให้ความรู้และแนะนำเกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นให้นางพ้ามหัศจรรย์และหลักสูตรท้องถิ่นล้อมรักด้วยพืชผักสวนครัว ตลอดจนจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นบูรณาการเศรษฐกิจพอเพียง สามารถนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างมีคุณภาพ ซึ่งข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์ดังนี้

“โรงเรียนพยายามสอดแทรกเศรษฐกิจพอเพียงตั้งแต่ในระดับอนุบาล
หนึ่งการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน มีการปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้อง
กับเศรษฐกิจพอเพียง โดยนำเห็ดนางฟ้ามาทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่น สอง
กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน สามเป็นเรื่องของการบริหารจัดการ สี่คือวิถีชีวิตแบบ
เศรษฐกิจพอเพียง ทั้ง ผอ. ครู นักเรียนใช้ชีวิตในโรงเรียนแบบพอเพียง”

(ผู้อำนวยการโรงเรียน, 6 มกราคม 2552)

“เราได้ประชุม อบรมการทำหลักสูตรท้องถิ่นร่วมกับศึกษานิเทศก์ อาจารย์เค้าเก่งมาก บรรยายให้ความรู้ และให้ลงมือทำจริง จากตรงนั้นเราได้หลักสูตรท้องถิ่นเห็นนางฟ้ามหัศจรรย์ หลักสูตรล้อมรั้วด้วยพืชผักสวนครัว”

(ครูผู้สอนคนที่ 2, 14 มกราคม 2552)

“การปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับท้องถิ่น ได้เชิญคุณคณะกรรมการ ผู้ปกครอง (ตัวแทน) ร่วมกันปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับบริบทของสถานการณ์ปัจจุบันและท้องถิ่นนั้น เนื้อหาสาระเน้นคุณธรรม เพื่อนำไปสู่การเรียนรู้ และทักษะชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เช่น เห็นนางฟ้า”

(บันทึกการประชุมคณะกรรมการสถานศึกษา, 8 มิถุนายน 2551)

ผู้อำนวยการโรงเรียนมีการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน เปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามความเหมาะสมและความสามารถของชุมชน เช่น ให้เป็นวิทยากร เชิญมาร่วมประชุม วางแผนการดำเนินงาน ให้มาศึกษาดูงาน โดยโรงเรียนเน้นการพึ่งตนเองเป็นหลัก และรบกวนชุมชนให้น้อยที่สุด เนื่องจากเข้าใจว่าชุมชนมีภาระหน้าที่ในการประกอบอาชีพของตนเอง เนื่องจากผู้อำนวยการโรงเรียนเป็นผู้ที่มีความเสียสละ อุทิศตนและทรัพย์สินเพื่อนักเรียน และโรงเรียน ตลอดจนปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การบริหารจัดการสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจึงมีความต่อเนื่อง และเห็นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนขึ้น นอกจากนี้ยังได้ส่งเสริมให้มีการจัดบรรยายภาคในโรงเรียนให้เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภูมิปัญญาท้องถิ่นตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เช่น จัดฐานการเรียนรู้เห็นนางฟ้า ปลูกถั่วพุดตามทางเดิน จัดฐานการเรียนรู้สมุนไพร ซึ่งข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับภาพและการสัมภาษณ์ดังนี้

“...การปลูกถั่วพุดตามทางเดิน เราก็ไม่ได้ลงไปในเวลาเรียน แต่เราปลูกให้เห็นเป็นตัวอย่างแล้วก็นำมาใช้สอนว่าวิธีการปลูก ปลูกแบบนี้ละ เราไม่ใช้นุ้ยเคมี ไม่ฉีดยา เป็นวิถีมากกว่า เป็นแบบชีวิตจริง เป็นแบบธรรมชาติ”

(ผู้อำนวยการโรงเรียน, 7 มกราคม 2552)

“ผอ.คิดว่าผอ.เองเป็นแบบอย่างที่ดีที่สุด ผอ.จะเข้มงวดกวดขันกับตัวเองมากที่สุดเพื่อที่จะเป็นแบบอย่างให้กับบุคลากร ครู ชุมชน และนักเรียน โดยเฉพาะกับครู ชุมชน นักเรียน ผอ.ก็พยายามยึดหยุ่นประนีประนอม การจะเป็นแบบอย่างที่ดี ตัวเองก็ต้องทำให้ได้ก่อน ผอ.จะตื่นแต่เช้ามากกว่าดขยะให้เด็กคนแรกที่มาโรงเรียนเห็นจนถึงคนสุดท้าย ทุกแบบนี้ทุกวัน เด็กก็เริ่มซึมซับ พอเห็นผอ.กวาดขยะเด็กก็มาช่วยกวาดจนเสร็จ ที่นี้จะไม่มีการโง่งง งานทุกอย่างต้องช่วยกันทำ ผอ.ต้องเสียสละ ต้องทุ่มเท ชีวิตทั้งชีวิตให้ไปเลย”

(ผู้อำนวยการโรงเรียน, 6 มกราคม 2552)

“ผอ.นั้นแหละเป็นคนทำ ผอ.คนก่อน ๆ ไม่มีผลงาน ผอ.คนนี้มาสร้างชื่อเสียงให้โรงเรียนมาก หางบประมาณมาพัฒนา บางครั้งก็จ่ายตั้งค้ตัวเอง เสาร์อาทิตย์แกก็ไม่เคยหยุด พาเด็กไปทำกิจกรรมตลอด”

(ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นคนที่ 3, 7 มกราคม 2552)

ภาพที่ 5.2 ฐานการเรียนรู้เห็ดนางฟ้าและสวนสมุนไพรแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนวัดโพธิ์ทอง

3.2 ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน

โรงเรียนวัดโพธิ์ทองได้พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน โดยอาศัยความร่วมมือจากชุมชนในการให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาริบทของชุมชน เมื่อวิเคราะห์บริบทแล้วโรงเรียนควรทำหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับเห็ดนางฟ้า เนื่องจากในชุมชนมีการประกอบอาชีพทำสวนผลไม้ สวนยางพารา อากาศชื้นเหมาะแก่การเพาะเห็ด รวมทั้งชุมชนได้มีกลุ่มเพาะเห็ดอยู่แล้ว จึงนำมาทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่นใช้ชื่อว่า หลักสูตรท้องถิ่นเห็ดนางฟ้ามหัศจรรย์ และหลักสูตรท้องถิ่นล้อมรั้วด้วยพืชผักสวนครัว นอกจากนี้ยังจัดทำแผนการเรียนการสอนหน่วยล้อมรั้วด้วยพืชผักสวนครัว ในกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ซึ่งข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“มีการพัฒนาหลักสูตร ศึกษาบริบทของชุมชนว่ามีบริบทเป็นอย่างไร แล้วก็นำบริบทนั้นมาเป็นหลักสูตร เช่น ชุมชนของโพธิ์ทองที่มีอาชีพทำสวนผลไม้ สวนยางพารา อากาศมันก็ชื้น เหมาะกับการทำเห็ดนางฟ้า และชุมชนก็ทำกันอยู่แล้ว โรงเรียนจึงนำบริบทของสวน ของอากาศ ของเห็ดนางฟ้าที่มีอยู่แล้ว มาจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และพัฒนาเป็นหลักสูตรท้องถิ่น”

(ผู้อำนวยการโรงเรียน, 6 มกราคม 2552)

“มีศน. จากเขตมาอบรมเกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นให้ครู ให้ลงมือทำจริง มีการวิเคราะห์หลักสูตรให้เข้ากับเศรษฐกิจพอเพียง จากการอบรมครั้งนี้โรงเรียนก็ได้หลักสูตรท้องถิ่นล้อมรั้วด้วยพืชผักสวนครัว”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ, 7 มกราคม 2552)

ในด้านการจัดการเรียนการสอนพบว่า มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นกิจกรรมเสริมโดยบูรณาการ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ และบูรณาการในแต่ละช่วงชั้น โดยให้นักเรียนได้เริ่มเรียนตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เช่น การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเรื่องเห็ดนางฟ้า ได้แบ่งการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามช่วงชั้น โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 คือนักเรียนชั้นอนุบาล กลุ่มที่ 2 คือนักเรียนช่วงชั้นที่ 1 (ป.1-ป.3) และกลุ่มที่ 3 คือนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 (ป.4-ป.6) แต่ละกลุ่มครูใช้การสอนโดยการบูรณาการ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ และเชื่อมโยงกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จากการสังเกตกิจกรรมการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ครูได้พยายามปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ตลอดจนสอดแทรกปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในขณะที่สอน เพื่อให้นักเรียนเข้าใจหลัก 3 ห่วง 2 เงื่อนไข และสามารถเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวันได้ โดยมีลักษณะการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน 2 วิธี คือ นำนักเรียนไปเรียนยังแหล่งเรียนรู้ และเชิญครูภูมิปัญญาท้องถิ่นมาบรรยายให้ความรู้ และสาธิตให้นักเรียนดู แล้วนักเรียนลงมือปฏิบัติตาม ซึ่งข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“โรงเรียนมีการบูรณาการเศรษฐกิจพอเพียง 8 กลุ่มสาระ เรื่องแรกที่ทำ คือ เห็ดนางฟ้ามหัศจรรย์ บูรณาการทุกกลุ่มสาระทุกชั้นปี ตั้งแต่ปฐมวัยก็สอนเป็นช่วงชั้น ครูก็สอนเป็นทีม มีการพัฒนาหลักสูตรเห็ดนางฟ้ามหัศจรรย์ ที่นี้เขตพื้นที่ทราบข่าวก็มาดู เขตพื้นที่ก็มาช่วยขับเคลื่อนหลักสูตรเห็ดนางฟ้าใช้เวลา 1 เดือน ภาคเช้า สอนวิชาหลัก ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ ช่วงเช้าเราสอนวิชาหลัก 8 กลุ่ม

สาระก่อน เรายังไม่ถึง แล้วก็ไม่อยากทำให้ผู้ปกครองมองว่าทำเรื่องอะไรกัน อยู่ พอในช่วงบ่ายสอนเรื่องเห็ดนางฟ้า โดยนำ 8 กลุ่มสาระมาบูรณาการ มีอยู่ทั้งหมด 4 หน่วยย่อย แต่ละหน่วยเรียนประมาณ 1 สัปดาห์ แบ่งการเรียนเป็นช่วงชั้น อนุบาลเรียนด้วยกัน ป.1 – ป.3 เรียนด้วยกัน ป.4 – ป.6 เรียนด้วยกัน ครูก็ใช้วิธีการสอนแบบมวยปล้ำ เช่น ตอนนี่คุยภาษาไทยคำว่าเห็ดนางฟ้า แล้วภาษาอังกฤษ คำว่าเห็ดนางฟ้า ใช้คำว่าอะไร เพลงเกี่ยวกับเห็ดนางฟ้า ไหนลองทำทำทางชีวว่าจะทำทำทางแบบไหน นักเรียนเค้าก็จะคิดเอง ปีนี้ก็นำมาสอนในวิชาการงาน ฯ เราสอนตามบริบทของเรา ซึ่งบริบทของเราก็คือ การทำเห็ดนางฟ้า การปลูกผัก การทำปุ๋ยหมัก การเลี้ยงหมู เกษตรทฤษฎีใหม่ การทำนา การทำน้ำยาเอนกประสงค์ มีการบูรณาการกับวิชาอื่นด้วย เพราะฉะนั้นมันจะไปสอดแทรกอยู่ที่แผนการสอนทุกวิชา และครูพูดให้บ่อยครั้งที่สุด นำเรื่องของการมีเหตุผล ความพอเพียง มีภูมิคุ้มกัน เรื่องของคุณธรรมจริยธรรมมาพูดคุยกับเด็กอยู่ตลอดเวลา นี่เป็นเรื่องของกิจกรรมการเรียนการสอน”

(ผู้อำนวยการโรงเรียน, 6 มกราคม 2552)

“บางครั้งก็พาเด็กไปเรียนที่บ้าน เช่น การปลูกผักสวนครัว บ้านน้ำสะอาด การเพาะเห็ดของชาวบ้าน ก็ไปหลายบ้านเหมือนกัน”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ, 7 มกราคม 2552)

“อันดับแรกสอนให้เด็กปลูกผักโดยไม่ใช้สารเคมี การดูแลรักษา ต่อมาทำเห็ด สอนนักเรียนเพาะเห็ด ชาวบ้านก็เข้ามาดูงาน โครงการต่อไป คือ การรำมนินราห์ ต่อไปก็มีการแสดงละครคุณธรรม ปลูกฝังให้นักเรียนมีความเชื่อมั่น วัฒนธรรมของเรา คือ 1. รู้จักเคารพต่อผู้มีบุญคุณ ต่อมาทำน้ำยาล้างจาน หรือเรียกว่าน้ำยาเอนกประสงค์ ยาสระผม สบู่เหลว”

(ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นคนที่ 1, 9 มกราคม 2552)

“การทำปุ๋ยชีวภาพ ลุงสุทินมาช่วยสอน เห็ดนางฟ้า น้ำยาเอนกประสงค์ ลุงมาสอนตอนบ่ายวิชาซ่อมเสริม นวดแผนโบราณ มีวิทยากรมาช่วยสอนให้ หลังจากนั้นเราก็จะซ่อมนวดกันเอง”

(นักเรียนหญิงชั้นประถมศึกษาปีที่ 5, 13 มกราคม 2552)

ภาพที่ 5.3 กิจกรรมการจัดการเรียนการสอนภูมิปัญญาท้องถิ่นของโรงเรียนวัดโพธิ์ทอง

ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่โรงเรียนได้นำมาใช้ในการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย (1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้านเกษตรกรรม ได้แก่ การเพาะเห็ดนางฟ้า การปลูกผักสวนครัว การทำปุ๋ยชีวภาพ เกษตรทฤษฎีใหม่ การทำน้ำยาเอนกประสงค์ (2) ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้าน การแพทย์แผนไทย ได้แก่ สมุนไพรท้องถิ่น การทำลูกประคบ การนวดแผนโบราณ (3) ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทางด้านศิลปกรรม ได้แก่ มโนราห์ ดนตรีไทย เพลงบอก และ (4) ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้านปรัชญา ศาสนาและประเพณี ได้แก่ กิจกรรมการสืบสานประเพณีเมืองนคร เช่น ประเพณีการให้ทานไฟ ประเพณีการแห่ผ้าขึ้นธาตุ วันมาฆบูชา ส่วนภูมิปัญญาท้องถิ่นที่โรงเรียนได้นำมาใช้ในการจัดการ ศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่เกิดขึ้นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน คือ การเพาะเห็ดนางฟ้า ซึ่งทางโรงเรียนได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและครบวงจร เริ่มตั้งแต่การสร้างโรงเพาะเชื้อ โรงนั่งเห็ด โรงเก็บเห็ด ตลอดจนการนำเห็ดนางฟ้ามาแปรรูปจนเป็นนวัตกรรมของโรงเรียนที่มีชื่อเสียง ระดับประเทศ เช่น เห็ดนางฟ้านางสุวรรณ เห็ดนางฟ้าสามรส ข้าวเกรียบเห็ดนางฟ้า น้ำพริกเห็ด นางฟ้า เป็นต้น ซึ่งข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ดังนี้

“ใช้ในการจัดการเรียนการสอนวิชาการงาน การเพาะเห็ด การแปรรูป เห็ดนางฟ้า การทำปุ๋ย การทำน้ำยาเอนกประสงค์ การทำเกษตร ดนตรีไทย มีวิทยากรมาเป็นครั้งคราว แต่ที่หลัก ๆ ก็มีป่าคิ่นมาสอนมโนราห์ส่วน เรื่อง ของการปลูกผัก เพาะเห็ด ทำนา ปุ๋ยชีวภาพ ก็ลุงสุทิน”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ, 7 มกราคม 2552)

“โรงเรียนมีวิทยากร ประชาชนชาวบ้านมาสอนการทำเห็ดนางฟ้า การ ปลูกผักสวนครัว เห็ดนางฟ้าก็นำมาแปรรูปเป็นน้ำพริก แล้วอะไรอีกหลาย อย่าง เห็นเค้าทำขายในงานตลาดนัด”

(คณะกรรมการสถานศึกษาคนที่ 1, 11 มกราคม 2552)

“มีการทำผลิตภัณฑ์การแปรรูปเห็ดนางฟ้า เช่น เห็ดนางฟ้านางสุวรรณ
เห็ดนางฟ้าสามรส ข้าวเกรียบเห็ดนางฟ้า นำไปขายในงานที่กรุงเทพฯ ขายใน
งานตลาดนัดคุณธรรม ขายดีมากค่ะ”

(นักเรียนหญิงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6, 8 มกราคม 2552)

3.3 ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

จากการศึกษาเอกสาร สังเกตและสัมภาษณ์ พบว่านอกจากการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมา
ใช้ในการจัดการเรียนการสอนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแล้วยังได้นำมาใช้ในการจัด
กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนอีกด้วย โดยเปิดโอกาสให้นักเรียนเลือกกิจกรรมตามความสนใจและ
ความสามารถของตนเอง ซึ่งมี 3 กิจกรรมที่เด่นชัดและปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ ดังนี้

1) กิจกรรมดนตรีไทย นักเรียนที่สนใจทางด้านดนตรีไทยจะมาฝึกซ้อมเป็นประจำทุกเช้า
ก่อนเข้าเรียน ช่วงวันเสาร์วันอาทิตย์ และปิดภาคเรียน เนื่องจากเครื่องดนตรีไทยทุกชิ้น ทาง
โรงเรียนได้จัดบริการไว้บริเวณใต้อาคารเรียนเพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพด้วยวิธีการ
ที่หลากหลาย เช่น พี่สอนน้องซึ่งก็จะมีทั้งพี่ที่เป็นศิษย์เก่าและพี่ที่อยู่ในโรงเรียน มีครูภูมิปัญญาท้องถิ่น
มาช่วยสอน หรือครูผู้รับผิดชอบเป็นผู้สอนเอง เมื่อนักเรียนเล่นจนมีความชำนาญสามารถนำไป
ออกงานได้แล้ว ทางโรงเรียนก็นำออกไปให้บริการแก่สังคมโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย เช่น งานศพ งาน
แต่งงาน งานบวช และงานของหน่วยงานต่าง ๆ ในชุมชน ซึ่งข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับการให้
สัมภาษณ์ดังนี้

“จริง ๆ แล้วเด็กทุกคนได้เรียนหมดทุกชั้น อย่างเช่นดนตรีไทยเด็กเรียน
ตั้งแต่ ป.1 – ป.6 เค้าย่จะรู้หมด เพียงแต่เด็กอนุบาลกับเด็ก ป.6 ศักยภาพไม่
เท่ากัน เด็กจะเล่นเพราะเครื่องดนตรีวางไว้ตรงนี้ตลอด ไม่ว่าจะเสาร์ –
อาทิตย์ ปิดภาคเรียน ก็วางไว้แบบนี้ ไม่เคยเก็บ และก็ไม่มีหาย ให้เค้ารู้จัก
รักษาของ นี่เป็นการสอนให้รู้จักเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง เรื่องของคุณธรรมกับ
เศรษฐกิจพอเพียงเป็นของคู่กัน ต้องไปด้วยกันตลอด ดนตรีไทยวางไว้ตรงนี้
ใครอยากเล่นก็มาเล่น ลองผิดลองถูก วิธีการสอนดนตรีไทยที่มี 3 ขั้นตอน
ขั้นแรก คือ ลองผิดลองถูก ใครอยากเล่นก็มาเล่นได้ ทำตาม คือ เมื่อได้ยิน
ได้ฟังก็เกิดการเรียนแบบ เด็กก็เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ขั้นตอนที่ 2 พี่สอน
น้อง พี่เห็นน้องเล่นพี่ก็มาช่วยสอน 3. จิตอาสา ใครอยากเล่น ใครอยากอยู่
วงดนตรีไทยก็มาเล่น แล้วก็มีการเชิญวิทยากรมาช่วยสอน วิทยากรก็เป็นครู

จากวิทยาลัยนาฏศิลป์ บุคคลในชุมชนบ้างเป็นบางครั้ง รุ่นพี่ที่จบไปแล้ว รุ่นพี่เหล่านี้ก็เป็นจิตอาสาทั้งนั้น...”

(ผู้อำนวยการโรงเรียน, 6 มกราคม 2552)

“...ดนตรีไทย เวลาทีมงานบวช งานแต่ง งานศพ เราก็ไปช่วยบริการตลอด เราใช้ชื่อโครงการว่า ดนตรีไทยบริการสังคม เราไปช่วยฟรี แม้ว่าเค้าไม่ขอเราก็ไป เด็กจะรู้ว่าเป็นจิตอาสา เค้าให้เงินเยอะเราก็ไม่เอา เค้าให้ 5000 เราก็ไม่เอา เราบอกว่า เราไม่ใช่มีอาชีพ ไม่ใช่ธุรกิจ เราฝึกดนตรีไทยเพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม เพื่อดำเนินชีวิตแบบพอเพียง แล้วเราเกิดจิตอาสาอยากไปบริการสังคม เราต้องให้ เราต้องร่วมมือกับชุมชน เราเอาแค่น้ำมันรถกับให้เด็กกินขนม แต่ส่วนใหญ่ก็ไม่ได้”

(ผู้อำนวยการโรงเรียน, 7 มกราคม 2552)

“เด็กก็จะซ้อมดนตรีไทยตอนเช้า ซ้อมรำมโนราห์ตอนเที่ยง ซ้อมละครคุณธรรมตอนเย็นทุกวัน ส่วนดนตรีไทยก็นำไปแสดงตามงานต่าง ๆ เป็นการบริการสังคม ไปแสดงให้ฟรี น้ำมันก็ของครู รถที่บรรทุกเด็กไปก็ของครู ต้องเสียสละ”

(ครูผู้สอนคนที่ 3, 8 มกราคม 2552)

ภาพที่ 5.4 การฝึกซ้อมดนตรีไทยของนักเรียนในตอนเช้าก่อนเข้าเรียนของทุกวัน

2) กิจกรรมการรำมโนราห์ นักเรียนใช้การเรียนรู้และฝึกซ้อมในช่วงพักกลางวันเป็นประจำทุกวัน ช่วงวันเสาร์วันอาทิตย์ และปิดภาคเรียน โดยมีครูภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสอนเป็นประจำทุกวันพุธ บางครั้งก็วันเสาร์หรือปิดภาคเรียนตามความเหมาะสม เมื่อนักเรียนรำได้แล้วนักเรียนก็จะฝึกซ้อมกันเองเป็นประจำทุกวัน โดยมีครูผู้รับผิดชอบเป็นผู้ดูแลการฝึกซ้อม มีการนำไปแสดงใน

งานตามโอกาสต่าง ๆ เช่น งานวันเด็ก งานตลาดนัดคุณธรรม ซึ่งข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ดังนี้

“...ส่วนมโนราห์ มีป่าคิ่นมาสอน ครูจะไปรับมาทุกวันพุธ ช่วงพักกลางวันสอนเสร็จก็ไปส่ง แต่พอนักเรียนรำเป็นแล้วก็ไม่ได้มา จะมาอีกก็ต่อเมื่อเริ่มทำใหม่ หรือเด็กยังทำไม่ได้ เพราะป่าแก่แก่มาแล้ว”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ, 7 มกราคม 2552)

“ถ้าครูหรือผอ.มารับก็ไป บางทีก็ไปวันพุธ บางทีก็ไปวันเสาร์”

(ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นคนที่ 2, 7 มกราคม 2552)

“ตอนแรกจะมีครูมาช่วยสอน ป่าคิ่นก็มาสอนด้วย พอเรารำเป็น เราก็ซ้อมรำกันเอง”

(นักเรียนหญิงชั้นประถมศึกษาปีที่ 5, 13 มกราคม 2552)

ภาพที่ 5.5 กิจกรรมการเรียนการสอนรำมโนราห์โดยครูภูมิปัญญาท้องถิ่นในช่วงพักกลางวัน

3) กิจกรรมแผนโบราณ เป็นกิจกรรมที่ทำในช่วงวันเสาร์วันอาทิตย์ โดยนำนักเรียนไปศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับสมุนไพรจากอินเทอร์เน็ต จากอุทยานการเรียนรู้เมืองนครศรีธรรมราช สำนวณสมุนไพรที่มีอยู่ในชุมชนแล้วนำมาปลูกในสวนสมุนไพรของโรงเรียน ให้นักเรียนได้เรียนรู้การทำลูกประคบ โดยนำนักเรียนไปศึกษาสรรพคุณและส่วนผสมที่ร้านขายยาแผนโบราณ ตลอดจนสอนวิธีการนวดแผนโบราณและการใช้ลูกประคบ โดยเชิญครูภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสอนนักเรียนที่โรงเรียน ซึ่งข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ดังนี้

“...กิจกรรมที่ 3 มีนวดแผนโบราณ นวดแผนโบราณมันเชื่อมโยงกัน
 อย่างนี้ เราปลูกพืชสมุนไพร นักเรียนเค้าจะนำสมุนไพรที่บ้านมาปลูกที่
 โรงเรียน เค้าจะดูว่าต้นที่นำมาปลูกเรียกว่าอะไร เค้าจะไปศึกษาค้นคว้าจาก
 ผู้รู้บ้าง หรือเน็ตบ้างว่ามีสรรพคุณอย่างไร ขึ้นตอนต่อไปก็ศึกษาว่าการทำลูก
 ประคบมีส่วนผสมอะไรบ้าง ไปอบรมมา ไปเรียนรู้มา โดยโรงเรียนจัด
 กิจกรรมการเรียนการสอนในช่วงเสาร์ อาทิตย์ หรือปิดภาคเรียน ซึ่งส่วนใหญ่
 80 % จะได้เรียน โรงเรียนพาไปเรียนที่ร้านยาแผนโบราณในตลาด เรียนเรื่อง
 สมุนไพรว่ามีอะไรบ้าง เรียนการทำลูกประคบ เรียนการนวดแผนโบราณโดย
 มีวิทยากรมาสอนที่โรงเรียน แล้วเด็กเค้าก็เอาสมุนไพรและวิธีการนวดไปนวด
 ให้กับพ่อแม่ปู่ย่าตายายที่บ้าน เราพยายามลงสู่ครอบครัวให้ได้”

(ผู้อำนวยการโรงเรียน, 6 มกราคม 2552)

“...มีการสอนนวดแผนโบราณ ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสอนช่วงเสาร์
 อาทิตย์ สอนท่าง่าย ๆ แล้วให้นักเรียนลองนวด วันงานตลาดนัดก็มีฐานการ
 นวดแผนโบราณ”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ, 12 มกราคม 2552)

“ได้เรียนเกี่ยวกับสมุนไพร ไปเรียนที่ร้านขายยาในตลาด ได้ทำลูก
 ประคบ จากยาสมุนไพร แล้วก็จะมีครูมาสอนนวดแผนโบราณ ได้เอาลูก
 ประคบที่ทำมาใช้ด้วยในการนวดจริง ๆ”

(นักเรียนชายชั้นประถมศึกษาปีที่ 6, 14 มกราคม 2552)

นอกจากโรงเรียนมีครูภูมิปัญญาท้องถิ่นมาถ่ายทอดความรู้ให้แก่นักเรียนแล้วยังมีกลุ่ม
 ยุวชนจิตอาสา ซึ่งเป็นศิษย์เก่าของโรงเรียนได้รวมกลุ่มกันเพื่อทำประโยชน์แก่สังคม โดยกลับมา
 ช่วยเหลือกิจกรรมของโรงเรียนด้วยจิตอาสา ซึ่งทุกวันเสาร์-อาทิตย์และปิดภาคเรียน กลุ่มยุวชนจิตอาสา
 จะมาร่วมกับโรงเรียนวัดโพธิ์ทองจัดกิจกรรมจิตอาสา เช่น สอนน้องเล่นดนตรีไทย รำวงเวียนครก
 ร่วมกันทำความสะอาดวัดทั้งวัดในหมู่บ้าน ตำบล และจังหวัด ปลูกป่าชายเลน และเก็บขยะรอบ
 หมู่บ้าน เป็นต้น ทุกกิจกรรมเยาวชนจิตอาสาได้มาร่วมปฏิบัติอย่างแข็งขัน โดยได้รับการสนับสนุน
 จากสถาบันเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.) ซึ่งในแต่ละกิจกรรมนักเรียนเลือกปฏิบัติ
 ด้วยความสมัครใจ ด้วยจิตอาสา และสอดแทรกปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งข้อมูลดังกล่าว
 สอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“จริง ๆ แล้วภูมิปัญญาท้องถิ่นสำคัญมากในเรื่องของเศรษฐกิจพอเพียง...พี่แต่ัมมีความรู้เรื่องดนตรีไทย พี่แต่ัมเป็นศิษย์เก่า อยู่ม. 5 เตรียมอุดม จะมาสอนน้องทุกเสาร์ อาทิตย์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นก็ถูกนำมาใช้”

(ผู้อำนวยการโรงเรียน, 6 มกราคม 2552)

“ทุกเสาร์ อาทิตย์ เราจะมีกิจกรรมจิตอาสาร่วมกับกลุ่มเยาวชนจิตอาสา ผอ.จะพานักเรียนไปทำความสะอาดวัดทั้งในวัดโพธิ์ทอง วัดอื่น ๆ ในเมือง มีอยู่วัดหนึ่งพระไม่ทำความสะอาดวัดเราก็ไปทำความสะอาด ไปกวาดลานวัด เก็บขยะให้ทุกอาทิตย์ จนพระในวัดเห็นก็ทำเองบ้าง เราจะมีกิจกรรมทำกันทุกอาทิตย์ บางทีก็ปลูกป่าชายเลน ไปช่วยจัดหนังสือในห้องสมุด เก็บขยะรอบหมู่บ้าน”

(ผู้อำนวยการโรงเรียน, 10 มกราคม 2552)

“ตอนแรก ๆ พวกเราก็มาช่วยงานที่โรงเรียนช่วงเวลาเสาร์ อาทิตย์ ปิดเทอมช่วยสอนดนตรีไทย สอนการบ้าน และก็คิดอยากรวมตัวกัน อยากจัดตั้งกลุ่ม เพิ่งเริ่มทำรุ่นหนูเป็นรุ่นแรก ใช้ชื่อโครงการว่า โครงการเครือข่ายเยาวชนจิตอาสาโรงเรียนวัดโพธิ์ทอง”

(ศิษย์เก่า, 8 มกราคม 2552)

ภาพที่ 5.6 กลุ่มเยาวชนจิตอาสาทำกิจกรรมร่วมนักเรียนวัดโพธิ์ทองมาสอนน้อง ๆ ในงานวันเด็กแห่งชาติ

3.4 ด้านการพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษา

จากการสังเกต สัมภาษณ์ และศึกษาเอกสาร พบว่าโรงเรียนมีการอบรมให้ครูมีความรู้ความเข้าใจในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่าง

ต่อเนื่อง เน้นการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง เช่น ในการประชุมครูแต่ ละครั้ง ท่านผู้อำนวยการโรงเรียนจะเน้นในเรื่องของ 3 ห่วง 2 เงื่อนไข การปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง ที่ดีและการทำงานด้วยจิตอาสา เป็นต้น นอกจากนี้ยังได้เชิญศึกษานิเทศก์มาให้ความรู้และ คำแนะนำในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นบูรณาการเศรษฐกิจพอเพียง ส่งเสริมให้ครูเข้ารับ การอบรมเกี่ยวกับการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น บูรณาการเศรษฐกิจพอเพียงจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและหน่วยงานอื่น ๆ ที่จัดขึ้น รวมทั้งสนับสนุนให้ครู นักเรียนและชุมชนได้ศึกษาดูงานอย่างต่อเนื่องทั้งในโรงเรียนและชุมชนที่ ประสบความสำเร็จ เช่น ชุมชนไม้เรียง วัดป่ายาง บ้านคีรีวง จังหวัดนครศรีธรรมราช สถาบัน ฝึกอบรมผู้นำจังหวัดกาญจนบุรี เพื่อสร้างความตระหนักและเกิดการรับรู้ร่วมกัน เป็นการจุด ประกายให้เกิดแรงบันดาลใจในการนำผลการศึกษาดูงานมาประยุกต์ใช้ในโรงเรียนและ ปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิตให้อยู่แบบพอเพียง ซึ่งผู้อำนวยการโรงเรียนได้ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง ที่ดีในการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง เช่น การแต่งกายของท่านเรียบง่าย ไม่เน้นเสื้อผ้ามียี่ห้อ ราคาแพง พาหนะที่ใช้ในการเดินทางก็ใช้รถจักรยานยนต์เป็นหลัก โดยพิจารณาถึงความจำเป็นและความ เหมาะสมในการใช้งาน ซึ่งครูส่วนใหญ่ก็ใช้รถจักรยานยนต์เป็นพาหนะในการเดินทางเช่นกัน และ การแต่งกายของครูก็เรียบง่ายและเหมาะสมกับกิจกรรมในแต่ละวัน นอกจากนี้ทางโรงเรียนยังได้มี โอกาสนำเสนอผลงานเนื่องในงานต่าง ๆ มากมาย เช่น งานมหกรรมวิชาการการศึกษาขั้นพื้นฐาน: คุณภาพเด็กไทยในอนาคต ณ โรงเรียนสตรีวิทยา 2 กรุงเทพมหานคร งาน OTOP ของจังหวัด นครศรีธรรมราช งานวันเมืองปริทธรศน์ ณ โรงเรียนเมืองนครศรีธรรมราช งานศิลปหัตถกรรม ภาควิชา ปี 2550 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี งานมหัศจรรย์เด็กไทย ณ เมืองทองธานี จังหวัดนนทบุรี เป็นต้น ทำให้ครู นักเรียนและชุมชนเกิดการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ซึ่งข้อมูล ดังกล่าวสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“หนึ่งในเรื่องของการศึกษาดูงาน สองพุดคุยให้ความรู้ สามทำเป็น แบบอย่าง วิธีแบบอย่างเป็นวิธีที่ดีที่สุด ผอ.คิดว่าผอ.เองเป็นแบบอย่างที่ดี ที่สุด ผอ.จะเข้มงวดกวดขันกับตัวเองมากที่สุดเพื่อที่จะเป็นแบบอย่างให้กับ บุคลากร ครู ชุมชน และนักเรียน โดยเฉพาะกับครู ชุมชน นักเรียน ผอ.ก็ พยายามยืดหยุ่น ประนีประนอม อดลุ่มมอล่วย การจะเป็นแบบอย่างที่ดี ตัวเองก็ต้องทำให้ได้ก่อน ผอ.จะตื่นแต่เช้ามากกว่าดขยะให้เด็กคนแรกที่มา โรงเรียนเห็นจนถึงคนสุดท้าย ทุกแบบนี้ทุกวัน เด็กก็เริ่มซึมซับ พอเห็นผอ.

กวาดขยะเด็กก็มาช่วยกวาดจนเสร็จ ที่นี้จะไม่มีการโรงงานทุกอย่างต้อง
ช่วยกันทำ ผอ.ต้องเสียสละ ต้องทุ่มเท ชีวิตทั้งชีวิตให้ไปเลย”

(ผู้อำนวยการโรงเรียน, 6 มกราคม 2552)

“เราไปอบรม ศึกษาดูงานกันบ่อยมากจนจำไม่ได้ว่าไปไหนมาบ้าง”

(ครูผู้สอนคนที่ 3, 12 มกราคม 2552)

“ครูเค้าก็ไปดูงานกันบ่อย โรงเรียนจะมีกิจกรรมตลอด บางทีก็นำ
ผลงานไปแสดงที่เมืองทองธานี ครูเค้าก็พาเด็กไปด้วย”

(ผู้ปกครองนักเรียนคนที่ 1, 10 มกราคม 2552)

ภาพที่ 5.7 โรงเรียนนำผลงานเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นจัดแสดงนิทรรศการในโอกาสต่าง ๆ

จากการศึกษาเอกสาร สังเกต และสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น
มาใช้ในการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโรงเรียนวัดโพธิ์ทอง ผู้วิจัยนำข้อ
ค้นพบดังกล่าวมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการเอไอซี เพื่อ
ร่วมกันค้นหารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัด
การศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตอนที่ 4 ผลการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการเอไอซีของโรงเรียนวัดโพธิ์ทอง

ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลเชิงลึกเป็นระยะเวลาประมาณ 1 เดือน และกำหนดจัดประชุมเชิง
ปฏิบัติการในวันอาทิตย์ที่ 1 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2552 ณ โรงเรียนวัดโพธิ์ทอง โดยมีวัตถุประสงค์
เพื่อให้ชุมชนร่วมกันแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำ
ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนวัดโพธิ์ทอง ผู้วิจัย

ขอเสนอสรุปผลการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการเอไอซี ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสร้างความรู้ (Appreciation : A)

เป็นขั้นตอนนี้จะเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคน แสดงความคิดเห็น รับฟังและหาข้อสรุปร่วมกันอย่างสร้างสรรค์เป็นประชาธิปไตย ยอมรับในความคิดของเพื่อนสมาชิก โดยใช้การเขียนหรือการวาดรูปเป็นสื่อในการแสดงความคิดเห็น เพื่อวิเคราะห์สภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์ อันเป็นภาพพึงประสงค์ในการพัฒนาว่าต้องการอย่างไร โดยแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอนย่อย ดังนี้

A1: สภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในปัจจุบัน พบว่า โรงเรียนวัดโพธิ์ทองได้รับความร่วมมือจากชุมชนเป็นอย่างดีในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แต่การมีส่วนร่วมยังไม่ครอบคลุมและเชื่อมโยงถึงสมาชิกทุกระดับทุกกลุ่มในชุมชนเป็นการมีส่วนร่วมเฉพาะกลุ่ม เช่น กลุ่มครูภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่มผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบล ศิษย์เก่า ตลอดจนหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราชและสถาบันเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.) เป็นต้น เมื่อร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคที่ทำให้ชุมชนไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า

- 1) ชุมชนขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะด้านในการถ่ายทอดความรู้
- 2) โรงเรียนมีการประชาสัมพันธ์ไม่ทั่วถึง ทำให้ไม่ทราบว่าโรงเรียนทำกิจกรรมอะไรบ้าง
- 3) ผู้ปกครองไม่ค่อยมีเวลา ต้องไปทำงาน ซึ่งมีภาระหน้าที่ต้องรับผิดชอบความเป็นอยู่ของคนในครอบครัว
- 4) ชุมชนไม่มีความรู้ ความเข้าใจในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
- 5) โรงเรียนมีเครื่องมือและอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนไม่เพียงพอ เช่น อุปกรณ์เครื่องดนตรีไทย

ดังนั้นโรงเรียนควรมีการประชาสัมพันธ์ข้อมูล ข่าวสารและสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่นเพิ่มเติม โดยเน้นให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้น

A2: การมีส่วนร่วมของชุมชนในอนาคต ขั้นตอนนี้ให้ผู้เข้าร่วมประชุมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในอนาคตว่าชุมชนต้องการเข้ามามีส่วนร่วมอย่างไรในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างไรบ้าง จากการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ พบว่า

1) ชุมชนมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ โดยใช้วิธีการบรรยายให้ความรู้ แนะนำและฝึกสอนให้นักเรียนลงมือปฏิบัติได้อย่างถูกต้องเหมาะสม สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการแปรรูปอาหาร การเพาะเห็ดนางฟ้า การรำมโนราห์ การนวดแผนโบราณ การทำลูกประคบ ผักสวนครัวรั้วกินได้

2) ชุมชนมีส่วนร่วมในการเป็นผู้นำการปฏิบัติให้เด็กนักเรียนได้เห็นการปฏิบัติจริง เช่น การปลูกผัก การเลี้ยงไก่ แล้วนำมาแปรรูปเป็นอาหารกลางวันได้

3) ชุมชนมีส่วนร่วมในการสนับสนุนการค้าขาย วิธีการค้าขาย การเพาะเห็ด การปลูกผักสวนครัว การทำปุ๋ยชีวภาพ และการแปรรูปผลผลิตมาเป็นผลิตภัณฑ์ของโรงเรียนและชุมชน

4) ชุมชนมีส่วนร่วมในทุกกิจกรรมตามความถนัดและความสามารถของบุคคลหรือหน่วยงานนั้น ๆ

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างแนวทางการพัฒนา (Influence : I)

เป็นขั้นตอนที่ให้ผู้เข้าร่วมประชุมร่วมกันระดมความคิด เพื่อค้นหากิจกรรม ขั้นตอน วิธีการ ดำเนินงานและเสนอทางเลือกในการพัฒนาตามที่ได้ช่วยกันกำหนดวิสัยทัศน์ไว้ พร้อมทั้งจัดลำดับความสำคัญของกิจกรรม โดยแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอนย่อย ดังนี้

I1: แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชน ขั้นตอนนี้ให้ผู้เข้าร่วมประชุมร่วมกันเสนอกิจกรรมการจัดการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น และขั้นตอนวิธีดำเนินการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาว่าควรทำอย่างไร และชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างไร จากการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ พบว่า แต่ละกลุ่มได้นำเสนอภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อนำมาใช้ในการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ กิจกรรมการแปรรูปเห็ดนางฟ้า กิจกรรมการแปรรูปผลไม้ กิจกรรมการจัดตั้งสหกรณ์ชุมชนในโรงเรียน กิจกรรมการเลี้ยงปลา กิจกรรมการทำบ่อปลา (ปลูกผักริมบ่อ) และกิจกรรมทำเครื่องจักสาน แต่ละกิจกรรมมีวิธีการดำเนินงานโดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ดังนี้

1) ศึกษาชุมชน สำรวจและรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชนอย่างเป็นระบบ

2) อบรมให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนหาผู้รับผิดชอบภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ

3) โรงเรียนเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการระดมความคิดเห็นในแต่ละชั้นตอนตามความเหมาะสม ความถนัดและความสามารถของบุคคล

4) เชิญครุภูมิปัญญาท้องถิ่น และผู้ที่เกี่ยวข้องมาร่วมวางแผนการจัดการเรียนการสอน โดยจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น กำหนดเวลาในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

5) ลงมือปฏิบัติตามแผนการดำเนินงานร่วมกันระหว่างโรงเรียนและชุมชน โดยเชิญภูมิปัญญาท้องถิ่นมาช่วยสอนนักเรียน

6) ประเมินผลการเรียนการสอนตามสภาพจริง

7) สรุปผลการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

8) จัดตลาดนัดเพื่อส่งจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

9) พัฒนาผลิตภัณฑ์ให้แปลกใหม่ และน่าสนใจอยู่เสมอ

10) ขยายกลุ่มเยาวชนแกนนำ และขยายเครือข่ายระหว่างโรงเรียนและชุมชน

ผู้เข้าร่วมประชุมได้ให้ข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนวัดโพธิ์ทอง ดังนี้

1) จัดเวทีระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการขับเคลื่อนการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยเน้นให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมทุกภาคส่วน

2) สร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างโรงเรียนและชุมชน

3) เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่ชุมชนอย่างทั่วถึง

4) สร้างเยาวชนแกนนำเพื่อถ่ายทอดความรู้ในรูปแบบจากพี่สู่น้อง

5) นำศิลปวัฒนธรรมของชุมชนอื่นมาประยุกต์ใช้ในโรงเรียน เช่น รำวงเวียนครก

6) เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมทุกครั้ง

7) เชิญวิทยากร ครุภูมิปัญญาท้องถิ่นมาให้ความรู้ตามความสามารถและความถนัดของแต่ละบุคคล

8) โรงเรียนสนับสนุนให้ผู้ปกครองและนักเรียนร่วมกันทำกิจกรรมที่บ้านเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

9) จัดตั้งกลุ่มสหกรณ์ชุมชนและโรงเรียน โดยให้ชุมชนนำผลิตภัณฑ์จากโครงการเศรษฐกิจพอเพียงมาจำหน่าย โดยให้นักเรียนเป็นผู้ดำเนินการโดยมีชุมชนและครูเป็นผู้ดูแล

10) พัฒนาต่อยอดกิจกรรมของโรงเรียนให้มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน เช่น การพัฒนาแปรรูปเห็ดนางฟ้าให้มีความหลากหลายและคุณภาพมากขึ้น

11) สํารวจภูมิปัญญาท้องถิ่นเพิ่มเติม เช่น ด้านหัตถกรรม (การจักสานอุปกรณ์ทางการเกษตร) ด้านศิลปวัฒนธรรม (กลองยาว เพลงบอ ก หนึ่งตะลุง มโนราห์ ดนตรีไทย)

12: จัดลำดับความสำคัญ ขั้นตอนนี้ให้ตัวแทนแต่ละกลุ่มนำเสนอกิจกรรมและจัดลำดับความสำคัญของกิจกรรมว่ากิจกรรมใดสามารถทำได้โดยการพึ่งตนเองเป็นหลัก และมีความสำคัญ เห็นควรเริ่มดำเนินการเป็นกิจกรรมแรก จากการสังเกตการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ พบว่าผู้เข้าร่วมประชุมแต่ละคนมีความกระตือรือร้นในการแสดงความคิดเห็นและให้ความร่วมมือในการออกเสียงเลือกกิจกรรมเพื่อจัดลำดับ โดยใช้การยกมือในการออกเสียงอย่างเป็นทางการ ซึ่งสรุปได้ว่า กิจกรรมที่ชุมชนเห็นความสำคัญและควรดำเนินการเป็นกิจกรรมแรก คือ กิจกรรมการจัดตั้งสหกรณ์ชุมชนโรงเรียนวัดโพธิ์ทอง รองลงมา คือ กิจกรรมการทำบ่อปลา (ปลูกผักริมบ่อ) กิจกรรมการทำเครื่องจักสาน กิจกรรมการแปรรูปผลไม้ และการแปรรูปเห็ดนางฟ้า ตามลำดับ

ขั้นตอนที่ 3 การสร้างแนวทางปฏิบัติ (Control : C)

เป็นขั้นตอนที่ให้การยอมรับและทำงานร่วมกันโดยนำเอากิจกรรมที่ได้เลือกในขั้นตอนที่ 2 (12) มากำหนดผู้รับผิดชอบ และวางแผนการปฏิบัติ สร้างข้อตกลงร่วมกัน โดยแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอนย่อย ดังนี้

C1: กำหนดผู้รับผิดชอบ เพื่อให้การดำเนินงานขับเคลื่อนไปในทิศทางที่ดี และนำไปสู่ความสำเร็จ ที่ประชุมจึงร่วมกันคัดเลือกผู้รับผิดชอบและคณะกรรมการดำเนินงาน ตามความสามารถและความเหมาะสมของแต่ละบุคคล ประกอบด้วยตัวแทนของชุมชน โรงเรียนและศิษย์เก่า โดยมีนายไพฑูล ผดุงทรัพย์ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นประธาน นายสละ กราพงศ์ ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นรองประธาน ผอ.ประพงค์ ชูตรัง ผู้อำนวยการโรงเรียน เป็นที่ปรึกษานางชมัยพร สุพรรณรัตน์ ตัวแทนผู้ประกอบการเป็นเหรียญกึ่ง นางพรพิศ อินทรศิลป์ ตัวแทนผู้ประกอบการ นายอนุวัตร กลับกลาย นายวีระยุทธ จันทร์ประเสริฐ และนางสาวอรุณรัตน์ รอดรัมย์ ตัวแทนศิษย์เก่าเป็นกรรมการ และนางออมสิน สุวรรณชาติ ครูโรงเรียนวัดโพธิ์ทองเป็นกรรมการ และเลขานุการ

C2: สรุปผลการประชุม และสร้างข้อตกลงร่วมกัน

จากการประชุมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการเอไอซี ทำให้โรงเรียนและชุมชนได้แนวทางมีส่วนร่วมของชุมชน และแนวทางการพัฒนาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษา

ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนได้กิจกรรมที่เกิดจากความต้องการร่วมกันของชุมชน และโรงเรียนเอง นั่นก็คือ การจัดตั้งสหกรณ์ชุมชนโรงเรียนวัดโพธิ์ทอง โดยหลังจากการประชุมครั้งนี้แล้ว คณะกรรมการดำเนินงานได้นัดประชุมอีกครั้ง เพื่อร่วมกันวางแผนการดำเนินงานในอาทิตย์ถัดไป และสร้างข้อตกลงร่วมกัน คือ ชุมชนต้องมีความเสียสละ มีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน ตามโอกาสอันเหมาะสม เริ่มตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ร่วมติดตามประเมินผล และร่วมกันรับผลประโยชน์

จากการสังเกตการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการเอไอซี พบว่าผู้เข้าร่วมประชุมให้ความสนใจ และตั้งใจในการทำงานอย่างเต็มความสามารถ ร่วมกันแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ตามกระบวนการทุกขั้นตอน มีความกระตือรือร้นและกล้าแสดงออกในการนำเสนอผลงาน ต่างยอมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีบรรยากาศในการประชุมเป็นกันเอง ผู้เข้าร่วมประชุมมีความเอื้ออาทรต่อกัน ในการประชุมครั้งนี้มีนักเรียนจำนวนหนึ่งมาช่วยอำนวยความสะดวกและคอยบริการผู้เข้าร่วมประชุม เช่น ในช่วงพักนักเรียนก็นำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เรียนมาเกี่ยวกับการนวดแผนโบราณมานวดให้ผู้เฒ่าผู้แก่ที่มาร่วมประชุมเป็นการผ่อนคลาย เมื่อถึงเวลารับประทานอาหารกลางวันบางกลุ่มยังทำงานไม่เสร็จก็ยังไม่ไปรับประทานอาหาร มุ่งมั่นทำงานให้เสร็จเรียบร้อยก่อน นอกจากนี้ยังเป็นการจุดประกายให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอีกด้วย นับว่าเป็นความสำเร็จในการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการเอไอซีในครั้งนี้

ภาพที่ 5.8 บรรยายการจัดประชุมตามกระบวนการเอไอซี ณ โรงเรียนวัดโพธิ์ทอง

ตอนที่ 5 รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนวัดโพธิ์ทอง

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนวัดโพธิ์ทอง จากการศึกษาเอกสาร สังเกต สัมภาษณ์ และผลจากการจัดประชุมตามกระบวนการเอไอซี ผู้วิจัยขอเสนอแนะออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

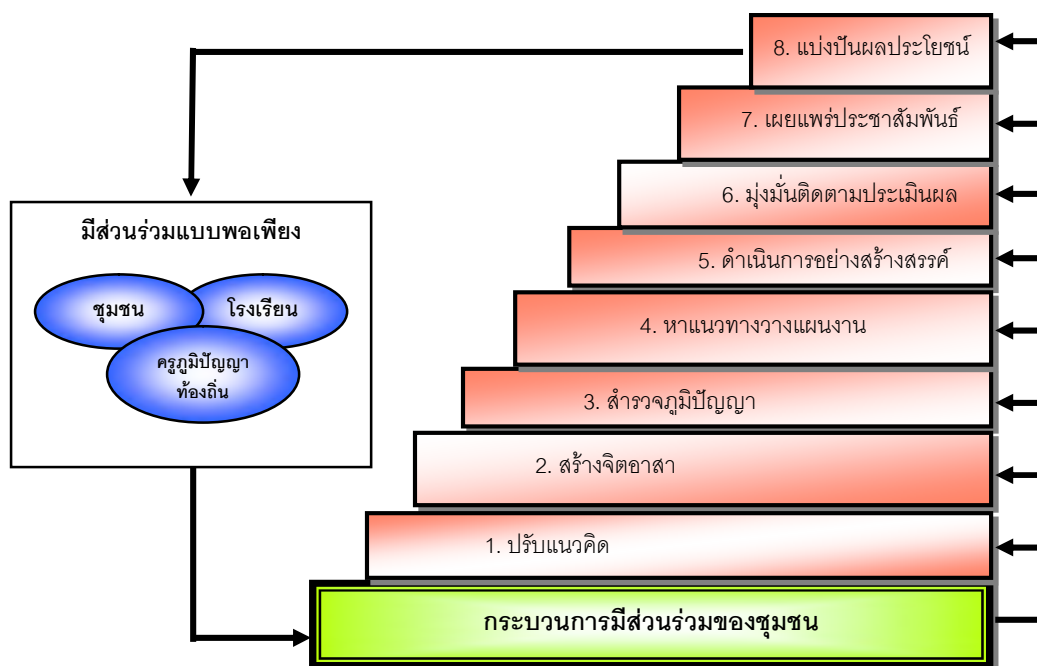
5.1 กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและวิธีดำเนินการ

5.2 เงื่อนไขความสำเร็จ

5.1 กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและวิธีดำเนินการ

จากการสัมภาษณ์ผู้บริหาร ครู นักเรียน คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน และศึกษาเอกสารเกี่ยวกับการจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า ในกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โรงเรียนได้เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมตามความถนัดและความสามารถของชุมชน โดยโรงเรียนยึดหลักการพึ่งตนเองตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เนื่องจากโรงเรียนมีความเข้าใจถึงภาระหน้าที่ในการประกอบอาชีพของชุมชนเป็นอย่างดี โรงเรียนจึงรบกวนชุมชนให้น้อยที่สุด ซึ่งการสร้างความร่วมมือที่ดีระหว่างโรงเรียนและชุมชนต้องเป็นแบบค่อยเป็นค่อยไป โดยใช้หลักการบริหารแบบธรรมาภิบาล

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล ทำให้ได้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 8 ขั้นตอน และในแต่ละขั้นตอนมีวิธีดำเนินการดังรายละเอียดต่อไปนี้

แผนภาพที่ 5.9 กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนวัดโพธิ์ทอง

ขั้นตอนที่ 1 การมีส่วนร่วมในการปรับแนวคิด เป็นขั้นตอนที่โรงเรียนเห็นความสำคัญของการพัฒนาบุคลากรให้มีแนวคิดและวิสัยทัศน์ในทิศทางเดียวกัน โดยได้พัฒนาบุคลากรทั้งในโรงเรียนและชุมชนให้มีความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนั้นโรงเรียนจึงจัดกิจกรรมปฐมนิเทศให้ความรู้ ความเข้าใจแก่ผู้ปกครองและชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้โรงเรียนและชุมชนมีความรู้ความเข้าใจในทิศทางเดียวกัน รวมทั้งก่อให้เกิดความศรัทธาในการทำงานร่วมกันต่อไป โดยโรงเรียนวัดโพธิ์ทองจึงมีวิธีดำเนินการ ดังนี้

1.1 จัดประชุมชี้แจงให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยโรงเรียนได้เชิญชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการรับทราบข้อมูลข่าวสาร วัตถุประสงค์ และตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยผู้อำนวยการโรงเรียนเป็นวิทยากรบรรยายให้ความรู้ ความเข้าใจแก่ชุมชนด้วยตนเอง เพื่อให้เกิดการรับรู้ร่วมกันและในการจัดประชุมครั้งนี้ท่านผู้อำนวยการโรงเรียนยังได้ขอความร่วมมือจากชุมชน เช่น คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น องค์กรบริหารส่วนตำบล ในการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

นอกจากนี้ยังเปิดโอกาสให้ชุมชนได้ซักถาม อภิปราย และแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ ซึ่งข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ดังนี้

“...มีการประชุมผู้ปกครอง เราจะให้ความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงด้วย พูดคุยกันเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น แล้วเราก็ขอความร่วมมือว่าเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงมันเกี่ยวกับเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น ...”

(ผู้อำนวยการโรงเรียน, 6 มกราคม 2552)

1.2 สร้างความตระหนักให้แก่ชุมชนด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น ชมวีซีดี ความสำเร็จ โรงเรียน ได้จัดทำแผ่นวีซีดี เกี่ยวกับการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเผยแพร่ยัง โรงเรียนเครือข่าย ชุมชน และผู้ที่สนใจในงานกิจกรรมตลาดนัดคุณธรรมเศรษฐกิจพอเพียง นอกจากนี้โรงเรียนได้จัดทำขึ้นแล้ว ทางโรงเรียนยังมีสื่อต่าง ๆ อีกมากมาย จึงได้นำมาเปิดให้ ชุมชนได้ชมผลการดำเนินกิจกรรมในโอกาสต่าง ๆ เพื่อสร้างความตระหนักให้แก่ชุมชน

1.3 ผู้อำนวยการโรงเรียนบรรยายให้ความรู้และสรุปเน้นความสำคัญของการมีส่วนร่วม อย่างสม่ำเสมอ การพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ ความเข้าใจ ตระหนักและเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ นั้นไม่สามารถเกิดขึ้นได้เพียงครั้งเดียวหรือสองครั้ง ดังนั้นผู้อำนวยการโรงเรียนซึ่งเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ ความสามารถ และรับนโยบายมา โดยตรง ย่อมมีความเข้าใจเป็นอย่างดี ผู้อำนวยการโรงเรียนจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนา บุคลากร โดยการบรรยายให้ความรู้แก่บุคลากรทั้งในโรงเรียนและชุมชนอย่างสม่ำเสมอตาม โอกาสต่าง ๆ เช่น ในการประชุมครู ประชุมผู้ปกครอง ประชุมคณะกรรมการสถานศึกษา เป็นต้น

1.4 เชิญผู้เชี่ยวชาญจากภายนอกมาให้ความรู้ โรงเรียนได้เชิญผู้เชี่ยวชาญจากภายนอก มาให้ความรู้แก่ชุมชน เช่น ศึกษานิเทศก์จากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 อาจารย์จากมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราชและครูภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น

1.5 ศึกษาดูงานแหล่งเรียนรู้ที่มีการดำเนินงานเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นตามแนว ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยนำคณะครู นักเรียนและตัวแทนชุมชนไปศึกษาดูงานโรงเรียน หรือชุมชนที่ประสบความสำเร็จ เช่น ศึกษาดูงานชุมชนไม้เรียง วัดป่ายาง บ้านคีรีวง จังหวัด นครศรีธรรมราช และสถาบันฝึกอบรมผู้นำ จังหวัดกาญจนบุรี เป็นต้น นอกจากนี้ยังได้นำชุมชน มาร่วมแสดงนิทรรศการของโรงเรียนตามโอกาสต่าง ๆ และศึกษาดูงานกิจกรรมต่าง ๆ ภายใน โรงเรียน ซึ่งข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ดังนี้

“... ให้เค้ามาร่วมศึกษาดูงาน มาเรียนรู้ เช่น เรื่องการแปรรูปเห็ดนางฟ้า เรียนรู้แปลงเกษตรทฤษฎีใหม่ว่า แปลงเกษตรทฤษฎีใหม่เค้าทำอะไรกันบ้าง เรียนรู้แปลงสาธิตการทำนา ให้เค้าเกิดความตระหนักว่าเราทานข้าวนะแต่เราไม่ทำนา แล้วถ้าทุกคนทั่วประเทศ ทั้งโลกไม่ทำนาแล้วเราจะเอาอะไรกิน พยายามทำให้เค้าเห็นเป็นตัวอย่าง ให้เค้ารู้ เค้าเห็นแล้วเกิดความสำนึกขึ้นมา นี่คือวิธีการ หนึ่ง เราเชิญเค้ามาอบรม มาศึกษาดูงาน บอกเล่า แก์ลึบ ประชาสัมพันธ์”

(ผู้อำนวยการโรงเรียน, 7 มกราคม 2552)

1.6 ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ส่งเสริม สนับสนุนให้คณะครู นักเรียน และชุมชนได้ค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองจากการอ่านหนังสือ ศึกษาเอกสาร แผ่นพับ เช่น ในการจัดงานตลาดนัดคุณธรรมทางโรงเรียนได้มีเอกสาร แผ่นพับแจกผู้ที่มาร่วมงาน ซึ่งข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ดังนี้

“ในงานตลาดนัดทางโรงเรียนได้ทำแผ่นวีซีดีแจก มีคู่มืออาหารและเอกสารแผ่นพับต่าง ๆ แจก ใครมาก็จะได้ คนมาร่วมงานเยอะ น่าจะประมาณ 1,000 คนเห็นจะได้”

(ผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3, 15 มกราคม 2552)

1.7 สนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเครือข่าย โรงเรียนมีกลุ่มเครือข่ายระหว่างโรงเรียนและชุมชน จึงทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในด้านต่าง ๆ เช่น องค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เช่น กลุ่มเห็ดนางฟ้า โรงเรียนได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันตลอด มีปัญหาขาดเหลืออะไรก็ปรึกษากับทางกลุ่ม ซึ่งข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ดังนี้

“ผมเป็นวิทยากรของศูนย์ เป็นวิทยากรทั่วไปทั้งในหมู่บ้าน และนอกหมู่บ้าน ชาวบ้านก็พูดกันว่าลุงสุทินทำเห็ดได้นะ ทำการเพาะปลูกผักปลอดสารพิษ ผอ.ก็ยอมรับ ครูก็ยอมรับ ผอ.ก็เชิญมาให้มาเป็นวิทยากร”

(ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นคนที่ 1, 9 มกราคม 2552)

ขั้นตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมในการสร้างจิตอาสา เป็นขั้นตอนที่ผู้อำนวยการโรงเรียนเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมด้วยจิตอาสา ชุมชนมีความเสียสละและทำงานเพื่อส่วนรวมโดยไม่หวังผลตอบแทน จึงได้ทำกิจกรรมค่ายปฏิบัติธรรมพัฒนาจิต โดยมีวิธีดำเนินการดังนี้

2.1 จัดประชุมชี้แจงให้ชุมชนทราบถึงวัตถุประสงค์ และรายละเอียดของโครงการว่ามีกิจกรรมอะไรบ้าง ผู้เข้าร่วมกิจกรรมคือใคร และต้องเตรียมตัวอย่างใดในการเข้าร่วม

2.2 สรรหาผู้เข้ารับการอบรม โรงเรียนและตัวแทนชุมชนร่วมกันคัดเลือกผู้เข้ารับการอบรม ซึ่งในกิจกรรมสร้างจิตอาสาครั้งนี้มีผู้เข้าร่วมการอบรม จำนวน 14 ท่าน ประกอบด้วย ครู และตัวแทนชุมชน เพื่อเข้ารับการฝึกอบรมตามหลักสูตรการพัฒนาคุณภาพชีวิต ณ สถาบันฝึกอบรมผู้นำจังหวัดกาญจนบุรี

2.3 ติดต่อประสานงานสถานที่เข้ารับการอบรม เป็นการเตรียมความพร้อมในด้านสถานที่ ซึ่งสถานที่ที่เข้ารับการอบรม คือ สถาบันฝึกอบรมผู้นำ จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งเป็นสถาบันที่มีความเชี่ยวชาญในการจัดอบรมหลักสูตรเกี่ยวกับผู้นำ จิตอาสาและการดำรงชีวิตตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2.4 ดำเนินการตามหลักสูตร สถาบันฝึกอบรมผู้นำ จังหวัดกาญจนบุรี เพื่อเข้ารับการอบรมเชิงปฏิบัติการตามหลักสูตร

2.5 ประชุมประเมินผลองค์ความรู้ ร่วมกันรวบรวม และสรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการเข้ารับการอบรมเชิงปฏิบัติการ โดยผู้เข้าร่วมการอบรมทุกคนร่วมกันประชุมสรุปองค์ความรู้ และดำเนินการส่งเสริมให้นักเรียนและชุมชนเกิดจิตอาสาอย่างต่อเนื่อง เช่น ทุกวันเสาร์-อาทิตย์ ผู้อำนวยการโรงเรียน ครู นักเรียน และชุมชนร่วมกันทำกิจกรรมจิตอาสากวาดลานวัด จัดหนังสือห้องสมุด หรือปลูกป่าชายเลน

ซึ่งข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์และการศึกษาเอกสารโครงการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้คุณธรรมนำสู่เศรษฐกิจพอเพียงดังนี้

“ทุกเสาร์ อาทิตย์ เราจะมีกิจกรรมจิตอาสาร่วมกับกลุ่มเยาวชนจิตอาสา ผอ.จะพานักเรียนไปทำความสะอาดวัดทั้งในวัดโพธิ์ทอง วัดอื่น ๆ ในเมือง มีอยู่วัดหนึ่งพระไม่ทำความสะอาดวัดเราก็ไปทำความสะอาด ไปกวาดลานวัด เก็บขยะให้ทุกอาทิตย์ จนพระในวัดเห็นก็ทำเองบ้าง เราจะมีกิจกรรมทำกันทุกอาทิตย์ บางทีก็ปลูกป่าชายเลน ไปช่วยจัดหนังสือในห้องสมุด เก็บขยะรอบหมู่บ้าน”

(ผู้อำนวยการโรงเรียน, 10 มกราคม 2552)

“นำครู ตัวแทนชุมชนในโรงเรียนแม่ข่ายและโรงเรียนเครือข่าย จำนวน 14 คน ผูกอบรมหลักสูตรการพัฒนาคุณภาพชีวิต ณ สถาบันฝึกอบรมผู้นำ จังหวัดกาญจนบุรี”

(เอกสารโครงการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้คุณธรรมนำสู่เศรษฐกิจพอเพียง, 2551)

ขั้นตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมในการสำรวจภูมิปัญญา เป็นขั้นตอนที่โรงเรียนร่วมกับ คณะกรรมการสถานศึกษา ตัวแทนจากองค์การบริหารส่วนตำบลในการศึกษาบริบทของชุมชน การดำเนินชีวิต ทรัพยากร สิ่งแวดล้อม และสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ในชุมชน ตลอดจนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตาม ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างเหมาะสมกับสภาพบริบทของโรงเรียนและชุมชน

ทางโรงเรียนได้สำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้พบว่า ในชุมชนมีการเพาะเห็ด นางฟ้าจำนวนมาก จึงนำกิจกรรมการเพาะเห็ดนางฟ้ามาเป็นกิจกรรมหลักของโรงเรียน โดยให้นักเรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิถีชีวิตของชุมชน นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมล้อมรั้ว ด้วยพืชผักสวนครัว กิจกรรมดนตรีไทยบริการสังคม และการรำนโนราห์ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่อยู่ในชุมชนเช่นกัน โดยโรงเรียนมีวิธีดำเนินการ ดังนี้

3.1 ประชุมชี้แจง ประชาสัมพันธ์ เพื่อให้ชุมชนได้ทราบถึงวัตถุประสงค์และความสำคัญของการสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อขอความร่วมมือในการให้ข้อมูล และร่วมกันสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนแหล่งเรียนรู้ในชุมชน โดยเริ่มจากการประชุมทำความเข้าใจกับคณะกรรมการก่อน แล้วจึงเชิญชุมชนเข้ามาร่วมประชุมกับทางโรงเรียน ซึ่งข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ดังนี้

“โรงเรียนสำรวจข้อมูล มีการประชุมผู้ปกครอง เราจะให้ความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงด้วย พูดคุยกันเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น แล้วเราก็ขอความร่วมมือว่าเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงมันเกี่ยวกับเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น สิ่งใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันนี้ก็เกิดจากภูมิปัญญา เพราะฉะนั้นภูมิปัญญาสำคัญมาก แล้วใช้ภูมิปัญญาก็จะประหยัดด้วย เพราะฉะนั้นใครมีภูมิปัญญาตรงไหน อย่างไร โรงเรียนขอความร่วมมือนะ แล้วมันก็เกิดผลจริงกับผอ. ครู นักเรียนในโรงเรียน กระแสบริโภคนิยม ทุนิยมมันสร้างความเดือดร้อนนะ มันสร้างความทุกข์นะ ถ้ามาใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวง มันจะเป็นความสุขที่ถาวร มันอยู่ได้ตลอดไม่ว่าเศรษฐกิจจะเป็นอย่างไร เราต้องนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ ทำไมเวลาเราปวดท้องเราต้องไปซื้อยามาใช้ ใคร

บ้างเวลาปวดท้องแล้วหายใจบ้านมาช่วยบรรเทา เค้กก็บอกว่ากินใบฝรั่ง
อะไรแบบนี้ จากหลาย ๆ องค์ประกอบเค้กก็เต็มใจช่วย”

(ผู้อำนวยการโรงเรียน, 6 มกราคม 2552)

“ตอนแรกเราก็ประชุมครูก่อน เราทำตามโครงการ มีการสำรวจภูมิ
ปัญญาก่อนว่าในท้องถิ่นมีภูมิปัญญาอะไรบ้าง เสร็จแล้วเชิญภูมิปัญญา
ท้องถิ่นมาร่วมกันวางแผน”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ, 7 มกราคม 2552)

3.2 วิเคราะห์สภาพ ปัญหาเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน ผู้อำนวยการโรงเรียนให้
ความสำคัญกับการบริหารแบบมีส่วนร่วม จึงเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการคิด วิเคราะห์
สภาพ ปัญหาเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน และค้นหาแนวทางแก้ไข เพื่อนำภูมิปัญญาท้องถิ่น
มาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เมื่อชุมชนเข้าใจในวัตถุประสงค์และ
ความสำคัญของการสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่นแล้ว ทำให้ชุมชนมองเห็นสภาพปัญหาได้ชัดเจนขึ้น
และรู้ดีว่าในชุมชนมีปัญหากับภูมิปัญญาท้องถิ่นอะไรบ้าง ทั้งนี้เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการ
วางแผนสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อไป

3.3 ติดต่อผู้ให้ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น และแหล่งเรียนรู้ โรงเรียนได้ติดต่อประสานงานกับ
ผู้ให้ข้อมูล และแหล่งเรียนรู้ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น พูดคุยด้วยตัวเอง โทรศัพท์ติดต่อประสานงาน
และส่งหนังสือขอความร่วมมือ ทำให้การศึกษาสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่น และแหล่งเรียนรู้ได้รับความ
ความสะดวกรวดเร็วในการเก็บข้อมูล

3.4 ดำเนินการสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้ นอกจากทำการสำรวจภูมิปัญญา
ท้องถิ่น และแหล่งเรียนรู้ในชุมชนแล้ว โรงเรียนยังได้ศึกษาบริบทของชุมชนด้วยทำให้โรงเรียนรู้
และเข้าใจชุมชนมากยิ่งขึ้น ซึ่งข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ดังนี้

“ศึกษาบริบทของชุมชนว่ามีบริบทเป็นอย่างไร แล้วก็นำบริบทนั้นมา
เป็นหลักสูตร เช่น ชุมชนของโพธิ์ทองที่มีอาชีพทำสวนผลไม้ สวนยางพารา
อากาศมันก็ชื้น เหมาะกับการทำเห็ดนางฟ้า และชุมชนก็ทำกันอยู่แล้ว
โรงเรียนจึงนำบริบทของสวน ของอากาศ ของเห็ดนางฟ้าที่มีอยู่แล้ว มาจัด
กิจกรรมการเรียนการสอน และพัฒนาเป็นหลักสูตร”

(ครูผู้สอนคนที่ 2, 7 มกราคม 2552)

“ขั้นแรกก็ไปสำรวจชุมชนก่อนว่าชุมชนมีภูมิปัญญาท้องถิ่นอะไรบ้าง แล้วก็มาร่วมกันคัดเลือกว่าจะเอาภูมิปัญญาอะไรมาสอน”

(ครูผู้สอนคนที่ 2, 7 มกราคม 2552)

“ต้องสำรวจชุมชนก่อน ดูชุมชนก่อนว่าเค้าทำอะไร โรงเรียนก็ต้องมา คิดว่าจะทำอะไรที่จะสามารถดึงชุมชนเข้ามาร่วมได้ สิ่งที่บ้านเค้าทำอยู่ เค้าเข้าใจ เค้าสามารถให้ความรู้ได้เป็นอย่างดี เราต้องดูบริบทของชุมชน ด้วย แต่ละครั้งถ้าเราบอกเค้าก็มา ถ้าถามว่าเค้ามีส่วนร่วมมั้ย ก็มี...”

(ครูผู้สอนคนที่ 3, 8 มกราคม 2552)

3.5 จัดทำทะเบียนภูมิปัญญาท้องถิ่น และแหล่งเรียนรู้ เพื่อจัดเก็บภูมิปัญญาท้องถิ่น และแหล่งเรียนรู้ให้เป็นระบบ และง่ายต่อการศึกษาค้นคว้า ตลอดจนเผยแพร่ยังกลุ่มเครือข่าย

3.6 ตัดสินใจเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจเป็นอย่างดี เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น รู้ว่าใครมีความสามารถทางด้านใด ดังนั้นชุมชนจึงมีส่วนสำคัญในการตัดสินใจเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อนำมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างเหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนและชุมชนเอง โรงเรียนจึงได้เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ขั้นตอนที่ 4 การมีส่วนร่วมในการหาแนวทางวางแผนงาน เป็นขั้นตอนที่โรงเรียนได้เชิญตัวแทนชุมชนไม่ว่าจะเป็นคณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น และองค์การบริหารส่วนตำบล มาร่วมประชุมเพื่อวางแผนการดำเนินงาน โดยมีวิธีดำเนินการ ดังนี้

4.1 จัดประชุมชี้แจง วางแผนการดำเนินงานตามกิจกรรมต่าง ๆ โรงเรียนได้เชิญชุมชนมาร่วมประชุมเพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ และทำความเข้าใจในการวางแผนร่วมกันว่าต้องวางแผนเรื่องอะไรบ้าง ซึ่งข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ดังนี้

“เราก็เชิญคณะกรรมการสถานศึกษา เชิญตัวแทนของเค้ามาประชุม ปกติเราก็คุยกันตลอด เราไม่ได้คุยกันเป็นทางการ บางครั้งการคุยกันแบบเป็นทางการมันก็ไม่ใช่ว่า คุยกันแล้วมันก็จบ พูดคุยวางแผน ติดตามงานกันตลอด เพราะพอ.เองก็อยู่ในโรงเรียนตลอด 24 ชั่วโมง เราก็มีโอกาสได้พบคนเยอะ ได้พบภูมิปัญญา บางครั้งได้ไปคุยที่บ้าน คุยเรื่องอื่นแต่เรื่องนี้มันก็ออก”

(ผู้อำนวยการโรงเรียน, 6 มกราคม 2552)

“ตอนแรกเราก็ประชุมครูก่อน เราทำตามโครงการ มีการสำรวจภูมิปัญญา ก่อนว่าในท้องถิ่นมีภูมิปัญญาอะไรบ้าง เสร็จแล้วเชิญภูมิปัญญาท้องถิ่นมาร่วมกันวางแผน”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ, 7 มกราคม 2552)

“มีการประชุม ผอ. เชิญมาร่วมประชุมว่าใครมีกิจกรรมอะไรบ้างที่สามารถนำมาสอนเด็กได้”

(ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นคนที่ 2, 7 มกราคม 2552)

“ร่วมประชุมตลอด เวลาจะจัดกิจกรรม เราจะประชุมกันตั้งหลายครั้ง ตั้งแต่เริ่มวางแผนว่าจะจัดออกมาในรูปแบบไหน คณะกรรมการก็แยกไปประชุมกันแต่ละฝ่าย เราคบกันได้เพราะความพอเพียง”

(ตัวแทนองค์การบริหารส่วนตำบล, 7 มกราคม 2552)

4.2 กำหนดกิจกรรม และผู้รับผิดชอบ เพื่อให้การดำเนินงานลุล่วงด้วยดี จำเป็นต้องมีการกำหนดผู้รับผิดชอบและกิจกรรมให้ชัดเจน โดยหลังจากกำหนดว่าจะนำภูมิปัญญาท้องถิ่นอะไรบ้างมาใช้ในการจัดการศึกษา ผู้อำนวยการโรงเรียนได้กำหนดครูผู้รับผิดชอบภูมิปัญญาท้องถิ่นแต่ละเรื่องตามความถนัดและความเหมาะสม

4.3 กำหนดปฏิทินการดำเนินงาน หลังจากกำหนดกิจกรรม และผู้รับผิดชอบแล้ว ก็ต้องมีการกำหนดตารางเวลาการดำเนินงานให้ชัดเจนว่าจะทำกิจกรรมอะไร เมื่อไร และในช่วงเวลาไหน เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับการติดต่อประสานงาน และชุมชนได้ทราบกำหนดการล่วงหน้า เพื่อจัดเวลาว่างให้สามารถมาร่วมกิจกรรมของโรงเรียนได้

4.4 กำหนดแนวทางการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โรงเรียนควรมีการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อให้สอดคล้องกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีคณะกรรมการสถานศึกษา ศีษานิเทศก์ มาร่วมกันกำหนดแนวทางในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา

4.5 กำหนดแนวทางการจัดทำแผนการเรียนการสอนบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โรงเรียนมีการจัดทำแผนการเรียนการสอน และมีสอดแทรกปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในแผนการจัดการเรียนการสอนอย่างชัดเจน โดยมีครูภูมิปัญญาท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการคิดกิจกรรมการเรียนการสอน ตลอดจนวิธีการวัดและประเมินผล

4.6 สรรหาคณะกรรมการดำเนินงาน โดยมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบตามความสามารถ และความถนัดของตนเอง มีส่วนร่วมด้วยจิตอาสา

4.7 วางแผนการใช้งบประมาณ ชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนการใช้งบประมาณในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ตามแผนที่วางไว้ ตลอดจนร่วมจัดหา ระดมทุน และทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการจัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เช่น การขอบริจาคเงิน และสิ่งของ

ขั้นตอนที่ 5 การมีส่วนร่วมในการดำเนินการอย่างสร้างสรรค์ หลังจากวางแผนการดำเนินงานแล้ว ในขั้นตอนนี้ก็ลงมือปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ โดยมีวิธีดำเนินการ ดังนี้

5.1 จัดทำหลักสูตรท้องถิ่น โรงเรียนเปิดโอกาสให้คณะกรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อให้สอดคล้องกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยเริ่มตั้งแต่การวิเคราะห์หลักสูตร วิสัยทัศน์ พันธกิจ คุณลักษณะที่พึงประสงค์ โครงสร้างของหลักสูตร หน่วยการเรียนรู้ ตลอดจนการวัดและประเมินผล ซึ่งโรงเรียนได้จัดทำหลักสูตรท้องถิ่น 2 หลักสูตร คือ หลักสูตรท้องถิ่นเห็ดนางฟ้ามหัศจรรย์ หลักสูตรท้องถิ่นล้อมรั้วด้วยพืชผักสวนครัว ซึ่งข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ดังนี้

“เราได้ประชุม อบรมการทำหลักสูตรท้องถิ่นร่วมกับศึกษานิเทศก์ อาจารย์เค้าเก่งมาก บรรยายให้ความรู้ และให้ลงมือทำจริง จากตรงนั้นเราได้หลักสูตรท้องถิ่นเห็ดนางฟ้ามหัศจรรย์ หลักสูตรล้อมรั้วด้วยพืชผักสวนครัว”

(ครูผู้สอนคนที่ 2, 14 มกราคม 2552)

“การปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับท้องถิ่น ได้เชิญครูคณะกรรมการ ผู้ปกครอง (ตัวแทน) ร่วมกันปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับบริบทของสถานการณ์ปัจจุบันและท้องถิ่นนั้น เนื้อหาสาระเน้นคุณธรรม เพื่อนำไปสู่การเรียนรู้ และทักษะชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เช่น เห็ดนางฟ้า”

(บันทึกการประชุมคณะกรรมการสถานศึกษา, 8 มิถุนายน 2551)

5.2 จัดทำแผนการเรียนการสอนบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการคิดกิจกรรมการเรียนการสอนว่าจะสอนอะไรบ้าง สอนอย่างไร

5.3 สร้างบรรยากาศและแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนโดยการเสียสละแรงงาน เสียสละเงิน และเสนอความคิดเห็น เช่น การสร้างสวนสมุนไพรให้เป็นแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน จัดบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนการสอน เช่น ปลูกถั่วพู บริเวณทางเดิน

5.4 เตรียมวัสดุอุปกรณ์ และสื่อการเรียนการสอนตามแผนการเรียนการสอนที่วางไว้ อุปกรณ์บางอย่างทางโรงเรียนไม่สะดวกจัดเตรียมได้ ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นต้องเตรียมมาเอง เช่น ในการสอนทำปุ๋ยชีวภาพ บางครั้งครูภูมิปัญญาเตรียมส่วนผสมมาเอง

5.5 ดำเนินการจัดการเรียนการสอน โดยทางโรงเรียนได้วิธีดำเนินการที่สำคัญอยู่ 2 วิธี คือ (1) จัดการเรียนการสอนในโรงเรียน และ (2) จัดการเรียนการสอนนอกโรงเรียน สำหรับวิธีแรก โรงเรียนได้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอนแบบบูรณาการ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โดยเชิญครูภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเป็นวิทยากรให้ความรู้ และสาธิตให้นักเรียนดู โดยเน้นให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง และสอดแทรกปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เช่น การจัดการเรียนการสอนเรื่อง การเพาะเห็ดนางฟ้า ล้อมรั้วด้วยพืชผักสวนครัว รำมโนราห์ ดนตรีไทย สมุนไพรไทยตลอดจนการนวดแผนโบราณ โดยนำมาบูรณาการในกลุ่มสาระการเรียนรู้การงาน อาชีพและเทคโนโลยี ส่วนกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนได้นำดนตรีไทยมาสอนในช่วงเข้าก่อนเข้าเรียน การรำมโนราห์มาสอนในช่วงพักกลางวันก่อนเข้าเรียน และซ้อมละครคุณธรรมในตอนเย็นของทุกวัน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่นักเรียนเลือกเรียนตามความสนใจ ในขั้นตอนนี้ชุมชนมีบทบาทสำคัญในการมีส่วนร่วมอย่างชัดเจน ส่วนวิธีที่ 2 คือ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนนอกโรงเรียน เช่น นำนักเรียนไปเรียนยังแหล่งเรียนรู้ เช่น การเพาะเห็ดนางฟ้าที่บ้านลุงไสว การปลูกผักสวนครัวที่บ้านลุงสละ การทำปุ๋ยชีวภาพที่บ้านลุงสุทิน ซึ่งข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ดังนี้

“ส่วนหนึ่งก็นำมาใช้ในการเรียนการสอนวิชาการงาน ฯ วิธีแรกก็คือ นำเด็กไปเรียนที่บ้านภูมิปัญญาท้องถิ่น วิธีที่สอง เชิญมาเป็นวิทยากร ในช่วงที่มีเวลา บูรณาการ หรือช่วงว่างงาน เสาร์ อาทิตย์ หรือตอนเช้า ตอนเที่ยง ตอนเย็น วิทยากรเค้าจะเสียสละ โดยเฉพาะลุงสุทินตอนเที่ยงก็มาถึงแล้ว เด็กพักเที่ยงพอกินข้าวเสร็จ ลุงสุทินจะเอาภูมิปัญญาของลุงมาสอนเลย...”

(ผู้อำนวยการโรงเรียน, 6 มกราคม 2552)

“บางครั้งก็พาเด็กไปเรียนที่บ้าน เช่น การปลูกผักสวนครัว บ้านน้ำสละ การเพาะเห็ดของชาวบ้าน ก็ไปหลายบ้านเหมือนกัน”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ, 7 มกราคม 2552)

ขั้นตอนที่ 6 การมีส่วนร่วมในการมุ่งมั่นติดตามประเมินผล หลังจากดำเนินงานตามแผนงานที่กำหนดไว้แล้ว ก็ร่วมกันประเมินผลการดำเนินงาน ร่วมกันพัฒนางาน และปรับปรุงข้อบกพร่อง ในการประเมินผล 2 รูปแบบ คือ ประเมินผลหลังการจัดการเรียนการสอน และประเมินผลหลังจากจัดกิจกรรมตลาดนัดความรู้ โดยประเมินกิจกรรมจากแบบสอบถาม จากการสังเกตจำนวนผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรม และสอบถามความคิดเห็นของผู้ที่มาร่วมงาน มีวิธีดำเนินการดังนี้

6.1 ประเมินผลตามสภาพจริงในการจัดการเรียนการสอน เป็นการประเมินผลการเรียนการสอนระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และหลังการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยครูภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมประเมินกระบวนการทำงานกลุ่ม กระบวนการเรียนรู้ และผลงานของนักเรียน

6.2 ติดตามประเมินผล และให้ข้อเสนอแนะการดำเนินงานของโรงเรียน โดยชุมชนร่วมแสดงความคิดเห็น ให้ข้อเสนอแนะในการดำเนินงาน เพื่อปรับปรุงผลงานต่อไป

6.3 สรุปผลการดำเนินงาน เพื่อนำผลที่ได้เป็นข้อมูลในการแก้ไข ปรับปรุง และพัฒนา กิจกรรมต่อไป โดยจัดทำเอกสารสรุปผลการดำเนินงานเพื่อรายงานผลการดำเนินงานให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ และเผยแพร่ผลงานยังโรงเรียนเครือข่าย ชุมชน ตลอดจนบุคคล และหน่วยงานที่สนใจ

ขั้นตอนนี้ชุมชนมีส่วนร่วมยังไม่ชัดเจน ส่วนใหญ่เป็นหน้าที่ของโรงเรียนเป็นหลัก ซึ่งข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ดังนี้

“ก็มาร่วม เค้าก็ถามว่าเป็นงัย ถึงไหนแล้ว เช่น หมูมันต้องทำคอกเพิ่มนะ มันขังรวมกันไม่ได้ อาจจะไม่เป็นทางการ”

(ผู้อำนวยการโรงเรียน, 6 มกราคม 2552)

“มีบ้างเล็กน้อย เวลาสอนก็ดูว่าเด็กทำได้หรือไม่ได้ยังไง ถ้าทำไม่ได้จะได้สอนเป็นพิเศษ”

(ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นคนที่ 1, 9 มกราคม 2552)

“การติดตามประเมินผลก็มีบ้าง แต่จะไม่เป็นแบบวิชาการ ใช้การพูดคุยสอบถามความคิดเห็นจากการจัดกิจกรรมกันมากกว่า”

(ครูผู้สอนคนที่ 4, 12 มกราคม 2552)

ขั้นตอนที่ 7 การมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ เป็นขั้นตอนที่โรงเรียนนำผลงานนักเรียน ผลงานของโรงเรียนมาเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ให้ชุมชน และผู้ที่สนใจทราบในรูปแบบของการจัดตลาดนัดคุณธรรม และจัดทำเอกสารเผยแพร่ รวมทั้งมีการประชาสัมพันธ์ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น ครอบอกผ่านนักเรียน ประชุมผู้ปกครอง ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนเห็นความสำคัญและคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นจนเกิดความตระหนักในการนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน ตลอดจนชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ให้คงอยู่สืบไป โดยมีวิธีดำเนินการ ดังนี้

7.1 จัดนิทรรศการแสดงผลงานในรูปแบบตลาดนัดคุณธรรม โดยเชิญโรงเรียนเครือข่ายและชุมชนมาร่วมจัดนิทรรศการแสดงผลงาน ในงานมีนิทรรศการเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ผลงานนักเรียน โดยจัดในลักษณะเป็นฐานการเรียนรู้ โดยมีนิทรรศการภาพถ่ายกิจกรรมทั้งภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหว แผ่นพับ การสาธิตการแปรรูปเห็ดนางฟ้า ตลอดจนมีการมอบรางวัลยกย่องบุคคลต้นแบบและมีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ นอกจากนี้ยังมีการออกร้านขายสินค้าที่เป็นผลงานของนักเรียน เช่น นักเรียนและครูภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกันออกร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของโรงเรียน นางพ้านางสวรรค์ นางฟ้าสามรส น้ำพริกเห็ดนางฟ้า ข้าวเกรียบเห็ดนางฟ้า ซึ่งขายดีมาก

7.2 จัดทำเป็นเอกสาร เช่น วารสารของโรงเรียน ทะเบียนภูมิปัญญาท้องถิ่น ทะเบียนแหล่งเรียนรู้ รายงานสรุปผลการจัดกิจกรรม เพื่อเป็นแหล่งข้อมูลในการเผยแพร่ความรู้ และกิจกรรมต่าง ๆ ให้แก่ชุมชน และผู้ที่สนใจมาศึกษาดูงานในโรงเรียนทราบ

7.3 ประชาสัมพันธ์ โรงเรียนมีวิธีการประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนทราบด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น ครอบอกผ่านนักเรียน ประชุมผู้ปกครอง ผู้บริหาร และครูพบปะพูดคุยกับชุมชนตามโอกาสต่าง ๆ ชุมชนมีส่วนร่วมในการรับรู้ข่าวสาร และการประชาสัมพันธ์กิจกรรมของโรงเรียน

7.4 ขยายผลสู่โรงเรียนเครือข่ายและชุมชน โรงเรียนนำผลการดำเนินงานขยายผลสู่โรงเรียนเครือข่ายและชุมชน โดยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เปิดโอกาสให้โรงเรียนเครือข่ายและชุมชนเข้ามาศึกษาดูงาน เช่น ในการจัดกิจกรรมตลาดนัดคุณธรรม โรงเรียนได้เชิญโรงเรียนเครือข่าย และชุมชนมาร่วมแสดงผลงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และชมนิทรรศการ ซึ่งได้รับความสนใจและความร่วมมือเป็นอย่างดี โรงเรียนได้สนับสนุนให้โรงเรียนเครือข่ายนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาอย่างจริงจัง ซึ่งข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ดังนี้

“...มีการประชาสัมพันธ์ผ่านนักเรียน มีหนังสือเชิญ จัดงานตลาดนัด
คุณธรรม คนมาร่วมงานเยอะ คุปองค่าอาหารไม่พอต้องทำเพิ่ม วันงานได้
เชิญผู้ว่า มาเปิด ในงานมีการจัดนิทรรศการของโรงเรียนและโรงเรียน
เครือข่าย แบ่งเป็นฐานการเรียนรู้แสดงผลงานต่าง ๆ เช่น การแปรรูปเห็ด
นางฟ้า การนวดแผนโบราณ จัดแสดงเอกสารหลักฐานการดำเนินงานของ
โรงเรียน”

(ผู้อำนวยการโรงเรียน, 10 มกราคม 2552)

“มีการขึ้นป้ายประชาสัมพันธ์หน้าโรงเรียนหรือบางที่ก็ในชุมชนที่สำคัญ ๆ
มีหนังสือเชิญ”

(คณะกรรมการสถานศึกษาคนที่ 1, 11 มกราคม 2552)

“พี่แกจะไปสำรวจว่ามีความรู้ความสามารถเรื่องอะไร แล้วแกก็จะไป
ประสานกับภูมิปัญญาที่นั่น แล้วก็หนังสือตามหลังไป มีการจัดทำทะเบียน
ภูมิปัญญาท้องถิ่น”

(ครูผู้สอนคนที่ 1, 11 มกราคม 2552)

“ประชาสัมพันธ์โดยบอกผ่านนักเรียน มีหนังสือมาให้ ผอ.มาบอกมา
เชิญด้วยตัวเอง บางครั้งครูก็โทรศัพท์มาบอกว่าจะมีกิจกรรมอะไร วันไหน”

(ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นคนที่ 4, 8 มกราคม 2552)

ขั้นตอนที่ 8 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ เป็นขั้นตอนที่โรงเรียน และชุมชนได้รับ
ผลประโยชน์ทั้งทางตรง และทางอ้อม เป็นการร่วมกันชื่นชมในผลงาน เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน และส่งผล
ให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียนและชุมชน โรงเรียนมีการมอบเกียรติบัตร ยกย่องให้เป็นบุคคล
ต้นแบบการทำความดีของโรงเรียนและชุมชน ซึ่งเป็นผลประโยชน์ทางด้านจิตใจมากกว่าสิ่งของ
ทางโรงเรียนก็ให้ค่าตอบแทนบ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ แต่ส่วนใหญ่จะเป็นการมีส่วนร่วมด้วยจิตอาสา และผล
จากการที่โรงเรียนมีชื่อเสียง ก็ทำให้ชุมชนมีชื่อเสียงด้วย ต่างก็ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน โดยมี
วิธีดำเนินการ ดังนี้

8.1 โรงเรียนมอบเกียรติบัตร ค่าตอบแทน ของขวัญและกล่าวคำยกย่องชมเชยเพื่อเป็น
ขวัญกำลังใจแก่ผู้ที่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ผู้ที่มีความเสียสละ และทำงานด้วยจิตอาสา

8.2 โรงเรียนยกย่องเชิดชูผู้ที่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้เป็นบุคคลต้นแบบของโรงเรียน และชุมชน โดยจัดทำเป็นแฟ้มผลงานเพื่อเผยแพร่คุณงามความดี และประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนทราบ เพื่อสร้างการยอมรับ และนำไปปฏิบัติเป็นแบบอย่างในการทำ ความดี

8.3 โรงเรียน และชุมชนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เช่น โรงเรียนได้เรียนรู้เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากชุมชน ชุมชนก็ได้รับการบริการดนตรีไทยจากโรงเรียนเป็นการให้ ผลประโยชน์กลับยังชุมชน ซึ่งโรงเรียนได้นำดนตรีไทยไปแสดงในงานต่าง ๆ ของชุมชนโดยไม่คิด ค่าใช้จ่าย ซึ่งข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ดังนี้

“เค้าก็ได้นะ เช่น ดนตรีไทย เวลาถึงงานบวช งานแต่ง งานศพ เราก็ไป ช่วยบริการตลอด เราใช้ชื่อโครงการว่าดนตรีไทยบริการสังคม เราไปช่วยฟรี แม้ว่าเค้าไม่ขอเราก็ไป เด็กจะรู้ว่าเป็นจิตอาสา เค้าให้เงินเยอะเราก็ไม่เอา เค้าให้ 5000 เราก็ไม่เอา เราบอกว่า เราไม่ใช่มืออาชีพ ไม่ใช่ธุรกิจ เราฝึก ดนตรีไทยเพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม เพื่อดำเนินชีวิตแบบพอเพียง แล้ว เราเกิดจิตอาสาอยากไปบริการสังคม เราต้องให้ เราต้องร่วมมือกับชุมชน เราเอาแค่น้ำมันรถกับให้เด็กกินขนม แต่ส่วนใหญ่ก็ไม่ได้”

(ผู้อำนวยการโรงเรียน, 6 มกราคม 2552)

“ไปสอนให้ฟรี ๆ เค้าก็ให้กินขนมบ้าง ผอ.ให้ประจำไปไหนก็ซื้อของมา ฝาก บางครั้งก็ให้เงิน ทางโรงเรียนก็มอบให้เกียรติบัตรให้”

(ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นคนที่ 2, 7 มกราคม 2552)

“ถ้าหนึ่งเห็น แกต้องนอนที่โรงเรียน เพราะต้องใช้เวลาเนิ่นนาน แกก็ต้อง นอนแถวหน้าเตาปั้นแหละ แกมีบุญคุณกับโรงเรียนมาก ๆ ไม่รู้จะทดแทน บุญคุณยังไงหมด เวลาไปไหนมาไหนที่ก็ซื้อเสื้อผ้ามาฝาก ซื้อผ้าขาวม้ามาฝาก เราต้องรู้จักทดแทนบุญคุณแกบ้าง”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ, 8 มกราคม 2552)

“บางครั้งเค้ามาสอนเค้าก็ไม่ว่าจะได้อะไร แต่ผอ.ก็จะให้ความดีแก่ เขา ความดีที่ว่า ก็คือ เวลาผอ.ไปไหนมาผอ.จะซื้อของมาฝาก ผอ.ได้อะไร มาจากไหน ก็ให้นำมาให้คนที่ทำความดีแก่โรงเรียน ดังนั้นผอ.ขอความ ร่วมมือเมื่อไรชุมชนก็จะตอบรับดี”

(นักเรียนหญิงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6, 8 มกราคม 2552)

5.2 เงื่อนไขความสำเร็จ

โรงเรียนวัดโพธิ์ทองมีการบริหารจัดการภายใต้การพึ่งตนเองเป็นหลัก เพราะฉะนั้นความสำเร็จที่โรงเรียนได้รับเกิดจากความมุ่งมั่น ทำอย่างจริงจัง และความร่วมมือของบุคลากรในโรงเรียน อีกทั้งได้รับความร่วมมือและการสนับสนุนจากชุมชนและหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 และมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช โดยทางโรงเรียนมีความพร้อมในการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งปัจจัยเหล่านี้เป็นปัจจัยที่ทำให้โรงเรียนประสบความสำเร็จ ดังนี้

1. ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ ทุ่มเท จริงจังในการทำงาน ตลอดจนปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำรงชีวิตแบบพอเพียง จากการศึกษา พบว่าผู้อำนวยการโรงเรียนทุ่มเทในการทำงานอย่างจริงจัง อุทิศตนและทรัพย์สินเพื่อโรงเรียน เช่น เสียสละเงินส่วนตัวเพื่อจ้างวิทยากรมาสอนดนตรีไทย ทำงานทุกวันไม่มีวันหยุด ไม่มีปิดภาคเรียน สรรหาจัดกิจกรรมที่มีประโยชน์มาให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ทุกวันเสาร์ อาทิตย์ และปิดภาคเรียน มีทั้งกิจกรรมจิตอาสาและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น พานักเรียนไปเรียนยังแหล่งเรียนรู้ในจังหวัด เช่น ศูนย์วิทยาศาสตร์ นครศรีธรรมราช อุทยานการเรียนรู้นครศรีธรรมราช นอกจากนี้ท่านผู้อำนวยการโรงเรียนยังได้ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีมีการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง เช่น มีการแต่งกายแบบเรียบง่าย ไม่หรูหรา พาหนะที่ใช้เป็นรถจักรยานยนต์สภาพก็ค่อนข้างเก่าแล้ว ใช้ชีวิตกินอยู่แบบเรียบง่าย สมถะ

2. ผู้บริหารและครูให้การตอบแทนผู้มีจิตอาสาทำงานเพื่อโรงเรียนด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น ให้ของขวัญในเทศกาลวันสำคัญต่าง ๆ ซื่อของมาฝากตามโอกาสอันสมควร ให้เงินเป็นค่าตอบแทนบ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ จากการศึกษาพบว่า ผู้อำนวยการโรงเรียนไปไหนมาไหนจะต้องมีของติดไม้ติดมือมาฝากครูภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือผู้มีจิตอาสาทำงานเพื่อโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ ทำให้ความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชนพัฒนาไปในทิศทางที่ดีขึ้น

3. โรงเรียนสร้างความเชื่อมั่น และความศรัทธาให้เกิดขึ้นกับชุมชน โดยการสร้างผลงาน สร้างชื่อเสียงและพัฒนาคุณภาพการศึกษาสู่สังคมอย่างต่อเนื่อง จากการศึกษาพบว่า การที่ชุมชนจะเข้ามาร่วมกิจกรรมในโรงเรียนด้วยความเต็มใจนั้น โรงเรียนต้องทำให้ชุมชนเห็นว่ากิจกรรมที่โรงเรียนได้ทำนั้นมีประโยชน์เกิดขึ้นกับตัวนักเรียนอย่างแท้จริง ไม่ใช่ทำเพื่อเป็นผลงานของโรงเรียนหรือของครูในการเลื่อนวิทยฐานะหรือขึ้นขั้นเงินเดือน ท่านผู้อำนวยการโรงเรียนมุ่งมั่นพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่องโดยหากิจกรรม และงบประมาณมาสนับสนุนเป็นประจำ

4. โรงเรียนศึกษาบริบทของชุมชน โดยทำการสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชน และเชิญเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา จากการศึกษาค้นคว้า การศึกษาชุมชนมีส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดความร่วมมือที่ดีระหว่างโรงเรียนและชุมชน ทำให้โรงเรียนรู้จักชุมชนมากขึ้น ได้พบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียนและชุมชนต่อไป

5. ผู้บริหาร และครูมีความเป็นกัลยาณมิตร และเต็มใจให้บริการแก่ชุมชนที่มาขอใช้อาคารสถานที่ ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์ของโรงเรียน จากการศึกษาค้นคว้า การให้บริการภายในโรงเรียนมีความสำคัญเช่นเดียวกัน เมื่อชุมชนมาขอความร่วมมือในการใช้สถานที่ของโรงเรียน ทางโรงเรียนเต็มใจให้บริการและให้การดูแลอำนวยความสะดวกอย่างเต็มที่ ทำให้ชุมชนเกิดความประทับใจทุกครั้งที่มาใช้บริการในโรงเรียน เช่น เยาวชนเข้ามาใช้สนามฟุตบอลในตอนเย็น องค์การบริหารส่วนตำบลมาขอใช้สถานที่ในการฝึกอบรมโครงการต่าง ๆ

6. ผู้บริหาร ครูเห็นความสำคัญ และยอมรับความสามารถของภูมิปัญญาท้องถิ่น จากการศึกษาค้นคว้า ทั้งผู้อำนวยการโรงเรียนและครูให้การยอมรับ และยกย่องในความสามารถของภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยให้ความไว้วางใจในการจัดการเรียนการสอน และขอคำแนะนำในการจัดทำแผนการเรียนการสอน นอกจากนี้โรงเรียนยังมีส่วนสนับสนุนให้ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นได้พัฒนาตนเองอยู่เสมอ โดยพาไปศึกษาดูงานร่วมกับคณะครูและนักเรียน เข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียน เครือข่าย ตลอดจนเป็นที่ปรึกษาให้แก่โรงเรียน

7. ผู้บริหาร ครูสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน โดยการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ พบปะพูดคุยในโอกาสต่าง ๆ สร้างความคุ้นเคยสนิทสนม เป็นกันเองกับผู้ปกครองและชุมชน จากการศึกษาค้นคว้า ครูและผู้อำนวยการโรงเรียนไปร่วมงานต่าง ๆ ของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ และนำดนตรีไทยไปร่วมแสดงในงานต่าง ๆ ของชุมชนโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย ให้ชุมชนเห็นว่าโรงเรียนมีความจริงใจไม่ได้เอาแต่ผลประโยชน์อย่างเดียว นอกจากนี้บุคลากรในโรงเรียนต้องปฏิบัติตนต่อชุมชนอย่างเสมอต้นเสมอปลาย พบเจอกันก็ทักทายยิ้มแย้มแจ่มใส ไม่ถือตัวว่าเป็นครู หรือเป็นผู้บริหาร

8. ผู้บริหารและครูให้การดูแลเอาใจใส่นักเรียนเป็นอย่างดีและสม่ำเสมอ จากการศึกษาค้นคว้า พบว่า นักเรียนจะเป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้ปกครองกับครู ถ้าครูเอาใจใส่ คอยอบรมสั่งสอนนักเรียนด้วยความจริงใจ นักเรียนก็จะกลับไปบอกผู้ปกครอง ทำให้ผู้ปกครองมองครู ผู้อำนวยการโรงเรียนในแง่ดี เมื่อต้องการขอความร่วมมือ ผู้ปกครองก็อยากมาร่วม เช่น ผู้อำนวยการโรงเรียนมักจะนำนักเรียนไปจัดนิทรรศการ แสดงผลงานในโอกาสต่าง ๆ ซึ่งในแต่ละครั้งที่พานักเรียนไปผู้ปกครองจะสบายใจ ภูมิใจและยินดีให้นักเรียนไปร่วมกิจกรรมกับทางโรงเรียน

เนื่องจากท่านผู้อำนวยการโรงเรียนให้การดูแลนักเรียนเป็นอย่างดี พาไปทัศนศึกษาหลังจากจัดนิทรรศการหรือแสดงผลงานเสร็จแล้ว ให้นักเรียนกินขนม ซื้ของฝาก บางครั้งก็ซื้อของมาฝากผู้ปกครองด้วย ทำให้นักเรียนและผู้ปกครองเห็นน้ำใจของผู้ผู้อำนวยการโรงเรียนที่มีต่อนักเรียน

9. โรงเรียนและชุมชนเห็นคุณค่า และความสำคัญของการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จากการศึกษาพบว่า โรงเรียนและชุมชนเห็นคุณค่า ความสำคัญของการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชนมาบูรณาการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยโรงเรียนเปิดโอกาสให้ชุมชนมาร่วมนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนก็เข้ามามีส่วนร่วมด้วยความเต็มใจ โดยไม่ได้คำนึงถึงค่าตอบแทน

10. องค์การบริหารส่วนตำบลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเห็นคุณค่า และให้การสนับสนุนงบประมาณในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จากการศึกษาพบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ศูนย์คุณธรรม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช เห็นคุณค่าในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จึงให้การสนับสนุนงบประมาณและสนับสนุนบุคลากรในการให้ความรู้แก่โรงเรียนอย่างต่อเนื่อง

11. โรงเรียนมีการประชาสัมพันธ์ข่าวสาร และเผยแพร่กิจกรรมของโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง จากการศึกษาพบว่า การประชาสัมพันธ์ข่าวสารและเผยแพร่กิจกรรมของโรงเรียนนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่ง การที่จะให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมนั้นโรงเรียนต้องประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนทราบอย่างทั่วถึงว่าโรงเรียนกำลังทำอะไร เพื่ออะไร และเพื่อใคร

12. ศิษย์เก่ามีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จากการศึกษาพบว่า ศิษย์เก่าโรงเรียนวัดโพธิ์ทองได้รวมกลุ่มกัน โดยใช้ชื่อว่า ยุวชนจิตอาสาโรงเรียนวัดโพธิ์ทอง โดยมาทำกิจกรรมในวันเสาร์ อาทิตย์ เช่น สอนดนตรีไทย สอนน้องเพิ่มเติมในวิชาที่น้องเรียนไม่เข้าใจ มาร่วมกับโรงเรียนทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคม เช่น ปลูกป่าชายเลน จัดหนังสือในห้องสมุด เก็บขยะรอบหมู่บ้าน กวาดลานวัด เป็นต้น กิจกรรมในแต่ละอาทิตย์จะแตกต่างกันออกไป ผู้วิจัยได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมวันเด็กของโรงเรียน ซึ่งจัดโดยยุวชนจิตอาสา พบว่า นักเรียนที่มาร่วมกิจกรรมมีความสุข สนุกสนาน พี่ ๆ ได้จัดกิจกรรมมาให้น้องเล่น ทำให้ได้รับทั้งความสนุกสนานและความรู้ เช่น การร่างเวียนครก

บทที่ 6

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบและนำเสนอรูปแบบ

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอเกี่ยวกับผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานระหว่างสถานศึกษาที่อยู่ในเขตเมืองและนอกเขตเมือง ผลการตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบ และ นำเสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยผู้วิจัยแบ่งการนำเสนอข้อมูลออกเป็น 5 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานระหว่างสถานศึกษาที่อยู่ในเขตเมืองและนอกเขตเมือง

ตอนที่ 2 สรุปผลการสังเคราะห์รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ตอนที่ 3 ผลการตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปใช้ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ

ตอนที่ 4 นำเสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ตอนที่ 5 การวิเคราะห์เชื่อมโยงรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานระหว่างสถานศึกษาที่อยู่ในเขตเมืองและนอกเขตเมือง

จากการศึกษาและวิเคราะห์เปรียบเทียบรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้ง 2 กรณีศึกษา พบว่า ทั้งสองกรณีศึกษามีรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานคล้ายคลึงกัน โดย

มีกระบวนการ 8 ขั้นตอนที่เหมือนกัน คือ เริ่มจากการมีส่วนร่วมในการปรับแนวคิด สร้างจิตอาสา ดำเนินการหาแนวทางวางแผนงาน ดำเนินการอย่างสร้างสรรค์ มุ่งมั่นติดตามประเมินผล เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ และสุดท้ายแบ่งปันผลประโยชน์ แต่วิธีดำเนินการในแต่ละขั้นตอนมีความแตกต่างกันบ้างเล็กน้อย ในภาพรวมกรณีศึกษาที่ 1 ชุมชนมีความเข้มแข็งในการมีส่วนร่วมนำ ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมากกว่ากรณีศึกษาที่ 2 ผู้วิจัยนำเสนอการเปรียบเทียบรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานระหว่างกรณีศึกษาทั้ง 2 กรณีศึกษา ในประเด็นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน 8 ขั้นตอนและวิธีดำเนินการในแต่ละ ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การมีส่วนร่วมในการปรับแนวคิด

วิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการปรับแนวคิดของทั้ง 2 กรณีศึกษามีลักษณะ คล้ายคลึงกัน มีวิธีดำเนินการ 7 รายการเหมือนกัน โดยทั้ง 2 กรณีศึกษาเห็นคุณค่าและความสำคัญ ในการสร้างความรู้ ความเข้าใจและความตระหนักในการมีส่วนร่วมนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ จัด การศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแก่บุคลากรทั้งในโรงเรียนและชุมชน ก่อให้เกิดการ รับรู้ร่วมกัน รายละเอียดดังตารางที่ 6.1

ตารางที่ 6.1 เปรียบเทียบวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการปรับแนวคิด

กระบวนการมี ส่วนร่วม	วิธีดำเนินการ	
	กรณีศึกษาที่ 1	กรณีศึกษาที่ 2
ปรับแนวคิด	<ol style="list-style-type: none"> จัดประชุมอบรมชี้แจงให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สร้างความตระหนักให้แก่ชุมชนด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น ชมวีซีดีตัวอย่างความสำเร็จเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนและโรงเรียน ผู้บริหารบรรยายให้ความรู้และสรุปเน้นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างสม่ำเสมอ 	<ol style="list-style-type: none"> จัดประชุมอบรมชี้แจงให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สร้างความตระหนักให้แก่ชุมชนด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น ชมวีซีดีตัวอย่างความสำเร็จเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนและโรงเรียน ผู้บริหารบรรยายให้ความรู้และสรุปเน้นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างสม่ำเสมอ

ตารางที่ 6.1 เปรียบเทียบวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการปรับแนวคิด (ต่อ)

กระบวนการมีส่วนร่วม	วิธีดำเนินการ	
	กรณีศึกษาที่ 1	กรณีศึกษาที่ 2
ปรับแนวคิด	<p>4. เชิญผู้เชี่ยวชาญจากภายนอกมาให้ความรู้เกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง</p> <p>5. นำชุมชนร่วมศึกษาดูงานกับคณะครูและนักเรียน</p> <p>6. ส่งเสริมให้ชุมชนได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง</p> <p>7. สนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเครือข่ายโรงเรียน</p>	<p>4. เชิญผู้เชี่ยวชาญจากภายนอกมาให้ความรู้เกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง</p> <p>5. นำชุมชนร่วมศึกษาดูงานกับคณะครูและนักเรียน</p> <p>6. ส่งเสริมให้ชุมชนได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง</p> <p>7. สนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเครือข่ายโรงเรียน</p>

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเปรียบเทียบทั้งสองกรณีศึกษา ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ประเด็นต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นรูปแบบเบื้องต้นในการศึกษาต่อไป โดยมีวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการปรับแนวคิดดังนี้

1. จัดประชุมอบรม ชี้แจงให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
2. สร้างความตระหนักให้แก่ชุมชนด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น ชมวีซีดีตัวอย่างความสำเร็จเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนและโรงเรียน
3. ผู้บริหารบรรยายให้ความรู้และสรุปเน้นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างสม่ำเสมอ
4. เชิญผู้เชี่ยวชาญจากภายนอกมาให้ความรู้เกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
5. นำชุมชนร่วมศึกษาดูงานกับคณะครูและนักเรียน
6. ส่งเสริมให้ชุมชนได้ศึกษาค้นคว้าเรียนรู้ด้วยตนเอง
7. สนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเครือข่ายโรงเรียนและชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมในการสร้างจิตอาสา

วิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการสร้างจิตอาสาทั้ง 2 กรณีศึกษามีลักษณะการดำเนินการคล้ายคลึงกัน โดยทั้ง 2 กรณีศึกษาเห็นคุณค่าและความสำคัญของการสร้างจิตอาสาให้เกิดขึ้นในตัวบุคคล เพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษา

ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างยั่งยืน แต่มีวิธีดำเนินการแตกต่างกันเล็กน้อย โดยกรณีศึกษาที่ 1 มีวิธีดำเนินการ 7 รายการ ส่วนกรณีศึกษาที่ 2 มีวิธีดำเนินการ 5 รายการ คือ ไม่ได้ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำเอกสารการเรียนรู้และคู่มือการเดินทาง ตลอดจนไม่มีการรายงานผลโครงการต่อชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รายละเอียดดังตารางที่ 6.2

ตารางที่ 6.2 เปรียบเทียบวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการสร้างจิตอาสา

กระบวนการมีส่วนร่วม	วิธีดำเนินการ	
	กรณีศึกษาที่ 1	กรณีศึกษาที่ 2
สร้างจิตอาสา	<ol style="list-style-type: none"> 1. ประชุมชี้แจงให้ชุมชนทราบถึงวัตถุประสงค์และรายละเอียดของโครงการสร้างจิตอาสา 2. ร่วมสรรหาผู้เข้ารับการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ 3. ติดต่อประสานงานสถานที่สำหรับเข้ารับการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ 4. จัดทำเอกสารการเรียนรู้และคู่มือการเดินทาง 5. ดำเนินการตามหลักสูตรพัฒนาคุณภาพชีวิต 6. ประชุมประมวลองค์ความรู้ ร่วมกันรวบรวม และสรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการเข้ารับการอบรมเชิงปฏิบัติการ 7. รายงานผลโครงการต่อชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ประชุมชี้แจงให้ชุมชนทราบถึงวัตถุประสงค์และรายละเอียดของโครงการสร้างจิตอาสา 2. ร่วมสรรหาผู้เข้ารับการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ 3. ติดต่อประสานงานสถานที่สำหรับเข้ารับการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ 4. ดำเนินการตามหลักสูตรพัฒนาคุณภาพชีวิต 5. ประชุมประมวลองค์ความรู้ ร่วมกันรวบรวม และสรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการเข้ารับการอบรมเชิงปฏิบัติการ

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเปรียบเทียบทั้งสองกรณีศึกษา ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ประเด็นต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นรูปแบบเบื้องต้นในการศึกษาต่อไป โดยมีวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการสร้างจิตอาสา ดังนี้

1. ประชุมชี้แจงให้ชุมชนทราบถึงวัตถุประสงค์และรายละเอียดของโครงการสร้างจิตอาสา
2. ร่วมสรรหาผู้เข้ารับการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ
3. ติดต่อประสานงานสถานที่สำหรับเข้ารับการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ
4. จัดทำเอกสารการเรียนรู้และคู่มือการเดินทาง
5. ดำเนินการตามหลักสูตรพัฒนาคุณภาพชีวิต

6. ประชุมประมวลองค์ความรู้ ร่วมกันรวบรวม และสรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการเข้าร่วมการอบรมเชิงปฏิบัติการ

7. รายงานผลโครงการต่อชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมในการสำรวจภูมิปัญญา

วิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการสำรวจภูมิปัญญาของทั้ง 2 กรณีศึกษามีลักษณะคล้ายคลึงกัน โดยมี 6 รายการเหมือนกัน โดยทั้ง 2 กรณีศึกษาเห็นคุณค่าและความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อนำมาใช้ในการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างเหมาะสมตามศักยภาพของโรงเรียนและชุมชน ตลอดจนสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนอย่างแท้จริง รายละเอียดดังตารางที่ 6.3

ตารางที่ 6.3 เปรียบเทียบวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการสำรวจภูมิปัญญา

กระบวนการมีส่วนร่วม	วิธีดำเนินการ	
	กรณีศึกษาที่ 1	กรณีศึกษาที่ 2
สำรวจภูมิปัญญา	<ol style="list-style-type: none"> 1. ประชุมชี้แจง ประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนทราบถึงวัตถุประสงค์และความสำคัญของการสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่น 2. วิเคราะห์สภาพปัญหา และนำเสนอแนวทางแก้ไขเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น 3. ติดต่อผู้ให้ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น และแหล่งเรียนรู้ 4. ดำเนินการศึกษาริบทของชุมชน สำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่น และแหล่งเรียนรู้ 5. จัดทำทะเบียนภูมิปัญญาท้องถิ่น และแหล่งเรียนรู้ 6. ตัดสินใจเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ประชุมชี้แจง ประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนทราบถึงวัตถุประสงค์และความสำคัญของการสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่น 2. วิเคราะห์สภาพปัญหา และนำเสนอแนวทางแก้ไขเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น 3. ติดต่อผู้ให้ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น และแหล่งเรียนรู้ 4. ดำเนินการศึกษาริบทของชุมชน สำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้ 5. จัดทำทะเบียนภูมิปัญญาท้องถิ่น และแหล่งเรียนรู้ 6. ตัดสินใจเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเปรียบเทียบทั้งสองกรณีศึกษา ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ประเด็นต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นรูปแบบเบื้องต้นในการศึกษาต่อไป โดยมีวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการสำรวจภูมิปัญญาดังนี้

1. ประชุมชี้แจง ประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนทราบถึงวัตถุประสงค์และความสำคัญของการสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่น
2. วิเคราะห์สภาพปัญหา และนำเสนอแนวทางแก้ไขเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น
3. ติดต่อผู้ให้ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น และแหล่งเรียนรู้
4. ดำเนินการศึกษาริบทของชุมชน สำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้
5. จัดทำทะเบียนภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้
6. ตัดสินใจเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ขั้นตอนที่ 4 การมีส่วนร่วมในการหาแนวทางวางแผนงาน

วิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการหาแนวทางวางแผนงานทั้ง 2 กรณีศึกษามีลักษณะคล้ายคลึงกัน โดยมีวิธีดำเนินการ 7 รายการเหมือนกัน โดยทั้ง 2 กรณีศึกษาเห็นคุณค่าและความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผนการดำเนินงาน เพื่อให้ชุมชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกับโรงเรียนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง รายละเอียดดังตารางที่ 6.4

ตารางที่ 6.4 เปรียบเทียบวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการหาแนวทางวางแผนงาน

กระบวนการมีส่วนร่วม	วิธีดำเนินการ	
	กรณีศึกษาที่ 1	กรณีศึกษาที่ 2
หาแนวทางวางแผนงาน	<ol style="list-style-type: none"> 1. ประชุมชี้แจง วางแผนการดำเนินงาน 2. กำหนดกิจกรรมและผู้รับผิดชอบหลักในแต่ละกิจกรรม 3. กำหนดปฏิทินการดำเนินงาน 4. กำหนดแนวทางการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น บูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 5. กำหนดแนวทางการจัดทำแผนการเรียนรู้ บูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 6. สรรหาคณะกรรมการดำเนินงานตามความถนัดและเหมาะสม 7. วางแผนการใช้งบประมาณอย่างประหยัดและคุ้มค่า 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ประชุมชี้แจง วางแผนการดำเนินงาน 2. กำหนดกิจกรรมและผู้รับผิดชอบหลักในแต่ละกิจกรรม 3. กำหนดปฏิทินการดำเนินงาน 4. กำหนดแนวทางการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น บูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 5. กำหนดแนวทางการจัดทำแผนการเรียนรู้ บูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 6. สรรหาคณะกรรมการดำเนินงานตามความถนัดและเหมาะสม 7. วางแผนการใช้งบประมาณอย่างประหยัดและคุ้มค่า

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเปรียบเทียบทั้งสองกรณีศึกษา ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ประเด็นต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นรูปแบบเบื้องต้นในการศึกษาต่อไป โดยมีวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการหาแนวทางวางแผนงานดังนี้

1. ประชุมชี้แจง วางแผนการดำเนินงาน
2. กำหนดกิจกรรมและผู้รับผิดชอบหลักในแต่ละกิจกรรม
3. กำหนดปฏิทินการดำเนินงาน
4. กำหนดแนวทางการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
5. กำหนดแนวทางการจัดทำแผนการเรียนรู้บูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
6. สรรหาคณะกรรมการดำเนินงานตามความถนัดและเหมาะสม
7. วางแผนการใช้งบประมาณอย่างประหยัดและคุ้มค่า

ขั้นตอนที่ 5 การมีส่วนร่วมในการดำเนินการอย่างสร้างสรรค์

วิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานอย่างสร้างสรรค์ทั้ง 2 กรณีศึกษามีลักษณะคล้ายคลึงกัน โดยมีวิธีดำเนินการ 5 รายการเหมือนกัน โดยทั้ง 2 กรณีศึกษาเห็นคุณค่าและความสำคัญของการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง รายละเอียดดังตารางที่ 6.5

ตารางที่ 6.5 เปรียบเทียบวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการดำเนินการอย่างสร้างสรรค์

กระบวนการมีส่วนร่วม	วิธีดำเนินการ	
	กรณีศึกษาที่ 1	กรณีศึกษาที่ 2
ดำเนินการอย่างสร้างสรรค์	<ol style="list-style-type: none"> 1. จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 2. จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้บูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 3. สร้างบรรยากาศและแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนให้เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น สร้างฐานการเรียนรู้สวนสมุนไพร จัดห้องแสดงผลงานภูมิปัญญาท้องถิ่น 4. เตรียมวัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนรู้ตามแผนการเรียนรู้บูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 5. จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนการเรียนรู้บูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 	<ol style="list-style-type: none"> 1. จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 2. จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้บูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 3. สร้างบรรยากาศและแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนให้เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น สร้างฐานการเรียนรู้สวนสมุนไพร จัดห้องแสดงผลงานภูมิปัญญาท้องถิ่น 4. เตรียมวัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนรู้ตามแผนการเรียนรู้บูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 5. จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนการเรียนรู้บูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเปรียบเทียบทั้งสองกรณีศึกษา ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ประเด็นต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นรูปแบบเบื้องต้นในการศึกษาต่อไป โดยมีวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานอย่างสร้างสรรค์ดังนี้

1. จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
2. จัดทำแผนจัดการการเรียนรู้บูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
3. สร้างบรรยากาศและแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนให้เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น สร้างฐานการเรียนรู้สวนสมุนไพร จัดห้องแสดงผลงานภูมิปัญญาท้องถิ่น
4. เตรียมวัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนรู้ตามแผนการเรียนรู้บูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
5. จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนการเรียนรู้บูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ขั้นตอนที่ 6 การมีส่วนร่วมในการมุ่งมั่นติดตามประเมินผล

วิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการมุ่งมั่นติดตามประเมินผล ทั้ง 2 กรณีศึกษามีลักษณะคล้ายคลึงกัน โดยมีวิธีดำเนินการ 3 รายการเหมือนกัน โดยทั้ง 2 กรณีศึกษาเห็นคุณค่าและความสำคัญของการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล ตลอดจนให้ข้อเสนอแนะในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อนำไปปรับปรุงพัฒนา และต่อยอดกิจกรรมต่อไป รายละเอียดดังตารางที่ 6.6

ตารางที่ 6.6 เปรียบเทียบวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการมุ่งมั่นติดตามประเมินผล

กระบวนการมีส่วนร่วม	วิธีดำเนินการ	
	กรณีศึกษาที่ 1	กรณีศึกษาที่ 2
มุ่งมั่นติดตามประเมินผล	<ol style="list-style-type: none"> 1. ประเมินผลตามสภาพจริงในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน 2. ติดตามประเมินผล และให้ข้อเสนอแนะในการดำเนินกิจกรรม 3. สรุปผลการดำเนินกิจกรรม 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ประเมินผลตามสภาพจริงในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน 2. ติดตามประเมินผล และให้ข้อเสนอแนะในการดำเนินกิจกรรม 3. สรุปผลการดำเนินกิจกรรม

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเปรียบเทียบทั้งสองกรณีศึกษา ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ประเด็นต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นรูปแบบเบื้องต้นในการศึกษาต่อไป โดยมีวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการมุ่งมั่นติดตามประเมินผลดังนี้

1. ประเมินผลตามสภาพจริงในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
2. ติดตามประเมินผล และให้ข้อเสนอแนะในการดำเนินกิจกรรม
3. สรุปผลการดำเนินกิจกรรม

ขั้นตอนที่ 7 การมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

วิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ทั้ง 2 กรณีศึกษามีลักษณะคล้ายคลึงกัน โดยมีวิธีดำเนินการ 4 รายการเหมือนกัน โดยทั้ง 2 กรณีศึกษา เห็นคุณค่าและความสำคัญของการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ การดำเนินการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้ชุมชนได้ร่วมกันรับรู้และนำไปเผยแพร่ ขยายผลสู่ชุมชนอย่างต่อเนื่อง รายละเอียดดังตารางที่ 6.7

ตารางที่ 6.7 เปรียบเทียบวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์

กระบวนการมีส่วนร่วม	วิธีดำเนินการ	
	กรณีศึกษาที่ 1	กรณีศึกษาที่ 2
เผยแพร่ประชาสัมพันธ์	<ol style="list-style-type: none"> จัดนิทรรศการแสดงผลงานในรูปแบบตลาดนัดความรู้ จัดทำเป็นเอกสาร เช่น วารสาร ทะเบียน ภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งเรียนรู้ คู่มือการจัดการเรียนรู้ ประชาสัมพันธ์ด้วยวิธีการที่หลากหลาย เช่น เสียงตามสาย บอกผ่านนักเรียน ประชุมผู้ปกครอง ขยายผลสู่โรงเรียนเครือข่ายและชุมชน 	<ol style="list-style-type: none"> จัดนิทรรศการแสดงผลงานในรูปแบบตลาดนัดความรู้ จัดทำเป็นเอกสาร เช่น วารสาร ทะเบียน ภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งเรียนรู้ ประชาสัมพันธ์ด้วยวิธีการที่หลากหลาย เช่น เสียงตามสาย บอกผ่านนักเรียน ประชุมผู้ปกครอง ขยายผลสู่โรงเรียนเครือข่ายและชุมชน

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเปรียบเทียบทั้งสองกรณีศึกษา ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ประเด็นต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นรูปแบบเบื้องต้นในการศึกษาต่อไป โดยมีวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ดังนี้

- จัดนิทรรศการแสดงผลงานในรูปแบบตลาดนัดความรู้
- จัดทำเป็นเอกสาร เช่น วารสาร ทะเบียน ภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งเรียนรู้ คู่มือการจัดการเรียนรู้
- ประชาสัมพันธ์ด้วยวิธีการที่หลากหลาย เช่น เสียงตามสาย บอกผ่านนักเรียน ประชุมผู้ปกครอง
- ขยายผลสู่โรงเรียนเครือข่ายและชุมชน

ขั้นตอนที่ 8 การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์

วิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการการมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ ทั้ง 2 กรณีศึกษามีลักษณะคล้ายคลึงกัน แต่กรณีศึกษาที่ 2 ไม่ได้จัดทำเป็นหนังสือบันทึกคุณงามความดีของผู้มีจิตอาสา เสียสละเพื่อโรงเรียนและชุมชน ส่วนรายการอื่น ๆ มีวิธีดำเนินการเหมือนกัน โดย ทั้ง 2 กรณีศึกษาเห็นคุณค่าและความสำคัญในการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการรับผลที่เกิดจากการดำเนินงาน ให้ชุมชนเกิดความรู้สึกรักภาคภูมิใจ ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียนและชุมชนอย่างยั่งยืน รายละเอียดดังตารางที่ 6.8

ตารางที่ 6.8 เปรียบเทียบวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์

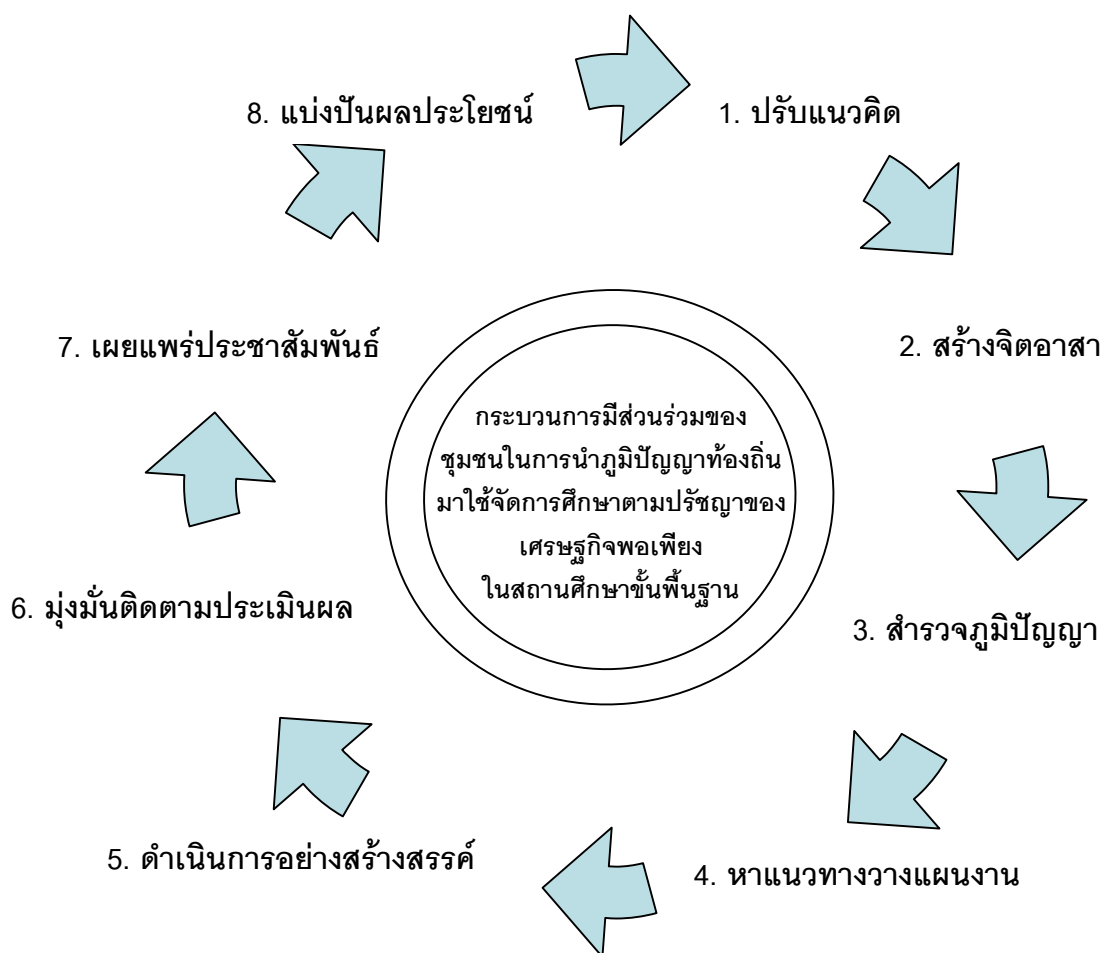
กระบวนการมีส่วนร่วม	วิธีดำเนินการ	
	กรณีศึกษาที่ 1	กรณีศึกษาที่ 2
แบ่งปันผลประโยชน์	<ol style="list-style-type: none"> 1. จัดทำหนังสือเพื่อประกาศคุณงามความดีของผู้มีจิตอาสา เสียสละเพื่อโรงเรียนและชุมชน 2. โรงเรียนมอบเกียรติบัตรค่าตอบแทน และกล่าวคำยกย่องชมเชยเพื่อเป็นขวัญกำลังใจ 3. โรงเรียนยกย่องเชิดชูผู้มีจิตอาสาให้เป็นบุคคลต้นแบบการทำความคิด 4. โรงเรียนและชุมชนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน 	<ol style="list-style-type: none"> 1. โรงเรียนมอบเกียรติบัตรค่าตอบแทน และกล่าวคำยกย่องชมเชยเพื่อเป็นขวัญกำลังใจ 2. โรงเรียนยกย่องเชิดชูผู้มีจิตอาสาให้เป็นบุคคลต้นแบบการทำความคิด 3. โรงเรียนและชุมชนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเปรียบเทียบทั้งสองกรณีศึกษา ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ประเด็นต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นรูปแบบเบื้องต้นในการศึกษาต่อไป โดยมีวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ดังนี้

1. จัดทำหนังสือเพื่อประกาศคุณงามความดีของผู้มีจิตอาสา เสียสละเพื่อโรงเรียนและชุมชน
2. โรงเรียนมอบเกียรติบัตร ค่าตอบแทน และกล่าวคำยกย่องชมเชยเพื่อเป็นขวัญกำลังใจ
3. โรงเรียนยกย่องเชิดชูผู้มีจิตอาสาให้เป็นบุคคลต้นแบบการทำความคิด
4. โรงเรียนและชุมชนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

ตอนที่ 2 สรุปผลการสังเคราะห์รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเปรียบเทียบทั้งสองกรณีศึกษา ผู้วิจัยได้สรุปผลการสังเคราะห์รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเบื้องต้น มีกระบวนการ 8 ขั้นตอน สรุปได้ดังแผนภาพที่ 6.1

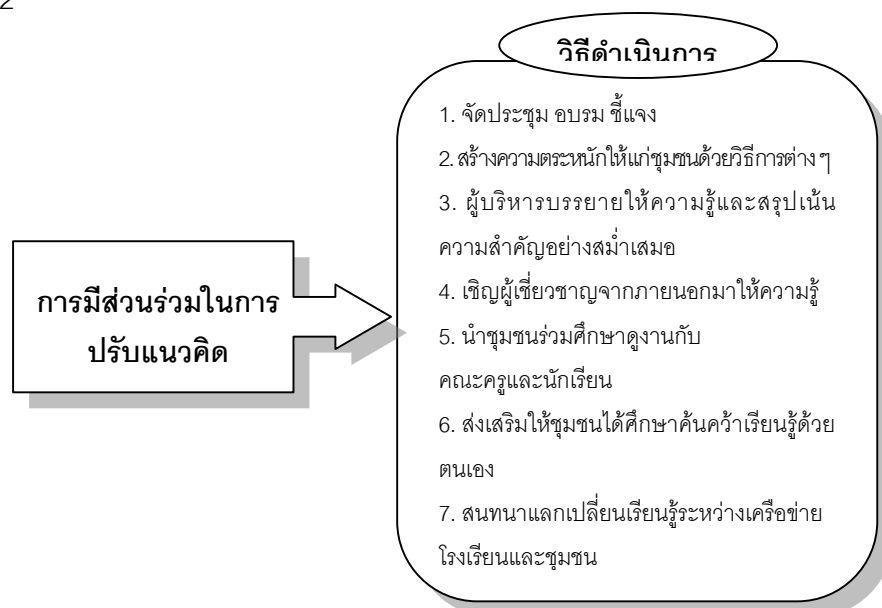

แผนภาพที่ 6.1 กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเบื้องต้นมี 8 ขั้นตอน ในแต่ละขั้นตอนมีวิธีดำเนินการดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การมีส่วนร่วมในการปรับแนวคิด โดยมีวิธีดำเนินการดังนี้

1. จัดประชุมอบรม ชี้แจงให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
2. สร้างความตระหนักให้แก่ชุมชนด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น ชมวีซีดีตัวอย่างความสำเร็จเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนและโรงเรียน
3. ผู้บริหารบรรยายให้ความรู้และสรุปเน้นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างสม่ำเสมอ
4. เชิญผู้เชี่ยวชาญจากภายนอกมาให้ความรู้เกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
5. นำชุมชนร่วมศึกษาดูงานกับคณะครูและนักเรียน
6. ส่งเสริมให้ชุมชนได้ศึกษาค้นคว้าเรียนรู้ด้วยตนเอง
7. สนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเครือข่ายโรงเรียนและชุมชน ผู้วิจัยได้สรุปภาพรวมดังแผนภาพที่ 6.2

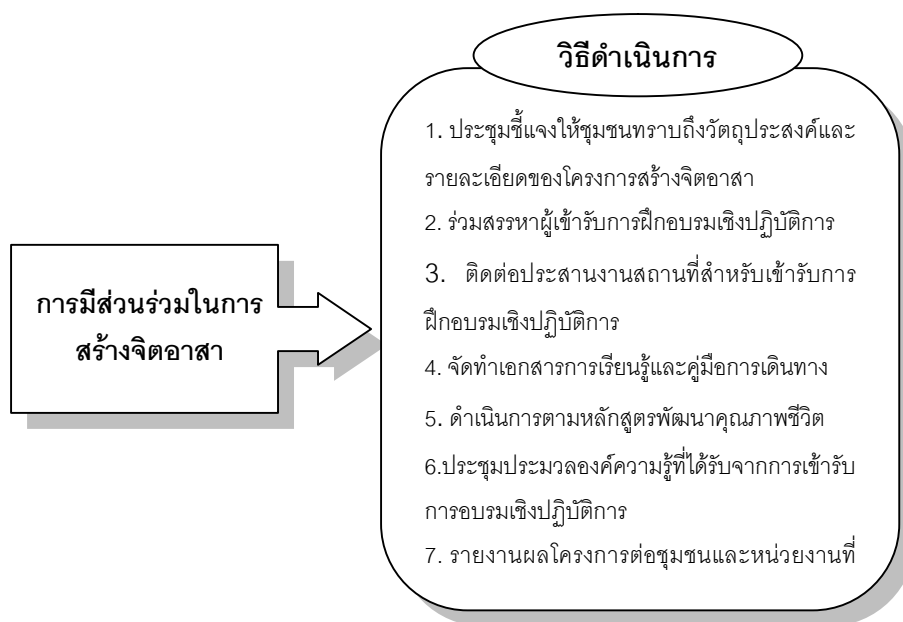

แผนภาพที่ 6.2 วิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการปรับแนวคิด

ขั้นตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมในการสร้างจิตอาสา โดยมีวิธีดำเนินการดังนี้

1. ประชุมชี้แจงให้ชุมชนทราบถึงวัตถุประสงค์และรายละเอียดของโครงการสร้างจิตอาสา
2. ร่วมสรรหาผู้เข้ารับการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ
3. ติดต่อประสานงานสถานที่สำหรับเข้ารับการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ
4. จัดทำเอกสารการเรียนรู้และคู่มือการเดินทาง

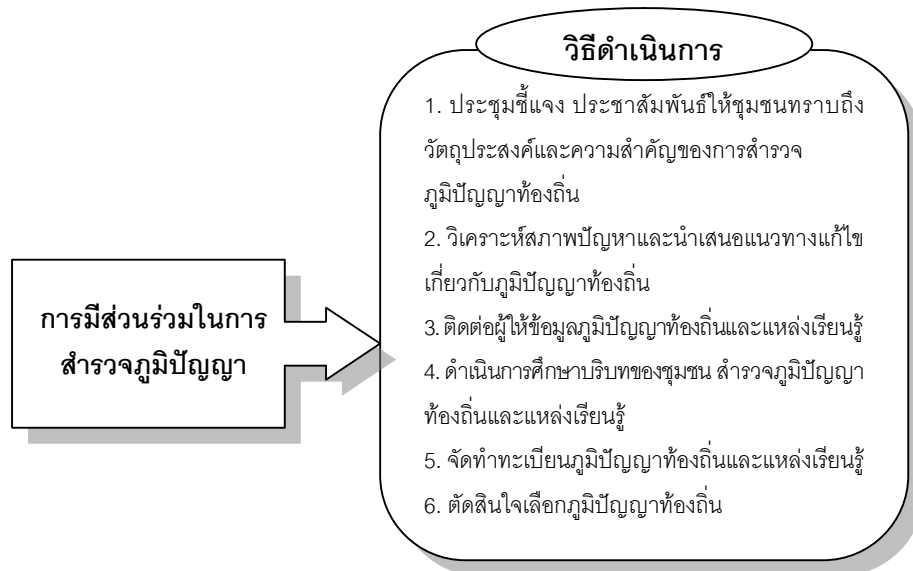
5. ดำเนินการตามหลักสูตรพัฒนาคุณภาพชีวิต
6. ประชุมประเมินองค์ความรู้ ร่วมกันรวบรวม และสรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการเข้ารับการอบรมเชิงปฏิบัติการ
7. รายงานผลโครงการต่อชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้สรุปภาพรวมดังแผนภาพที่ 6.3

แผนภาพที่ 6.3 วิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการสร้างจิตอาสา

ขั้นตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมในการสำรวจภูมิปัญญา โดยมีวิธีดำเนินการดังนี้

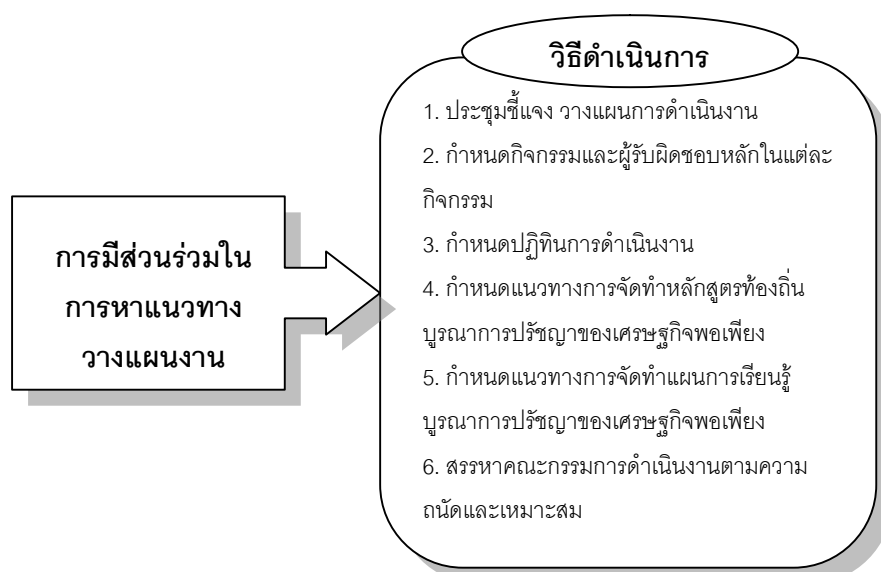
1. ประชุมชี้แจง ประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนทราบถึงวัตถุประสงค์และความสำคัญของการสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่น
 2. วิเคราะห์สภาพปัญหา และนำเสนอแนวทางแก้ไขเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น
 3. ติดต่อผู้ให้ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น และแหล่งเรียนรู้
 4. ดำเนินการศึกษาริบทของชุมชน สำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้
 5. จัดทำทะเบียนภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้
 6. ตัดสินใจเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
- ผู้วิจัยได้สรุปภาพรวมดังแผนภาพที่ 6.4

แผนภาพที่ 6.4 วิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการสำรวจภูมิปัญญา

ขั้นตอนที่ 4 การมีส่วนร่วมในการหาแนวทางวางแผนงาน โดยมีวิธีดำเนินการดังนี้

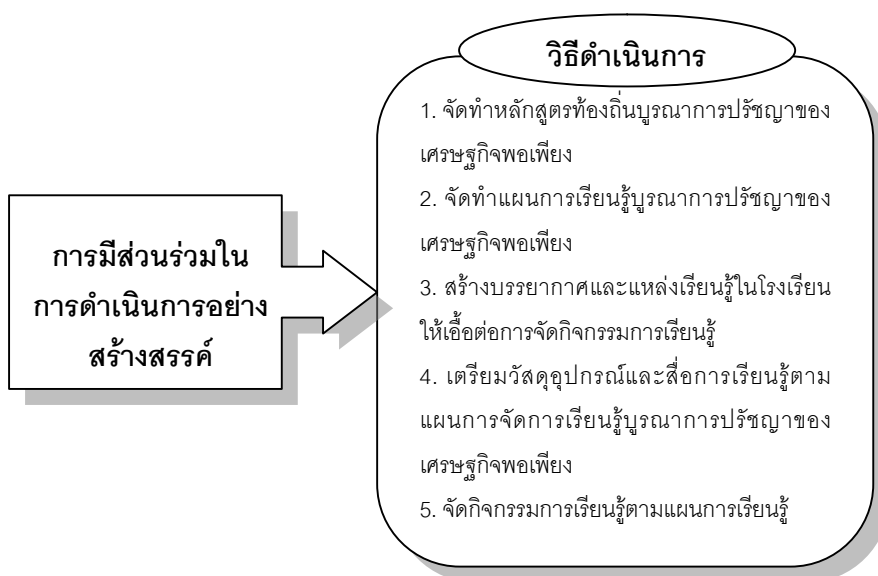
1. ประชุมชี้แจง วางแผนการดำเนินงาน
2. กำหนดกิจกรรมและผู้รับผิดชอบหลักในแต่ละกิจกรรม
3. กำหนดปฏิทินการดำเนินงาน
4. กำหนดแนวทางการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
5. กำหนดแนวทางการจัดทำแผนการเรียนรู้บูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
6. สรรหาคณะกรรมการดำเนินงานตามความถนัดและเหมาะสม
7. วางแผนการใช้งบประมาณอย่างประหยัดและคุ้มค่า ผู้วิจัยได้สรุปภาพรวมดังแผนภาพที่ 6.5

แผนภาพที่ 6.5 วิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการหาแนวทางวางแผนงาน

ขั้นตอนที่ 5 การมีส่วนร่วมในการดำเนินการอย่างสร้างสรรค์ โดยมีวิธีดำเนินการดังนี้

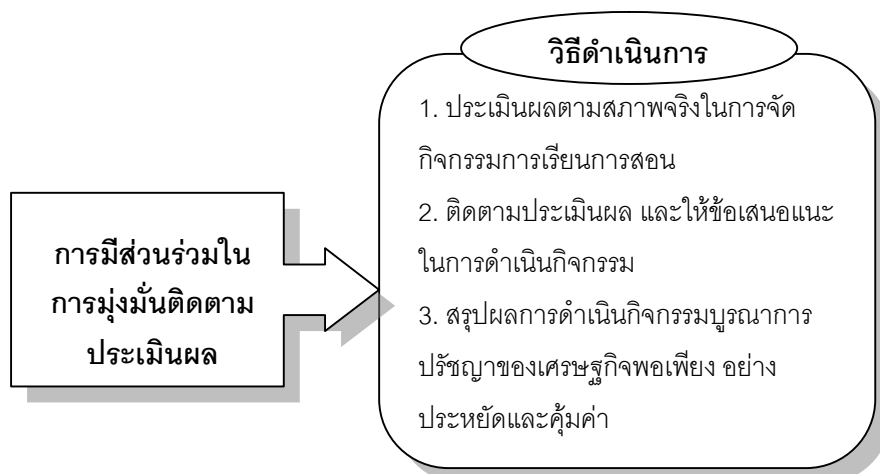
1. จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
 2. จัดทำแผนการเรียนรู้บูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
 3. สร้างบรรยากาศและแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนให้เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น
สร้างฐานการเรียนรู้สวนสมุนไพร จัดห้องแสดงผลงานภูมิปัญญาท้องถิ่น
 4. เตรียมวัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนรู้ตามแผนการเรียนรู้บูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
 5. จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนการเรียนรู้บูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
- ผู้วิจัยได้สรุปภาพรวมดังแผนภาพที่ 6.6

แผนภาพที่ 6.6 วิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานอย่างสร้างสรรค์

ขั้นตอนที่ 6 การมีส่วนร่วมในการมุ่งมั่นติดตามประเมินผล โดยมีวิธีดำเนินการดังนี้

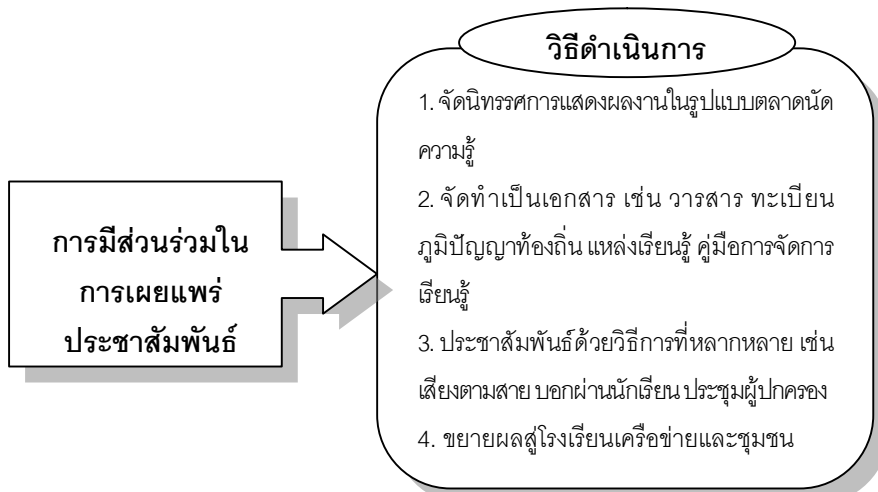
1. ประเมินผลตามสภาพจริงในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอน
2. ติดตามประเมินผล และให้ข้อเสนอแนะในการดำเนินกิจกรรม
3. สรุปผลการดำเนินกิจกรรมบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง อย่างประหยัดและคุ้มค่า ผู้วิจัยได้สรุปภาพรวมดังแผนภาพที่ 6.7

แผนภาพที่ 6.7 วิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการมุ่งมั่นติดตามประเมินผล

ขั้นตอนที่ 7 การมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ โดยมีวิธีดำเนินการดังนี้

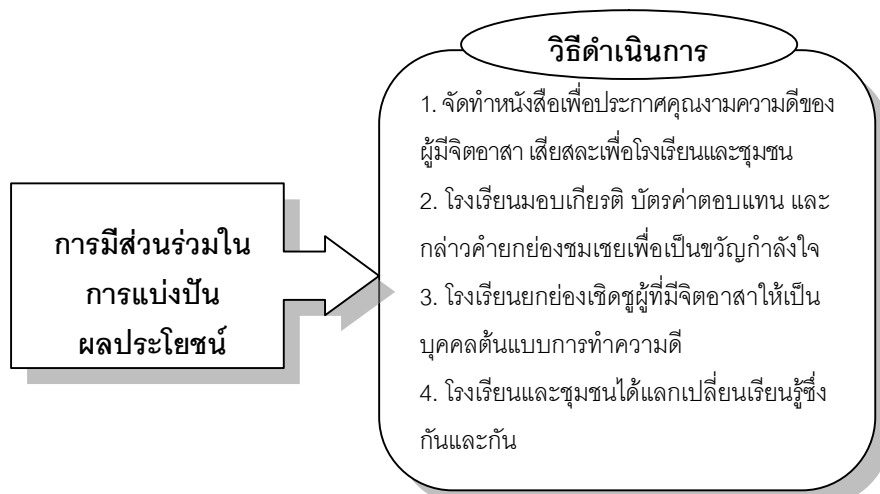
1. จัดนิทรรศการแสดงผลงานในรูปแบบตลาดนัดความรู้
2. จัดทำเป็นเอกสาร เช่น วารสาร ทะเบียนภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งเรียนรู้ คู่มือการจัดการเรียนรู้
3. ประชาสัมพันธ์ด้วยวิธีการที่หลากหลาย เช่น เสียงตามสาย บอกผ่านนักเรียน ประชุมผู้ปกครอง
4. ขยายผลสู่โรงเรียนเครือข่ายและชุมชน ผู้วิจัยได้สรุปภาพรวมดังแผนภาพที่ 6.8

แผนภาพที่ 6.8 วิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

ขั้นตอนที่ 8 การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ โดยมีวิธีดำเนินการดังนี้

1. จัดทำหนังสือเพื่อประกาศคุณงามความดีของผู้มีจิตอาสา เสียสละเพื่อโรงเรียนและชุมชน
2. โรงเรียนมอบเกียรติบัตรค่าตอบแทน และกล่าวคำยกย่องชมเชยเพื่อเป็นขวัญกำลังใจ
3. โรงเรียนยกย่องเชิดชูผู้ที่มีจิตอาสาให้เป็นบุคคลต้นแบบการทำความดี
4. โรงเรียนและชุมชนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ผู้วิจัยได้สรุปภาพรวมดังแผนภาพที่ 6.9

แผนภาพที่ 6.9 วิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์

ตอนที่ 3 ผลการตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปใช้ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ

หลังจากการวิเคราะห์เปรียบเทียบรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้วิจัยได้ร่างรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปใช้

การตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานไปใช้ ผู้วิจัยได้ให้ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปใช้ ซึ่งประกอบด้วยนักวิชาการ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และตัวแทนชุมชนจากภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศ จำนวน 22 ท่าน ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานของความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปใช้ รายละเอียดดังนี้

3.1 ผลการวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานของความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปใช้

ผลการวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานของความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิในภาพรวมด้านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนพบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นสอดคล้องกันว่ากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนมีความเหมาะสมในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.19 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.63 แสดงว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมมากในการนำไปปฏิบัติ ส่วนด้านความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปใช้พบว่า ในภาพรวมผู้ทรงคุณวุฒิ

มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่ากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนมีความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปใช้ในระดับมากเช่นกัน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.98 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.78 แสดงว่ารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมีความเป็นไปได้มากในการนำไปปฏิบัติ

เมื่อพิจารณารายละเอียดด้านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเกี่ยวกับความเหมาะสมรายการที่มีความเหมาะสมมากที่สุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมในการสำรวจภูมิปัญญา มีระดับความคิดเห็นเฉลี่ยสูงที่สุดเท่ากับ 4.36 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.58 2) การมีส่วนร่วมในการหาแนวทางวางแผนงาน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.27 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.88 และ 3) การมีส่วนร่วมในการดำเนินการอย่างสร้างสรรค์และการมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.23 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.81, 0.69 ตามลำดับ

ส่วนความเป็นไปได้ในด้านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนพบว่า รายการที่มีความเป็นไปได้มากที่สุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมในการสำรวจภูมิปัญญา มีระดับความคิดเห็นเฉลี่ยสูงที่สุดเท่ากับ 4.27 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.63 2) การมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.18 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.66 3) การมีส่วนร่วมในการดำเนินการอย่างสร้างสรรค์และการมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.95 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.90, 0.72 ตามลำดับ โดยมีรายละเอียดดังตารางที่ 6.9

ตารางที่ 6.9 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของขั้นตอนในกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ข้อ	กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน	ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้		
		\bar{x}	S.D.	ระดับ	\bar{x}	S.D.	ระดับ
1	การมีส่วนร่วมในการปรับแนวคิด	4.14	0.77	มาก	3.91	0.87	มาก
2	การมีส่วนร่วมในการสร้างจิตอาสา	4.09	0.92	มาก	3.82	0.86	มาก
3	การมีส่วนร่วมในการสำรวจภูมิปัญญา	4.36	0.58	มาก	4.27	0.63	มาก
4	การมีส่วนร่วมในการหาแนวทางวางแผนงาน	4.27	0.88	มาก	4.09	0.61	มาก
5	การมีส่วนร่วมในการดำเนินการอย่างสร้างสรรค์	4.23	0.81	มาก	3.95	0.90	มาก
6	การมีส่วนร่วมในการมุ่งมั่นติดตามประเมินผล	4.05	0.90	มาก	3.68	0.95	มาก
7	การมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์	4.23	0.69	มาก	4.18	0.66	มาก
8	การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์	4.18	0.80	มาก	3.95	0.72	มาก
	รวม	4.19	0.63	มาก	3.98	0.78	มาก

ผลการวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานของความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิในภาพรวมด้านวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการปรับแนวคิดพบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นสอดคล้องกันว่าวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการปรับแนวคิดมีความเหมาะสมในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.19 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.88 แสดงว่า วิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการปรับแนวคิดมีความเหมาะสมมากในการนำไปปฏิบัติ ส่วนด้านความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปใช้พบว่า ในภาพรวมผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นสอดคล้องกันว่าวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการปรับแนวคิดมีความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.95 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.80 แสดงว่า วิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการปรับแนวคิดมีความเป็นไปได้มากในการนำไปปฏิบัติ

เมื่อพิจารณารายละเอียดวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการปรับแนวคิดในประเด็นความเหมาะสมพบว่า รายการที่มีความเหมาะสมมากที่สุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ 1) จัดประชุม อบรม ชี้แจง มีระดับความคิดเห็นเฉลี่ยสูงที่สุดเท่ากับ 4.36 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.85 2) จัดศึกษาดูงานตามโอกาสที่เหมาะสม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.32 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.04 และ 3) สร้างความตระหนักให้แก่ชุมชนด้วยวิธีการต่าง ๆ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.32 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.13 ตามลำดับ

ส่วนความเป็นไปได้ของวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการปรับแนวคิดพบว่า รายการที่มีความเป็นไปได้มากที่สุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ 1) จัดประชุม อบรม ชี้แจง มีระดับความคิดเห็นเฉลี่ยเท่ากับ 4.23 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.92 2) สร้างความตระหนักให้แก่ชุมชนด้วยวิธีการต่าง ๆ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.14 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.08 3) จัดศึกษาดูงานตามโอกาสที่เหมาะสม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.05 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.05 ตามลำดับ โดยมีรายละเอียดดังตารางที่ 6.10

ตารางที่ 6.10 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของด้านวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการปรับแนวคิด

ข้อ	วิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการปรับแนวคิด	ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้		
		\bar{x}	S.D.	ระดับ	\bar{x}	S.D.	ระดับ
1	จัดประชุม อบรม ชี้แจง	4.36	0.85	มาก	4.23	0.92	มาก
2	สร้างความตระหนักให้แก่ชุมชนด้วยวิธีการต่าง ๆ	4.32	1.13	มาก	4.14	1.08	มาก
3	ผู้บริหารบรรยายให้ความรู้และสรุปเน้นความสำคัญอย่างสม่ำเสมอ	4.23	0.97	มาก	3.91	1.07	มาก
4	เชิญผู้เชี่ยวชาญจากภายนอกมาให้ความรู้	4.14	0.94	มาก	3.91	0.92	มาก
5	จัดศึกษาดูงานตามโอกาสที่เหมาะสม	4.32	1.04	มาก	4.05	1.05	มาก
6	ส่งเสริมให้มีการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง	3.82	1.14	มาก	3.55	1.06	มาก
7	สนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเครือข่าย	4.14	0.94	มาก	3.91	0.81	มาก
	รวม	4.19	0.88	มาก	3.95	0.80	มาก

ผลการวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานของความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิในภาพรวมด้านวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการสร้างจิตอาสาพบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นสอดคล้องกันว่าวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการสร้างจิตอาสาที่มีความเหมาะสมในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.12 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.05 แสดงว่า วิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการสร้างจิตอาสาที่มีความเหมาะสมมากในการนำไปปฏิบัติ ส่วนด้านความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปใช้พบว่า ในภาพรวมผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นสอดคล้องกันว่าวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการสร้างจิตอาสาที่เป็นไปได้ในการนำไปใช้ใน ระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.02 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.05 แสดงว่า วิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการสร้างจิตอาสาที่เป็นไปได้มากในการนำไปปฏิบัติ

เมื่อพิจารณารายละเอียดวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการสร้างจิตอาสาในประเด็นเกี่ยวกับความเหมาะสมพบว่า รายการที่มีความเหมาะสมมากที่สุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ 1) จัดประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์ และความเป็นมาของกิจกรรมให้ชุมชนทราบ มีระดับความคิดเห็นเฉลี่ยสูงที่สุดเท่ากับ 3.02 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.00 2) ดำเนินการตามหลักสูตร และรายงานผลโครงการ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.23 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.11 ตามลำดับ

ส่วนความเป็นไปได้ของวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการสร้างจิตอาสา พบว่า รายการที่มีความเป็นไปได้มากที่สุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ 1) จัดประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์และความเป็นมาของกิจกรรมให้ชุมชนทราบ มีระดับความคิดเห็นเฉลี่ยเท่ากับ 4.14 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.94 2) ติดต่อประสานงานสถานที่เข้ารับการอบรม และรายงานผลโครงการ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.05 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.09, 1.13 ตามลำดับ โดยมีรายละเอียดดังตารางที่ 6.11

ตารางที่ 6.11 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของด้านวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการสร้างจิตอาสา

ข้อ	วิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการสร้างจิตอาสา	ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้		
		\bar{x}	S.D.	ระดับ	\bar{x}	S.D.	ระดับ
1	จัดประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์ และความเป็นมาของกิจกรรมให้ชุมชนทราบ	4.32	1.00	มาก	4.14	0.94	มาก
2	สรรหาผู้เข้ารับการอบรม	4.05	1.09	มาก	4.00	1.02	มาก
3	ติดต่อประสานงานสถานที่เข้ารับการอบรม	4.00	1.16	มาก	4.05	1.09	มาก
4	จัดทำเอกสารการเรียนรู้และคู่มือการเดินทาง	3.91	1.23	มาก	3.95	1.21	มาก
5	ดำเนินการตามหลักสูตร	4.23	1.11	มาก	4.00	1.20	มาก
6	ประชุมประเมินผลองค์ความรู้	4.14	1.13	มาก	3.95	1.17	มาก
7	รายงานผลโครงการ	4.23	1.11	มาก	4.05	1.13	มาก
	รวม	4.12	1.05	มาก	4.02	1.05	มาก

ผลการวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานของความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิในภาพรวมด้านวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการสำรวจภูมิปัญญาพบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นสอดคล้องกันว่าวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการสำรวจภูมิปัญญาที่มีความเหมาะสมในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.42 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.71 แสดงว่า วิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการสำรวจภูมิปัญญาที่มีความเหมาะสมมากในการนำไปปฏิบัติ ส่วนด้านความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปใช้พบว่า ในภาพรวมผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นสอดคล้องกันว่าวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการสำรวจภูมิปัญญาที่เป็นไปได้ในการนำไปใช้ในในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.27 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.79 แสดงว่า วิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการสำรวจภูมิปัญญาที่เป็นไปได้มากในการนำไปปฏิบัติ

เมื่อพิจารณารายละเอียดวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการสำรวจภูมิปัญญาในประเด็นเกี่ยวกับความเหมาะสมพบว่า รายการที่มีความเหมาะสมมากที่สุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ 1) จัดทำทะเบียนภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้ มีระดับความคิดเห็นเฉลี่ยสูงที่สุดเท่ากับ 4.59 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.85 2) ติดต่อผู้ให้ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.50 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.74 และ 3) ดำเนินการศึกษาบริบทของชุมชนสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้ และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่น มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.45 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.74, 0.91 ตามลำดับ

ส่วนความเป็นไปได้ของวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการสำรวจภูมิปัญญาพบว่า รายการที่มีความเป็นไปได้มากที่สุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ 1) ติดต่อผู้ให้ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้ และดำเนินการศึกษาบริบทของชุมชน สำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่น และแหล่งเรียนรู้ มีระดับความคิดเห็นเฉลี่ยเท่ากับ 4.41 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.80 3) จัดทำทะเบียนภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.36 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.00 ตามลำดับ โดยมีรายละเอียดดังตารางที่ 6.12

ตารางที่ 6.12 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของด้านวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการสำรวจภูมิปัญญา

ข้อ	วิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการสำรวจภูมิปัญญา	ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้		
		\bar{x}	S.D.	ระดับ	\bar{x}	S.D.	ระดับ
1	จัดประชุมชี้แจง และประชาสัมพันธ์	4.36	0.66	มาก	4.23	0.87	มาก
2	วิเคราะห์สภาพปัญหา และนำเสนอแนวทางแก้ไข	4.18	0.85	มาก	4.05	0.84	มาก

ตารางที่ 6.12 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของด้านวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการสำรวจภูมิปัญญา (ต่อ)

ข้อ	วิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการสำรวจภูมิปัญญา	ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้		
		\bar{x}	S.D.	ระดับ	\bar{x}	S.D.	ระดับ
3	ติดต่อผู้ให้ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น และแหล่งเรียนรู้	4.50	0.74	มากที่สุด	4.41	0.80	มาก
4	ดำเนินการศึกษาบริบทของชุมชนสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่น และแหล่งเรียนรู้	4.45	0.74	มาก	4.41	0.80	มาก
5	จัดทำทะเบียนภูมิปัญญาท้องถิ่น และแหล่งเรียนรู้	4.59	0.85	มากที่สุด	4.36	1.00	มาก
6	มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่น	4.45	0.91	มาก	4.18	0.91	มาก
	รวม	4.42	0.71	มาก	4.27	0.79	มาก

ผลการวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานของความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิในภาพรวมด้านวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการหาแนวทางวางแผนงานพบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการหาแนวทางวางแผนงานมีความเหมาะสมในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.29 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.68 แสดงว่าวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการหาแนวทางวางแผนงานมีความเหมาะสมมากในการนำไปปฏิบัติ ส่วนด้านความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปใช้พบว่า ในภาพรวมผู้ทรงคุณวุฒิมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการหาแนวทางวางแผนงานมีความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.16 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.78 แสดงว่า วิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการหาแนวทางวางแผนงานมีความเป็นไปได้มากในการนำไปปฏิบัติ

เมื่อพิจารณารายละเอียดวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการหาแนวทางวางแผนงานในประเด็นเกี่ยวกับความเหมาะสมพบว่า รายการที่มีความเหมาะสมมากที่สุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ 1) จัดประชุมชี้แจง เพื่อวางแผนการดำเนินงาน และวางแผนการใช้งบประมาณ มีระดับความคิดเห็นเฉลี่ยมากที่สุดเท่ากัน คือ 4.36 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.73, 0.79 3) กำหนดกิจกรรมและผู้รับผิดชอบหลัก และกำหนดปฏิทินการดำเนินงานมีค่าเฉลี่ยเท่ากัน คือ 4.32 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.72 ตามลำดับ

ส่วนความเป็นไปได้ของวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการหาแนวทางวางแผนงานพบว่า รายการที่มีความเป็นไปได้มากที่สุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ 1) จัดประชุมชี้แจง เพื่อวางแผนการดำเนินงาน มีระดับความคิดเห็นเฉลี่ยเท่ากับ 4.32 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.78 2) กำหนดกิจกรรมและผู้รับผิดชอบหลัก และกำหนดปฏิทินการดำเนินงานมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.23 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.81 ตามลำดับ โดยมีรายละเอียดดังตารางที่ 6.13

ตารางที่ 6.13 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของด้านวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการหาแนวทางวางแผนงาน

ข้อ	วิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการหาแนวทางวางแผนงาน	ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้		
		\bar{x}	S.D.	ระดับ	\bar{x}	S.D.	ระดับ
1	จัดประชุมชี้แจง เพื่อวางแผนการดำเนินงาน	4.36	0.73	มาก	4.32	0.78	มาก
2	กำหนดกิจกรรม และผู้รับผิดชอบหลัก	4.32	0.72	มาก	4.23	0.81	มาก
3	กำหนดปฏิทินการดำเนินงาน	4.32	0.72	มาก	4.23	0.81	มาก
4	กำหนดแนวทางการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น	4.23	0.97	มาก	4.00	1.02	มาก
5	กำหนดแนวทางการจัดทำแผนการเรียนการสอน	4.23	0.97	มาก	4.05	1.05	มาก
6	สรรหาคณะกรรมการดำเนินงาน	4.23	0.69	มาก	4.09	0.92	มาก
7	วางแผนการใช้งบประมาณ	4.36	0.79	มาก	4.18	0.80	มาก
รวม		4.29	0.68	มาก	4.16	0.78	มาก

ผลการวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานของความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิในภาพรวมด้านวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการดำเนินการอย่างสร้างสรรค์พบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นสอดคล้องกันว่าวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการดำเนินการอย่างสร้างสรรค์มีความเหมาะสมในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.37 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.88 แสดงว่า วิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการดำเนินการอย่างสร้างสรรค์มีความเหมาะสมมากในการนำไปปฏิบัติ ส่วนด้านความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปใช้พบว่า ในภาพรวมผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นสอดคล้องกันว่าวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการดำเนินการอย่างสร้างสรรค์มีความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ในระดั้มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.11

ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.85 แสดงว่า วิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการดำเนินการอย่างสร้างสรรค์มีความเป็นไปได้มากในการนำไปปฏิบัติ

เมื่อพิจารณารายละเอียดวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการดำเนินการอย่างสร้างสรรค์ในประเด็นเกี่ยวกับความเหมาะสมพบว่า รายการที่มีความเหมาะสมมากที่สุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ 1) สร้างบรรยากาศและแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนให้เอื้อต่อการจัดกิจกรรม มีระดับความคิดเห็นเฉลี่ยสูงสุดเท่ากับ 4.50 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.91 2) จัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยเชิญครูภูมิปัญญาท้องถิ่นมาให้ความรู้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.45 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.86 และ 3) จัดทำแผนการเรียนรู้นุรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.36 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.00 ตามลำดับ

ส่วนด้านความเป็นไปได้ของวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการดำเนินการอย่างสร้างสรรค์พบว่า รายการที่มีความเป็นไปได้มากที่สุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ 1) สร้างบรรยากาศและแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนให้เอื้อต่อการจัดกิจกรรม และจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยเชิญครูภูมิปัญญาท้องถิ่นมาให้ความรู้ มีระดับความคิดเห็นเฉลี่ยเท่ากันคือ 4.32 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.89 2) จัดทำแผนการเรียนรู้นุรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.05 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.00 ตามลำดับ โดยมีรายละเอียดดังตารางที่ 6.14

ตารางที่ 6.14 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของด้านวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานอย่างสร้างสรรค์

ข้อ	วิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานอย่างสร้างสรรค์	ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้		
		\bar{x}	S.D.	ระดับ	\bar{x}	S.D.	ระดับ
1	จัดทำหลักสูตรท้องถิ่น	4.27	1.08	มาก	3.91	1.19	มาก
2	จัดทำแผนการเรียนรู้	4.36	1.00	มาก	4.05	1.00	มาก
3	สร้างบรรยากาศและแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนให้เอื้อต่อการจัดกิจกรรม	4.50	0.91	มากที่สุด	4.32	0.89	มาก
4	เตรียมวัสดุอุปกรณ์ และสื่อการเรียนการสอน	4.27	0.99	มาก	3.95	0.90	มาก
5	จัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยเชิญครูภูมิปัญญาท้องถิ่นมาให้ความรู้	4.45	0.86	มาก	4.32	0.89	มาก
	รวม	4.37	0.88	มาก	4.11	0.85	มาก

ผลการวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานของความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิในภาพรวมด้านวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการมุ่งมั่นติดตามประเมินผลพบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิมีความ

คิดเห็นสอดคล้องกันว่าวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการมุ่งมั่นติดตามประเมินผล มีความเหมาะสมในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.26 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.90 แสดงว่าวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการมุ่งมั่นติดตามประเมินผล มีความเหมาะสมมากในการนำไปปฏิบัติ ส่วนด้านความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปใช้พบว่า ในภาพรวมผู้ทรงคุณวุฒิมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการมุ่งมั่นติดตามประเมินผล มีความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.11 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.99 แสดงว่า วิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการมุ่งมั่นติดตามประเมินผล มีความเป็นไปได้มากในการนำไปปฏิบัติ

เมื่อพิจารณารายละเอียดวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการมุ่งมั่นติดตามประเมินผลในประเด็นเกี่ยวกับความเหมาะสมพบว่า รายการที่มีความเหมาะสมมากที่สุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ 1) ประเมินผลตามสภาพจริงในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน มีระดับความคิดเห็นเฉลี่ยมากที่สุดเท่ากับ 4.32 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.89 2) สรุปผลการดำเนินกิจกรรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.27 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.99 และ 3) ติดตามประเมินผลและให้ข้อเสนอแนะในการดำเนินกิจกรรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.18 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.91 ตามลำดับ

ส่วนความเป็นไปได้ของวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการมุ่งมั่นติดตามประเมินผลพบว่า รายการที่มีความเป็นไปได้มากที่สุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ 1) สรุปผลการดำเนินกิจกรรม มีระดับความคิดเห็นเฉลี่ยเท่ากับ 4.14 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.13 2) ติดตามประเมินผลและให้ข้อเสนอแนะในการดำเนินกิจกรรม และประเมินผลตามสภาพจริงในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน มีค่าเฉลี่ยเท่ากัน คือ 4.09 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.02, 0.97 ตามลำดับ โดยรายละเอียดดังตารางที่ 6.15

ตารางที่ 6.15 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการมุ่งมั่นติดตามประเมินผล

ข้อ	วิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการมุ่งมั่นติดตามประเมินผล	ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้		
		\bar{x}	S.D.	ระดับ	\bar{x}	S.D.	ระดับ
1	ประเมินผลตามสภาพจริงในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน	4.32	0.89	มาก	4.09	0.97	มาก
2	ติดตามประเมินผล และให้ข้อเสนอแนะในการดำเนินกิจกรรม	4.18	0.91	มาก	4.09	1.02	มาก
3	สรุปผลการดำเนินกิจกรรม	4.27	0.99	มาก	4.14	1.13	มาก
	รวม	4.26	0.90	มาก	4.11	0.99	มาก

ผลการวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานของความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิในภาพรวมของวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์พบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ มีความเหมาะสมในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.13 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.80 แสดงว่าวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ มีความเหมาะสมมากในการนำไปปฏิบัติ ส่วนด้านความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปใช้พบว่า ในภาพรวมผู้ทรงคุณวุฒิมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ มีความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.15 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.86 แสดงว่า วิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ มีความเป็นไปได้มากในการนำไปปฏิบัติ

เมื่อพิจารณารายละเอียดวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ในประเด็นความเหมาะสมพบว่า รายการที่มีความเหมาะสมมากที่สุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ 1) ประชาสัมพันธ์ด้วยวิธีการที่หลากหลาย มีระดับความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิมีค่าเฉลี่ยมากที่สุดเท่ากับ 4.50 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.80 2) ขยายผลสู่โรงเรียนเครือข่ายและชุมชน มีระดับความคิดเห็นเฉลี่ยเท่ากับ 4.36 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.95 และ 3) จัดทำเป็นเอกสาร เช่น วารสาร ทะเบียนภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งเรียนรู้ คู่มือการจัดการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.27 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.20 ตามลำดับ

ส่วนความเป็นไปได้ของวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์พบว่า รายการที่มีความเป็นไปได้มากที่สุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ 1) ประชาสัมพันธ์ด้วยวิธีการที่หลากหลาย มีระดับความคิดเห็นเฉลี่ยเท่ากับ 4.32 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.78 2) ขยายผลสู่โรงเรียนเครือข่ายและชุมชน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.23 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.87 และ 3) จัดทำเป็นเอกสาร เช่น วารสาร ทะเบียนภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งเรียนรู้ คู่มือการจัดการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.18 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.14 ตามลำดับ โดยรายละเอียดดังตารางที่ 6.16

ตารางที่ 6.16 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของด้านวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

ข้อ	วิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์	ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้		
		\bar{x}	S.D.	ระดับ	\bar{x}	S.D.	ระดับ
1	จัดนิทรรศการแสดงผลงานในรูปแบบตลาดนัดความรู้	4.09	1.11	มาก	4.05	1.25	มาก
2	จัดทำเป็นเอกสาร เช่น วารสาร ทะเบียนภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งเรียนรู้ คู่มือการจัดการเรียนรู้	4.27	1.20	มาก	4.18	1.14	มาก
3	ประชาสัมพันธ์ด้วยวิธีการที่หลากหลาย เช่น เสียงตามสาย บอกรผ่านนักเรียน ประชุมผู้ปกครอง	4.50	0.80	มากที่สุด	4.32	0.78	มาก
4	ขยายผลสู่โรงเรียนเครือข่าย และชุมชน	4.36	0.95	มาก	4.23	0.87	มาก
รวม		4.31	1.02	มาก	4.20	1.01	มาก

ผลการวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานของความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิในภาพรวมด้านวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์พบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.60 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.67 แสดงว่าวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ มีความเหมาะสมมากที่สุดในการนำไปปฏิบัติ ส่วนด้านความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปใช้พบว่า ในภาพรวมผู้ทรงคุณวุฒิมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ มีความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.44 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.62 แสดงว่า วิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ มีความเป็นไปได้มากในการนำไปปฏิบัติ

เมื่อพิจารณารายละเอียดวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ในประเด็นความเหมาะสม รายการที่มีความเหมาะสมมากที่สุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ 1) โรงเรียนมอบเกียรติบัตรค่าตอบแทนและกล่าวคำยกย่องชมเชยเพื่อเป็นขวัญกำลังใจ และโรงเรียนยกย่องเชิดชูผู้ที่มีส่วนร่วมให้เป็นบุคคลต้นแบบ มีระดับความคิดเห็นเฉลี่ยสูงที่สุดเท่ากันคือ 4.64 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.66 2) โรงเรียนและชุมชนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.59 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.73 และ 3) จัดทำหนังสือประกาศคุณงามความดี

ของผู้ที่เสียสละเพื่อโรงเรียนและชุมชนส่งผลให้เกิดความภาคภูมิใจ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.50 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.01 ตามลำดับ

ส่วนความเป็นไปได้ของวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ พบว่า รายการที่มีความเป็นไปได้มากที่สุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ 1) โรงเรียนยกย่องเชิดชูผู้ที่มีส่วนร่วมให้ เป็นบุคคลต้นแบบ มีระดับความคิดเห็นเฉลี่ยเท่ากับ 4.55 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.67 2) โรงเรียนมอบเกียรติบัตรค่าตอบแทนและกล่าวคำยกย่องชมเชยเพื่อเป็นขวัญกำลังใจ มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.50 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.67 และ 3) โรงเรียนและชุมชนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมกัน และจัดทำหนังสือประกาศคุณงามความดีของผู้ที่เสียสละเพื่อโรงเรียนและชุมชนส่งผลให้ เกิดความภาคภูมิใจ มีค่าเฉลี่ยเท่ากัน คือ 4.36 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.73, 1.00 ตามลำดับ โดยรายละเอียดดังตารางที่ 6.17

ตารางที่ 6.17 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของด้านวิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมใน การแบ่งปันผลประโยชน์

ข้อ	วิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วม ในการแบ่งปันผลประโยชน์	ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้		
		\bar{x}	S.D.	ระดับ	\bar{x}	S.D.	ระดับ
1	จัดทำหนังสือประกาศคุณงามความดี ของผู้ที่เสียสละเพื่อโรงเรียนและชุมชน ส่งผลให้เกิดความภาคภูมิใจ	4.50	1.01	มากที่สุด	4.36	1.00	มาก
2	โรงเรียนมอบเกียรติบัตรค่าตอบแทน และกล่าวคำยกย่องชมเชยเพื่อเป็น ขวัญกำลังใจ	4.64	0.66	มากที่สุด	4.50	0.67	มากที่สุด
3	โรงเรียนยกย่องเชิดชูผู้ที่มีส่วนร่วมให้ เป็นบุคคลต้นแบบ	4.64	0.66	มากที่สุด	4.55	0.67	มากที่สุด
4	โรงเรียน และชุมชนได้แลกเปลี่ยน เรียนรู้ร่วมกัน	4.59	0.73	มากที่สุด	4.36	0.73	มาก
รวม		4.60	0.67	มากที่สุด	4.44	0.62	มาก

ผลการวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานของความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิในภาพรวมด้านเงื่อนไขความสำเร็จในการนำรูปแบบไปใช้สำหรับโรงเรียนที่อยู่นอกเขตเมืองพบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าเงื่อนไขที่ทำให้เกิดความสำเร็จในการนำรูปแบบไปใช้สำหรับโรงเรียนที่อยู่นอกเขตเมือง มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.58 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.50 แสดงว่า เงื่อนไขความสำเร็จในการนำรูปแบบไปใช้สำหรับโรงเรียนที่อยู่นอกเขตเมืองมีความเหมาะสมมากที่สุดในการนำไปปฏิบัติ ส่วนด้านความเป็นไปได้ของเงื่อนไขความสำเร็จในการนำรูปแบบไปใช้พบว่า ในภาพรวมผู้ทรงคุณวุฒิมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าเงื่อนไขความสำเร็จในการนำรูปแบบไปใช้สำหรับโรงเรียนที่อยู่นอกเขตเมือง มีความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ในระดั้มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.25 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.55 แสดงว่า เงื่อนไขความสำเร็จในการนำรูปแบบไปใช้สำหรับโรงเรียนที่อยู่นอกเขตเมือง มีความเป็นไปได้มากในการนำไปปฏิบัติ

เมื่อพิจารณารายละเอียดเกี่ยวกับเงื่อนไขความสำเร็จในการนำรูปแบบไปใช้สำหรับโรงเรียนที่อยู่นอกเขตเมืองในประเด็นความเหมาะสมพบว่า รายการที่มีความเหมาะสมมากที่สุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ 1) ผู้บริหารและครูมีความเป็นกัลยาณมิตร และเต็มใจให้บริการแก่ชุมชนที่มาขอใช้อาคารสถานที่ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์ของโรงเรียน มีระดับความคิดเห็นเฉลี่ยมากที่สุดเท่ากับ 4.82 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.40 2) ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ ทุ่มเท จริ่งจ้งในการทำงานตลอดจนปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างในการดำรงชีวิตแบบพอเพียง และผู้บริหาร ครูเห็นความสำคัญและยอมรับความสามารถของภูมิปัญญาท้องถิ่น มีค่าเฉลี่ยเท่ากัน คือ 4.77 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.43 ตามลำดับ

ส่วนความเป็นไปได้ของเงื่อนไขความสำเร็จในการนำรูปแบบไปใช้สำหรับโรงเรียนที่อยู่นอกเขตเมืองพบว่า เงื่อนไขที่มีความเป็นไปได้มากที่สุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ 1) โรงเรียนและชุมชนเห็นคุณค่า และความสำคัญของการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีระดับความคิดเห็นเฉลี่ยเท่ากับ 4.50 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.60 2) ครูทุ่มเท มีความรับผิดชอบ มีความเสียสละเวลา และทรัพย์สินในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตลอดจนให้ความรัก ความเมตตาต่อนักเรียนอย่างจริงใจ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.41 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.67 3) ผู้บริหาร ครูเห็นความสำคัญและยอมรับความสามารถของภูมิปัญญาท้องถิ่นมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.41 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.67 ตามลำดับ โดยรายละเอียดดังตารางที่ 6.18

ตารางที่ 6.18 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของด้านความสำเร็จในการนำรูปแบบไปใช้สำหรับ
โรงเรียนที่อยู่นอกเขตเมือง

ข้อ	ความสำเร็จในการนำรูปแบบไปใช้ สำหรับโรงเรียนที่อยู่นอกเมือง	ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้		
		\bar{x}	S.D.	ระดับ	\bar{x}	S.D.	ระดับ
1	โรงเรียนสร้างความเชื่อมั่น และความศรัทธาให้เกิดขึ้นกับชุมชน โดยการสร้างผลงาน สร้างชื่อเสียงและพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง	4.64	0.58	มากที่สุด	4.32	0.72	มาก
2	โรงเรียนศึกษาบริบทของชุมชนในเชิงลึก ทำให้รู้จักจุดเด่น จุดด้อยของบุคลากรและทรัพยากรที่สำคัญในชุมชน	4.55	0.67	มากที่สุด	4.27	0.88	มาก
3	ผู้บริหาร และครูมีความเป็นกัลยาณมิตร และเต็มใจให้บริการแก่ชุมชนที่มาขอใช้อาคารสถานที่ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์ของโรงเรียน	4.82	0.40	มากที่สุด	4.41	0.73	มาก
4	ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ ทุ่มเท จริงจังในการทำงาน ตลอดจนปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างในการดำรงชีวิตแบบพอเพียง	4.77	0.43	มากที่สุด	4.23	0.69	มาก
5	ผู้บริหาร ครูเห็นความสำคัญ และยอมรับความสามารถของภูมิปัญญาท้องถิ่น	4.77	0.43	มากที่สุด	4.41	0.67	มาก
6	ครูทุ่มเท มีความรับผิดชอบ มีความเสียสละเวลา และทรัพย์สินในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ตลอดจนให้ความรัก ความเมตตาต่อนักเรียนอย่างจริงใจ	4.64	0.58	มากที่สุด	4.41	0.67	มาก
7	ผู้บริหาร ครูสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน โดยการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ พบปะพูดคุยในโอกาสต่าง ๆ สร้างความคุ้นเคยสนิทสนม เป็นกันเองกับผู้ปกครองและชุมชน	4.73	0.55	มากที่สุด	4.36	0.66	มาก
8	โรงเรียนยึดหลักการมีส่วนร่วม “บวร” ในการบริหารจัดการสถานศึกษา	4.59	0.59	มากที่สุด	4.14	0.71	มาก
9	โรงเรียนมีการประชาสัมพันธ์ข่าวสารและเผยแพร่กิจกรรมของโรงเรียนอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ	4.55	0.67	มากที่สุด	4.32	0.78	มาก

ตารางที่ 6.18 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของด้านความสำเร็จในการนำรูปแบบไปใช้สำหรับ
โรงเรียนที่อยู่นอกเขตเมือง (ต่อ)

ข้อ	ความสำเร็จในการนำรูปแบบไปใช้ สำหรับโรงเรียนที่อยู่นอกเมือง	ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้		
		\bar{x}	S.D.	ระดับ	\bar{x}	S.D.	ระดับ
10	ชุมชนมีความสามัคคี มีความเสียสละและมี จิตสำนึกในการทำงานเพื่อส่วนรวม	4.50	0.67	มากที่สุด	4.27	0.70	มาก
11	โรงเรียนและชุมชนเห็นคุณค่า และ ความสำคัญของการนำภูมิปัญญา ท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง	4.73	0.46	มากที่สุด	4.50	0.60	มากที่สุด
12	โรงเรียนและชุมชนให้ความสำคัญกับ นักเรียน ทำงานโดยมีเป้าหมายเดียวกัน คือ เพื่อเด็ก เพื่อโรงเรียน และเพื่อชุมชน	4.68	0.65	มากที่สุด	4.41	0.66	มาก
13	ผู้นำชุมชนมีวิสัยทัศน์ ทุ่มเท เสียสละ เวลา และทรัพย์สินเพื่อส่วนรวม ตลอดจนปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี	4.59	0.50	มากที่สุด	4.32	0.65	มาก
14	องค์การบริหารส่วนตำบลและหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องเห็นคุณค่า และให้การ สนับสนุนงบประมาณในการนำ ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษา ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	4.50	0.74	มากที่สุด	4.00	0.82	มาก
15	ชุมชนรับรางวัลชุมชนเข้มแข็งเศรษฐกิจ พอเพียง ผู้นำได้รับรางวัลผู้ใหญ่บ้าน แห่บทองคำ	4.05	1.13	มาก	3.77	1.15	มาก
16	ชุมชนมีบริบทที่ดี ตั้งอยู่ในถิ่นที่ เหมาะสม ประกอบด้วย วัด โรงเรียน สถานีอนามัย สถานีตำรวจ สถานีรถไฟ และตลาด ตลอดจนการดำรงชีวิตของ คนในชุมชนอาศัยอยู่กันแบบเครือญาติ รวมทั้งในชุมชนมีบุคคลต้นแบบที่ดีอยู่ เป็นจำนวนมาก	4.14	1.13	มาก	3.86	1.28	มาก
รวม		4.58	0.50	มากที่สุด	4.25	0.55	มาก

ผลการวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานของความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิในภาพรวมด้านเงื่อนไขความสำเร็จในการนำรูปแบบไปใช้สำหรับโรงเรียนที่อยู่ในเขตเมืองพบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าเงื่อนไขความสำเร็จในการนำรูปแบบไปใช้สำหรับโรงเรียนที่อยู่ในเขตเมืองมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.53 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.60 แสดงว่า เงื่อนไขความสำเร็จในการนำรูปแบบไปใช้สำหรับโรงเรียนที่อยู่ในเขตเมือง มีความเหมาะสมมากที่สุดในการนำไปปฏิบัติ ส่วนด้านความเป็นไปได้ของเงื่อนไขความสำเร็จในการนำรูปแบบไปใช้พบว่า ในภาพรวมผู้ทรงคุณวุฒิมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าเงื่อนไขความสำเร็จในการนำรูปแบบไปใช้สำหรับโรงเรียนที่อยู่ในเขตเมือง มีความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.19 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.70 แสดงว่า เงื่อนไขความสำเร็จในการนำรูปแบบไปใช้สำหรับโรงเรียนที่อยู่ในเขตเมือง มีความเป็นไปได้มากในการนำไปปฏิบัติ

เมื่อพิจารณารายละเอียดของเงื่อนไขความสำเร็จในการนำรูปแบบไปใช้สำหรับโรงเรียนที่อยู่ในเขตเมืองเกี่ยวกับความเหมาะสมพบว่า เงื่อนไขที่มีความเหมาะสมมากที่สุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ 1) โรงเรียนศึกษาบริบทของชุมชน โดยทำการสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชน และเชิญเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา 2) ผู้บริหารและครูมีความเป็นกัลยาณมิตร และเต็มใจให้บริการแก่ชุมชนที่มาขอใช้อาคารสถานที่ ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์ของโรงเรียน และ 3) ผู้บริหารและครูให้การดูแลเอาใจใส่นักเรียนเป็นอย่างดีและสม่ำเสมอ ซึ่งทั้ง 3 ลำดับมีระดับความคิดเห็นเฉลี่ยมากที่สุดเท่ากัน คือ 4.64 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.66 ส่วนผู้บริหารและครูให้การดูแลเอาใจใส่นักเรียนเป็นอย่างดีและสม่ำเสมอ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.58

ส่วนความเป็นไปได้ของเงื่อนไขความสำเร็จในการนำรูปแบบไปใช้สำหรับโรงเรียนที่อยู่ในเขตเมืองพบว่า เงื่อนไขที่มีความเป็นไปได้มากที่สุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ 1) โรงเรียนศึกษาบริบทของชุมชน โดยทำการสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชน และเชิญเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา มีระดับความคิดเห็นเฉลี่ยมากที่สุดเท่ากับ 4.41 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.73 2) ผู้บริหารและครูเห็นความสำคัญ และยอมรับความสามารถของภูมิปัญญาท้องถิ่น มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.41 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.59 ซึ่งลำดับที่ 1 และ 2 มีค่าเฉลี่ยเท่ากัน และ 3) ผู้บริหารและครูมีความเป็นกัลยาณมิตร และเต็มใจให้บริการแก่ชุมชนที่มาขอใช้อาคารสถานที่ ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์ของโรงเรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.36 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.58 ตามลำดับ โดยรายละเอียดดังตารางที่ 6.19

ตารางที่ 6.19 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของด้านเงื่อนไขความสำเร็จในการนำรูปแบบไปใช้
สำหรับโรงเรียนที่อยู่ในเขตเมือง

ข้อ	เงื่อนไขความสำเร็จในการนำรูปแบบไปใช้สำหรับโรงเรียนที่อยู่ในเมือง	ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้		
		\bar{x}	S.D.	ระดับ	\bar{x}	S.D.	ระดับ
1	ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ ทุ่มเท จริ่งจ้งในการทำงาน ตลอดจนปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างในการดำรงชีวิตแบบพอเพียง	4.50	0.67	มากที่สุด	4.14	0.83	มาก
2	ผู้บริหารและครูให้การตอบแทนผู้ที่เสียสละเพื่อโรงเรียนด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น ให้ของขวัญในเทศกาลวันสำคัญต่าง ๆ ชื่อของมาฝากตามโอกาสอันสมควร ให้เงินเป็นค่าตอบแทน	4.23	0.87	มาก	4.09	1.07	มาก
3	โรงเรียนสร้างความเชื่อมั่น และความศรัทธาให้เกิดกับชุมชน โดยการสร้างผลงาน สร้างชื่อเสียงและพัฒนาคุณภาพการศึกษาสู่สังคมอย่างต่อเนื่อง	4.59	0.67	มากที่สุด	4.27	0.70	มาก
4	โรงเรียนศึกษาบริบทของชุมชน โดยทำการสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชน และเชิญเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา	4.64	0.66	มากที่สุด	4.41	0.73	มาก
5	ผู้บริหาร และครูมีความเป็นกัลยาณมิตร และเต็มใจให้บริการแก่ชุมชนที่มาขอใช้อาคารสถานที่ ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์ของโรงเรียน	4.64	0.66	มากที่สุด	4.36	0.58	มาก
6	ผู้บริหาร ครูเห็นความสำคัญ และยอมรับความสามารถของภูมิปัญญาท้องถิ่น	4.59	0.67	มากที่สุด	4.41	0.59	มาก
7	ผู้บริหาร ครูสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน โดยการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ พบปะพูดคุยในโอกาสต่าง ๆ สร้างความคุ้นเคย เป็นกันเองกับผู้ปกครองและชุมชน	4.59	0.67	มากที่สุด	4.09	0.87	มาก

ตารางที่ 6.19 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของด้านเงื่อนไขความสำเร็จในการนำรูปแบบไปใช้
สำหรับโรงเรียนที่อยู่ในเขตเมือง (ต่อ)

ข้อ	เงื่อนไขความสำเร็จในการนำรูปแบบไปใช้สำหรับโรงเรียนที่อยู่ในเมือง	ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้		
		\bar{x}	S.D.	ระดับ	\bar{x}	S.D.	ระดับ
8	ผู้บริหารและครูให้การดูแลเอาใจใส่นักเรียนเป็นอย่างดีและสม่ำเสมอ	4.64	0.58	มากที่สุด	4.27	0.83	มาก
9	โรงเรียนและชุมชนเห็นคุณค่าและความสำคัญของการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	4.59	0.67	มากที่สุด	4.23	0.75	มาก
10	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเห็นคุณค่าและให้การสนับสนุนงบประมาณในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	4.50	0.74	มากที่สุด	3.91	1.15	มาก
11	โรงเรียนมีการประชาสัมพันธ์ข่าวสารและเผยแพร่กิจกรรมของโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง	4.50	0.74	มากที่สุด	4.23	0.81	มาก
12	ศิษย์เก่ามีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	4.32	0.90	มาก	3.86	1.08	มาก
รวม		4.53	0.60	มากที่สุด	4.19	0.70	มาก

ตอนที่ 4 การนำเสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

จากผลการพัฒนารูปแบบและการตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ พร้อมทั้งความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้ ผู้วิจัยนำมาใช้ในการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมรูปแบบให้มีความเหมาะสมและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น จนได้รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่สมบูรณ์ ผู้วิจัยจึงขอนำเสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 องค์ประกอบ โดยมีรายละเอียดดังแผนภาพที่ 6.10

องค์ประกอบที่ 1 ความเป็นมาและวัตถุประสงค์ของรูปแบบ

องค์ประกอบที่ 2 กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและวิธีดำเนินการ

องค์ประกอบที่ 3 เงื่อนไขความสำเร็จและแนวทางการนำรูปแบบไปใช้

แผนภาพที่ 6.10 องค์ประกอบของรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

องค์ประกอบที่ 1 ความเป็นมาและวัตถุประสงค์ของรูปแบบ

ความเป็นมาของรูปแบบ

การศึกษาโดยเน้นให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมนั้นเป็นการจัดการศึกษาที่สามารถพัฒนา
มนุษย์ได้อย่างแท้จริง และสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ด้วยเหตุนี้รัฐบาลจึงเห็น
ความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และส่งเสริมสนับสนุนการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมา
ใช้ในการจัดการศึกษา โดยได้กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่

แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ซึ่งได้กำหนดและให้ความสำคัญเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และส่งเสริมสนับสนุนการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษา สรุปลงสาระสำคัญได้ว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข มุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้อง มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รวมทั้งมีการส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของชาติ และภูมิปัญญาท้องถิ่น เน้นการกระจายอำนาจสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ยึดหลักการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ดังมาตรา 7 ได้บัญญัติไว้ว่า ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาชาวบ้าน และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง และในมาตรา 8 ได้บัญญัติไว้ว่า การจัดการศึกษาให้ยึดหลักการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชนและให้สังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ตลอดจนพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งในมาตรา 29 ได้บัญญัติไว้อีกว่า ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัวยุวม ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรอาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยการจัดการกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการรวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนา ระหว่างชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545)

แม้ว่าในปัจจุบันเริ่มมีการกระตุ้น และส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากขึ้น แต่ยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากขาดการเตรียมความพร้อมให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้รู้และเข้าใจถึงความสำคัญและตระหนักในสิทธิ บทบาทหน้าที่ รวมถึงวิธีการปฏิบัติในกระบวนการมีส่วนร่วม

จากความสำคัญและปัญหาดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการจัดการศึกษาให้ประสบความสำเร็จ จำเป็นอย่างยิ่งต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังนั้นการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้

การจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืน จำเป็นอย่างยิ่งต้องได้รับความร่วมมือจากชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา เน้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนในการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยนำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้จัดการศึกษาเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่นำเสนอนี้ เป็นรูปแบบที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมาจากการศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และจัดประชุมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการเอไอซี โดยศึกษาจากโรงเรียนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 2 โรงเรียน คือ โรงเรียนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงที่อยู่นอกเขตเมือง (โรงเรียนบ้านหนองหาด อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช) และโรงเรียนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงที่อยู่ในเขตเมือง (โรงเรียนวัดโพธิ์ทอง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช) ตลอดจนนำรูปแบบที่พัฒนาขึ้นมาตรวจสอบความเหมาะสมและเป็นไปได้ของรูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 22 ท่าน ประกอบด้วย นักวิชาการ ผู้บริหาร ครูศึกษานิเทศก์ และตัวแทนชุมชน

จากการศึกษาเชิงคุณภาพพบว่า โรงเรียนที่อยู่ในเขตเมืองและโรงเรียนที่อยู่นอกเขตเมืองมีรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีลักษณะคล้ายคลึงกัน แต่ความสำเร็จของการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมนั้นขึ้นอยู่กับโรงเรียนเป็นสำคัญ โดยเฉพาะผู้บริหารต้องมีวิสัยทัศน์ เห็นคุณค่า และความสำคัญของการบริหารจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษาทุกขั้นตอน ครูและบุคลากรในโรงเรียนต้องให้การยอมรับในความรู้ ความสามารถ และศักยภาพของชุมชน และจุดเน้นที่สำคัญคือ ผู้บริหาร ครูต้องเข้าใจและเข้าถึงชุมชน

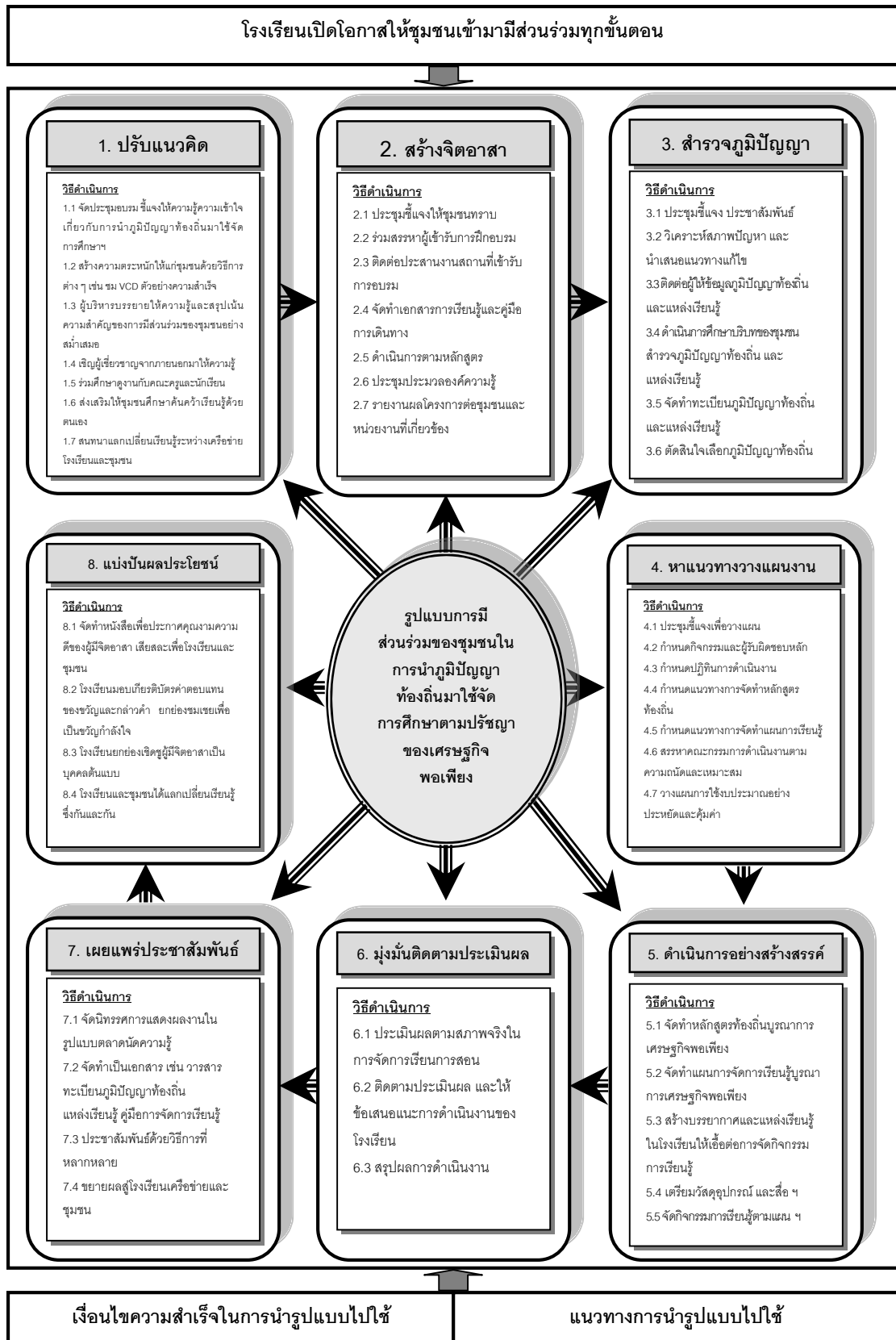
ผู้วิจัยขอแนะนำเสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่ผ่านการตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้แล้ว และเพื่อให้การนำรูปแบบไปใช้ได้เหมาะสมและประสบความสำเร็จ ผู้วิจัยจึงนำเสนอเงื่อนไขความสำเร็จในการนำรูปแบบไปใช้ ตลอดจนแนวทางการนำรูปแบบไปใช้ให้เหมาะสมตามบริบทของโรงเรียน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ของรูปแบบ

1. เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
2. เพื่อพัฒนาศักยภาพของโรงเรียนและชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
3. เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดองค์ความรู้และอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น
4. เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นระหว่างโรงเรียนและชุมชน
5. เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียนและชุมชน
6. เพื่อเป็นแนวทางสำหรับโรงเรียนในการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

องค์ประกอบที่ 2 กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและวิธีดำเนินการ

การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืน และสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนอย่างแท้จริงนั้น จำเป็นต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา และเพื่อเป็นแนวทางในการนำรูปแบบไปใช้ ผู้วิจัยนำเสนอกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและวิธีดำเนินการในแต่ละขั้นตอน สรุปดังแผนภาพที่ 6.11

แผนภาพที่ 6.11 รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มี 8 ขั้นตอนและมีวิธีดำเนินการที่สำคัญดังรายละเอียดต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การมีส่วนร่วมในการปรับแนวคิด เป็นขั้นตอนที่โรงเรียนเห็นความสำคัญของการพัฒนาบุคลากรให้มีแนวคิดและวิสัยทัศน์ในทิศทางเดียวกัน ซึ่งนอกจากการพัฒนาบุคลากรในโรงเรียนให้มีความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว การพัฒนาบุคลากรในชุมชนนั้นว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการขับเคลื่อนการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนั้นโรงเรียนควรเปิดโอกาสให้ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน เช่น ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้นำชุมชน วัดและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมาร่วมกันรับรู้ รับทราบนโยบายเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งนี้เพื่อให้โรงเรียนและชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจและตระหนักถึงคุณค่า และความสำคัญของการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ ตลอดจนก่อให้เกิดความศรัทธาในการทำงานร่วมกันต่อไป โดยมีวิธีดำเนินการ ดังนี้

1.1 จัดประชุม อบรม ชี้แจงวัตถุประสงค์และความสำคัญของการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแก่บุคลากรในโรงเรียนและชุมชน พร้อมทั้งบรรยายให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนเชื่อมโยงให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้วิทยากรที่มีอยู่ในโรงเรียนและชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น ผู้บริหารสถานศึกษาหรือผู้นำชุมชนที่มีความรู้ ความสามารถและเป็นที่ยอมรับของชุมชนมาเป็นวิทยากรบรรยายให้ความรู้ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการรับรู้ร่วมกันและมีแนวคิด วิสัยทัศน์ในทิศทางเดียวกัน นอกจากนี้โรงเรียนควรเปิดโอกาสให้ชุมชนได้ซักถาม อภิปรายและแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ

1.2 สร้างความตระหนักให้แก่ชุมชนด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น ชมวีซีดีตัวอย่างความสำเร็จ โดยให้ชุมชนชมภาพกิจกรรมต่าง ๆ ที่ประสบความสำเร็จทั้งภาพกิจกรรมของโรงเรียนเอง และภาพกิจกรรมของโรงเรียนหรือชุมชนอื่นที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินงานเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาหรือการบริหารจัดการภายในชุมชน

1.3 ผู้บริหารควรบรรยายให้ความรู้และสรุปเน้นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างสม่ำเสมอ การพัฒนาบุคลากรทำให้มีความรู้ ความเข้าใจ ตระหนักและเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้นั้นไม่สามารถเกิดขึ้นได้เพียงครั้งเดียว ดังนั้นผู้บริหารซึ่งเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ ความสามารถ และรับนโยบายมาโดยตรง ย่อมมีความเข้าใจเป็นอย่างดี ผู้บริหารสถานศึกษาจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาบุคลากร โดยใช้วิธีการบรรยายให้ความรู้แก่บุคลากรทั้งในโรงเรียนและชุมชนอย่างสม่ำเสมอตามโอกาสต่าง ๆ เช่น ในการประชุมครู ประชุมผู้ปกครอง ประชุมคณะกรรมการสถานศึกษา ที่ประชุมของหมู่บ้าน และในกิจกรรมของวัดตามความเหมาะสม

1.4 เชิญผู้เชี่ยวชาญจากภายนอกมาให้ความรู้เกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง นอกจากการได้รับความรู้จากผู้บริหารแล้ว โรงเรียนยังได้เชิญผู้เชี่ยวชาญจากภายนอกมาให้ความรู้แก่ชุมชน เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจและความตระหนักมากยิ่งขึ้น เช่น เชิญศึกษานิเทศก์จากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา อาจารย์จากมหาวิทยาลัยที่อยู่ใกล้เคียง ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น

1.5 ส่งเสริม สนับสนุนให้ชุมชนได้ศึกษาดูงานร่วมกับโรงเรียน การศึกษาดูงานเป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้เห็นภาพการดำเนินงานได้ชัดเจนยิ่งขึ้น สามารถรับรู้ได้ด้วยตนเองจากสถานที่จริง ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางในการนำมาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับบริบทของโรงเรียนและชุมชน กระตุ้นให้เกิดความตระหนักและความต้องการในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาโรงเรียนและชุมชนของตนเอง โดยศึกษาดูงานจากโรงเรียนหรือชุมชนที่เป็นแบบอย่างหรือประสบความสำเร็จ ตลอดจนศึกษาดูงานการแสดงนิทรรศการต่าง ๆ เช่น ศึกษาดูงานชุมชนไม้เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช วัดป่ายาง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ชุมชนคีรีวง อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช และสถาบันฝึกอบรมผู้นำ จังหวัดกาญจนบุรี เป็นต้น

1.6 ส่งเสริมให้ชุมชนได้ศึกษาค้นคว้าเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยโรงเรียนเปิดโอกาสให้คณะครู นักเรียน และชุมชนได้ศึกษาค้นคว้า หาความรู้ด้วยตนเอง เช่น โรงเรียนทำเอกสารแผ่นพับแจกให้ชุมชนได้ศึกษาด้วยตนเอง จัดบริการหนังสือ เอกสารแผ่นพับ ตลอดจนบริการอินเตอร์เน็ตในห้องสมุด

1.7 สนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเครือข่ายโรงเรียนและชุมชน โรงเรียนควรสร้างเครือข่ายระหว่างโรงเรียนด้วยกัน และเครือข่ายระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งที่สามารถพัฒนาบุคลากร และพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัด

การศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างยั่งยืน เนื่องจากการดำเนินงานของเครือข่าย จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือเป็นหลัก จึงทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันในด้านต่าง ๆ เช่น องค์ความรู้ ทรัพยากร ภูมิปัญญาท้องถิ่น และแหล่งเรียนรู้ในชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมในการสร้างจิตอาสา เป็นขั้นตอนที่โรงเรียนและชุมชน มองเห็นว่ากิจกรรมส่วนใหญ่ไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องมาจากการขาดความร่วมมือและความ เสียสละของคนในชุมชนอย่างแท้จริง ดังนั้นจึงได้ร่วมกันคิดกิจกรรมเพื่อให้คนในชุมชนรู้จักการ เสียสละ มีจิตอาสา และทำงานเพื่อส่วนรวมโดยไม่หวังผลตอบแทน กิจกรรมการสร้างจิตอาสาจึง เป็นกิจกรรมที่ต้องระเบิดจากภายใน ให้ชุมชนได้ตระหนักและเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วม ในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างแท้จริง ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างกิจกรรมที่กรณีศึกษาทั้ง 2 โรงเรียนดำเนินการแล้วประสบความสำเร็จ คือ กิจกรรมการฝึกอบรมประชุมเชิงปฏิบัติการสร้างจิตอาสา (หลักสูตรพัฒนาคุณภาพชีวิต) โดยมี คณะครู คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้นำท้องถิ่น ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น และที่ปรึกษาโรงเรียนเข้ารับการ อบรมประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างจิตอาสา จำนวน 3 วัน 2 คืน ณ สถาบันฝึกอบรมผู้นำ จังหวัดกาญจนบุรี และในการฝึกอบรมครั้งนี้ผู้เข้ารับการอบรมทุกท่านได้เสียสละทรัพย์สินจำนวนหนึ่ง เพื่อ สนับสนุนงบประมาณของโรงเรียน นับว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีในการสร้างจิตอาสา โดยมี วิธีดำเนินการ ดังนี้

2.1 ประชุมชี้แจงให้ชุมชนทราบถึงวัตถุประสงค์และรายละเอียดของโครงการสร้าง จิตอาสา ตลอดจนชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการสร้างจิตอาสา ก่อนการดำเนินกิจกรรมใด ๆ ก็ตาม ต้องมีการประชุมชี้แจงเพื่อให้ชุมชนทราบถึงวัตถุประสงค์ และกิจกรรมของโครงการว่ามีกิจกรรม อะไรบ้าง และชุมชนต้องปฏิบัติตนอย่างไร นับว่าเป็นยุทธวิธีที่ดีวิธีหนึ่งในการสร้างความเข้าใจให้ตรงกัน

2.2 ร่วมสรรหาผู้เข้ารับการฝึกอบรมประชุมเชิงปฏิบัติการ เป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เสนอ ตัวเองและเสนอผู้ที่เหมาะสมในการเข้ารับการอบรม โดยคัดเลือกจากผู้นำชุมชน ผู้ที่มีอุดมการณ์ มีความเสียสละ หรือมีจิตอาสา โดยเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่

2.3 ติดต่อประสานงานสถานที่และวิทยากรสำหรับการฝึกอบรมประชุมเชิงปฏิบัติการ เป็นการ เตรียมความพร้อมในด้านสถานที่และวิทยากรผู้ให้ความรู้ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความประทับใจแก่ผู้ที่ เข้ารับการอบรม

2.4 จัดทำเอกสารการเรียนรู้และคู่มือการเดินทาง เพื่อใช้เป็นแนวทางสำหรับผู้เข้ารับการ อบรมในการปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

2.5 ดำเนินการตามหลักสูตรพัฒนาคุณภาพชีวิตหรือแผนงานกิจกรรมที่กำหนดไว้

2.6 ประชุมประมวลองค์ความรู้ ร่วมกันรวบรวม และสรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการเข้ารับการอบรมเชิงปฏิบัติการ โดยผู้เข้ารับการอบรมร่วมกันสรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการเข้ารับการอบรมเชิงปฏิบัติการ เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการดำเนินงานต่อไป

2.7 รายงานผลโครงการต่อชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จัดทำรายงานสรุปผลการฝึกอบรม เพื่อรายงานผลต่อผู้บริหาร ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตลอดจนหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนงบประมาณ

ขั้นตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมในการสำรวจภูมิปัญญา เป็นขั้นตอนที่โรงเรียนร่วมกับชุมชนในการศึกษาบริบทของชุมชน การดำเนินชีวิต ทรัพยากร สิ่งแวดล้อม สำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่น และแหล่งเรียนรู้ทั้งในโรงเรียนและชุมชน ตลอดจนเชิญชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างเหมาะสมกับสภาพบริบทของโรงเรียนและชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจ รู้สึกเป็นเจ้าของความคิดและการตัดสินใจนั้น กระตุ้นให้ชุมชนอยากมีส่วนร่วมในขั้นตอนต่อไป ส่งผลให้เกิดการมีส่วนร่วมด้วยความเต็มใจ โดยมีวิธีดำเนินการ ดังนี้

3.1 ประชุมชี้แจง ประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนทราบถึงวัตถุประสงค์และความสำคัญของการสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเป็นการชี้แจงให้ชุมชนได้ทราบถึงวัตถุประสงค์และลักษณะของการดำเนินกิจกรรม รวมถึงประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนทราบ เพื่อขอความร่วมมือในการให้ข้อมูล เป็นที่ปรึกษาในการดำเนินงาน ตลอดจนร่วมสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้ในชุมชน

3.2 วิเคราะห์สภาพปัญหาเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและนำเสนอแนวทางแก้ไข โดยโรงเรียนเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการคิด วิเคราะห์สภาพปัญหา และค้นหาแนวทางแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชน เมื่อชุมชนมีความเข้าใจในวัตถุประสงค์ และเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้แล้ว ทำให้ชุมชนมองเห็นสภาพปัญหาได้ชัดเจนขึ้น และรู้ว่าในชุมชนมีปัญหอะไรบ้าง มีภูมิปัญญาท้องถิ่นอะไรที่สามารถนำมาใช้ในโรงเรียนได้อย่างเหมาะสม ทั้งนี้เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการวางแผนสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อไป

3.3 ติดต่อผู้ให้ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น และแหล่งเรียนรู้ โรงเรียนควรติดต่อประสานงานกับผู้ให้ข้อมูลและแหล่งเรียนรู้ไว้ก่อนล่วงหน้า เพื่อความสะดวกและความรวดเร็วในการเก็บข้อมูล ตลอดจนได้ข้อมูลที่ครบถ้วน

3.4 ดำเนินการศึกษาบริบทของชุมชน สำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้ทั้งในโรงเรียนและชุมชน นอกจากทำการสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้ในชุมชนแล้ว

โรงเรียนควรศึกษาบริบทของชุมชนในเชิงลึก ทั้งทางด้านประวัติบุคคลสำคัญในชุมชน การดำเนินชีวิต ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะเป็นประโยชน์สำหรับการใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการดำเนินงานต่อไป และยังทำให้โรงเรียนรู้จักชุมชนและเข้าใจชุมชนมากยิ่งขึ้น

3.5 จัดทำทะเบียนภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้ เพื่อจัดเก็บภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้ให้เป็นระบบ หมวดย่อย และง่ายต่อการศึกษาค้นคว้า

3.6 ตัดสินใจเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงชุมชนเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจเป็นอย่างดีเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น รู้ว่าใครมีความสามารถทางด้านใด ดังนั้นชุมชนจึงมีส่วนสำคัญในการร่วมตัดสินใจเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อนำมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างเหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนและชุมชนเอง

ขั้นตอนที่ 4 การมีส่วนร่วมในการหาแนวทางวางแผนงาน เป็นขั้นตอนที่โรงเรียนได้เชิญชุมชน ไม่ว่าจะเป็นคณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง หรือเครือข่ายมาร่วมประชุมเพื่อวางแผนการดำเนินงาน ร่วมกันกำหนดกิจกรรม กำหนดปฏิทินการดำเนินงาน กำหนดแนวทางการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แนวทางการจัดทำแผนการเรียนรู้บูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จัดหาคณะกรรมการดำเนินงานตามความถนัดและเหมาะสม ตลอดจนวางแผนการใช้งบประมาณอย่างประหยัดและคุ้มค่า โดยมีวิธีดำเนินการ ดังนี้

4.1 ประชุมชี้แจง วางแผนการดำเนินงาน เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์และทำความเข้าใจในการวางแผนร่วมกันว่าต้องวางแผนเรื่องอะไรบ้าง และชุมชนมีส่วนร่วมอย่างไรบ้าง โดยโรงเรียนได้จัดเตรียมใบงานเพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนการดำเนินงาน

4.2 กำหนดกิจกรรมและผู้รับผิดชอบหลักในแต่ละกิจกรรม เพื่อให้การดำเนินงานลุล่วงด้วยดี จำเป็นต้องมีการกำหนดผู้รับผิดชอบหลักและกิจกรรมให้ชัดเจน โดยหลังจากกำหนดว่าจะนำภูมิปัญญาท้องถิ่นอะไรบ้างมาใช้ในการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผู้บริหารก็กำหนดครูผู้รับผิดชอบภูมิปัญญาท้องถิ่นแต่ละเรื่องตามความถนัดและความเหมาะสม โดยออกแบบกิจกรรมให้อยู่ในสาระการเรียนรู้เพิ่มเติมจากกลุ่มสาระการเรียนรู้พื้นฐาน 8 กลุ่มสาระ โดยกำหนดรูปแบบกิจกรรมเป็นฐานการเรียนรู้ และให้ชุมชนร่วมกันคิดกิจกรรมว่าในแต่ละฐานการเรียนรู้ ควรจะมีกิจกรรมอะไรบ้างให้นักเรียนได้เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเน้นการบูรณาการเศรษฐกิจพอเพียง ขั้นตอนนี้อาจใช้เทคนิควิธีการประชุมกลุ่มย่อยเพราะจะทำให้ผู้เข้าร่วมการ

ประชุมทุกท่านได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ และทำให้ได้รายละเอียดในการจัดกิจกรรมที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

4.3 กำหนดปฏิทินการดำเนินงาน หลังจากกำหนดกิจกรรมและผู้รับผิดชอบหลักแล้ว ก็ต้องมีการกำหนดตารางเวลาการดำเนินงานให้ชัดเจนว่าจะทำกิจกรรมอะไร เมื่อไร และในช่วงเวลาไหน เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับการติดต่อประสานงาน และประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่อไป

4.4 กำหนดแนวทางการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โรงเรียนควรมีการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อให้สอดคล้องกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีคณะกรรมการสถานศึกษา ที่ปรึกษาของโรงเรียน คศึกษานิเทศก์ หรืออาจารย์จากมหาวิทยาลัย มาร่วมกันกำหนดแนวทางในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โรงเรียนควรจัดอบรมให้ครูและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น

4.5 กำหนดแนวทางการจัดทำแผนการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ควรมีการจัดทำแผนการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และมีการระดมการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนอย่างชัดเจน โดยมีครูภูมิปัญญาท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการคิดกิจกรรมการเรียนการสอน ตลอดจนวิธีการวัดและประเมินผล

4.6 สรรหาคณะกรรมการดำเนินงานตามความถนัดและเหมาะสม ทางโรงเรียนเปิดโอกาสให้ผู้ที่มีความรู้ความสามารถลงในกิจกรรมการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามความสามารถและความถนัดของตนเอง นอกจากนี้ยังร่วมกันเสนอชื่อผู้ที่มีความรู้ ความสามารถตามความเหมาะสมในแต่ละกิจกรรมการเรียนรู้ โดยมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบและมีคำสั่งแต่งตั้งการดำเนินงานอย่างชัดเจน เช่น โรงเรียนบ้านหนองหาให้ความสำคัญ และใส่ใจในการออกคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน โดยบุคลากรในโรงเรียนใช้คำสั่งแต่งตั้งซึ่งมีผู้บริหารเป็นผู้ลงนาม ส่วนบุคลากรในชุมชนใช้ประกาศโดยมีนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นผู้ลงนาม

4.7 วางแผนการใช้งบประมาณอย่างประหยัดและคุ้มค่า โรงเรียนเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนการใช้งบประมาณในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ตามแผนงานที่กำหนดไว้ ตลอดจนร่วมจัดหา ระดมทุน และทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุด

นอกจากนี้โรงเรียนควรดำเนินการด้านงบประมาณอย่างโปร่งใส ตรวจสอบได้ และใช้งบประมาณที่มีอยู่อย่างประหยัดและคุ้มค่า

ขั้นตอนที่ 5 การมีส่วนร่วมในการดำเนินการอย่างสร้างสรรค์ หลังจากวางแผนการดำเนินงานแล้ว ในขั้นตอนนี้ก็ถึงมือปฏิบัติตามแผนงานที่กำหนดไว้ โดยนำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่กำหนดไว้มาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นบูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จัดทำแผนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับหลักสูตรท้องถิ่นโดยบูรณาการกับ 8 กลุ่มสาระ เน้นการสอดแทรกปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในแผนการเรียนรู้ทุกแผน นอกจากนี้โรงเรียนควรส่งเสริมให้มีการสร้างบรรยากาศและแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนให้เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ตลอดจนเตรียมวัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โดยมีวิธีดำเนินการ ดังนี้

5.1 จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โรงเรียนควรมีการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อให้สอดคล้องกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยเชิญศึกษานิเทศก์หรือผู้ที่มีความชำนาญมาอบรมให้ความรู้แก่ครูเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนให้ครูได้ลงมือปฏิบัติจริง และเพื่อความสมบูรณ์ของหลักสูตรท้องถิ่น โรงเรียนควรเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นตามศักยภาพของบุคคล

5.2 จัดทำแผนการเรียนรู้บูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ให้สอดคล้องกับหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โรงเรียนควรเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมจัดทำแผนการเรียนรู้ตามศักยภาพของบุคคล เช่น เชิญครูภูมิปัญญาท้องถิ่นมาร่วมคิดกิจกรรมการเรียนรู้

5.3 สร้างบรรยากาศและแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนให้เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โรงเรียนควรเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนตามบริบทของโรงเรียน เช่น สร้างฐานการเรียนรู้สวนสมุนไพร จัดห้องแสดงผลงานภูมิปัญญาท้องถิ่น ฐานการเรียนรู้เห็นนางฟ้า ปลูกถั่วพุดตามบริเวณทางเดินภายในโรงเรียน เป็นต้น

5.4 เตรียมวัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนรู้ตามแผนการเรียนรู้บูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง บางครั้งโรงเรียนไม่สะดวกในการเตรียมวัสดุอุปกรณ์ และสื่อการเรียนรู้ ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นก็จะเป็นผู้เตรียมมาเอง เช่น การจัดการเรียนการสอนเรื่องสมุนไพร ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นก็จัดเตรียมตัวอย่างยาสมุนไพรที่ในโรงเรียนไม่มีมาเอง หรือในการเรียนการสอน

ทำปฎิบัติภาพครูภูมิปัญญาท้องถิ่นก็เตรียมส่วนผสมบางชนิดมาเอง ในการเรียนการสอนทำขนมครก ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นเตรียมเตาและกระทะขนมครกมาเอง

5.5 จัดกิจกรรมการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตามแผนการเรียนรู้บูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในลักษณะกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โรงเรียนเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โดยเชิญครูภูมิปัญญาท้องถิ่นมาบรรยายให้ความรู้ สาทิตให้ดูเป็นตัวอย่าง และเน้นให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง โดยในแต่ละกิจกรรมครูได้สอดแทรกปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไว้อย่างชัดเจน

ขั้นตอนที่ 6 การมีส่วนร่วมในการมุ่งมั่นติดตามประเมินผล หลังจากดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนที่กำหนดไว้แล้ว ก็ร่วมกันประเมินผลการดำเนินงาน ร่วมกันพัฒนาผลงาน และปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่อง หลังจากดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เสร็จเรียบร้อยแล้ว แต่ละกิจกรรมการเรียนรู้ มีการสรุปผลการดำเนินงาน โดยแต่ละกลุ่มจะมีการประชุมกลุ่มย่อยก่อนว่ากิจกรรมที่ผ่านมาเป็นอย่างไร มีปัญหา อุปสรรคอะไรบ้าง ในการประเมินผล ใช้การประเมินผล 2 รูปแบบ คือ การประเมินผลหลังการจัดการเรียนการสอน กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และประเมินผลหลังจากจัดกิจกรรมตลาดนัดความรู้ โดยใช้วิธีการประเมินกิจกรรมจากแบบสอบถามความพึงพอใจ จาก การสังเกตจำนวนผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรม และสอบถามความคิดเห็นของผู้ที่มาร่วมงาน มีวิธีดำเนินการ ดังนี้

6.1 ประเมินผลตามสภาพจริงในการจัดการเรียนการสอน เป็นการประเมินผลการเรียนการสอนระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และหลังการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยครูภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมประเมินกระบวนการทำงานกลุ่ม กระบวนการเรียนรู้ และผลงานของนักเรียน โรงเรียนควรมีแบบประเมินที่ชัดเจน เพื่อให้ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ร่วมประเมินนักเรียนตามสภาพจริง

6.2 นิเทศ ติดตาม ประเมินผล และให้ข้อเสนอแนะการดำเนินงานของโรงเรียน โดยชุมชนร่วมแสดงความคิดเห็น ให้ข้อเสนอแนะในการดำเนินงาน เพื่อปรับปรุงผลงานต่อไป

6.3 สรุปผลการดำเนินงาน เพื่อนำผลที่ได้เป็นข้อมูลในการแก้ไข ปรับปรุง และพัฒนา กิจกรรมต่อไป โดยจัดทำคู่มือการเรียนรู้ และเอกสารสรุปผลการดำเนินงานเพื่อรายงานผลการดำเนินงานให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ และเผยแพร่ผลงานยังโรงเรียนเครือข่าย ชุมชน ตลอดจนบุคคล และหน่วยงานที่สนใจ

ขั้นตอนที่ 7 การมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ เป็นขั้นตอนที่โรงเรียนนำผลงานนักเรียน ผลงานของโรงเรียนมาเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้องทราบ ในรูปแบบของการจัดตลาดนัดความรู้ และจัดทำเอกสารเผยแพร่ รวมทั้งมีการประชาสัมพันธ์ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น เสียงตามสาย คุรบอกผ่านนักเรียน ประชุมผู้ปกครอง ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนเกิดความตระหนัก เห็นความสำคัญและคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ให้คงอยู่สืบไป โดยมีวิธีดำเนินการ ดังนี้

7.1 จัดนิทรรศการแสดงผลงานในรูปแบบตลาดนัดความรู้ โดยเชิญโรงเรียนเครือข่าย และชุมชนมาร่วมจัดนิทรรศการแสดงผลงาน ในงานมีนิทรรศการเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ผลงานของนักเรียน โดยจัดในลักษณะเป็นฐานการเรียนรู้ นอกจากนี้ยังมีการออกร้านขายสินค้าที่เป็นผลงานของนักเรียน เช่น โรงเรียนบ้านขอนแก่น นักเรียนและครูภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกันออกร้านจำหน่ายอาหารพื้นบ้านและน้ำสมุนไพรในราคาย่อมเยา เช่น ข้าวยา ขนมจีนน้ำยาบักชี่ใต้ ขนมโค ขนมครก และน้ำกระเจี๊ยบ เป็นต้น ส่วนโรงเรียนวัดโพธิ์ทองนำสินค้าหนึ่งโรงเรียนหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OSOP) มาจำหน่าย เช่น ข้าวเกรียบเห็ดนางฟ้า นางฟ้านางสวรรค์ นางฟ้าสามรส น้ำพริกเห็ดนางฟ้า เป็นต้น โดยชุมชนให้ความสนใจเข้ามาร่วมกิจกรรม ชมนิทรรศการและจำหน่ายสินค้ากันอย่างคับคั่ง

7.2 เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ในรูปแบบของเอกสารเพื่อให้ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ เช่น วารสารของโรงเรียน แผ่นพับทะเบียนภูมิปัญญาท้องถิ่น ทะเบียนแหล่งเรียนรู้ คู่มือการจัดการเรียนรู้ รายงานสรุปผลการจัดกิจกรรม เพื่อเป็นแหล่งข้อมูลในการเผยแพร่ความรู้และกิจกรรมต่าง ๆ ให้แก่ชุมชน และผู้ที่สนใจมาศึกษาดูงานในโรงเรียนทราบ

7.3 ประชาสัมพันธ์ด้วยวิธีการที่หลากหลายอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ โรงเรียนมีวิธีการประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนทราบด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น เสียงตามสาย คุรบอกผ่านนักเรียน ประชุมผู้ปกครอง ผู้บริหาร และคุรพบปะพูดคุยกับชุมชนตามโอกาสต่าง ๆ

7.4 ขยายผลสู่โรงเรียนเครือข่ายและชุมชน โรงเรียนนำผลการดำเนินงานขยายผลสู่โรงเรียนเครือข่ายและชุมชน โดยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เปิดโอกาสให้เข้ามาศึกษาดูงาน เพื่อให้เกิดความตระหนักในคุณค่า และความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น พร้อมนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในโรงเรียนเครือข่าย และชุมชนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

ขั้นตอนที่ 8 การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ เป็นขั้นตอนที่โรงเรียนและชุมชนได้รับผลประโยชน์ร่วมกันทั้งทางตรง และทางอ้อม เป็นการมีส่วนร่วมในการชื่นชมผลงาน เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน และชุมชนนำกิจกรรมการดำเนินงานในโรงเรียนไปปฏิบัติที่บ้าน เช่น

โรงเรียนวัดโพธิ์ทองจัดกิจกรรมการเรียนรู้เห็นนางฟ้า โดยมีครูภูมิปัญญาท้องถิ่นมาช่วยสอน และมีชุมชนเข้ามาร่วมศึกษาดูงาน ทำให้คนในชุมชนเห็นช่องทางในการสร้างรายได้จึงมีการเพาะเห็ดนางฟ้ากันมากขึ้น นอกจากนี้โรงเรียนมีการมอบเกียรติบัตร ยกย่องให้เป็นบุคคลต้นแบบการทำ ความดีของโรงเรียนและชุมชน นำดนตรีไปแสดงในงานต่าง ๆ ของชุมชนโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย ส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียนและชุมชน ซึ่งที่กล่าวมานี้เป็นผลประโยชน์ทางด้าน จิตใจมากกว่าสิ่งของ สำหรับในส่วนของการตอบแทนทางโรงเรียนก็มีให้บ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ แต่ส่วนใหญ่ จะเป็นการมีส่วนร่วมด้วยจิตอาสามากกว่า และผลสุดท้ายจากการประสบความสำเร็จในการ ดำเนินงานทำให้โรงเรียนมีชื่อเสียง ส่งผลให้ชุมชนมีชื่อเสียงด้วย โดยมีวิธีดำเนินการ ดังนี้

8.1 จัดทำหนังสือเพื่อประกาศคุณงามความดีของผู้มีจิตอาสา เสียสละเพื่อโรงเรียนและ ชุมชน เช่น โรงเรียนบ้านขอนแก่นได้รวบรวมประวัติความเป็นมาของชุมชน และประวัติของผู้ที่ วางรากฐานชุมชน เสียสละเพื่อส่วนรวม และเป็นคนดีของสังคมมาจัดทำหนังสือเรื่อง “เรื่องใหญ่ ของหมู่บ้านเล็ก ๆ 19 คนดีผู้วางรากฐานชุมชนบ้านขอนแก่น” เป็นการยกย่อง และประกาศเกียรติ คุณของผู้ที่ทำความดี และเสียสละเพื่อส่วนรวม

8.2 โรงเรียนมอบเกียรติบัตร ค่าตอบแทน และกล่าวคำยกย่องชมเชยเพื่อเป็นขวัญ กำลังใจแก่ผู้ที่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ผู้ที่มีความเสียสละ และทำงานด้วยจิตอาสา

8.3 โรงเรียนยกย่องเชิดชูผู้ที่มีจิตอาสาให้เป็นบุคคลต้นแบบการทำ ความดีของโรงเรียน และชุมชน โดยจัดทำเป็นแฟ้มผลงานเพื่อเผยแพร่คุณงามความดีต่อไป

8.4 โรงเรียนและชุมชนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน โรงเรียนเกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับ ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากชุมชน ชุมชนก็ได้เรียนรู้เทคนิควิธีการถ่ายทอดความรู้และวิธีการสอนจาก โรงเรียนเช่นกัน

องค์ประกอบที่ 3 เงื่อนไขความสำเร็จและแนวทางการนำรูปแบบไปใช้

เงื่อนไขความสำเร็จในการนำรูปแบบไปใช้

รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตาม ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่พัฒนาขึ้นนั้น เป็นรูปแบบที่ศึกษาจากโรงเรียนที่มีที่ตั้งอยู่ในบริบท ที่แตกต่างกัน ด้วยข้อจำกัดดังกล่าวผู้วิจัยจึงขอเสนอเงื่อนไขการนำรูปแบบไปใช้ แบ่งออกเป็น 2 เงื่อนไข ดังนี้ (1) เงื่อนไขความสำเร็จในการนำรูปแบบไปใช้สำหรับโรงเรียนที่อยู่นอกเขตเมือง และ (2) เงื่อนไขความสำเร็จในการนำรูปแบบไปใช้สำหรับโรงเรียนที่อยู่ในเขตเมือง เพื่อให้ผลการนำ รูปแบบไปใช้ให้ประสบความสำเร็จ โรงเรียนควรตระหนักถึงเงื่อนไข ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เงื่อนไขความสำเร็จในการนำรูปแบบไปใช้สำหรับโรงเรียนที่อยู่นอกเมือง

1. โรงเรียนสร้างความเชื่อมั่น และความศรัทธาให้เกิดกับชุมชน โดยการสร้างผลงาน สร้างชื่อเสียงและพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง
2. โรงเรียนศึกษาบริบทของชุมชนในเชิงลึก ทำให้รู้จักจุดเด่น จุดด้อยของบุคลากรและทรัพยากรที่สำคัญในชุมชน
3. ผู้บริหาร และครูมีความเป็นกัลยาณมิตร และเต็มใจให้บริการแก่ชุมชนที่มาขอใช้อาคารสถานที่ ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์ของโรงเรียน
4. ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ ทุ่มเท จริงจังในการทำงาน ตลอดจนปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างในการดำรงชีวิตแบบพอเพียง
5. ผู้บริหาร ครูเห็นความสำคัญ และยอมรับความสามารถของภูมิปัญญาท้องถิ่น
6. ครูทุ่มเท มีความรับผิดชอบ มีความเสียสละทั้งเวลา และทรัพย์สินในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ตลอดจนให้ความรัก ความเมตตาต่อนักเรียนอย่างจริงจัง
7. ผู้บริหาร ครูสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน โดยการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ พบปะพูดคุยในโอกาสต่าง ๆ สร้างความคุ้นเคยสนิทสนม เป็นกันเองกับผู้ปกครองและชุมชน
8. โรงเรียนยึดหลักการมีส่วนร่วม “บวร” ในการบริหารจัดการสถานศึกษา
9. โรงเรียนมีการประชาสัมพันธ์ข่าวสาร และเผยแพร่กิจกรรมของโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง และสม่ำเสมอ
10. ชุมชนมีความสามัคคี มีความเสียสละ และมีจิตสำนึกในการทำงานเพื่อส่วนรวม
11. โรงเรียนและชุมชนเห็นคุณค่า และความสำคัญของการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
12. โรงเรียนและชุมชนให้ความสำคัญกับนักเรียน ทำงานโดยมีเป้าหมายเดียวกันคือ เพื่อเด็ก เพื่อโรงเรียน และเพื่อชุมชน
13. ผู้นำชุมชนมีวิสัยทัศน์ ทุ่มเท เสียสละเวลาและทรัพย์สินเพื่อส่วนรวม ตลอดจนปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี
14. องค์การบริหารส่วนตำบล และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเห็นคุณค่า และให้การสนับสนุนงบประมาณในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เงื่อนไขความสำเร็จในการนำรูปแบบไปใช้สำหรับโรงเรียนที่อยู่ในเขตเมือง

1. ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ ทุ่มเท จริ่งจ้งในการทำงาน ตลอดจนปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างในการดำรงชีวิตแบบพอเพียง
2. ผู้บริหารและครูให้การตอบแทนผู้ที่เสียสละเพื่อโรงเรียนด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น ให้ของขวัญ ในเทศกาลวันสำคัญต่าง ๆ ชื่อของมาฝากตามโอกาสอันสมควร ให้เงินเป็นค่าตอบแทนบ้างเล็กน้อย ๆ
3. โรงเรียนสร้างความเชื่อมั่น และความศรัทธาให้เกิดกับชุมชน โดยการสร้างผลงาน สร้างชื่อเสียงและพัฒนาคุณภาพการศึกษาสู่สังคมอย่างต่อเนื่อง
4. โรงเรียนศึกษาบริบทของชุมชน โดยทำการสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชน และเชิญเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
5. ผู้บริหาร และครูมีความเป็นกัลยาณมิตร และเต็มใจให้บริการแก่ชุมชนที่มาขอใช้อาคารสถานที่ ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์ของโรงเรียน
6. ผู้บริหาร ครูเห็นความสำคัญ และยอมรับความสามารถของภูมิปัญญาท้องถิ่น
7. ผู้บริหาร ครูสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน โดยการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ พบปะพูดคุยในโอกาสต่าง ๆ สร้างความคุ้นเคยสนิทสนม เป็นกันเองกับผู้ปกครองและชุมชน
8. ผู้บริหารและครูให้การดูแลเอาใจใส่นักเรียนเป็นอย่างดีและสม่ำเสมอ
9. โรงเรียนและชุมชนเห็นคุณค่า และความสำคัญของการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
10. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเห็นคุณค่า และให้การสนับสนุนงบประมาณในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
11. โรงเรียนมีการประชาสัมพันธ์ข่าวสาร และเผยแพร่กิจกรรมของโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง

แนวทางการนำรูปแบบไปใช้

รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่พัฒนาขึ้นสามารถนำไปใช้ได้ทั้งโรงเรียนที่อยู่ในเมืองและโรงเรียนที่อยู่นอกเมือง แต่การนำไปใช้ โรงเรียนอาจปรับเปลี่ยนรายละเอียดวิธีดำเนินการในแต่ละขั้นตอนให้เหมาะสมตามบริบท โดยพิจารณาถึงความพร้อมของโรงเรียนและชุมชน โรงเรียนที่ต้องการนำรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนไปใช้ในสถานการณืจริงมีแนวทางการนำไปใช้ ดังนี้

โรงเรียนที่ต้องการนำรูปแบบไปใช้ ควรทำการศึกษารูปแบบให้ชัดเจนก่อน และดำเนินการตามกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ตั้งแต่ขั้นตอนแรกจนถึงขั้นตอนสุดท้ายอย่างต่อเนื่อง โดยเริ่มจากการปรับแนวคิดของบุคลากรในโรงเรียนและชุมชน ให้เห็นคุณค่า ความสำคัญ และประโยชน์ของการมีส่วนร่วมในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จนเกิดความศรัทธา ความเชื่อมั่น และในที่สุดเกิดการยอมรับในศักยภาพของตนเอง ชุมชนและโรงเรียน ขั้นตอนที่ 2 สร้างจิตอาสาให้เกิดกับบุคลากรในโรงเรียนและชุมชน นับว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญอีกขั้นตอนหนึ่งที่สามารถสร้างให้เกิดความร่วมมือได้อย่างแท้จริง ขั้นตอนที่ 3 สำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นขั้นตอนที่ทำให้โรงเรียนรู้จักชุมชน รู้จักแหล่งเรียนรู้ และรู้จักภูมิปัญญาท้องถิ่นมากขึ้น สามารถนำมาใช้ได้อย่างเหมาะสม ขั้นตอนที่ 4 มีส่วนร่วมหาแนวทางวางแผนงาน เพื่อให้การดำเนินงานสำเร็จลุล่วงด้วยดี ควรมีการวางแผนให้ชัดเจน โดยเฉพาะการกำหนดกิจกรรมและปฏิทินการดำเนินงานต้องดูความพร้อมของชุมชนด้วยว่าสามารถมาร่วมได้หรือไม่ มีความรู้ในเรื่องดังกล่าวเพียงใด ขั้นตอนที่ 5 ดำเนินการอย่างสร้างสรรค์ เป็นขั้นตอนที่ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนที่วางไว้ ขั้นตอนที่ 6 มุ่งมั่นติดตามประเมินผล เป็นขั้นตอนที่ให้ชุมชนมีส่วนร่วมติดตามความก้าวหน้าและประเมินผลงานเสมือนชุมชนเป็นเจ้าของผลงานนั้น ขั้นตอนที่ 7 เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ควรประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนทราบการดำเนินงานของโรงเรียนอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ และขั้นตอนสุดท้ายแบ่งปันผลประโยชน์ ทั้งชุมชนและโรงเรียนได้รับความรู้ ได้รับชื่อเสียง เกิดความภาคภูมิใจและก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน นับว่าทุกขั้นตอนมีความสำคัญและจำเป็นต้องปฏิบัติตามกระบวนการทุกขั้นตอน ส่วนรายละเอียดวิธีดำเนินการในแต่ละขั้นตอน โรงเรียนสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมกับบริบท และความพร้อมของโรงเรียนและชุมชน

ตอนที่ 5 การวิเคราะห์เชื่อมโยงรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีหลักการสำคัญ 3 ประการ คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันที่ดี และมีเงื่อนไขที่สำคัญ 2 ประการ คือ เงื่อนไขความรู้ และเงื่อนไขคุณธรรม ผู้วิจัยขอเสนอผลการวิเคราะห์เชื่อมโยงรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน ๗ กับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง รายละเอียดดังต่อไปนี้

ความพอประมาณ

รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นรูปแบบที่โรงเรียนเปิดโอกาสให้ชุมชน

เข้ามามีส่วนร่วมในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในกระบวนการที่สำคัญ 8 ขั้นตอน ซึ่งกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนทุกขั้นตอนอาศัยการดำเนินการภายใต้ความพอเพียงในระดับบุคคลและชุมชน โรงเรียนเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมตามศักยภาพและความถนัดของตนเองด้วยความสมัครใจ และมีจิตอาสาในการเข้ามามีส่วนร่วม โดยไม่เบียดเบียนตนเองและไม่ทำให้ตนเองเดือดร้อน สำหรับครูภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เข้ามา มีบทบาทในการให้ความรู้แก่นักเรียน เป็นบุคคลที่อาศัยอยู่ในชุมชน มีความรู้ ความสามารถ เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในสาขานั้น ๆ โดยเข้ามามีส่วนร่วมด้วยจิตอาสา ซึ่งทางโรงเรียนไม่ได้ให้ค่าตอบแทน ส่วนการเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาในโรงเรียนนั้น คำนึงถึงศักยภาพและวิถีชีวิตของชุมชน โดยเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชนนั้น

ความมีเหตุผล

กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานทั้ง 8 ขั้นตอน เป็นกระบวนการต่อเนื่อง โดยเริ่มจากการปรับแนวคิด สร้างจิตอาสา สรรวจภูมิปัญญา หาแนวทางวางแผนงาน ดำเนินการอย่างสร้างสรรค์ มุ่งมั่นติดตามประเมินผล เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ และแบ่งปันผลประโยชน์ ซึ่งในแต่ละขั้นตอน โรงเรียนมีเหตุผลในการดำเนินงาน โดยโรงเรียนมีความคิดว่าการจะให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริงต้องเริ่มจากการให้ชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องนั้นก่อน จึงทำให้เกิดขั้นตอนการปรับแนวคิด และเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน โรงเรียนก็ต้องสร้างจิตอาสาให้เกิดขึ้นกับบุคคลในโรงเรียนและชุมชนด้วย การสำรวจภูมิปัญญา เป็นขั้นตอนที่สำคัญอีกขั้นตอนหนึ่งที่ทำให้โรงเรียนรู้จักชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชนมากขึ้น เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการตัดสินใจเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนและชุมชน หลังจากได้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาแล้ว โรงเรียนและชุมชนมีการวางแผนร่วมกัน ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของและต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนต่อไป เมื่อวางแผนเสร็จแล้วก็เริ่มดำเนินการตามแผนที่วางไว้ โดยมีการติดตามประเมินผลเพื่อนำผลที่ได้ไปพัฒนาปรับปรุงการดำเนินการต่อไป และเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนได้ทราบเกี่ยวกับกิจกรรมการดำเนินงานของโรงเรียนทุกขั้นตอน ตลอดจนให้การยกย่อง ให้เกียรติ และยอมรับในความสามารถของชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดความภาคภูมิใจ ส่งผลให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน

มีภูมิคุ้มกันที่ดี

กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานทั้ง 8 ขั้นตอน ซึ่งในแต่ละขั้นตอนมีวิธีดำเนินการโดยการประชุมชี้แจงให้ชุมชนทราบว่าโรงเรียนมีการดำเนินการอย่างไร และกำลังจะ

ทำอะไร มีการวางแผนการดำเนินงานและกำหนดผู้รับผิดชอบ ตลอดจนแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานอย่างชัดเจน มีการบริหารงานโดยยึดหลักธรรมาภิบาล ซึ่งในการดำเนินการแต่ละขั้นตอนมีความยืดหยุ่นตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป โดยคำนึงถึงความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม

เงื่อนไขความรู้

ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนมีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ส่วนชุมชนมีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เมื่อโรงเรียนและชุมชนร่วมกันนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จึงทำให้การจัดการศึกษามีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ส่งผลให้เกิดประโยชน์ต่อนักเรียนอย่างแท้จริง

เงื่อนไขคุณธรรม

ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และชุมชนมีความเสียสละทั้งเวลา แรงกาย และทรัพย์สินเพื่อส่วนรวม บริหารงบประมาณด้วยความซื่อสัตย์สุจริต มีความโปร่งใสในการจัดสรรงบประมาณ สามารถตรวจสอบได้ โรงเรียนและชุมชนมีความรักความสามัคคีกัน ทำให้โรงเรียนและชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน นอกจากนี้โรงเรียนยังได้ให้ความสำคัญและนำคุณธรรมพื้นฐานมาสอดแทรกในการดำเนินงานในทุกขั้นตอนและทุกกิจกรรม โดยเฉพาะในการจัดการเรียนการสอน เน้นปลูกฝังคุณธรรมและสอดแทรกปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้แก่เรียนอย่างสม่ำเสมอ ส่งผลให้นักเรียนเป็นคนเก่ง คนดี และดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นนั้น เป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโดยนำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้จัดการศึกษา อาศัยความร่วมมือจากชุมชนตามศักยภาพ ซึ่งเป็นไปตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยยึดหลักความพอประมาณ ความมีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันที่ดี ภายใต้งานและความรู้และคุณธรรม ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่นักเรียน

บทที่ 7

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยการประยุกต์ใช้กระบวนการเอไอซี และเพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานระหว่างสถานศึกษาที่อยู่ในเขตเมืองและนอกเขตเมือง รวมทั้งเพื่อตรวจสอบรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Approach)

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการพัฒนารูปแบบรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยใช้กระบวนการเอไอซี ซึ่งมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. กรณีศึกษาที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ โรงเรียนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงระดับประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 2 โรงเรียน คือ โรงเรียนบ้านขอนแก่นอำเภอชะอวด สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3 (บริบทของโรงเรียนที่อยู่นอกเขตเมือง) และโรงเรียนวัดโพธิ์ทอง อำเภอเมือง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 (บริบทของโรงเรียนที่อยู่ในเขตเมือง)

2. ประเด็นที่ผู้วิจัยสนใจจะศึกษา คือ ศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และวิธีดำเนินการหรือกิจกรรมในแต่ละขั้นตอน รวมทั้งศึกษาเงื่อนไขความสำเร็จ ตลอดจนพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานให้มีความเหมาะสมและสามารถนำไปใช้ได้

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบบันทึกการศึกษาเอกสารสำหรับโรงเรียนและแบบบันทึกการศึกษาเอกสารสำหรับชุมชน แบบสังเกตสภาพแวดล้อม แนวทางการสัมภาษณ์ผู้บริหาร แนวทางการสัมภาษณ์ครู แนวทางการสัมภาษณ์นักเรียน แนวทางการสัมภาษณ์ผู้ปกครอง แนวทางการสัมภาษณ์คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และแนวทางการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการเอไอซี และแบบประเมินรูปแบบการมี

ส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปใช้

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ดำเนินการโดย 1) การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) โดยนำเอกสารและข้อมูลที่ได้มาสังเคราะห์แล้วนำเสนอโดยการบรรยาย 2) การสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Analytic induction) เพื่อนำข้อมูลทั้งหมดที่รวบรวมมาสรุปเป็นรูปแบบ 3) วิเคราะห์เปรียบเทียบรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานระหว่างสถานศึกษาที่อยู่ในเขตเมืองและนอกเขตเมือง 4) วิเคราะห์ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบเครือข่ายไปใช้ โดยวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยออกเป็น 3 ตอน คือ 1) รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 2) ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานระหว่างสถานศึกษาที่อยู่ในเขตเมืองและนอกเขตเมือง และ 3) ผลการตรวจสอบรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ตอนที่ 1 รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มี 8 ขั้นตอนและมีวิธีดำเนินการที่สำคัญมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การมีส่วนร่วมในการปรับแนวคิด โดยมีวิธีดำเนินการ ดังนี้

1.1 จัดประชุม อบรม ชี้แจงวัตถุประสงค์และความสำคัญของการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแก่บุคลากรในโรงเรียนและชุมชน พร้อมทั้งบรรยายให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนเชื่อมโยงให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้วิทยากรที่มีอยู่ในโรงเรียนและชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด

1.2 สร้างความตระหนักให้แก่ชุมชนด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น ชมวีซีดีตัวอย่างความสำเร็จ โดยให้ชุมชนชมภาพกิจกรรมต่าง ๆ ที่ประสบความสำเร็จทั้งภาพกิจกรรมของโรงเรียนเอง และภาพกิจกรรมของโรงเรียนหรือชุมชนอื่นที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินงานเกี่ยวกับการนำ ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาหรือการบริหารจัดการภายในชุมชน

1.3 ผู้บริหารควรบรรยายให้ความรู้และสรุปเน้นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างสม่ำเสมอ

1.4 เชิญผู้เชี่ยวชาญจากภายนอกมาให้ความรู้เกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการ ศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

1.5 ส่งเสริม สนับสนุนให้ชุมชนได้ศึกษาดูงานร่วมกับโรงเรียน

1.6 ส่งเสริมให้ชุมชนได้ศึกษาค้นคว้าเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยโรงเรียนเปิดโอกาสให้คณะครู นักเรียน และชุมชนได้ศึกษาค้นคว้า หาความรู้ด้วยตนเอง

1.7 สนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเครือข่ายโรงเรียนและชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมในการสร้างจิตอาสา โดยมีวิธีดำเนินการ ดังนี้

2.1 ประชุมชี้แจงให้ชุมชนทราบถึงวัตถุประสงค์และรายละเอียดของโครงการสร้าง จิตอาสา ตลอดจนชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการสร้างจิตอาสา

2.2 ร่วมสรรหาผู้เข้ารับการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ เป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เสนอ ตัวเองและเสนอผู้ที่เหมาะสมในการเข้ารับการอบรม โดยคัดเลือกจากผู้นำชุมชน ผู้ที่มีอุดมการณ์ มีความเสียสละ หรือมีจิตอาสา โดยเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่

2.3 ติดต่อประสานงานสถานที่และวิทยากรสำหรับการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ เป็นการ เตรียมความพร้อมในด้านสถานที่และวิทยากรผู้ให้ความรู้ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความประทับใจแก่ผู้ที่ เข้ารับการอบรม

2.4 จัดทำเอกสารการเรียนรู้และคู่มือการเดินทาง เพื่อใช้เป็นแนวทางสำหรับผู้เข้ารับการ อบรมในการปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้อง และเหมาะสม

2.5 ดำเนินการตามหลักสูตรพัฒนาคุณภาพชีวิตหรือแผนงานกิจกรรมที่กำหนดไว้

2.6 ประชุมประมวลองค์ความรู้ ร่วมกันรวบรวม และสรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการเข้ารับ การอบรมเชิงปฏิบัติการ โดยผู้เข้ารับการอบรมร่วมกันสรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการเข้ารับการ อบรมเชิงปฏิบัติการ เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการดำเนินงานต่อไป

2.7 รายงานผลโครงการต่อชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมในการสำรวจภูมิปัญญา โดยมีวิธีดำเนินการ ดังนี้

3.1 ประชุมชี้แจง ประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนทราบถึงวัตถุประสงค์และความสำคัญของการสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเป็นการชี้แจงให้ชุมชนได้ทราบถึงวัตถุประสงค์และลักษณะของการดำเนินกิจกรรม รวมถึงประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนทราบ เพื่อขอความร่วมมือในการให้ข้อมูล เป็นที่ปรึกษาในการดำเนินงาน ตลอดจนร่วมสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้ในชุมชน

3.2 วิเคราะห์สภาพปัญหาเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและนำเสนอแนวทางแก้ไข โดยโรงเรียนเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการคิด วิเคราะห์สภาพปัญหา และค้นหาแนวทางแก้ไข ปัญหาเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชน เมื่อชุมชนมีความเข้าใจในวัตถุประสงค์ และเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้แล้ว ทำให้ชุมชนมองเห็นสภาพปัญหาได้ชัดเจนขึ้น และรู้ว่าในชุมชนมีปัญหาอะไรบ้าง มีภูมิปัญญาท้องถิ่นอะไรที่สามารถนำมาใช้ในโรงเรียนได้อย่างเหมาะสม ทั้งนี้เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการวางแผนสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อไป

3.3 ติดต่อผู้ให้ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น และแหล่งเรียนรู้ โรงเรียนควรติดต่อประสานงานกับผู้ให้ข้อมูลและแหล่งเรียนรู้ไว้ก่อนล่วงหน้า เพื่อความสะดวกและความรวดเร็วในการเก็บข้อมูล ตลอดจนได้ข้อมูลที่ครบถ้วน

3.4 ดำเนินการศึกษาริบทของชุมชน สำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้ทั้งในโรงเรียนและชุมชน

3.5 จัดทำทะเบียนภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้ เพื่อจัดเก็บภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้ให้เป็นระบบ หมวดหมู่ และง่ายต่อการศึกษาค้นคว้า

3.6 ตัดสินใจเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจเป็นอย่างดีเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น รู้ว่าใครมีความสามารถทางด้านใด ดังนั้นชุมชนจึงมีส่วนสำคัญในการร่วมตัดสินใจเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อนำมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างเหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนและชุมชนเอง

ขั้นตอนที่ 4 การมีส่วนร่วมในการหาแนวทางวางแผนงาน โดยมีวิธีดำเนินการ ดังนี้

4.1 ประชุมชี้แจง วางแผนการดำเนินงาน เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์และทำความเข้าใจในการวางแผนร่วมกันว่าต้องวางแผนเรื่องอะไรบ้าง และชุมชนมีส่วนร่วมอย่างไรบ้าง โดยโรงเรียนได้จัดเตรียมไปงานเพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนการดำเนินงาน

4.2 กำหนดกิจกรรมและผู้รับผิดชอบหลักในแต่ละกิจกรรม

4.3 กำหนดปฏิทินการดำเนินงาน หลังจากกำหนดกิจกรรมและผู้รับผิดชอบหลักแล้ว ก็ต้องมีการกำหนดตารางเวลาการดำเนินงานให้ชัดเจนว่าจะทำกิจกรรมอะไร เมื่อไร และในช่วงเวลาไหน เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับการติดต่อประสานงาน และประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่อไป

4.4 กำหนดแนวทางการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โรงเรียนควรมีการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อให้สอดคล้องกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีคณะกรรมการสถานศึกษา ที่ปรึกษาของโรงเรียน ศึกษานิเทศก์ หรืออาจารย์จากมหาวิทยาลัย มาร่วมกันกำหนดแนวทางในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โรงเรียนควรจัดอบรมให้ครูและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น

4.5 กำหนดแนวทางการจัดทำแผนการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

4.6 สรรหาคณะกรรมการดำเนินงานตามความถนัดและเหมาะสม

4.7 วางแผนการใช้งบประมาณอย่างประหยัดและคุ้มค่า โรงเรียนเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนการใช้งบประมาณในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ตามแผนงานที่กำหนดไว้ ตลอดจนร่วมจัดหา ระดมทุน และทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุด นอกจากนี้โรงเรียนควรดำเนินการด้านงบประมาณอย่างโปร่งใส ตรวจสอบได้ และใช้งบประมาณที่มีอยู่อย่างประหยัดและคุ้มค่า

ขั้นตอนที่ 5 การมีส่วนร่วมในการดำเนินการอย่างสร้างสรรค์ โดยมีวิธีดำเนินการดังนี้

5.1 จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

5.2 จัดทำแผนการเรียนรู้บูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้สอดคล้องกับหลักสูตรท้องถิ่น

5.3 สร้างบรรยากาศและแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนให้เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

5.4 เตรียมวัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนรู้ตามแผนการเรียนรู้บูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

5.5 จัดกิจกรรมการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตามแผนการเรียนรู้บูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในลักษณะกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โรงเรียนเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

โดยเชิญครูภูมิปัญญาท้องถิ่นมาบรรยายให้ความรู้ สาทิตีให้ดูเป็นตัวอย่าง และเน้นให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง โดยในแต่ละกิจกรรมครูได้สอดแทรกปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไว้อย่างชัดเจน

ขั้นตอนที่ 6 การมีส่วนร่วมในการมุ่งมั่นติดตามประเมินผล มีวิธีดำเนินการ ดังนี้

6.1 ประเมินผลตามสภาพจริงในการจัดการเรียนการสอน เป็นการประเมินผลการเรียนการสอนระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และหลังการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยครูภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมประเมินกระบวนการทำงานกลุ่ม กระบวนการเรียนรู้ และผลงานของนักเรียน โรงเรียนควรมีแบบประเมินที่ชัดเจน เพื่อให้ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ร่วมประเมินนักเรียนตามสภาพจริง

6.2 นิเทศ ติดตาม ประเมินผล และให้ข้อเสนอแนะการดำเนินงานของโรงเรียน โดยชุมชนร่วมแสดงความคิดเห็น ให้ข้อเสนอแนะในการดำเนินงาน เพื่อปรับปรุงผลงานต่อไป

6.3 สรุปผลการดำเนินงาน เพื่อนำผลที่ได้เป็นข้อมูลในการแก้ไข ปรับปรุง และพัฒนา กิจกรรมต่อไป โดยจัดทำคู่มือการเรียนรู้ และเอกสารสรุปผลการดำเนินงานเพื่อรายงานผลการดำเนินงานให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ และเผยแพร่ผลงานยังโรงเรียนเครือข่าย ชุมชน ตลอดจนบุคคล และหน่วยงานที่สนใจ

ขั้นตอนที่ 7 การมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ โดยมีวิธีดำเนินการ ดังนี้

7.1 จัดนิทรรศการแสดงผลงานในรูปแบบตลาดนัดความรู้ โดยเชิญโรงเรียนเครือข่าย และชุมชนมาร่วมจัดนิทรรศการแสดงผลงาน ในงานมีนิทรรศการเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ผลงานนักเรียน โดยจัดในลักษณะเป็นฐานการเรียนรู้ นอกจากนี้ยังมีการออกร้านขายสินค้าที่เป็นผลงานของนักเรียน

7.2 เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ในรูปแบบของเอกสารเพื่อให้ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ เช่น วารสารของโรงเรียน แผ่นพับ

7.3 ประชาสัมพันธ์ด้วยวิธีการที่หลากหลายอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ โรงเรียนมีวิธีการประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนทราบด้วยวิธีการต่าง ๆ

7.4 ขยายผลสู่โรงเรียนเครือข่ายและชุมชน โรงเรียนนำผลการดำเนินงานขยายผลสู่โรงเรียนเครือข่ายและชุมชน โดยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เปิดโอกาสให้เข้ามาศึกษาดูงาน เพื่อให้เกิดความตระหนักในคุณค่า และความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น พร้อมนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในโรงเรียนเครือข่าย และชุมชนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

ขั้นตอนที่ 8 การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ โดยมีวิธีดำเนินการ ดังนี้

8.1 จัดทำหนังสือเพื่อประกาศคุณงามความดีของผู้มีจิตอาสา เสียสละเพื่อโรงเรียนและชุมชน

8.2 โรงเรียนมอบเกียรติบัตร ค่าตอบแทน และกล่าวคำยกย่องชมเชยเพื่อเป็นขวัญกำลังใจแก่ผู้ที่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ผู้ที่มีความเสียสละ และทำงานด้วยจิตอาสา

8.3 โรงเรียนยกย่องเชิดชูผู้ที่มีจิตอาสาให้เป็นบุคคลต้นแบบการทำความดีของโรงเรียนและชุมชน โดยจัดทำเป็นแฟ้มผลงานเพื่อเผยแพร่คุณงามความดีต่อไป

8.4 โรงเรียนและชุมชนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน โรงเรียนเกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นจากชุมชน ชุมชนก็ได้เรียนรู้เทคนิควิธีการถ่ายทอดความรู้และวิธีการสอนจากโรงเรียนเช่นกัน

เงื่อนไขความสำเร็จในการนำรูปแบบไปใช้

รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่พัฒนาขึ้นนั้น เป็นรูปแบบที่ศึกษาจากโรงเรียนที่มีที่ตั้งอยู่ในบริบทที่แตกต่างกัน ด้วยข้อจำกัดดังกล่าวผู้วิจัยจึงขอสรุปเงื่อนไขการนำรูปแบบไปใช้ แบ่งออกเป็น 2 เงื่อนไข ดังนี้ (1) เงื่อนไขความสำเร็จในการนำรูปแบบไปใช้สำหรับโรงเรียนที่อยู่นอกเขตเมือง และ (2) เงื่อนไขความสำเร็จในการนำรูปแบบไปใช้สำหรับโรงเรียนที่อยู่ในเขตเมือง เพื่อให้ผลการนำรูปแบบไปใช้ให้ประสบความสำเร็จ โรงเรียนควรตระหนักถึงเงื่อนไข ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เงื่อนไขความสำเร็จในการนำรูปแบบไปใช้สำหรับโรงเรียนที่อยู่นอกเขตเมือง

1. โรงเรียนสร้างความเชื่อมั่น และความศรัทธาให้เกิดกับชุมชน โดยการสร้างผลงาน สร้างชื่อเสียงและพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

2. โรงเรียนศึกษาบริบทของชุมชนในเชิงลึก ทำให้รู้จุดเด่น จุดด้อยของบุคลากรและทรัพยากรที่สำคัญในชุมชน

3. ผู้บริหาร และครูมีความเป็นกัลยาณมิตร และเต็มใจให้บริการแก่ชุมชนที่มาขอใช้อาคารสถานที่ ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์ของโรงเรียน

4. ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ ทุ่มเท จริงจังในการทำงาน ตลอดจนปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างในการดำรงชีวิตแบบพอเพียง

5. ผู้บริหาร ครูเห็นความสำคัญ และยอมรับความสามารถของภูมิปัญญาท้องถิ่น

6. ครูทุ่มเท มีความรับผิดชอบ มีความเสียสละทั้งเวลา และทรัพย์สินในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ตลอดจนให้ความรัก ความเมตตาต่อนักเรียนอย่างจริงใจ
7. ผู้บริหาร ครูสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน โดยการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ พบปะพูดคุยในโอกาสต่าง ๆ สร้างความคุ้นเคยสนิทสนม เป็นกันเองกับผู้ปกครองและชุมชน
8. โรงเรียนยึดหลักการมีส่วนร่วม “บวร” ในการบริหารจัดการสถานศึกษา
9. โรงเรียนมีการประชาสัมพันธ์ข่าวสาร และเผยแพร่กิจกรรมของโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง และสม่ำเสมอ
10. ชุมชนมีความสามัคคี มีความเสียสละ และมีจิตสำนึกในการทำงานเพื่อส่วนรวม
11. โรงเรียนและชุมชนเห็นคุณค่า และความสำคัญของการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
12. โรงเรียนและชุมชนให้ความสำคัญกับนักเรียน ทำงานโดยมีเป้าหมายเดียวกันคือ เพื่อเด็ก เพื่อโรงเรียน และเพื่อชุมชน
13. ผู้นำชุมชนมีวิสัยทัศน์ ทุ่มเท เสียสละเวลาและทรัพย์สินเพื่อส่วนรวม ตลอดจนปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี
14. องค์การบริหารส่วนตำบล และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเห็นคุณค่า และให้การสนับสนุนงบประมาณในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เงื่อนไขความสำเร็จในการนำรูปแบบไปใช้สำหรับโรงเรียนที่อยู่ในเขตเมือง

1. ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ ทุ่มเท จริงจังในการทำงาน ตลอดจนปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างในการดำรงชีวิตแบบพอเพียง
2. ผู้บริหารและครูให้การตอบแทนผู้ที่เสียสละเพื่อโรงเรียนด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น ให้ของขวัญ ในเทศกาลวันสำคัญต่าง ๆ ชื่อของมาฝากตามโอกาสอันสมควร ให้เงินเป็นค่าตอบแทนบ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ
3. โรงเรียนสร้างความเชื่อมั่น และความศรัทธาให้เกิดขึ้นกับชุมชน โดยการสร้างผลงาน สร้างชื่อเสียงและพัฒนาคุณภาพการศึกษาสู่สังคมอย่างต่อเนื่อง
4. โรงเรียนศึกษาบริบทของชุมชน โดยทำการสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชน และเชิญเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
5. ผู้บริหาร และครูมีความเป็นกัลยาณมิตร และเต็มใจให้บริการแก่ชุมชนที่มาขอใช้อาคารสถานที่ ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์ของโรงเรียน
6. ผู้บริหาร ครูเห็นความสำคัญ และยอมรับความสามารถของภูมิปัญญาท้องถิ่น

7. ผู้บริหาร ครูสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน โดยการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ พบปะพูดคุยในโอกาสต่าง ๆ สร้างความคุ้นเคยสนิทสนม เป็นกันเองกับผู้ปกครองและชุมชน
8. ผู้บริหารและครูให้การดูแลเอาใจใส่นักเรียนเป็นอย่างดีและสม่ำเสมอ
9. โรงเรียนและชุมชนเห็นคุณค่า และความสำคัญของการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
10. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเห็นคุณค่า และให้การสนับสนุนงบประมาณในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
11. โรงเรียนมีการประชาสัมพันธ์ข่าวสาร และเผยแพร่กิจกรรมของโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง

แนวทางการนำรูปแบบไปใช้

รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่พัฒนาขึ้นสามารถนำไปใช้ได้ทั้งโรงเรียนที่อยู่ในเขตเมืองและโรงเรียนที่อยู่นอกเขตเมือง แต่การนำไปใช้ โรงเรียนอาจปรับเปลี่ยนรายละเอียดวิธีดำเนินการในแต่ละขั้นตอนให้เหมาะสมตามบริบท โดยพิจารณาถึงความพร้อมของโรงเรียนและชุมชน โรงเรียนที่ต้องการนำรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนไปใช้ในสถานการณ์จริงมีแนวทางการนำไปใช้ ดังนี้

โรงเรียนที่ต้องการนำรูปแบบไปใช้ ควรทำการศึกษารูปแบบให้ชัดเจนก่อน และดำเนินการตามกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ตั้งแต่ขั้นตอนแรกจนถึงขั้นตอนสุดท้ายอย่างต่อเนื่อง โดยเริ่มจากการปรับแนวคิดของบุคลากรในโรงเรียนและชุมชน ให้เห็นคุณค่า ความสำคัญ และประโยชน์ของการมีส่วนร่วมในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จนเกิดความศรัทธา ความเชื่อมั่น และในที่สุดเกิดการยอมรับในศักยภาพของตนเอง ชุมชนและโรงเรียน ขั้นตอนที่ 2 สร้างจิตอาสาให้เกิดขึ้นกับบุคลากรในโรงเรียนและชุมชน นับว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญอีกขั้นตอนหนึ่งที่สามารถสร้างให้เกิดความร่วมมือได้อย่างแท้จริง ขั้นตอนที่ 3 สำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นขั้นตอนที่ทำให้โรงเรียนรู้จักชุมชน รู้จักแหล่งเรียนรู้ และรู้จักภูมิปัญญาท้องถิ่นมากขึ้น สามารถนำมาใช้ได้อย่างเหมาะสม ขั้นตอนที่ 4 มีส่วนร่วมหาแนวทางวางแผนงาน เพื่อให้การดำเนินงานสำเร็จลุล่วงด้วยดี ควรมีการวางแผนให้ชัดเจน โดยเฉพาะการกำหนดกิจกรรมและปฏิทินการดำเนินงานต้องดูความพร้อมของชุมชนด้วยว่าสามารถมาร่วมได้หรือไม่ มีความรู้ในเรื่องดังกล่าวเพียงใด ขั้นตอนที่ 5 ดำเนินการอย่างสร้างสรรค์เป็นขั้นตอนที่ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนที่วางไว้ ขั้นตอนที่ 6

มุ่งมั่นติดตามประเมินผล เป็นขั้นตอนที่ให้ผู้ชมชนมีส่วนร่วมติดตามความก้าวหน้าและประเมินผลงานเสมือนผู้ชมชนเป็นเจ้าของผลงานนั้น ขั้นตอนที่ 7 เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ควรประชาสัมพันธ์ให้ผู้ชมชนทราบการดำเนินงานของโรงเรียนอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ และขั้นตอนสุดท้ายแบ่งปันผลประโยชน์ ทั้งผู้ชมชนและโรงเรียนได้รับความรู้ ได้รับชื่อเสียง เกิดความภาคภูมิใจและก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน นับว่าทุกขั้นตอนมีความสำคัญและจำเป็นต้องปฏิบัติตามกระบวนการทุกขั้นตอน ส่วนรายละเอียดวิธีดำเนินการในแต่ละขั้นตอน โรงเรียนสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมกับบริบท และความพร้อมของโรงเรียนและผู้ชมชน

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบรูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ชมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานระหว่างสถานศึกษาที่อยู่ในเขตเมืองและนอกเขตเมือง

จากการศึกษาและวิเคราะห์เปรียบเทียบรูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ชมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานทั้ง 2 กรณีศึกษา พบว่า ทั้งสองกรณีศึกษามีรูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ชมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีลักษณะคล้ายคลึงกัน โดยมีกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ชมชนที่สำคัญ 8 ขั้นตอนเหมือนกัน คือ เริ่มจากการมีส่วนร่วมในการปรับแนวคิด มีส่วนร่วมในการสร้างจิตอาสา มีส่วนร่วมในการสำรวจภูมิปัญญา มีส่วนร่วมในการหาแนวทางวางแผนงาน มีส่วนร่วมในการดำเนินการอย่างสร้างสรรค์ มีส่วนร่วมในการมุ่งมั่นติดตามประเมินผล มีส่วนร่วมในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ และสุดท้ายมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ แต่วิธีดำเนินการในแต่ละขั้นตอนมีความแตกต่างกันบ้างเล็กน้อย โดยขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการสร้างจิตอาสา กรณีศึกษาที่ 1 มีวิธีดำเนินการ 7 รายการ ส่วนกรณีศึกษาที่ 2 มีวิธีดำเนินการ 5 รายการ คือ ไม่ได้ให้ผู้ชมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำเอกสารการเรียนรู้และคู่มือการเดินทาง ตลอดจนไม่มีการรายงานผลโครงการต่อผู้ชมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ กรณีศึกษาที่ 2 ไม่ได้จัดทำเป็นหนังสือบันทึกคุณงามความดีของผู้มีจิตอาสา เสียสละเพื่อโรงเรียนและผู้ชมชน ซึ่งในภาพรวมกรณีศึกษาที่ 1 ผู้ชมชนมีความเข้มแข็งในการมีส่วนร่วมนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมากกว่ากรณีศึกษาที่ 2 เนื่องจากผู้ชมชนมีศักยภาพและความพร้อมในการส่งเสริม สนับสนุนการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างจริงจัง

ตอนที่ 3 ผลการตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

จากการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจากการศึกษาจากกรณีศึกษา การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการเอไอซี การตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนไปใช้ของผู้ทรงคุณวุฒิ สรุปได้ว่ารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.19 กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนทั้ง 8 ขั้นตอนมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยระหว่าง 4.05-4.36 ขั้นตอนที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ การมีส่วนร่วมในการสำรวจภูมิปัญญา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.36 รองลงมาคือ การมีส่วนร่วมในการหาแนวทางวางแผนงาน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.27 และการมีส่วนร่วมในการดำเนินการอย่างสร้างสรรค์ และการมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากัน คือ 4.23 ตามลำดับ ส่วนขั้นตอนที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือการมีส่วนร่วมในการมุ่งมั่นติดตามประเมินผล ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.05 สำหรับความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบเครือข่ายไปใช้ สรุปได้ว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีความเป็นไปได้ในระดับมากในการปฏิบัติ โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.98 และความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปใช้ในทุกขั้นตอน มีความเป็นไปได้ในระดับมากในการปฏิบัติ ซึ่งขั้นตอนที่มีความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ การมีส่วนร่วมในการสำรวจภูมิปัญญา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.27 รองลงมา คือ การมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.18 ส่วนขั้นตอนที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ การมีส่วนร่วมในการมุ่งมั่นติดตามประเมินผล มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.68

เมื่อพิจารณาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการปฏิบัติของกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและวิธีดำเนินการในรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานทั้ง 8 ขั้นตอน ตลอดจนเงื่อนไขความสำเร็จของโรงเรียนที่อยู่นอกเขตเมืองและโรงเรียนที่อยู่ในเขตเมือง สรุปได้ว่ารายการที่มีความเหมาะสมมากที่สุด 3 ลำดับแรก ซึ่งมีความสำคัญในการดำเนินการจัดการศึกษาดังนี้

- 1) การมีส่วนร่วมในการปรับแนวคิด จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลสรุปได้ว่า วิธีดำเนินการที่มีความเหมาะสมมากที่สุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ (1) จัดประชุม อบรม ชี้แจง (\bar{X} =4.36, S.D.=0.85)
- (2) จัดศึกษาดูงานตามโอกาสที่เหมาะสม (\bar{X} =4.32, S.D.=1.04) และสร้างความตระหนักให้แก่

ชุมชนด้วยวิธีการต่าง ๆ ($\bar{X}=4.32$, S.D.=1.13) ส่วนวิธีดำเนินการที่มีความเป็นไปได้มากที่สุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ (1) จัดประชุม อบรม ชี้แจง ($\bar{X}=4.23$, S.D.=0.92) (2) สร้างความตระหนักให้แก่ชุมชนด้วยวิธีการต่าง ๆ ($\bar{X}=4.14$, S.D.=1.08) (3) จัดศึกษาดูงานตามโอกาสที่เหมาะสม ($\bar{X}=4.05$, S.D.=1.05)

2) การมีส่วนร่วมในการสร้างจิตอาสา จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลสรุปได้ว่า วิธีดำเนินการที่มีความเหมาะสมมากที่สุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ (1) จัดประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์และความเป็นมาของกิจกรรมให้ชุมชนทราบ ($\bar{X}=4.32$, S.D.=1.00) (2) การดำเนินการตามหลักสูตรพัฒนาคุณภาพชีวิตและรายงานผลโครงการต่อชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้ง 2 รายการมีความเหมาะสมเท่ากัน ($\bar{X}=4.23$, S.D.=1.11) ส่วนรายการที่มีความเป็นไปได้มากที่สุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ (1) จัดประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์ และความเป็นมาของกิจกรรมให้ชุมชนทราบ ($\bar{X}=4.14$, S.D.=0.94) (2) ติดต่อประสานงานสถานที่เข้ารับการอบรม ($\bar{X}=4.05$, S.D.=1.09) และรายงานผลโครงการ มีความเหมาะสมเท่ากัน ($\bar{X}=4.05$, S.D.=1.13)

3) การมีส่วนร่วมในการสำรวจภูมิปัญญา จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลสรุปได้ว่า วิธีดำเนินการที่มีความเหมาะสมมากที่สุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ (1) จัดทำทะเบียนภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้ ($\bar{X}=4.59$, S.D.=0.85) (2) ติดต่อผู้ให้ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น และแหล่งเรียนรู้ ($\bar{X}=4.50$, S.D.=0.74) และ (3) ดำเนินการศึกษาบริบทของชุมชน สำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้ ($\bar{X}=4.45$, S.D.=0.74) และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่น ($\bar{X}=4.45$, S.D.=0.91) มีความเหมาะสมเท่ากัน ส่วนวิธีดำเนินการที่มีความเป็นไปได้มากที่สุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ (1) การติดต่อผู้ให้ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้ และดำเนินการศึกษาบริบทของชุมชน สำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้มีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติเท่ากัน ($\bar{X}=4.41$, S.D.=0.80) (2) จัดทำทะเบียนภูมิปัญญาท้องถิ่น และแหล่งเรียนรู้ ($\bar{X}=4.36$, S.D.=1.00)

4) การมีส่วนร่วมในการหาแนวทางวางแผนงาน จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลสรุปได้ว่า วิธีดำเนินการที่มีความเหมาะสมมากที่สุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ (1) จัดประชุมชี้แจงเพื่อวางแผนการดำเนินงาน ($\bar{X}=4.36$, S.D.=0.73) และวางแผนการใช้งบประมาณ ($\bar{X}=4.36$, S.D.=0.79) มีความเหมาะสมเท่ากัน (2) กำหนดกิจกรรมและผู้รับผิดชอบหลัก และกำหนดปฏิทินการดำเนินงานมีความเหมาะสมเท่ากัน ($\bar{X}=4.32$, S.D.=0.72) ส่วนวิธีดำเนินการที่มีความเป็นไปได้มากที่สุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ (1) จัดประชุมชี้แจง เพื่อวางแผนการดำเนินงาน ($\bar{X}=4.32$, S.D.=0.78) (2) กำหนดกิจกรรมและผู้รับผิดชอบหลัก และกำหนดปฏิทินการดำเนินงาน มีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติเท่ากัน ($\bar{X}=4.23$, S.D.=0.81)

5) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานอย่างสร้างสรรค์ จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลสรุปได้ว่า วิธีดำเนินการที่มีความเหมาะสมมากที่สุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ (1) สร้างบรรยากาศและแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนให้เอื้อต่อการจัดกิจกรรม ($\bar{X}=4.50$, S.D.=0.91) (2) จัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยเชิญครูภูมิปัญญาท้องถิ่นมาให้ความรู้ ($\bar{X}=4.45$, S.D.=0.86) (3) จัดทำแผนการเรียนรู้นบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ($\bar{X}=4.36$, S.D.=1.00) ส่วนวิธีดำเนินการที่มีความเป็นไปได้มากที่สุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ (1) สร้างบรรยากาศและแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนให้เอื้อต่อการจัดกิจกรรมและจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยเชิญครูภูมิปัญญาท้องถิ่นมาให้ความรู้ มีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติเท่ากัน ($\bar{X}=4.32$, S.D.=0.89) (2) จัดทำแผนการเรียนรู้นบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ($\bar{X}=4.05$, S.D.=1.00)

6) การมีส่วนร่วมในการมุ่งมั่นติดตามประเมินผล จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลสรุปได้ว่า วิธีดำเนินการที่มีความเหมาะสมมากที่สุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ (1) ประเมินผลตามสภาพจริงในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ($\bar{X}=4.32$, S.D.=0.89) (2) สรุปผลการดำเนินกิจกรรม ($\bar{X}=4.27$, S.D.=0.99) และ (3) ติดตามประเมินผล และให้ข้อเสนอแนะในการดำเนินกิจกรรม ($\bar{X}=4.18$, S.D.=0.91) ส่วนวิธีดำเนินการที่มีความเป็นไปได้มากที่สุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ (1) สรุปผลการดำเนินกิจกรรม ($\bar{X}=4.14$, S.D.=1.13) (2) ติดตามประเมินผล และให้ข้อเสนอแนะในการดำเนินกิจกรรม ($\bar{X}=4.09$, S.D.=1.02) และประเมินผลตามสภาพจริงในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ($\bar{X}=4.09$, S.D.=0.97) มีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติเท่ากัน

7) การมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลสรุปได้ว่า วิธีดำเนินการที่มีความเหมาะสมมากที่สุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ (1) ประชาสัมพันธ์ด้วยวิธีการที่หลากหลาย ($\bar{X}=4.50$, S.D.=0.80) (2) ขยายผลสู่โรงเรียนเครือข่ายและชุมชน ($\bar{X}=4.36$, S.D.=0.95) และ (3) จัดทำเป็นเอกสาร เช่น วารสาร ทะเบียนภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งเรียนรู้ คู่มือการจัดการเรียนรู้ ($\bar{X}=4.27$, S.D.=1.20) ส่วนวิธีดำเนินการที่มีความเป็นไปได้มากที่สุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ (1) ประชาสัมพันธ์ด้วยวิธีการที่หลากหลาย ($\bar{X}=4.32$, S.D.=0.78) (2) ขยายผลสู่โรงเรียนเครือข่ายและชุมชน ($\bar{X}=4.23$, S.D.=0.87) (3) จัดทำเป็นเอกสาร เช่น วารสาร ทะเบียนภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งเรียนรู้ คู่มือการจัดการเรียนรู้ ($\bar{X}=4.18$, S.D.=1.14)

8) การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลสรุปได้ว่า วิธีดำเนินการที่มีความเหมาะสมมากที่สุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ (1) โรงเรียนมอบเกียรติบัตรค่าตอบแทนและกล่าวคำยกย่องชมเชยเพื่อเป็นขวัญกำลังใจ และโรงเรียนยกย่องเชิดชูผู้ที่มีส่วนร่วมให้เป็นบุคคลต้นแบบ มีความเหมาะสมเท่ากัน ($\bar{X}=4.64$, S.D.=0.66) (2) โรงเรียนและชุมชนได้

แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ($\bar{X}=4.59$, S.D.=0.73) และ (3) จัดทำหนังสือประกาศคุณงามความดีของผู้ที่เสียสละเพื่อโรงเรียนและชุมชนส่งผลให้เกิดความภาคภูมิใจ ($\bar{X}=4.50$, S.D.=1.01) ส่วนวิธีดำเนินการที่มีความเป็นไปได้มากที่สุด 3 ลำดับ ได้แก่ (1) โรงเรียนยกย่องเชิดชูผู้ที่มีส่วนร่วมให้เป็นบุคคลต้นแบบ ($\bar{X}=4.55$, S.D.=0.67) (2) โรงเรียนมอบเกียรติบัตรค่าตอบแทน และกล่าวคำยกย่องชมเชยเพื่อเป็นขวัญกำลังใจ ($\bar{X}=4.50$, S.D.=0.67) (3) โรงเรียนและชุมชนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ($\bar{X}=4.36$, S.D.=0.73) และจัดทำหนังสือประกาศคุณงามความดีของผู้ที่เสียสละเพื่อโรงเรียนและชุมชนส่งผลให้เกิดความภาคภูมิใจ ($\bar{X}=4.36$, S.D.=1.00) มีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติเท่ากัน

9) ด้านเงื่อนไขความสำเร็จในการนำรูปแบบไปใช้สำหรับโรงเรียนที่อยู่นอกเขตเมือง จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลสรุปได้ว่า เงื่อนไขความสำเร็จที่มีความเหมาะสมมากที่สุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ (1) ผู้บริหารและครูมีความเป็นกัลยาณมิตร และเต็มใจให้บริการแก่ชุมชนที่มาขอใช้อาคารสถานที่ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์ของโรงเรียน ($\bar{X}=4.82$, S.D.=0.40) (2) ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ ทุ่มเทจริงจั่งในการทำงาน ตลอดจนปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างในการดำรงชีวิตแบบพอเพียง และผู้บริหาร ครูเห็นความสำคัญ และยอมรับความสามารถของภูมิปัญญาท้องถิ่น มีความเหมาะสมเท่ากัน ($\bar{X}=4.77$, S.D.=0.43) ส่วนเงื่อนไขความสำเร็จที่มีความเป็นไปได้มากที่สุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ (1) โรงเรียนและชุมชนเห็นคุณค่า และความสำคัญของการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ($\bar{X}=4.50$, S.D.=0.60) (2) ครูทุ่มเท มีความรับผิดชอบ มีความเสียสละเวลา และทรัพย์สินในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ตลอดจนให้ความรัก ความเมตตาต่อนักเรียนอย่างจริงใจ ($\bar{X}=4.41$, S.D.=0.67) และ (3) ผู้บริหาร ครูเห็นความสำคัญ และยอมรับความสามารถของภูมิปัญญาท้องถิ่น ($\bar{X}=4.41$, S.D.=0.67) เงื่อนไขที่ 2 และ 3 มีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติเท่ากัน

10) ด้านเงื่อนไขความสำเร็จในการนำรูปแบบไปใช้สำหรับโรงเรียนที่อยู่ในเขตเมือง จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลสรุปได้ว่า เงื่อนไขความสำเร็จที่มีความเหมาะสมมากที่สุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ (1) โรงเรียนศึกษาบริบทของชุมชน โดยทำการสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชนและเชิญเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ($\bar{X}=4.64$, S.D.=0.66) (2) ผู้บริหารและครูมีความเป็นกัลยาณมิตร และเต็มใจให้บริการแก่ชุมชนที่มาขอใช้อาคารสถานที่ ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์ของโรงเรียน ($\bar{X}=4.64$, S.D.=0.66) และ (3) ผู้บริหารและครูให้การดูแลเอาใจใส่นักเรียนเป็นอย่างดี และสม่ำเสมอ ($\bar{X}=4.64$, S.D.=0.58) ซึ่งทั้ง 3 เงื่อนไขมีความเหมาะสมเท่ากัน ส่วนเงื่อนไขความสำเร็จที่มีความเป็นไปได้มากที่สุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ (1) โรงเรียนศึกษาบริบทของชุมชน

โดยทำการสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชน และเชิญเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ($\bar{X}=4.41$, S.D.=0.73) (2) ผู้บริหาร ครูเห็นความสำคัญ และยอมรับความสามารถของภูมิปัญญาท้องถิ่น ($\bar{X}=4.41$, S.D.=0.59) เจ็ดข้อที่ 1 และ 2 มีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติเท่ากัน (3) ผู้บริหาร และครูมีความเป็นกัลยาณมิตร และเต็มใจให้บริการแก่ชุมชนที่มาขอใช้อาคารสถานที่ ตลอดจนวัสดุ อุปกรณ์ของโรงเรียน ($\bar{X}=4.36$, S.D.=0.58)

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยในเบื้องต้นที่ได้นำเสนอมา มีประเด็นนำมาอภิปราย 3 ประเด็นหลัก คือ 1) รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 2) ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปใช้ และ 3) การประยุกต์ใช้กระบวนการเอไอซี รายละเอียดดังนี้

1. รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีกระบวนการที่สำคัญ 8 ขั้นตอน ซึ่งจากการศึกษาเอกสารผู้วิจัยได้กำหนดกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในเบื้องต้น 5 ขั้นตอน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะกระบวนการมีส่วนร่วม 5 ขั้นตอนในเบื้องต้นเป็นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาทั่วไป ไม่เฉพาะเจาะจงในเรื่องการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จากการศึกษาค้นคว้าพบว่า ทั้งสองกรณีศึกษามีกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่สำคัญ 8 ขั้นตอน ซึ่งทุกขั้นตอนมีความสำคัญและเป็นกระบวนการต่อเนื่อง ทำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริงและยั่งยืน ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียนและชุมชน ดังนั้นผู้วิจัยจึงสรุปกระบวนการมีส่วนร่วมของในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 8 ขั้นตอน ซึ่งในแต่ละขั้นตอนมีวิธีดำเนินการดังรายละเอียดต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การมีส่วนร่วมในการปรับแนวคิด เป็นขั้นตอนที่โรงเรียนเห็นความสำคัญของการพัฒนาบุคลากรให้มีแนวคิดและวิสัยทัศน์ในทิศทางเดียวกัน ซึ่งนอกจากการพัฒนาบุคลากรในโรงเรียนให้มีความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว การพัฒนา

บุคลากรในชุมชนนับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการขับเคลื่อนการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนั้นโรงเรียนควรเปิดโอกาสให้ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน เช่น ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้นำชุมชน วัดและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมาร่วมกันรับรู้ รับทราบนโยบายเกี่ยวกับนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งนี้เพื่อให้โรงเรียนและชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักถึงคุณค่า ความสำคัญของการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ ตลอดจนก่อให้เกิดความศรัทธาในการทำงานร่วมกันต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมในการสร้างจิตอาสา เป็นกิจกรรมที่ต้องระเบิดจากภายในให้ชุมชนได้ตระหนักและเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างแท้จริง ให้ชุมชนรู้สึกรักและเป็นเจ้าของโรงเรียน ดังนั้นโรงเรียนควรสร้างจิตอาสาให้เกิดในตัวบุคคลอย่างแท้จริง

ขั้นตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมในการสำรวจภูมิปัญญา เป็นขั้นตอนที่โรงเรียนร่วมกับชุมชนในการศึกษาบริบทของชุมชน การดำเนินชีวิต ทรัพยากร สิ่งแวดล้อม สำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่น และแหล่งเรียนรู้ทั้งในโรงเรียนและชุมชน ตลอดจนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างเหมาะสมกับสภาพบริบทของโรงเรียนและชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดความรู้สึภาคภูมิใจ รู้สึกเป็นเจ้าของความคิดและการตัดสินใจ นั้น กระตุ้นให้ชุมชนอยากมีส่วนร่วมในขั้นตอนต่อไป ส่งผลให้เกิดการมีส่วนร่วมด้วยความเต็มใจ ซึ่งสอดคล้องกับกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2540) ได้กล่าวถึง การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาสู่ระบบในโรงเรียนว่า ครูต้องศึกษาชุมชน พร้อมทั้งเก็บข้อมูลจากชุมชน ทั้งจากการสังเกตและสอบถามชาวบ้านผู้รู้ในท้องถิ่น ตลอดจนควรนำสิ่งที่อยู่รอบ ๆ ตัวผู้เรียน หรือสิ่งที่เป็นปัญหาของชุมชนมากำหนดไว้ในหลักสูตร เพื่อนำไปสู่การจัดการเรียนการสอน และครูต้องศึกษาปราชญ์ชาวบ้าน พร้อมทั้งศึกษาวิธีการดึงเอาศาสตร์สากลเข้าไปผสมผสานกับความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ขั้นตอนที่ 4 การมีส่วนร่วมในการหาแนวทางวางแผนงาน เป็นขั้นตอนที่โรงเรียนได้เชิญชุมชน ไม่ว่าจะเป็นคณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง หรือเครือข่ายมาร่วมประชุมเพื่อวางแผนการดำเนินงานร่วมกัน โดยกำหนดกิจกรรม กำหนดปฏิทินการดำเนินงาน กำหนดแนวทางการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แนวทางการจัดทำแผนการเรียนบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จัดหาคณะกรรมการดำเนินงานตามความถนัดและเหมาะสม ตลอดจนวางแผนการใช้งบประมาณ

อย่างประหยัดและคุ้มค่า ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของบุญเทียม อังสวัสดิ์ (2542) พบว่า ชุมชนมีส่วนร่วมในด้านการวางแผนการดำเนินงานของศูนย์ โดยมีส่วนร่วมในเรื่อง การกำหนดนโยบาย เป้าหมาย และแนวทางการดำเนินงานของศูนย์ การหาสาเหตุของปัญหาและแนวทางในการแก้ไข การเสนอความต้องการและจัดลำดับความสำคัญของปัญหา การเสนอแผนงาน โครงการ กิจกรรม ในการดำเนินงานของศูนย์ และการกำหนดค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานของศูนย์ ด้านการจัดสรร ทรัพยากรและประสานการเตรียมการเพื่อสนับสนุนศูนย์ โดยมีส่วนร่วมในเรื่องการจัดหา และ บริจาคเงิน วัสดุอุปกรณ์เพื่อการดำเนินงานของศูนย์ การจัดหากำลังคน ช่วยเหลือแรงงานให้กับ ศูนย์การประสานงานด้านทรัพยากรในการดำเนินงานกับคนในท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐและ เอกชน การประชุมปรึกษาหารือเกี่ยวกับการดำเนินงานของศูนย์และกับหน่วยงานอื่นๆ และด้าน การจัดการเรียนการสอน และติดตามประเมินผลการปฏิบัติงาน โดยมีส่วนร่วมในเรื่อง การจัดหา เอกสาร สื่อและวัสดุอุปกรณ์เกี่ยวกับการเรียนการสอน การเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการเรียนการ สอนของครูพี่เลี้ยง การติดตามความก้าวหน้าและพัฒนาการของเด็กในศูนย์ การติดตามผลการ จัดการเรียนการสอนและการปฏิบัติงานตามแผนงาน โครงการ การประชาสัมพันธ์ผลการ ดำเนินงานของศูนย์ให้ชุมชนและหน่วยงานต่าง ๆ ทราบ

ขั้นตอนที่ 5 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานอย่างสร้างสรรค์ หลังจากวางแผนการ ดำเนินงานแล้ว ในขั้นตอนนี้ก็ลงมือปฏิบัติตามแผนงานที่กำหนดไว้ โดยชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการนำ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่กำหนดไว้มาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นบูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ให้ ข้อเสนอแนะ จัดทำแผนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับหลักสูตรท้องถิ่นโดยบูรณาการกับ 8 กลุ่มสาระ เน้นการสอดแทรกปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในแผนการเรียนรู้ทุกแผน นอกจากนี้โรงเรียนควร ส่งเสริมให้มีการสร้างบรรยากาศและแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนให้เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ตลอดจนเตรียมวัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอนและ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบจากงานวิจัยของอิสราภรณ์ ธรรมโยโก (2545) พบว่า การพัฒนาหลักสูตร คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมโดยการมาร่วมประชุมเพื่อสร้างหลักสูตร สร้างแนวการสอนและสร้างแบบทดสอบ การนำหลักสูตรไปใช้ คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมโดย การวางแผนจัดการเรียนการสอนร่วมกับครูผู้สอนมาเป็นวิทยากรให้สัมภาษณ์นักเรียน ให้ศึกษา คู่มือ มาสาธิต ให้ใช้สถานที่ร่วมเสียสละแรงงาน วัสดุและอุปกรณ์ต่าง ๆ และประเมินเพิ่มผลงาน นักเรียน ส่วนการประเมินผลหลักสูตร คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมโดยมาสนทนากลุ่มร่วมกับ คณะนักวิจัยเพื่อนำข้อมูลไปพิจารณาความเหมาะสมและปรับปรุงหลักสูตรต่อไป

ขั้นตอนที่ 6 การมีส่วนร่วมในการมุ่งมั่นติดตามประเมินผล หลังจากดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนที่กำหนดไว้แล้ว ก็ร่วมกันประเมินผลการดำเนินงาน ร่วมกันพัฒนาผลงาน และปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่อง ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบจากงานวิจัยของนาวิณ พรหมใจสา (2545) พบว่า คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนนาโค โดยการร่วมประชุมกับคณะผู้วิจัย ครู และผู้บริหารโรงเรียนเพื่อเสนอแนะ ปรับปรุงเนื้อหาสาระ กำหนดวัตถุประสงค์ และกำหนดวิธีการวัดและประเมินผล

ขั้นตอนที่ 7 การมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ เป็นขั้นตอนที่โรงเรียนนำผลงานนักเรียน ผลงานของโรงเรียนมาเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ชุมชน และผู้ที่เกี่ยวข้องทราบในรูปแบบของการจัดตลาดนัดความรู้ และจัดทำเอกสารเผยแพร่ รวมทั้งมีการประชาสัมพันธ์ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น เสียงตามสาย คุรุบอกผ่านนักเรียน ประชุมผู้ปกครอง ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนเกิดความตระหนักเห็นความสำคัญและคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ให้คงอยู่สืบไป นอกจากนี้โรงเรียนควรเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนทราบทั้งกระบวนการจัดการศึกษา เพื่อให้ชุมชนได้ทราบข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ

ขั้นตอนที่ 8 การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันความผลประโยชน์ เป็นขั้นตอนที่โรงเรียนและชุมชนได้รับผลประโยชน์ร่วมกันทั้งทางตรงและทางอ้อม เป็นการมีส่วนร่วมในการชื่นชมผลงาน เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน และชุมชนนำกิจกรรมการดำเนินงานในโรงเรียนไปปฏิบัติที่บ้าน เช่น โรงเรียนวัดโพธิ์ทองจัดกิจกรรมการเรียนรู้เห็นนางฟ้า โดยมีครูภูมิปัญญาท้องถิ่นมาช่วยสอน และมีชุมชนเข้ามาร่วมศึกษาดูงาน ทำให้คนในชุมชนเห็นช่องทางในการสร้างรายได้จึงมีการเพาะเห็นนางฟ้ากันมากขึ้น นอกจากนี้โรงเรียนมีการมอบเกียรติบัตร ยกย่องให้เป็นบุคคลต้นแบบการทำความคิดของโรงเรียนและชุมชน นำดนตรีไปแสดงในงานต่าง ๆ ของชุมชนโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย ส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียนและชุมชน ซึ่งที่กล่าวมานี้เป็นผลประโยชน์ทางด้านจิตใจมากกว่าสิ่งของ สำหรับในส่วนของค่าตอบแทนทางโรงเรียนก็มีให้บ้างเล็กน้อย แต่ส่วนใหญ่จะเป็นการมีส่วนร่วมด้วยจิตอาสามากกว่า และผลสุดท้ายจากการประสบความสำเร็จในการดำเนินงานทำให้โรงเรียนมีชื่อเสียง ส่งผลให้ชุมชนมีชื่อเสียงด้วย ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบจากงานวิจัยของอิสราภรณ์ ธรรมโยโก (2545) พบว่า คนในชุมชนส่วนใหญ่รู้สึกดีใจ ภาคภูมิใจและรู้สึกเป็นเกียรติที่ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น นอกจากนี้คนในชุมชนยังเห็นว่าการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมีประโยชน์หลายด้านทั้งต่อนักเรียน โรงเรียน และคนในชุมชนเอง

นอกจากนี้ผลการวิจัยที่พบเกี่ยวกับรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สอดคล้อง

กับแนวทางการส่งเสริมการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการจัดการศึกษาของสำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2550) โดยมีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้ (1) กำหนดนโยบายการจัดการศึกษาตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นนโยบายสำคัญของสถานศึกษา (2) พัฒนาความรู้ความเข้าใจแก่บุคลากรทั้งผู้บริหาร ครู และคณะกรรมการสถานศึกษา และส่งเสริมให้ปฏิบัติตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (3) ประชาสัมพันธ์เผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจแก่ผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ (4) ทบทวนหรือปรับปรุงโครงสร้างและพัฒนากิจการการจัดการตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (5) จัดทำ ปรับปรุงหรือเพิ่มเติมโครงการ กิจกรรม และปรับแผนกลยุทธ์และแผนปฏิบัติการของสถานศึกษา (6) ปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา (7) จัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรของสถานศึกษา (8) เสริมสร้างบรรยากาศและสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ และ (9) จัดระบบนิเทศ ติดตาม ประเมินผล และรายงานผลการดำเนินการ โดยเน้นให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในขั้นตอนสำคัญทุกขั้นตอน

2. ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำไปใช้

จากผลการวิจัยพบว่า ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปใช้ พบว่า ความเหมาะสมของรูปแบบ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.19 ซึ่งถือว่ามีความเหมาะสมในระดับมาก เมื่อเรียงตามลำดับความเหมาะสมแยกตามกระบวนการทั้ง 8 ขั้นตอน โดยเรียงลำดับจากเหมาะสมมากไปหาน้อยได้ดังนี้ การมีส่วนร่วมในการสำรวจภูมิปัญญา การมีส่วนร่วมในการหาแนวทางวางแผนงาน การมีส่วนร่วมในการดำเนินการอย่างสร้างสรรค์ การมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ การมีส่วนร่วมในการปรับแนวคิด การมีส่วนร่วมในการสร้างจิตอาสา และการมีส่วนร่วมในการมุ่งมั่นติดตามประเมินผล ส่วนความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปใช้ พบว่า ความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปใช้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.98 ซึ่งถือว่ามีความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปใช้ในระดับมาก เมื่อเรียงตามลำดับความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปใช้แยกตามกระบวนการทั้ง 8 ขั้นตอน โดยเรียงลำดับจากความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปใช้มากไปหาน้อยได้ดังนี้ การมีส่วนร่วมในการสำรวจภูมิปัญญา การมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ การมีส่วนร่วมในการหาแนวทางวางแผนงาน การมีส่วนร่วมในการดำเนินการอย่างสร้างสรรค์ การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ การมีส่วนร่วมในการปรับแนวคิด การมีส่วนร่วมในการสร้างจิตอาสา และการมีส่วนร่วมในการมุ่งมั่นติดตามประเมินผล จะเห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมในการมุ่งมั่นติดตามประเมินผล มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปใช้น้อยที่สุด ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการมุ่งมั่น

ติดตามประเมินผล ชุมชนยังไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ส่วนใหญ่ยังเป็นหน้าที่ของโรงเรียน ดังนั้นโรงเรียนควรเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลงานอย่างจริงจัง

เมื่อเปรียบเทียบระหว่างความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปใช้ พบว่าความเหมาะสมของรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.19 และความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปใช้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.98 จะเห็นได้ว่าความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปใช้ มีค่าเฉลี่ยน้อยกว่าความเหมาะสมในการนำรูปแบบไปใช้ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปใช้เป็นการนำไปปฏิบัติจริง ซึ่งแต่ละโรงเรียน แต่ละชุมชนมีบริบทที่แตกต่างกัน ดังนั้นการนำรูปแบบไปใช้จริงนั้น โรงเรียนควรนำรูปแบบมาปรับใช้ให้เข้ากับบริบทของโรงเรียนและชุมชนของตนเอง

3. การประยุกต์ใช้กระบวนการเอไอซี

กระบวนการเอไอซี เป็นการประชุมเชิงปฏิบัติการที่มีวิธีการและขั้นตอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้มีโอกาสสื่อสาร แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ ข้อมูลข่าวสาร ซึ่งจะทำให้เกิดความเข้าใจถึงสภาพปัญหา ข้อจำกัด ความต้องการ และศักยภาพของผู้ที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ เป็นกระบวนการที่ระดมพลังสมอง เพื่อแก้ไขปัญหาและหาแนวทางในการพัฒนาเชิงสร้างสรรค์ ผลงานที่ได้จากการประชุมนี้มาจากความคิดของผู้เข้าร่วมประชุมทุกคน ผู้วิจัยจึงนำกระบวนการเอไอซีมาประยุกต์ใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยเชิญตัวแทนจากชุมชนและโรงเรียนมาร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการเอไอซี เพื่อค้นหารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งนี้เพื่อให้ได้รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยเกิดจากความคิดเห็นของชุมชนอย่างแท้จริง และทำให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนสมบูรณ์ ซึ่งจากการประยุกต์ใช้กระบวนการเอไอซีพบว่า กระบวนการเอไอซีเป็นกระบวนการที่กระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้แสดงพลังความคิดสร้างสรรค์ พลังความสามารถของตนเอง ได้แลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ ข้อมูลข่าวสาร ร่วมกัน กำหนดทิศทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในอนาคต วางแผนการพัฒนา ร่วมระดมทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน โดยพยายามพึ่งตนเองให้มากที่สุด เป็นการเสริมสร้างพลังอำนาจของตนเองและสนับสนุนให้เป็นไปได้จริง โดยมีการแบ่งบทบาทหน้าที่รับผิดชอบ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ ขณะประชุมเชิงปฏิบัติการผู้เข้าร่วมประชุมให้ความสนใจและตั้งใจในการทำงานอย่างเต็มความสามารถ ร่วมกันแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ตามกระบวนการทุกขั้นตอน ตลอดจนมีความกระตือรือร้นและกล้าแสดงออกในการนำเสนอผลงาน ต่างยอมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน บรรยากาศในการประชุมเป็นกันเอง ผู้เข้าร่วมประชุมมีความเอื้ออาทรต่อกัน นอกจากนี้ยังเป็นการจุดประกายให้

ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอีกด้วย ดังนั้นโรงเรียนควรนำกระบวนการเอไอซีมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้เหมาะสมกับบริบทและความต้องการของโรงเรียนและชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอย่างแท้จริง ตลอดจนก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียนและชุมชนต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของปารวีร์ กุศลรัตนวิโรจน์ (2548) พบว่า ผลจากการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมการออกกำลังกายโดยใช้กระบวนการเอไอซี ทำให้เกิดการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการรวมกลุ่มเพื่อแก้ไขปัญหาของตน เกิดการมีส่วนร่วมของแกนนำชุมชน เกิดเวทีประชาคมให้สมาชิกชุมชนได้ร่วมกันเรียนรู้ และทำให้ชุมชนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ปัญหาด้วยตนเอง นอกจากนี้ได้เกิดโครงการสร้างสนามกีฬาซึ่งเกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชน และสอดคล้องกับงานวิจัยของสุดา เนตรสว่าง (2549) พบว่า การมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นกรณีการตีกลองปฐจา ประกอบด้วยการสร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกัน การร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมระดมทุน การร่วมติดตามและประเมินผล ร่วมชื่นชมรับผลประโยชน์และการกระชับความสัมพันธ์กับชุมชนและโรงเรียน ซึ่งส่วนใหญ่สอดคล้องกับกระบวนการมีส่วนร่วมแบบ AIC ยกเว้น การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกันนั้นยังไม่มีชัดเจน กระบวนการดังกล่าวจึงสามารถใช้เป็นแนวทางในการธำรงไว้ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นในกรณีอื่นได้

ข้อเสนอแนะของการนำผลการวิจัยไปใช้

1. สถานศึกษาควรนำรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้โรงเรียนและชุมชนเกิดความร่วมมือที่ดีต่อกัน มีแนวทางสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนอย่างแท้จริง
2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนให้สถานศึกษาได้นำรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ ไปดำเนินการทดลองใช้ในสถานศึกษา เพื่อให้เกิดการพัฒนาความร่วมมือที่ดีระหว่างโรงเรียนและชุมชนอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. การวิจัยในครั้งนี้ได้พัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยรูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมและเป็นไปได้มากในการนำไปปฏิบัติ ดังนั้นควรมีการนำรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานนี้ไปทำการศึกษาวิจัย โดยการทดลองใช้จริงในโรงเรียน และประเมินความสำเร็จของการนำรูปแบบไปใช้ เพื่อนำผลที่ได้มาปรับปรุงรูปแบบให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2. การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาสถานศึกษาระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามบริบทที่ตั้งของสถานศึกษา ดังนั้นในการศึกษาครั้งต่อไป ควรมีการพัฒนาารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาที่มีบริบทและสังกัดที่แตกต่างกัน เพื่อให้ได้รูปแบบที่เหมาะสมและครอบคลุมกับแต่ละบริบทมากยิ่งขึ้น

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กীরติวัฒน์ อัครเส. 2543. การดำเนินงานตามโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น : กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านห้วยชัน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- เกษตรและสหกรณ์, กระทรวง. 2548. แนวคิดระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงสำหรับเกษตรกร[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.moac.go.th/builder/sfecol/index.php?page=539&clicksub=539>[16 กรกฎาคม 2551]
- เข็มเพชร แก่นสา. 2543. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. 2545. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. กรุงเทพมหานคร: พริกหวาน.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. 2544. เอกสารชุดการปฏิรูปการศึกษา: วาระแห่งชาติ เล่มที่ 1 “การปฏิรูปการศึกษา: วาระแห่งชาติจากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 สู่อการปฏิบัติ ยุทธศาสตร์ที่จะพาประเทศพ้นวิกฤต”. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (เอกสารอัดสำเนา)
- คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. 2550. นานาคำถามเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. 2550. การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. 2550. เศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย. 2550. รายงานการพัฒนาคอนของประเทศไทยปี 2550. กรุงเทพมหานคร: โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย.

- จำลอง คำบุญชู และคณะ. 2542. รายงานผลการวิจัยเรื่อง กล่องข้าวตำบลเมืองมาย อำเภอ
แจ้ห่ม จังหวัดลำปาง : บทบาทและความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในการ
อนุรักษ์ส่งเสริมและพัฒนากระบวนการผลิตกล่องข้าว. กรุงเทพมหานคร: สำนักงาน
กองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- จิณณวัตร ปะโคทั้ง. 2549. รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของ
โรงเรียนดีเด่น โรงเรียนกัณฑ์ธรรมณ์ จังหวัดศรีสะเกษ. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต.
สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา.
- จินตนา ศักดิ์ภู่อ่วม. 2545. การนำเสนอรูปแบบการบริหารโรงเรียนในกำกับของรัฐสำหรับ
ประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จินตนา สุขจานนท์. 2549. การศึกษาและการพัฒนาชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร:
โอเดียนสโตร์.
- เจริญ ภัสระ. 2540. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานของรัฐ. วารสารสมาคมรัฐ
ประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย 12(พฤษภาคม): 1-3.
- ไชยรัตน์ ปราณี. 2545. การพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น
โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต. สาขาการวิจัยและ
พัฒนาหลักสูตร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ชูชาติ พวงสมจิตร์. 2540. การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคการมีส่วนร่วม
ของชุมชนกับโรงเรียนประถมศึกษาในเขตปริมณฑล กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์
ปริญญาดุษฎีบัณฑิต. ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณรงค์ฤทธิ์ ดอนศรี. 2543. การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการในการบริหารการ
จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการ
ประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต. สาขาวิชาการบริหาร
การศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ดวงสมร สารแสน. 2550. การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้การสอนสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา
ศาสนา และวัฒนธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้วิธีการสอนแบบบูรณาการ
เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต. สาขาวิชาการประถมศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

- ทรงจิต พูลลาภ. 2544. ภูมิปัญญาพื้นบ้านสืบสานสู่ความเป็นสากลศักยภาพและสถานภาพของ
ภูมิปัญญาไทย เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง.
กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ.
- ทัศนาศาสตร์. 2548. ความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชนตามแนวปฏิรูปการศึกษา.
วารสารวิชาการ 8(มกราคม-มีนาคม): 43-50.
- ทัศนีย์ ทองไชย. 2542. สภาพและแนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการ
สอนวิชาสังคมในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา สาขาวิชาสังคมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. 2547. การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิค และกรณีตัวอย่าง. พิมพ์
ครั้งที่ 2. เชียงใหม่: สิริลักษณ์การพิมพ์.
- นันทิ พงษ์ดนตรี. 2544. ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการเรียนการสอนระดับมัธยมศึกษา ใน
โรงเรียนคาทอลิกสังกัดสังฆมณฑลจันทบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา ใน
สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา.
- นาวิน พรหมใจสา. 2545. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องวัฒนธรรม
ท้องถิ่นชุมชนนาโค. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา ภาควิชาการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- นิตยา บุตรศรี. 2542. การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของ
โรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด
อุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญชม ศรีสะอาด. 2524. รูปแบบของผลการเรียนในโรงเรียน. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. (เอกสารอัดสำเนา)
- บุญเทียม อังสวัสดิ์. 2542. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานของศูนย์อบรมเด็กก่อน
เกณฑ์ในวัด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- บุปผา เมฆศรีทองคำ. 2547. การวิจัยชาติพันธุ์วรรณนาอภิमानเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน
ในการจัดการศึกษา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ปกรณัม ปรีชากร. 2530. *ทฤษฎี และกลยุทธ์เกี่ยวกับการพัฒนา*. กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ประชาสารรณ์ แสนภักดี. 2550. *เทคนิคกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม*[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.prachasan.com/mindmapknowledge/aic.html>[26 มิถุนายน 2551]
- ประเวศ วะสี. 2536. การศึกษาของชาติกับภูมิปัญญาท้องถิ่น. ใน เสรี พงศ์พิศ (บรรณาธิการ), *ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท เล่ม 1*, หน้า 17-33. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์ พรินตติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง.
- ปฏิรูปการศึกษา, สำนักงาน. 2545. *ชุดฝึกอบรมผู้นำชุมชน : ประมวลสาระ*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: แอล.ที.เพรส.
- ปารวีร์ กุลรัตนวิโรจน์. 2548. *การพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมการออกกำลังกายของประชาชน หมู่บ้านชนบทแห่งหนึ่ง จังหวัดชัยนาท*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต. สาขาวิชาพยาบาลชุมชน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. 2543. *กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ผจญสุข เนียมประดิษฐ์ และมานพ แจ่มกระจ่าง. 2549. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสนใจและการรับรู้การเลือกใช้ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อมของครูและนักเรียนมัธยมในเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร. *วารสารการศึกษาและการพัฒนาสังคม* 2(1): 69-81.
- พยนต์ ไทยเกิด. 2546. *การพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนพัฒนาชุมชนเทศบาลเขี้ยวหลานโดยเทคนิค A-I-C*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
- พัชรินทร์ สิริสุนทร. 2550. *ชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้: แนวคิด เทคนิคและกระบวนการ*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พัฒนาภรณ์ ฉัตรวิโรจน์. 2545. *บทบาทครูในการส่งเสริมความรู้เศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต. สาขาวิชาสังคมวิทยาการพัฒนาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

- พิกุล กันทะวัง. 2547. *ความสำเร็จของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาของโรงเรียนในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล : การศึกษาเชิงปริมาณและคุณภาพ*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ. ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พีรภาว บุญเพลิง. 2550. *การพัฒนาตัวบ่งชี้ร่วมความสำเร็จในการดำเนินงานของโรงเรียนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ. ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เพ็ญณี แนนรท และณอมวรรณ ประเสริฐเจริญสุข. 2546. รายงานการวิจัยการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาพื้นบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนระดับประถมศึกษาในเขตการศึกษา 9. *วารสารคณะศึกษาศาสตร์ 27* (กันยายน-พฤศจิกายน): 53-61.
- ภัทรวดี อุดมมงคล. 2545. *การศึกษาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาในโรงเรียนแกนนำร่วมพัฒนาหลักสูตร สังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ. ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มุทิตา แพทย์ประทุม. 2549. *รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนกับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ยุพร จานประดับ. 2544. *ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ. สาขาวิชาพื้นฐานการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- รุ่ง แก้วแดง. 2542. *ปฏิวัติการศึกษาไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: พิชฌเนศ พรินติ้ง เซ็นเตอร์.
- ลือชา วรรณรัตน์. 2542. *AIC กับอบต.*[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://advisor.anamai.moph.go.th/tamra/AIC1.html>[26 มิถุนายน 2551]
- เลขาธิการสภาการศึกษา, สำนักงาน. 2550. *รายงานการวิจัยเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยกับการส่งเสริมการเรียนรู้และการสร้างอาชีพ*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

- เลขาธิการสภาการศึกษา, สำนักงาน. 2549. *การศึกษาและสังเคราะห์รูปแบบการบริหารสถานศึกษา การพัฒนาคณะกรรมการสถานศึกษาและสถานศึกษาเครือข่ายของผู้บริหารสถานศึกษาด้านแบบ รุ่นที่ 1*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- เลขาธิการสภาการศึกษา, สำนักงาน คณะกรรมการอำนวยการปฏิรูปการศึกษา. 2547. *ข้อเสนอยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- วัชรชัย วิริยะสุทธิวงศ์. 2550. *Sufficiency Economy* [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://gotoknow.org/blog/thaieconomy/16474> [16 กรกฎาคม 2551]
- วิชาการ, กรม. 2539. *ท้องถิ่นกับการพัฒนาหลักสูตร*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- วิชาการ, กรม. 2540. *รายงานการวิจัยเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- วีระ นิยมวัน. 2547. *เทคนิคการพัฒนาคณ [ออนไลน์]*. แหล่งที่มา: <http://www.anamai.moph.go.th/advisor/tamra/plan2.html#col22> [26 มิถุนายน 2551]
- เวกวรรณธ์ ฉ่ำสันเทียะ. 2541. *การศึกษาการจัดการศึกษาเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดชัยภูมิ : กรณีศึกษากลุ่มไทยลาว*. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ศศิธร ทศเกษร. 2547. *การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสอนของครูแกนนำในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี : การวิเคราะห์ตามแบบจำลองแอสซัวร์*. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต. ภาควิชาหลักสูตร การสอนและเทคโนโลยีการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศิริกาญจน์ โกสุมภ์. 2542. *การมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนเพื่อการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต. สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. 2550. *ผลการดำเนินงานขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา ปีงบประมาณ 2550*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. กรมวิชาการ. 2539. *สรุปผลการประชุมสัมมนา เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นกับหลักสูตรที่พึงประสงค์*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

- ศูนย์ขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา. 2550. ยุทธศาสตร์ขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา (พ.ศ.2550-2554)[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: [http://www.pathum1.net/sufficiency/\[16 กรกฎาคม 2551\]](http://www.pathum1.net/sufficiency/[16%20กรกฎาคม%202551])
- สนธยา พลศรี. 2550. เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- สมบัติ เผ่าพงศ์คล้าย. 2546. การส่งเสริมความรู้และความสามารถในการแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เรื่องเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง โดยการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. ภาควิชาการประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมศักดิ์ ลาดี. 2543. การศึกษาการดำเนินงานโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุดรธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สามารถ จันทร์สุรย์. 2536. ภูมิปัญญาชาวบ้าน. ใน เสรี พงศ์พิศ (บรรณาธิการ), ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท เล่ม 1, หน้า 146. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง.
- สุภาคย์ อินทองคง. 2549. ทำความเข้าใจกับความคิดเศรษฐกิจพอเพียง[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: [http://www.thaingo.org/cgi-bin/content/content2/show.pl?0357\[16 กรกฎาคม 2551\]](http://www.thaingo.org/cgi-bin/content/content2/show.pl?0357[16%20กรกฎาคม%202551])
- สุดา ทัพสุวรรณ. 2545. บ้านกับโรงเรียน. วารสารบริหารการศึกษามศว. 1(พฤษภาคม-สิงหาคม): 19-26.
- สุดา เนตรสว่าง. 2549. การมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น : กรณีศึกษาการตีกลองปี่จ่า โรงเรียนเวียงตาลพิทยาคม จังหวัดลำปาง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สุบงกช นาโควงษ์. 2547. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารงานวิชาการตามความคาดหวังของผู้บริหารโรงเรียนและครูปฏิบัติการสอนโรงเรียนประถมศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษากระบี่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. ภาควิชาการศึกษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

- สุมล ผกามาศ. 2547. สภาพ ปัญหาและแนวทางแก้ปัญหาการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการใช้
ภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ช่วงชั้นที่ 3 ในโรงเรียนนำร่อง
สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เขตภาคเหนือตอนบน.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. ภาควิชาหลักสูตร การสอนและเทคโนโลยีการศึกษา
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรัชย์ ต้อยศ. 2548. การพัฒนาบุคลากรในงานจัดการเรียนการสอนตามแนวทางปฏิรูปการ
เรียนรู้โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมแบบ AIC ของโรงเรียนบ้านสันตวงสามัคคี อำเภอ
พญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. สาขาวิชาบริหารการศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- สุรศักดิ์ หลาบมาลา. 2549 . การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน. วารสาร
การศึกษาไทย. 3(ธันวาคม): 5-9.
- สุเมธ วรรณรัตน์. 2547. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ต้องใช้ในการจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำปาง เขต 2. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต.
สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง.
- สุชาติ วงศ์สุวรรณ. 2550. การประชุมวิชาการรวมพลังเพื่อพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการศึกษา
ไทย[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: [http://upge.wn.com/?t=cheetaharticle/postcomment.txt&action=form&article=WNATf3ca7fbbc55e0a01cc9b47a46239efb3:\[24 มิถุนายน 2551\]](http://upge.wn.com/?t=cheetaharticle/postcomment.txt&action=form&article=WNATf3ca7fbbc55e0a01cc9b47a46239efb3:[24 มิถุนายน 2551])
- สุภัทร ชูประดิษฐ์. 2550. วัฏจักร 5 ขั้นตอนของกระบวนการ A-I-C[ออนไลน์]. แหล่งที่มา:
[http://gotoknow.org/blog/communityblog/21663\[26 มิถุนายน 2551\]](http://gotoknow.org/blog/communityblog/21663[26 มิถุนายน 2551])
- อรพินท์ สฟโชคชัย. 2538. รายงานประกอบการประชุม เล่ม 4 การสร้างการมีส่วนร่วมของ
ประชาชนในการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- อรพินท์ สฟโชคชัย. 2537. คู่มือการจัดการประชุมเพื่อระดมความคิดในการพัฒนาหมู่บ้าน การ
พัฒนาหมู่บ้านโดยพลังประชาชน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยเพื่อ
การพัฒนาประเทศไทย.
- อลิศรา ชูชาติ และคณะ. 2538. เทคนิคเพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วม. นครปฐม: สถาบันการ
สาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล.

- อิสราภรณ์ ธรรมโยโก. 2545. *การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องเกษตรผสมผสานครบวงจร*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. ภาควิชาการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อุทัย ปัญญาโกณ. 2547. *การนำเสนอรูปแบบการศึกษาเพื่อสืบทอดวัฒนธรรมอาข่า*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อุดม เขยกิจวงศ์. 2545. *หลักสูตรท้องถิ่น : ยุทธศาสตร์การปฏิรูปการเรียนรู้*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บรรณกิจ 1991.
- เอกวิทย์ ณ ถกลาง. 2544. *ภาพรวมภูมิปัญญาไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

ภาษาอังกฤษ

- Bhengu, T. 2007. Bringing down the fence through school-community partnership: a case for the Community Education Forum framework. *Journal of Africa Education Review* 41(July): 131-143.
- Cohen, J. and Uphoff, N.T. 1977. *Rural development participation: Concept and measures for project design implementation and evaluation*. New York: Cornell University.
- Glod, S.E. 2000. Community organizing at a neighborhood high school: Promises and dilemmas in building parent-educator partnership and collaboration. *Journal of ProQuest Dissertations and Theses* 60(January).
- Gustavo, W. 1992. The Meaning of Participation. In Brand, Peter Charles. (ed.), *Community Participation: Proceedings*. Habinet International Seminar. Columbia: Habinet.
- Pryor, J. 2005. Can community participation mobilise social capital for improvement of rural schooling ? A case study from Ghana. *Journal of Taylor and Francis* 35(May): 193-203.
- World Bank. n.d. Appreciation-Influence-Control Collaborative Decisionmaking: Workshop-Based Method[Online]. Available from: <http://www.worldbank.org/wbi/sourcebook/sba101.htm>[2008, June 26]

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

หนังสือขอความร่วมมือในการวิจัย

ที่ ศธ 0512.6(2755)/

ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ถนนพญาไท กรุงเทพฯ 10330

8 ธันวาคม 2551

เรื่อง ขออนุญาตเข้าไปทำการศึกษาวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านซอนหาด

ด้วย นางสาวศศิวิมล จุลศิลป์ นิสิตชั้นปริญญาโท สาขาวิชาวิจัยการศึกษา ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อยู่ระหว่างการดำเนินงานวิจัยวิทยานิพนธ์เรื่อง “การพัฒนาารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน: การประยุกต์ใช้กระบวนการเอไอซี” โดยมีรองศาสตราจารย์ ดร.วรรณิ์ แกมเกต เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ในการนี้ภาควิชาฯ พิจารณาเห็นว่าโรงเรียนของท่านเป็นโรงเรียนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงที่มีการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สมควรนำมาศึกษาเป็นหนึ่งในการศึกษาครั้งนี้ ซึ่งในการนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องดำเนินการศึกษาเชิงคุณภาพโดยใช้กระบวนการเอไอซี จึงขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลในโรงเรียนของท่านด้วยการเข้าไปศึกษาเอกสาร สังเกต สัมภาษณ์และจัดประชุมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการเอไอซี

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตเข้าไปเก็บรวบรวมข้อมูล ภาควิชาฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดีและขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริเดช สุชีวะ)

หัวหน้าภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา

ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา

โทรศัพท์และโทรสาร 0-2218-2581-97 ต่อ 800

ที่ ศธ 0512.6(2755)/166

ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ถนนพญาไท กรุงเทพฯ 10330

31 มีนาคม 2552

เรื่อง ขอบเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดสวนส้ม

สิ่งที่ส่งมาด้วย 1. แบบประเมินรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนฯ จำนวน 1 ชุด
2. ร่างรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนฯ จำนวน 1 ชุด

ด้วย นางสาวศศิวิมล จุลศิลป์ นิสิตชั้นปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา สาขาวิจัยการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อยู่ในระหว่างการดำเนินงานวิจัยวิทยานิพนธ์เรื่อง “การพัฒนาารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน: การประยุกต์ใช้กระบวนการเอไอซี” โดยมีรองศาสตราจารย์ ดร.วรวรณี แกมเกต เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ในการนี้ นิสิตได้จัดทำเครื่องมือตรวจสอบรูปแบบเป็นแบบประเมินรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนฯ ในการนี้ภาควิชาฯ พิจารณาแล้วว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้และความเชี่ยวชาญในเรื่องดังกล่าว จึงใคร่ขอทราบเรียนเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการวิจัยครั้งนี้ ความคิดเห็นของท่านในครั้งนี้จะมีคุณค่าอย่างยิ่งต่อการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนฯ ต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์ ภาควิชาฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร. ดวงกมล ไตรวิจิตรคุณ)

หัวหน้าภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา

ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา

โทรศัพท์และโทรสาร 0-2218-2578

โทรศัพท์นิตผู้วิจัย 083-752-7465, 080-612-5449

ภาคผนวก ข

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้
ของรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษา
ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. รศ.ดร.ดวงกมล ไตรวิจิตรคุณ	ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา คณะครุศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. ผศ.ดร.กมลวรรณ ตั้งธนานนท์	ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา คณะครุศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
3. นายวิจิตร ศรีสว่าง	ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านขอนแก่น อำเภอชะอวด
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ ของรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตาม ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

1. ดร.สุเทพ บุญซื่อน	รองอธิการบดีฝ่ายกิจการนักศึกษา
มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์
2. ผศ.ดร.เกศริน มนูญผล	คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช
จังหวัดนครศรีธรรมราช
3. นายธนา อ่อนเกิด	ผู้อำนวยการโรงเรียนร่มเกล้าปางตอง อำเภอเมือง
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 1
4. นายอัมพร สุวรรณจันทร์	ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดสวนส้ม อำเภอพระประแดง
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามุทพรปราการ เขต 1
5. นายพูนเกียรติ ศรีปัญญา	ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านสามัคคี อำเภอปทุมราชวงศา
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษอำนาจเจริญ
6. นายสมชัย อ่อนแก้ว	ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านนาทิว อำเภอนาทวี
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษสงขลา เขต 3
7. นางสาวเมษายน แก้วทูน	ครูโรงเรียนร่มเกล้าปางตอง อำเภอเมือง
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 1
8. นางสาวยุศนา เงินเจริญ	ครูโรงเรียนข้า้อพิทยาคม อำเภอเขาชะเมา
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง เขต 1

9. นายสำเริง อาษาศรี
ครูโรงเรียนบ้านกุดเชียงหมี อำเภอเลิงนกทา
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายโสธร เขต 2
10. นางรัชฎาวรรณ ศรีคงแก้ว
ครูโรงเรียนบ้านขอนแก่น อำเภอชะอวด
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3
11. นางควรคะเนิง ธรรมศิลป์
ศึกษานิเทศก์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาน่าน เขต 1
12. นางกัณหา อัมพวัน
ศึกษานิเทศก์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลบุรี เขต 1
13. นางวิภา ประราศรี
ศึกษานิเทศก์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1
14. นายบุญฤกษ์ มະศิริ
ศึกษานิเทศก์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระบือ
คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
โรงเรียนบ้านมะม่วง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ
16. นายประสงค์ ท้าวทอง
สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลปามะคาบ
อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร
17. นายเจริญ ไสดาภักดี
ประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
โรงเรียนบ้านกุดเชียงหมี อำเภอเลิงนกทา
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายโสธร เขต 2
18. นางพรชิวา ชูแก้ว
ประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
โรงเรียนบ้านนา อำเภอเข็ยรใหญ่
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3
19. นางสาววรรณพร ประเสริฐ
ศิษย์เก่าโรงเรียนบ้านนาลาว อำเภอสตึก
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามุขิรัมย์ เขต 4
20. นายขจร สุยะสืบ
คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
โรงเรียนบ้านสันหลวง อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย
21. นายละออ ยืนยง
คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
โรงเรียนอนุบาลมะนัง อำเภอมะนัง จังหวัดสตูล
22. นายสมพร ศรีพิชช
คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
โรงเรียนข้า้อพิทยาคม อำเภอเขาชะเมา
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง เขต 1

ภาคผนวก ค
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสังเกตสภาพแวดล้อม

วัน/เดือน/ปี.....เวลา.....
 สถานที่.....

1. สภาพที่ตั้ง

- 1.1 ที่ตั้งของโรงเรียนและชุมชน
- 1.2 แผนที่ตั้งของโรงเรียนและชุมชน
- 1.3 อาคารเรียนและอาคารประกอบภายในโรงเรียน
- 1.4 ห้องเรียน

2. สภาพแวดล้อมในโรงเรียน

- 2.1 จำนวนครู นักเรียน และบุคลากรภายในโรงเรียน
- 2.2 โครงสร้างการบริหาร
- 2.3 วัสดุทัศน ทัศนกิจ และเป้าหมายของโรงเรียน
- 2.4 แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนและชุมชน

3. บรรยากาศและความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน

- 3.1 บรรยากาศภายในโรงเรียนและชุมชน
- 3.2 ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
 - ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารกับชุมชน
 - ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับชุมชน
 - ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารกับครู
 - ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ครูกับนักเรียน
 - ความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับนักเรียน

แบบสังเกตการจัดกิจกรรม

วัน/เดือน/ปี.....เวลา.....

สถานที่.....กิจกรรม.....

รายละเอียดของกิจกรรม

1. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม (จำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรม)

.....

2. วิธีดำเนินกิจกรรม

.....

3. บรรยากาศของการจัดกิจกรรม

.....

4. ความร่วมมือในการจัดกิจกรรม

.....

5. ความคิดเห็นของผู้สังเกตต่อกิจกรรม

.....

แบบบันทึกข้อมูลที่ได้จากเอกสาร(สำหรับโรงเรียน)

ประเด็นที่ศึกษา	แหล่งที่มา	เนื้อหาสาระ	โรงเรียน	
			โรงเรียนพอเพียง ในเมือง	โรงเรียนพอเพียง นอกเมือง
1. ประวัติของ โรงเรียน				
2. จำนวนครูและ บุคลากรทางการ ศึกษา				
3. จำนวนนักเรียน				
4. โครงการหรือ กิจกรรมใน โรงเรียน				
5. ผลการดำเนิน โครงการ				
6. ผลงานดีเด่น				
7. ภูมิปัญญา ท้องถิ่น				
8. แหล่งเรียนรู้ใน โรงเรียน				

แบบบันทึกข้อมูลที่ได้จากเอกสาร(สำหรับชุมชน)

ประเด็นที่ศึกษา	แหล่งที่มา	เนื้อหาสาระ	ชุมชน	
			ชุมชนโรงเรียนในเมือง	ชุมชนโรงเรียนนอกเมือง
1. ประวัติของชุมชน				
2. จำนวนประชากรในชุมชน				
3. โครงการหรือกิจกรรมในชุมชน				
4. ผลการดำเนินโครงการหรือกิจกรรม				
5. ผลงานดีเด่น				
6. ภูมิปัญญาท้องถิ่น				
7. แหล่งเรียนรู้ในชุมชน				

แนวทางการสัมภาษณ์ผู้บริหาร
เรื่อง รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษา
ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

วันที่สัมภาษณ์.....เดือน.....พ.ศ.

ระยะเวลาในการสัมภาษณ์

สถานที่สัมภาษณ์

ตอนที่ 1 สถานภาพผู้ให้สัมภาษณ์

เพศ..... อายุ.....ปี อายุราชการ.....ปี

ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง.....

ระยะเวลาที่ดำรงตำแหน่งอยู่ในโรงเรียนในปัจจุบัน.....ปี

วุฒิการศึกษาสูงสุด.....

ตอนที่ 2 แนวคำถามในการสัมภาษณ์

1. โรงเรียนของท่านมีวิธีดำเนินการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
อย่างไร

- (1) ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษา
- (2) ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน
- (3) ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
- (4) ด้านการพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษา

2. โรงเรียนของท่านมีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาตามปรัชญาของ
เศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่ มีภูมิปัญญาท้องถิ่นอะไรบ้าง และนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัด
การศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างไร

3. โรงเรียนของท่านมีวิธีดำเนินการอย่างไรในการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการนำ
ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

4. ชุมชนมีส่วนร่วมในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของ
เศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่ อย่างไร

5. โรงเรียนของท่านได้เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น
เกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่
อย่างไร

6. โรงเรียนของท่านได้เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินงานด้าน นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่ อย่างไร
7. โรงเรียนของท่านได้เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามแผนที่ วางไว้หรือไม่ อย่างไร
8. โรงเรียนของท่านได้เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการติดตาม ประเมิน กระบวนการและประเมินผลการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่ อย่างไร
9. ชุมชนได้รับผลประโยชน์ที่เกิดจากการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตาม ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่ อย่างไร
10. โรงเรียนของท่านมีวิธีการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนอย่างไร
11. โรงเรียนของท่านมีการประชาสัมพันธ์กิจกรรม/ข่าวสารของโรงเรียนให้กับชุมชนทราบ หรือไม่ อย่างไร
12. ท่านคิดว่าปัจจัยใดบ้างที่ทำให้โรงเรียนประสบความสำเร็จในการนำชุมชนเข้ามามี ส่วนร่วมในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
13. ท่านคิดว่าปัจจัยใดบ้างที่เป็นอุปสรรคในการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการนำ ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
14. ท่านมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาการนำชุมชนเข้ามามี ส่วนร่วมในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น มาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างไร
15. โรงเรียนและชุมชนได้สร้างข้อตกลงในการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัด การศึกษาของโรงเรียนอย่างไร และถ้าไม่มาร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน โรงเรียนมีวิธีการจูงใจให้ ชุมชนให้ความร่วมมือกับโรงเรียนอย่างไร หรือถ้ามาร่วมกิจกรรมของทางโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ โรงเรียนแสดงการยอมรับหรือให้ความสำคัญแก่ชุมชนอย่างไร
16. ท่านคิดว่าการสร้างความร่วมมือที่ดีระหว่างโรงเรียนและชุมชนสามารถดำเนินต่อไป ได้อย่างยั่งยืน โรงเรียนและชุมชนควรปฏิบัติอย่างไร

แนวทางการสัมภาษณ์ครู

เรื่อง รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษา ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

วันที่สัมภาษณ์.....เดือน.....พ.ศ.

ระยะเวลาในการสัมภาษณ์

สถานที่สัมภาษณ์

ตอนที่ 1 สถานภาพผู้ให้สัมภาษณ์

เพศ..... อายุ.....ปี อายุราชการ.....ปี

ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง.....

ระยะเวลาที่ดำรงตำแหน่งอยู่ในโรงเรียนในปัจจุบัน.....ปี

วุฒิการศึกษาสูงสุด.....

วิชาที่สอน.....

งานที่ได้รับมอบหมายนอกเหนือจากการสอน.....

ตอนที่ 2 แนวคำถามในการสัมภาษณ์

1. โรงเรียนของท่านมีวิธีดำเนินการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
อย่างไร

- (1) ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษา
- (2) ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน
- (3) ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
- (4) ด้านการพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษา

2. โรงเรียนของท่านมีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาตามปรัชญาของ
เศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่ มีภูมิปัญญาท้องถิ่นอะไรบ้าง และนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัด
การศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างไร

3. โรงเรียนของท่านมีวิธีดำเนินการอย่างไรในการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการนำ
ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

4. ชุมชนมีส่วนร่วมในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาตามปรัชญาของ
เศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่ อย่างไร

5. โรงเรียนของท่านได้เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่ อย่างไร
6. โรงเรียนของท่านได้เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินงานด้านนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่ อย่างไร
7. โรงเรียนของท่านได้เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามแผนที่วางไว้หรือไม่ อย่างไร
8. โรงเรียนของท่านได้เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการติดตาม ประเมินกระบวนการและประเมินผลการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่ อย่างไร
9. ชุมชนได้รับผลประโยชน์ที่เกิดจากการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่ อย่างไร
10. โรงเรียนของท่านมีวิธีการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนอย่างไร
11. โรงเรียนของท่านมีการประชาสัมพันธ์กิจกรรม/ข่าวสารของโรงเรียนให้กับชุมชนทราบหรือไม่ อย่างไร
12. ท่านคิดว่าปัจจัยใดบ้างที่ทำให้โรงเรียนประสบความสำเร็จในการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
13. ท่านคิดว่าปัจจัยใดบ้างที่เป็นอุปสรรคในการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
14. ท่านมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างไร
15. โรงเรียนและชุมชนได้สร้างข้อตกลงในการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียนอย่างไร และถ้าไม่มาร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน โรงเรียนมีวิธีการจูงใจให้ชุมชนให้ความร่วมมือกับโรงเรียนอย่างไร หรือถ้ามาร่วมกิจกรรมของทางโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอโรงเรียนแสดงการยอมรับหรือให้ความสำคัญแก่ชุมชนอย่างไร
16. ท่านคิดว่าการสร้างความร่วมมือที่ดีระหว่างโรงเรียนและชุมชนสามารถดำเนินต่อไปได้อย่างยั่งยืน โรงเรียนและชุมชนควรปฏิบัติอย่างไร

แนวทางการสัมภาษณ์นักเรียน

เรื่อง รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษา ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

วันที่สัมภาษณ์.....เดือน.....พ.ศ.

ระยะเวลาในการสัมภาษณ์

สถานที่สัมภาษณ์

ตอนที่ 1 สถานภาพผู้ให้สัมภาษณ์

เพศ..... อายุ.....ปี ระดับชั้น.....

ตอนที่ 2 แนวคำถามในการสัมภาษณ์

1. นักเรียนทราบหรือไม่ว่า โรงเรียนได้รับการคัดเลือกให้เป็นโรงเรียนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง ทราบได้อย่างไร
2. โรงเรียนของนักเรียนมีการบริหารจัดการตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่ อย่างไร
3. โรงเรียนของนักเรียนมีการจัดหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่ อย่างไร
4. โรงเรียนของนักเรียนมีการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่ อย่างไร
5. โรงเรียนของนักเรียนมีการส่งเสริมให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่ อย่างไร
6. โรงเรียนของนักเรียนมีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่ มีภูมิปัญญาท้องถิ่นอะไรบ้างและนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างไร
7. ชุมชนมีส่วนร่วมในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่ อย่างไร
8. นักเรียนทราบข้อมูลการจัดกิจกรรม/ข่าวสารของโรงเรียนได้อย่างไร
9. นักเรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมใดบ้างของชุมชน และชุมชนเข้ามาร่วมกิจกรรมใดบ้างของโรงเรียน มีคนเข้าร่วมกิจกรรมมากน้อยเพียงใด
10. นักเรียนมีความคิดเห็นอย่างไรในการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

11. โรงเรียนของนักเรียนได้เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่ อย่างไร
12. โรงเรียนของนักเรียนได้เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินงานด้านนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่ อย่างไร
13. โรงเรียนของนักเรียนได้เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามแผนที่วางไว้หรือไม่ อย่างไร
14. โรงเรียนของนักเรียนได้เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการติดตาม ประเมินกระบวนการและประเมินผลการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่ อย่างไร
15. ชุมชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่เกิดจากการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่ อย่างไร
16. นักเรียนคิดว่ามีสิ่งใดบ้างที่ทำให้โรงเรียนประสบความสำเร็จในการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการนำ ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
17. นักเรียนคิดว่ามีสิ่งใดบ้างที่เป็นปัญหาในการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการนำ ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
18. นักเรียนคิดว่าควรมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างไร
19. นักเรียนคิดว่าการสร้างความร่วมมือที่ดีระหว่างโรงเรียนและชุมชนสามารถดำเนินต่อไปได้อย่างยั่งยืน โรงเรียนและชุมชนควรปฏิบัติอย่างไร

แนวทางการสัมภาษณ์คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
เรื่อง รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษา
ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

วันที่สัมภาษณ์.....เดือน.....พ.ศ.

ระยะเวลาในการสัมภาษณ์

สถานที่สัมภาษณ์

ตอนที่ 1 สถานภาพผู้ให้สัมภาษณ์

เพศ..... อายุ.....ปี ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง.....

ระยะเวลาที่ดำรงตำแหน่งในปัจจุบัน.....ปี

วุฒิการศึกษาสูงสุด.....

อาชีพ.....รายได้.....บาท/เดือน

ตอนที่ 2 แนวคำถามในการสัมภาษณ์

1. โรงเรียนของท่านมีวิธีดำเนินการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
อย่างไร
 - (1) ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษา
 - (2) ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน
 - (3) ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
 - (4) ด้านการพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษา
2. โรงเรียนของท่านมีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาตามปรัชญาของ
เศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่ มีภูมิปัญญาท้องถิ่นอะไรบ้าง และนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัด
การศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างไร
3. โรงเรียนของท่านมีวิธีดำเนินการอย่างไรในการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการนำ
ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
4. ชุมชนมีส่วนร่วมในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของ
เศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่ อย่างไร
5. โรงเรียนของท่านได้เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น
เกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่
อย่างไร

6. โรงเรียนของท่านได้เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินงานด้าน นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่ อย่างไร
7. โรงเรียนของท่านได้เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามแผนที่ วางไว้หรือไม่ อย่างไร
8. โรงเรียนของท่านได้เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการติดตาม ประเมิน กระบวนการและประเมินผลการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่ อย่างไร
9. ชุมชนได้รับผลประโยชน์ที่เกิดจากการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตาม ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่ อย่างไร
10. โรงเรียนของท่านมีวิธีการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนอย่างไร
11. โรงเรียนของท่านมีการประชาสัมพันธ์กิจกรรม/ข่าวสารของโรงเรียนให้กับชุมชนทราบ หรือไม่ อย่างไร
12. ท่านคิดว่าปัจจัยใดบ้างที่ทำให้โรงเรียนประสบความสำเร็จในการนำชุมชนเข้ามามี ส่วนร่วมในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
13. ท่านคิดว่าปัจจัยใดบ้างที่เป็นอุปสรรคในการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการนำ ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
14. ท่านมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาการนำชุมชนเข้ามามี ส่วนร่วมในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น มาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างไร
15. โรงเรียนและชุมชนได้สร้างข้อตกลงในการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัด การศึกษาของโรงเรียนอย่างไร และถ้าไม่มาร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน โรงเรียนมีวิธีการจูงใจให้ ชุมชนให้ความร่วมมือกับโรงเรียนอย่างไร หรือถ้ามาร่วมกิจกรรมของทางโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ โรงเรียนแสดงการยอมรับหรือให้ความสำคัญแก่ชุมชนอย่างไร
16. ท่านคิดว่าการสร้างความร่วมมือที่ดีระหว่างโรงเรียนและชุมชนสามารถดำเนินต่อไป ได้อย่างยั่งยืน โรงเรียนและชุมชนควรปฏิบัติอย่างไร

แนวทางการสัมภาษณ์ผู้ปกครอง
เรื่อง รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษา
ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

วันที่สัมภาษณ์.....เดือน.....พ.ศ.

ระยะเวลาในการสัมภาษณ์

สถานที่สัมภาษณ์

ตอนที่ 1 สถานภาพผู้ให้สัมภาษณ์

เพศ..... อายุ.....ปี ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง.....

ระยะเวลาที่ดำรงตำแหน่งในปัจจุบัน.....ปี

วุฒิการศึกษาสูงสุด.....

อาชีพ.....รายได้.....บาท/เดือน

ตอนที่ 2 แนวคำถามในการสัมภาษณ์

1. โรงเรียนของท่านมีวิธีดำเนินการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างไร (ใช้กรอบ 4 ด้าน คือ (1) ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษา (2) ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน (3) ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน (4) ด้านการพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษา)

2. โรงเรียนของท่านมีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่ มีภูมิปัญญาท้องถิ่นอะไรบ้าง และนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างไร

3. โรงเรียนของท่านมีวิธีดำเนินการอย่างไรในการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

4. ชุมชนมีส่วนร่วมในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่ อย่างไร

5. โรงเรียนของท่านได้เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่ อย่างไร

6. โรงเรียนของท่านได้เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินงานด้านนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่ อย่างไร

7. โรงเรียนของท่านได้เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามแผนที่วางไว้หรือไม่ อย่างไร
8. โรงเรียนของท่านได้เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการติดตาม ประเมินกระบวนการและประเมินผลการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่ อย่างไร
9. ชุมชนได้รับผลประโยชน์ที่เกิดจากการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่ อย่างไร
10. โรงเรียนของท่านมีวิธีการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนอย่างไร
11. โรงเรียนของท่านมีการประชาสัมพันธ์กิจกรรม/ข่าวสารของโรงเรียนให้กับชุมชนทราบหรือไม่ อย่างไร
12. ท่านคิดว่าปัจจัยใดบ้างที่ทำให้โรงเรียนประสบความสำเร็จในการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
13. ท่านคิดว่าปัจจัยใดบ้างที่เป็นอุปสรรคในการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
14. ท่านมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาการนำชุมชนเข้ามามี ส่วนร่วมในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างไร
15. โรงเรียนและชุมชนได้สร้างข้อตกลงในการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียนอย่างไร และถ้าไม่มาร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน โรงเรียนมีวิธีการจูงใจให้ชุมชนให้ความร่วมมือกับโรงเรียนอย่างไร หรือถ้ามาร่วมกิจกรรมของทางโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอโรงเรียนแสดงการยอมรับหรือให้ความสำคัญแก่ชุมชนอย่างไร
16. ท่านคิดว่าการสร้างความร่วมมือที่ดีระหว่างโรงเรียนและชุมชนสามารถดำเนินต่อไปได้อย่างยั่งยืน โรงเรียนและชุมชนควรปฏิบัติอย่างไร

แนวทางการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน
เรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตาม
ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

วันที่สัมภาษณ์.....เดือน.....พ.ศ.

ระยะเวลาในการสัมภาษณ์

สถานที่สัมภาษณ์

ตอนที่ 1 สถานภาพผู้ให้สัมภาษณ์

เพศ..... อายุ.....ปี ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง.....

ระยะเวลาที่ดำรงตำแหน่งในปัจจุบัน.....ปี

วุฒิการศึกษาสูงสุด.....

อาชีพ.....รายได้.....บาท/เดือน

ตอนที่ 2 แนวคำถามในการสัมภาษณ์

1. โรงเรียนของท่านมีวิธีดำเนินการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างไร (ใช้กรอบ 4 ด้าน คือ (1) ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษา (2) ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน (3) ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน (4) ด้านการพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษา)

2. โรงเรียนของท่านมีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่ มีภูมิปัญญาท้องถิ่นอะไรบ้าง และนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างไร

3. โรงเรียนของท่านมีวิธีดำเนินการอย่างไรในการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

4. ชุมชนมีส่วนร่วมในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่ อย่างไร

5. โรงเรียนของท่านได้เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่ อย่างไร

6. โรงเรียนของท่านได้เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินงานด้านนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่ อย่างไร

7. โรงเรียนของท่านได้เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามแผนที่วางไว้หรือไม่ อย่างไร
8. โรงเรียนของท่านได้เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการติดตาม ประเมินกระบวนการและประเมินผลการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่ อย่างไร
9. ชุมชนได้รับผลประโยชน์ที่เกิดจากการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่ อย่างไร
10. โรงเรียนของท่านมีวิธีการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนอย่างไร
11. โรงเรียนของท่านมีการประชาสัมพันธ์กิจกรรม/ข่าวสารของโรงเรียนให้กับชุมชนทราบหรือไม่ อย่างไร
12. ท่านคิดว่าปัจจัยใดบ้างที่ทำให้โรงเรียนประสบความสำเร็จในการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
13. ท่านคิดว่าปัจจัยใดบ้างที่เป็นอุปสรรคในการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
14. ท่านมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาการนำชุมชนเข้ามามี ส่วนร่วมในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างไร
15. โรงเรียนและชุมชนได้สร้างข้อตกลงในการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียนอย่างไร และถ้าไม่มาร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน โรงเรียนมีวิธีการจูงใจให้ชุมชนให้ความร่วมมือกับโรงเรียนอย่างไร หรือถ้ามาร่วมกิจกรรมของทางโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอโรงเรียนแสดงการยอมรับหรือให้ความสำคัญแก่ชุมชนอย่างไร
16. ท่านคิดว่าการสร้างความร่วมมือที่ดีระหว่างโรงเรียนและชุมชนสามารถดำเนินต่อไปได้อย่างยั่งยืน โรงเรียนและชุมชนควรปฏิบัติอย่างไร

ภาคผนวก ง

เอกสารประกอบการประชุมตามกระบวนการเอไอซี

เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการเอไอซี

เรื่อง

รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน

ในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตาม
ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

โดย

นางสาวศศิวิมล จุลศิลป์

เอกสารฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ตาม

หลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาวิจัยการศึกษา ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คำนำ

เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการเอไอซี เรื่องรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานฉบับนี้ ผู้วิจัยจัดทำขึ้นเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยการศึกษา ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งประกอบด้วยความเป็นมาและความสำคัญ วัตถุประสงค์ กำหนดการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ กระบวนการเอไอซีคืออะไร ขั้นตอนก่อนการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ และขั้นตอนดำเนินการประชุมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการเอไอซี พร้อมทั้งใบงาน แสดงรายละเอียดในแต่ละขั้นตอน

ขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร. วรณี แกมเกตต์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ไว้ ณ โอกาสนี้ ที่กรุณาช่วยตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา และปรับภาษา จนกระทั่งได้เอกสารการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการเอไอซีที่สมบูรณ์ฉบับนี้

ศศิวิมล จุลศิลป์

ผู้วิจัย

สารบัญ

หน้า

คำนำ

สารบัญ

ความเป็นมาและความสำคัญของการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ.....	1
วัตถุประสงค์ของการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ.....	1
กำหนดการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ.....	2
กระบวนการเอไอซี คืออะไร.....	3
ขั้นตอนก่อนการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการเอไอซี.....	3
ขั้นตอนดำเนินการประชุมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการเอไอซี.....	4
ใบงานที่ 1 รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในปัจจุบัน(A1).....	5
ใบงานที่ 2 รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในอนาคต(A2).....	6
ใบงานที่ 3 แนวทางการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน(I1).....	7
ใบงานที่ 4 นำเสนอและจัดลำดับความสำคัญของกิจกรรม(I2).....	8
ใบงานที่ 5 ค้นหาผู้รับผิดชอบ(C1).....	9
ใบงานที่ 6 สรุปผลการประชุมและสร้างข้อตกลงร่วมกัน(C2).....	10

รายการอ้างอิง

**การประชุมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการเอไอซี เรื่อง รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน
ในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน**

ความเป็นมาและความสำคัญ

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา นับเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยพัฒนาประเทศได้อย่างแท้จริง ทำให้เกิดการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต อาชีพ วัฒนธรรมสภาพแวดล้อม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรของชุมชน ส่งผลให้เด็กมีความสามารถ มีทักษะในการดำรงชีวิตตามวิถีชีวิตของชุมชน ซึ่งจะเป็นรากฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศต่อไป

พลังอำนาจของชุมชนถือว่าเป็นพลังที่ยิ่งใหญ่ การทำให้ชุมชนมีจิตสำนึก มีความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของและกระตือรือร้นในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา จึงเป็นแนวทางสำคัญที่จะช่วยอนุรักษ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างชุมชนกับโรงเรียน ทำให้เกิดการยอมรับนับถือซึ่งกันและกัน ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจและหวงแหนในสิ่งที่เกิดจากภูมิปัญญาของท้องถิ่น เมื่อชุมชนเกิดความเข้าใจและตระหนักในคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นแล้วก็สามารถนำมาใช้ในการจัดการศึกษาได้อย่างแท้จริงและยั่งยืน ด้วยเหตุนี้การมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาจึงเป็นเรื่องที่สำคัญ

วิธีที่จะกระตุ้นให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมนั้นต้องเกิดจากพื้นฐานความคิดและความต้องการของชุมชนเอง เพื่อให้ชุมชนสามารถคิดวิเคราะห์ เลือกลงและตัดสินใจเอง รู้จักการทำงานอย่างมีส่วนร่วม กระบวนการเอไอซี จึงเป็นกระบวนการที่สามารถดึงพลังความคิดจากชุมชน เพื่อนำมาใช้ในการแก้ปัญหา และบริหารจัดการภายในชุมชนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ทุกคน ทุกระดับในชุมชนได้ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมค้นหาแนวทางแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนหรือองค์กรด้วยศักยภาพของชุมชนหรือองค์กรเอง

จากความสำคัญดังกล่าวผู้วิจัยจึงได้จัดการประชุมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการเอไอซี เรื่อง “รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน”

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
2. เพื่อให้ชุมชนได้ร่วมกันอภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

กำหนดการประชุมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการเอไอซี เรื่อง
“รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษา
ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน”

ณ โรงเรียน..... อำเภอ..... จังหวัด.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

เวลา	กิจกรรม	วิทยากร	ผู้รับผิดชอบ
08.30 -09.00 น.	ลงทะเบียน		
09.00-09.30 น.	พิธีเปิด/บรรยายพิเศษ เรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนกับการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง		
09.30 -10.00 น.	แนะนำวิทยากร/ชี้แจงวัตถุประสงค์/กิจกรรมสัมมนา		
10.00-10.15 น.	พักรับประทานอาหารว่าง		
10.15-11.15 น.	รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในปัจจุบัน (A1)		
11.15-12.00 น.	รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในอนาคต (A2)		
12.00-13.00 น.	พักรับประทานอาหารกลางวัน		
13.00-13.30 น.	กิจกรรมสัมมนาการ/ทบทวนผลการประชุมในตอนเช้า		
13.30-14.10 น.	แนวทางการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน (I1)		
14.10-15.00 น.	นำเสนอและจัดลำดับความสำคัญของกิจกรรม(I2)		
15.00-15.15 น.	พักรับประทานอาหารว่าง		
15.15-15.45 น.	ค้นหาผู้รับผิดชอบกิจกรรมหรือโครงการ (C1)		
15.45-16.30 น.	สรุปผลการประชุมและสร้างข้อตกลงร่วมกัน(C2)		
16.30 น.	พิธีกรกล่าวขอบคุณ มอบของที่ระลึก ปิดการประชุม		

กระบวนการประชุมแบบมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ หรือกระบวนการเอไอซี (Appreciation-Influence-Control) คือ อะไร

กระบวนการเอไอซี คือ การประชุมเชิงปฏิบัติการที่มีการระดมพลังสมอง พลังความคิดสร้างสรรค์ของสมาชิกในชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาในเชิงสร้างสรรค์อย่างเป็นขั้นตอน โดยเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้มีโอกาสสื่อสาร แลกเปลี่ยนความรู้ ข้อมูลและประสบการณ์ซึ่งกันและกันอย่างเป็นประชาธิปไตย อันจะนำไปสู่ความเข้าใจถึงสภาพปัญหา ข้อจำกัด ความต้องการ และศักยภาพของผู้เกี่ยวข้อง

AIC ย่อมาจาก Appreciation Influence Control เป็นเทคนิคที่พัฒนามาจากแนวคิดของสถาบันเอกชนชื่อ Organization for Development an International Institute (ODII) ตั้งขึ้นโดยนางทูริต ซาโต (Ms. Turid Sato) และ ดร. วิลเลียม อี สมิธ (Dr. William E. Smith) เทคนิคนี้ได้นำมาทดลองและเผยแพร่ในประเทศไทย ตั้งแต่ปี 2533 โดยสถาบัน (ODII) ร่วมกับสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) และสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน (PDA) (อรพินท์ สฟไชคชัย, 2538)

ขั้นตอนก่อนการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการเอไอซี

1. ศึกษาโรงเรียนและชุมชน เพื่อให้ทราบบริบทโดยทั่วไปของโรงเรียน และชุมชน เช่น ประวัติ โครงสร้างทางสังคม ปัจจัยพื้นฐาน แหล่งทรัพยากร กิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนและชุมชน วัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการศึกษาเอกสาร การสังเกต และการสัมภาษณ์
2. คัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้ได้ตัวแทนของกลุ่มต่าง ๆ ในโรงเรียนและชุมชน ประมาณ 30 คน โดยการสอบถามผู้บริหาร ครูและผู้นำชุมชน
3. จัดประชุมคณะครู เพื่อชี้แจงให้เข้าใจถึงความสำคัญ และวัตถุประสงค์ของการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ รวมทั้งขอความร่วมมือในการช่วยประสานงานในการจัดประชุม
4. การเตรียมตัวของผู้นำการประชุม ผู้นำการประชุมต้องมีการศึกษาขั้นตอนในกระบวนการเอไอซีเป็นอย่างดี รวมทั้งจัดเตรียม ชักซ้อม และทำความเข้าใจกับผู้ช่วยจัดการประชุม เพื่อให้มีความเข้าใจตรงกัน และให้การประชุมดำเนินไปได้อย่างราบรื่น
5. การเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกในการประชุม ได้แก่ สถานที่ อุปกรณ์เครื่องเขียน การจดบันทึกต่าง ๆ

ขั้นตอนดำเนินการประชุมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการเอไอซี

การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการเอไอซี มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ชุมชนร่วมกันแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยดำเนินการ 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสร้างความรู้ (Appreciation : A)

ขั้นตอนการสร้างความรู้ และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ขั้นตอนนี้จะเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคน แสดงความคิดเห็น รับฟังและหาข้อสรุปร่วมกันอย่างสร้างสรรค์เป็นประชาธิปไตย ยอมรับในความคิดของเพื่อนสมาชิก โดยใช้การเขียนหรือการวาดรูปเป็นสื่อในการแสดงความคิดเห็น เพื่อวิเคราะห์สภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์ อันเป็นภาพพึงประสงค์ในการพัฒนาว่าต้องการอย่างไร ตามใบงานที่ 1 และ ใบงานที่ 2

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างแนวทางการพัฒนา (Influence : I)

เป็นขั้นตอนการหาวิธีการและเสนอทางเลือกในการพัฒนา ตามที่ได้สร้างภาพพึงประสงค์ หรือที่ได้ช่วยกันกำหนดวิสัยทัศน์ เป็นขั้นตอนที่จะต้องช่วยกันหารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วยขั้นตอน และกิจกรรมหรือวิธีดำเนินงาน พร้อมทั้งจัดลำดับความสำคัญของกิจกรรมตามใบงานที่ 3 และ ใบงานที่ 4

ขั้นตอนที่ 3 การสร้างแนวทางปฏิบัติ (Control : C)

เป็นขั้นตอนที่ให้การยอมรับและทำงานร่วมกันโดยนำเอาโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ มาวางแผนการปฏิบัติ สร้างข้อตกลงร่วมกัน และกำหนดผู้รับผิดชอบ ตามใบงานที่ 5 และ ใบงานที่ 6

ใบงานที่ 1

รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในปัจจุบัน (A1)

คำชี้แจง

1. แบ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมประชุมออกเป็น 5 กลุ่ม ๆ ละ 6 คน
2. ให้ผู้เข้าร่วมประชุมแต่ละคนในกลุ่มย่อยคิดว่า ในปัจจุบันนี้ชุมชนได้มีส่วนร่วมอย่างไร ในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีปัญหา/อุปสรรคอะไรบ้าง แล้ววาดภาพ หรือเขียนลงบนกระดาษที่เจ้าหน้าที่แจกให้
3. ผู้เข้าร่วมประชุมแต่ละคนนำเสนอผลงานของตนเองให้ที่ประชุมกลุ่มย่อยฟัง ขณะที่ผู้เข้าร่วมประชุมคนหนึ่งกำลังนำเสนอผลงาน ผู้เข้าร่วมประชุมคนอื่นร่วมฟังโดยไม่วิพากษ์วิจารณ์ แต่สามารถสอบถามรายละเอียดเพิ่มเติมได้
4. เมื่อนำเสนอครบทุกคนแล้ว ให้ช่วยกันสรุปเป็นภาพรวมของกลุ่ม และจดบันทึกผลการประชุมลงในใบงานที่ 1
5. ตัวแทนกลุ่มย่อยแต่ละกลุ่มนำเสนอผลงานในที่ประชุมกลุ่มใหญ่

เวลาที่ใช้ 60 นาที

บันทึกผลการประชุม

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ลงชื่อ.....ผู้บันทึก

(.....)

วันที่.....

ใบงานที่ 2

รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในอนาคต (A2)

คำชี้แจง

1. ให้ผู้เข้าร่วมประชุมแต่ละคนในกลุ่มย่อยคิดว่า ในอนาคตต้องการให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงควรมีลักษณะเป็นอย่างไร แล้ววาดภาพ หรือเขียนลงบนกระดาษที่เจ้าหน้าที่แจกให้
2. ผู้เข้าร่วมประชุมแต่ละคนนำเสนอผลงานของตนเองให้ที่ประชุมกลุ่มย่อยฟัง ขณะที่ผู้เข้าร่วมประชุมคนหนึ่งกำลังนำเสนอผลงาน ผู้เข้าร่วมประชุมคนอื่นร่วมฟังโดยไม่วิพากษ์วิจารณ์ แต่สามารถสอบถามรายละเอียดเพิ่มเติมได้
3. เมื่อนำเสนอครบทุกคนแล้ว ให้ช่วยกันสรุปเป็นภาพรวมของกลุ่ม และจดบันทึกผลการประชุมลงในใบงานที่ 2
4. ตัวแทนกลุ่มย่อยแต่ละกลุ่มนำเสนอผลงานในที่ประชุมกลุ่มใหญ่ และสรุปผลร่วมกัน

เวลาที่ใช้ 45 นาที

บันทึกผลการประชุม

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ลงชื่อ.....ผู้บันทึก

(.....)

วันที่.....

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- ประชาสรรณ์ แสนภักดี. 2550. เทคนิคกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม[ออนไลน์].
แหล่งที่มา:<http://www.prachasan.com/mindmapknowledge/aic.html>[26 มิถุนายน 2551]
- ปารวีร์ กุลรัตนวิโรจน์. 2548. การพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมการ
ออกกำลังกายของประชาชน หมู่บ้านชนบทแห่งหนึ่ง จังหวัดชัยนาท. วิทยานิพนธ์
ปริญญามหาบัณฑิต. สาขาวิชาพยาบาลชุมชน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา.
พจนนธ์ ไทยเกิด. 2546. การพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนพัฒนาชุมชน
เทศบาลเขี้ยวหลานโดยเทคนิค A-I-C. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขา
สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
- พัชรินทร์ สิริสุนทร. 2550. ชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้: แนวคิด เทคนิคและกระบวนการ.
พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ลือชา วรรณรัตน์. 2542. AIC กับอบต.[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://advisor.anamai.moph.go.th/tamra/AIC1.html>[26 มิถุนายน 2551]
- วีระ นิยมวัน. 2547. เทคนิคการพัฒนาคน [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.anamai.moph.go.th/advisor/tamra/plan2.html#col22>[26 มิถุนายน 2551]
- สุดา เนตรสว่าง. 2549. การมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญา
ท้องถิ่น : กรณีศึกษาการตีกลองปี่จ่า โรงเรียนเวียงตาลพิทยาคม จังหวัดลำปาง.
วิทยานิพนธ์ปริญญาดุขุฎีบัณฑิต. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สุรัชย์ ต้อยศ. 2548. การพัฒนาบุคลากรในงานจัดการเรียนการสอนตามแนวทางปฏิรูปการ
เรียนรู้โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมแบบ AIC ของโรงเรียนบ้านสันหวงสามัคคี อำเภอ
พญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต. สาขาวิชาบริหาร
การศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- สุภัทร ชูประดิษฐ์. 2550. วัฏจักร 5 ขั้นตอนของกระบวนการ A-I-C[ออนไลน์]. แหล่งที่มา:
<http://gotoknow.org/blog/communityblog/21663>[26 มิถุนายน 2551]
- อรพินท์ สฟโชคชัย. 2538. รายงานประกอบการประชุม เล่ม 4 การสร้างการมีส่วนร่วมของ
ประชาชนในการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.

- อรพินท์ ส孚โชคชัย. 2537. *คู่มือการจัดการประชุมเพื่อระดมความคิดในการพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาหมู่บ้านโดยพลังประชาชน*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- อุดม เขยกิจวงศ์. 2545. *หลักสูตรท้องถิ่น : ยุทธศาสตร์การปฏิรูปการเรียนรู้*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บรรณกิจ 1991.

ภาษาอังกฤษ

World Bank. n.d. Appreciation-Influence-Control Collaborative Decisionmaking: Workshop-Based Method[Online]. Available from: <http://www.worldbank.org/wbi/sourcebook/sba101.htm>[2008, June 26]

ภาคผนวก จ

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการเอไอซี
รายชื่อวิทยากรร่วมจัดประชุมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการเอไอซี

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการเอไอซี
เรื่อง รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษา
ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
ณ ลานธรรมโรงเรียนบ้านหนองหาด อ.ชะอวด จ.นครศรีธรรมราช
วันที่ 29 ธันวาคม 2551

ที่	ชื่อ - สกุล	หน่วยงาน/ตำแหน่ง	ลายมือชื่อ
1	นายมนตรี แทรกสุข	ประธานคณะกรรมการสถานศึกษา	
2	นางดรุณี ทองเดช	คณะกรรมการสถานศึกษา	
3	นางอารี ปานหนู	คณะกรรมการสถานศึกษา	
4	นายก่อเกียรติ พ่วงแสง	คณะกรรมการสถานศึกษา	
5	นางวรรณดี ทองเสน	ผู้ปกครองนักเรียน	
6	นายอำนาจ คงปาน	ผู้ปกครองนักเรียน	
7	นางสาวบุญเรียง เขียบแหลม	ผู้ปกครองนักเรียน	
8	นางพิศมัย เพ็งศรี	ผู้ปกครองนักเรียน	
9	นายผล บุญเพชร	ผู้ปกครองนักเรียน	
10	นางเฉลิมศรี ธิรวิษานน	ผู้ปกครองนักเรียน	
11	นางเอิบ เกลี้ยงมณี	ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น	
12	นางอารรณ์ แทรกสุข	ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น	
13	นางจำเนียร โกสีย์รัตนภิบาล	ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น	
14	นางอารรณ์ แก่นแก้ว	ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น	
15	นายแก้ว พงศาปาน	ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น	
16	นางอนงค์ เรืองน้อม	ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น	
17	นางจำเป็น ดำหนูอินทร์	ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น	
18	นางจิราวรรณ แก้วชัย	ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น	
19	นางสุพิศ สังข์ทอง	ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น	
20	นางสาวเอียด ศรีคงแก้ว	ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น	
21	นายอภิชาติ บัวทอง	ครูโรงเรียนบ้านหนองหาด	
22	นายจงเกษม คงแก้ว	ครูโรงเรียนบ้านหนองหาด	
23	นางอารีย์ ทองดำ	ตัวแทนกำนันตำบลหนองหาด	
24	นางศรีสุดา ปานมา	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 8	
25	นายสมพงศ์ เรืองแก้ว	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 9	

ที่	ชื่อ - สกุล	หน่วยงาน/ตำแหน่ง	ลายมือชื่อ
26	นายเจียร เดชเกิด	รองนายกอบต.ขอนแก่น	
27	นายประทีป สังข์ทอง	อบต.ขอนแก่น	
28	นางบุญยีน เพชรทองบุญ	นักวิชาการอบต.ขอนแก่น	
29	นายอภากร พูลขาว	เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนอบต.ขอนแก่น	
30	นางดาวใจ หนูหืด	ตัวแทนสถานีอนามัยบ้านขอนแก่น	

รายชื่อวิทยากรจัดประชุมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการเอไอซี
เรื่อง รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษา
ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
ณ ลานธรรมโรงเรียนบ้านขอนแก่น อ.ชะอวด จ.นครศรีธรรมราช
วันที่ 29 ธันวาคม 2551

ที่	ชื่อ - สกุล	ตำแหน่ง	ลายมือชื่อ
1	นายวิจิตร ศรีสว่าง	ผู้อำนวยการโรงเรียน	
2	นางสมบุญณ์ เจ๊ะหล้า	ครู คศ. 2	
3	นางรัชฎาวรรณ ศรีคงแก้ว	ครู คศ. 2	
4	นางวรรณดี พิทักษ์	ครู คศ. 2	
5	นางสาวรัตนภรณ์ โกสีห์รัตนภิบาล	ครู คศ. 2	
6	นางสยามพร พันธุ์เล่ง	ครู คศ. 2	
7	นางสาวศศิวิมล จุลศิลป์	นักวิจัย	
8	นางสาววรางคนาง ชูแก้ว	ผู้ช่วยนักวิจัย	

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมปฏิบัติการตามกระบวนการเอไอซี
เรื่อง รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษา
ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
ณ โรงเรียนวัดโพธิ์ทอง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช
วันที่ 1 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2552

ที่	ชื่อ - สกุล	หน่วยงาน/ตำแหน่ง	ลายมือชื่อ
1	นายเทวีญู แสนเสนา	ประธานคณะกรรมการสถานศึกษา	
2	นายวิเชียร ชูเสมอ	คณะกรรมการสถานศึกษา	
3	นายไพฑูล ผดุงสัตย์	คณะกรรมการสถานศึกษา	
4	นายสุทิน พล้อย	ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น	
5	นางคิน ไกรนุกูล	ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น	
6	นายเคื่อน ปรีชา	ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น	
7	นายสละ กราพงศ์	ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น	
8	นางทิพย์สมร บุญเกื้อ	ผู้ปกครองนักเรียน	
9	นางพรพิศ อินทรศิลป์	ผู้ปกครองนักเรียน	
10	นางผ่องศรี จงกล	ผู้ปกครองนักเรียน	
11	นางชัมยพร สุพรัตน์	ผู้ปกครองนักเรียน	
12	นางศรีนวล เพ็ชรบุรณ์	ผู้ปกครองนักเรียน	
13	นางสาวอรทัย ภูมิพงศ์	ผู้ปกครองนักเรียน	
14	นางฉลวย ธรรมโชติ	บุคคลทั่วไป/คนดี	
15	นางสุดา ไชยบุญ	บุคคลทั่วไป/คนดี	
16	นางชะอ้อน อร่ามโชติ	บุคคลทั่วไป/คนดี	
17	นายธีรพร รัตนมณี	บุคคลทั่วไป/คนดี	
18	นางวีรนุช สิ้นไชย	บุคคลทั่วไป/คนดี	
19	นายเทียบ ภูมิพงศ์	บุคคลทั่วไป/คนดี	
20	นางปราณี เชนย	บุคคลทั่วไป/คนดี	
21	นางอารรณ์ นิลวานิช	บุคคลทั่วไป/คนดี	
22	นายฤกษ์ ดวงมณี	บุคคลทั่วไป/คนดี	
23	นายณัฐวุฒิ จิตโกชน	ศิษย์เก่า	
24	นายอนุวัตร กลีบกลาย	ศิษย์เก่า	
25	นางสาวอรุณรัตน์ รอดรังนก	ศิษย์เก่า	

ที่	ชื่อ - สกุล	หน่วยงาน/ตำแหน่ง	ลายมือชื่อ
26	นางสาวอติตยา รอดรุ่งนง	ศิษย์เก่า	
27	นายวีรยุทธ จันทระประเสริฐ	ศิษย์เก่า	
28	นางสาวอาริยา ภูมิพงศ์	ศิษย์เก่า	
29	นายอนุรักษ์ พุทธพงศ์	ศิษย์เก่า	
30	นายพงศ์ศักดิ์ ปัญจะเขารี	ผู้ช่วยผู้ประสานงานโครงการส่งเสริม การจัดการความรู้	
31	นายราเชน บุญเต็ม	ผู้ช่วยผู้ประสานงานโครงการส่งเสริม การจัดการความรู้	

รายชื่อวิทยากรจัดประชุมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการเอไอซี
เรื่อง รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษา
ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
ณ โรงเรียนวัดโพธิ์ทอง อ.เมือง จ.นครศรีธรรมราช
วันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2552

ที่	ชื่อ - สกุล	หน่วยงาน/ตำแหน่ง	ลายมือชื่อ
1	ผศ.ดร.เกศริน มนูญผล	ม.ราชภัฏนครศรีธรรมราช	
2	จ.ส.ต. ภัคดี ศรีเมือง	ปลัดอบต.โพธิ์เสด็จ	
3	นายประพงษ์ ชูตรัง	ผู้อำนวยการโรงเรียน	
4	นางออมสิน สุวรรณชาติ	ครู คศ. 2	
5	นางวลัยภรณ์ รักษาแก้ว	ครู คศ. 2	
6	นางสาวสุวิมล ธีญวรรณ์	ครู คศ. 2	
7	นางสาวปัทมา ตลิ่งผล	ครู	
8	นายปณิดล ปานช่วย	นักศึกษา ม.ราชภัฏนครศรีธรรมราช	
9	นางสาวศศิวิมล จุลศิลป์	นักวิจัย	
10	นางสาวรวงคนาง ชูแก้ว	ผู้ช่วยนักวิจัย	

ภาคผนวก จ

แบบประเมินรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้
จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

**แบบประเมินรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษา
ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน**

คำชี้แจง

1. แบบประเมินฉบับนี้เป็นแบบประเมินเพื่อตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานไปใช้ แบ่งการประเมินออกเป็น 3 ประเด็น คือ (1) กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน (2) วิธีดำเนินการตามกระบวนการ และ (3) เงื่อนไขความสำเร็จในการนำรูปแบบไปใช้

2. ผู้ตอบแบบประเมิน ประกอบด้วย นักวิชาการ ผู้อำนวยการสถานศึกษา ครูศึกษานิเทศก์ และตัวแทนชุมชน

3. แบบประเมินฉบับนี้แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบประเมิน

ตอนที่ 2 การประเมินความเหมาะสม และความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปใช้ เป็นแบบประเมินที่มีลักษณะแบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale)

4. ขอความกรุณาท่านโปรดพิจารณาว่ารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อตอบแบบประเมินฉบับนี้ ในประเด็นความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปใช้ ตลอดจนแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ คำตอบของท่านจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนารูปแบบต่อไป และจะมีคุณค่าเป็นอย่างยิ่งหากท่านกรุณาตอบครบทุกข้อ

ขอขอบพระคุณทุกท่านเป็นอย่างสูงที่กรุณาให้ความอนุเคราะห์ในการตอบแบบประเมินครั้งนี้

นางสาวศศิวิมล จุลศิลป์

นิสิตชั้นปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบประเมิน

1. วุฒิการศึกษาสูงสุด.....สาขา.....
2. ปัจจุบันท่านดำรงตำแหน่ง.....ระดับ.....
3. สังกัดหน่วยงาน.....
4. ประสบการณ์ทำงาน.....ปี
5. ผลงานทางวิชาการ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ 2 การประเมินความเหมาะสม และความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปใช้

คำชี้แจง ท่านโปรดพิจารณาความเหมาะสม และความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานไปใช้ เป็นแบบประเมินที่มีการให้คะแนนแบบมาตราส่วนค่า (Rating Scale) ที่มีระดับการให้คะแนนของผู้ตอบแบบประเมินเป็น 5 ระดับ ดังนี้

ในช่องของความเหมาะสม ระดับคะแนนมีความหมาย ดังนี้

5 หมายถึง	มีความคิดเห็นว่ารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามรายละเอียดที่ระบุไว้ เหมาะสมมากที่สุด
4 หมายถึง	มีความคิดเห็นว่ารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามรายละเอียดที่ระบุไว้ เหมาะสมมาก
3 หมายถึง	มีความคิดเห็นว่ารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามรายละเอียดที่ระบุไว้ เหมาะสมปานกลาง

- 2 หมายถึง มีความคิดเห็นว่ารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามรายละเอียดที่ระบุนั้น **เหมาะสมน้อย**
- 1 หมายถึง มีความคิดเห็นว่ารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามรายละเอียดที่ระบุนั้น **เหมาะสมน้อยที่สุด หรือไม่เหมาะสม**

ในช่องของความเป็นไปได้ ระดับคะแนนมีความหมายดังนี้

- 5 หมายถึง มีความคิดเห็นว่ารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามรายละเอียดที่ระบุนั้น **มีความเป็นไปได้มากที่สุดในการปฏิบัติ**
- 4 หมายถึง มีความคิดเห็นว่ารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามรายละเอียดที่ระบุนั้น **มีความเป็นไปได้มากในการปฏิบัติ**
- 3 หมายถึง มีความคิดเห็นว่ารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามรายละเอียดที่ระบุนั้น **มีความเป็นไปได้ปานกลางในการปฏิบัติ**
- 2 หมายถึง มีความคิดเห็นว่ารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามรายละเอียดที่ระบุนั้น **มีความเป็นไปได้น้อยในการปฏิบัติ**
- 1 หมายถึง มีความคิดเห็นว่ารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามรายละเอียดที่ระบุนั้น **มีความเป็นไปได้น้อยที่สุดในการปฏิบัติ หรือเป็นไปได้ไม่ได้ในการปฏิบัติ**

คำชี้แจง ท่านโปรดพิจารณาความเหมาะสม และความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ของกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องความเหมาะสมและความเป็นไปได้ที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด และขอความกรุณาเขียนความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมลงในช่องว่างที่กำหนดให้

รายการประเมิน	ความเหมาะสม					ความเป็นไปได้				
	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1
กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน										
1. การมีส่วนร่วมในการปรับแนวคิด										
2. การมีส่วนร่วมในการสร้างจิตอาสา										
3. การมีส่วนร่วมในการสำรวจภูมิปัญญา										
4. การมีส่วนร่วมในการหาแนวทางวางแผนงาน										
5. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการอย่างสร้างสรรค์										
6. การมีส่วนร่วมในการมุ่งมั่นติดตามประเมินผล										
7. การมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์										
8. การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์										

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

.....

คำชี้แจง ท่านโปรดพิจารณาความเหมาะสม และความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ของวิธีดำเนินการ ในกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนฯ โดยเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องความเหมาะสมและความเป็นไปได้ที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด และขอความกรุณาเขียนความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมลงในช่องว่างที่กำหนดให้

รายการประเมิน	ความเหมาะสม					ความเป็นไปได้				
	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1
1. วิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการปรับแนวคิด										
1.1 จัดประชุม อบรม ชี้แจง										
1.2 สร้างความตระหนักให้แก่ชุมชน ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น ชมวีซีดีตัวอย่างความสำเร็จ										
1.3 ผู้บริหารบรรยายให้ความรู้และสรุปเน้นความสำคัญอย่างสม่ำเสมอ										
1.4 เชิญผู้เชี่ยวชาญจากภายนอกมาให้ความรู้										
1.5 จัดศึกษาดูงานตามโอกาสที่เหมาะสม										
1.6 ส่งเสริมให้มีการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง										
1.7 สนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเครือข่าย										

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

รายการประเมิน	ความเหมาะสม					ความเป็นไปได้				
	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1
3. วิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการสำรวจภูมิปัญญา										
3.1 จัดประชุมชี้แจง และประชาสัมพันธ์										
3.2 วิเคราะห์สภาพปัญหา และ นำเสนอแนวทางแก้ไข										
3.3 ติดต่อผู้ให้ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น และแหล่งเรียนรู้										
3.4 ดำเนินการศึกษาบริบทของชุมชน สำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่น และ แหล่งเรียนรู้										
3.5 จัดทำทะเบียนภูมิปัญญาท้องถิ่น และแหล่งเรียนรู้										
3.6 มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเลือก ภูมิปัญญาท้องถิ่น										

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

รายการประเมิน	ความเหมาะสม					ความเป็นไปได้				
	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1
4. วิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการหาแนวทางวางแผนงาน										
4.1 จัดประชุมชี้แจง เพื่อวางแผนการดำเนินงาน										
4.2 กำหนดกิจกรรม และผู้รับผิดชอบ										
4.3 กำหนดปฏิทินการดำเนินงาน										
4.4 กำหนดแนวทางการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น										
4.5 กำหนดแนวทางการจัดทำแผนการเรียนการสอน										
4.6 สรรหาคณะกรรมการดำเนินงาน										
4.7 วางแผนการใช้งบประมาณ										

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

รายการประเมิน	ความเหมาะสม					ความเป็นไปได้				
	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1
5. วิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการดำเนินการอย่างสร้างสรรค์										
5.1 จัดทำหลักสูตรท้องถิ่น										
5.2 จัดทำแผนการเรียนการสอนบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง										
5.3 สร้างบรรยากาศและแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนให้เอื้อต่อการจัดกิจกรรม เช่น สร้างฐานการเรียนรู้สวนสมุนไพร จัดห้องแสดงผลงานภูมิปัญญาท้องถิ่น										
5.4 เตรียมวัสดุอุปกรณ์ และสื่อการเรียนการสอน										
5.5 จัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยเชิญครูภูมิปัญญาท้องถิ่นมาให้ความรู้										

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

รายการประเมิน	ความเหมาะสม					ความเป็นไปได้				
	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1
6. วิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการมุ่งมั่นติดตามประเมินผล										
6.1 ประเมินผลตามสภาพจริงในการจัดการเรียนการสอน										
6.2 ติดตามประเมินผล และให้ข้อเสนอแนะการดำเนินงานของโรงเรียน										
6.3 สรุปผลการดำเนินงาน										

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

รายการประเมิน	ความเหมาะสม					ความเป็นไปได้				
	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1
7. วิธีดำเนินการในชั้นตอนการมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์										
7.1 จัดนิทรรศการแสดงผลงานในรูปแบบตลาดนัดความรู้										
7.2 จัดทำเป็นเอกสาร เช่น วารสาร ทะเบียนภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งเรียนรู้ คู่มือการจัดการเรียนรู้										
7.3 ประชาสัมพันธ์ด้วยวิธีการที่หลากหลาย เช่น ประชุมครู ผู้ปกครอง บอกผ่านนักเรียน เสียงตามสาย										
7.4 ขยายผลสู่โรงเรียนเครือข่ายและชุมชน										

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

รายการประเมิน	ความเหมาะสม					ความเป็นไปได้				
	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1
8. วิธีดำเนินการในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์										
8.1 จัดทำหนังสือประกาศคุณงามความดีของผู้ที่เสียสละเพื่อโรงเรียนและชุมชนส่งผลให้เกิดความภาคภูมิใจ										
8.2 โรงเรียนมอบเกียรติบัตรค่าตอบแทน และกล่าวคำยกย่องชมเชยเพื่อเป็นขวัญกำลังใจ										
8.3 โรงเรียนยกย่องเชิดชูผู้ที่มีส่วนร่วมให้เป็นบุคคลต้นแบบ										
8.4 โรงเรียน และชุมชนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน										

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

คำชี้แจง ท่านโปรดพิจารณาความเหมาะสม และความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ของเงื่อนไขการนำรูปแบบไปใช้ โดยเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องความเหมาะสมและความเป็นไปได้ที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด และขอความกรุณาเขียนความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมลงในช่องว่างที่กำหนดให้

รายการประเมิน	ความเหมาะสม					ความเป็นไปได้				
	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1
เงื่อนไขความสำเร็จในการนำรูปแบบไปใช้สำหรับโรงเรียนที่อยู่นอกเขตเมือง										
1. โรงเรียนสร้างความเชื่อมั่นและความศรัทธาให้เกิดขึ้นกับชุมชน โดยการสร้างผลงาน สร้างชื่อเสียง และพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง										
2. โรงเรียนศึกษาบริบทของชุมชนในเชิงลึก ทำให้รู้จุดเด่น จุดด้อยของบุคลากรและทรัพยากรที่สำคัญในชุมชน										
3. ผู้บริหารและครูมีความเป็นกัลยาณมิตร และเต็มใจให้บริการแก่ชุมชนที่มาขอใช้อาคารสถานที่ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์ของโรงเรียน										
4. ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ ทุ่มเท จริงจังในการทำงาน ตลอดจนปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างในการดำรงชีวิตแบบพอเพียง										
5. ผู้บริหาร ครูเห็นความสำคัญ และยอมรับความสามารถของภูมิปัญญาท้องถิ่น										
6. ครูทุ่มเท มีความรับผิดชอบ มีความเสียสละเวลา และทรัพย์สินในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ตลอดจนให้ความรัก ความเมตตาต่อนักเรียนอย่างจริงใจ										
7. ผู้บริหาร ครูสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน โดยการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ พบปะพูดคุยในโอกาสต่าง ๆ สร้างความคุ้นเคยสนิทสนม เป็นกันเองกับผู้ปกครองและชุมชน										

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

รายการประเมิน	ความเหมาะสม					ความเป็นไปได้				
	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1
เงื่อนไขความสำเร็จในการนำรูปแบบไปใช้สำหรับโรงเรียนที่อยู่ในเขตเมือง										
1. ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ ทุ่มเท จริ่งจ้งในการทำงาน ตลอดจนปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างในการดำรงชีวิตแบบพอเพียง										
2. ผู้บริหารและครูให้การตอบสนองผู้ที่เสียสละเพื่อโรงเรียนด้วยวิธีการต่างๆ เช่น ให้ของขวัญในเทศกาลวันสำคัญต่างๆ ชื่นชมของมาฝากตามโอกาสอันสมควร ให้เงินเป็นค่าตอบแทน										
3. โรงเรียนสร้างความเชื่อมั่นและความศรัทธาให้เกิดกับชุมชนโดยการสร้างผลงาน สร้างชื่อเสียงและพัฒนาคุณภาพการศึกษาสู่สังคมอย่างต่อเนื่อง										
4. โรงเรียนศึกษาบริบทของชุมชน โดยทำการสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชน และเชิญเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา										
5. ผู้บริหาร และครูมีความเป็นกัลยาณมิตร และเต็มใจให้บริการแก่ชุมชนที่มาขอใช้อาคารสถานที่ ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์ของโรงเรียน										
6. ผู้บริหาร ครูเห็นความสำคัญ และยอมรับความสามารถของภูมิปัญญาท้องถิ่น										
7. ผู้บริหาร ครูสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน โดยการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ พบปะพูดคุยในโอกาสต่างๆ สร้างความคุ้นเคย										

รายการประเมิน	ความเหมาะสม					ความเป็นไปได้				
	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1
สิทธิสนม เป็นกันเองกับผู้ปกครองและชุมชน										
8. ผู้บริหารและครูให้การดูแลเอาใจใส่นักเรียนเป็นอย่างดีและสม่ำเสมอ										
9. โรงเรียนและชุมชนเห็นคุณค่า และความสำคัญของการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง										
10. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเห็นคุณค่า และให้การสนับสนุนงบประมาณในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง										
11. โรงเรียนมีการประชาสัมพันธ์ข่าวสาร และเผยแพร่กิจกรรมของโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง										
12. ศิษย์เก่าที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง										

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

.....

ขอขอบพระคุณทุกท่านเป็นอย่างสูงที่กรุณาให้ข้อมูลในการศึกษาคั้งนี้

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวศศิวิมล จุลศิลป์ เกิดเมื่อวันที่ 25 ตุลาคม พ.ศ. 2523 สำเร็จปริญญาการศึกษาบัณฑิต (กศ.บ.) สาขาการประถมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เมื่อปีการศึกษา 2545

ประวัติการทำงาน ปี พ.ศ. 2546 รับราชการครู ตำแหน่ง อาจารย์ 1 ระดับ 3 ที่โรงเรียนบ้านมะม่วง อำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด และลาศึกษาต่อ สาขาวิจัยการศึกษา ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปี พ.ศ. 2550 และระหว่างลาศึกษาต่อได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย ด้านมนุษยศาสตร์-สังคมศาสตร์ กองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ปัจจุบันรับราชการครู อันดับ คศ.1 โรงเรียนบ้านมะม่วง อำเภอบ่อไร่ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาตราด